

Les construccions comparatives
intensificadores de la lletjor en català,
espanyol, anglés i francés des de les
gramàtiques de construccions. Un estudi
basat en corpus

Pedro Ivorra Ordines

TESI DOCTORAL UPF/ 2021

DIRECTORES DE LA TESI

Dra. Jenny Brumme

Dra. Carmen Mellado Blanco (Universidade Santiago
de Compostela)

DEPARTAMENT DE TRADUCCIÓ I CIÈNCIES DEL
LLENGUATGE

*A vosaltres,
que ja no hi sou.*

*Perquè hi haurà un dia que no podrem més
i llavors ho podrem tot.*

Vicent Andrés Estellés

Agraïments

Aquest treball no hauria estat possible sense totes aquelles persones que m'han acompanyat en aquest recorregut i a les quals m'agradaria incloure en les línies que venen a continuació.

A les directores Jenny i Carmen, qui han estat unes guies excepcionals en tot aquest camí, no només en l'àmbit acadèmic, sinó també personal. A Jenny, per endinsar-me en l'apassionant món de la Fraseologia i per la confiança que va depositar en mi des del primer minut que vaig entrar per la porta del despatx 711, que va començar en la direcció del Màster i ha culminat en la Tesi Doctoral. Per la seua dedicació inegotable com a consellera durant tot aquest camí. A Carmen, por sumarte a este proyecto. Por las mil conversaciones telefónicas, por contagiarme tu pasión por la investigación y por transmitirme esa vitalidad que tanto te caracteriza. Por confiar en mí en todo momento. Por tu lado más humano.

Al grupo FRASESPAL, quien me recibió con los brazos abiertos, con quien a pesar de la corta trayectoria que hemos tenido juntos me ha hecho sentir arropado en el mundo de la investigación. Por las videollamadas desde la distancia tan fructíferas y por las reuniones en carne y hueso venideras.

Au Collège Doctoral Franco-Allemand, particulièrement à Madame Haßler. Pour votre vitalité en organisant des congrès et en réunissant des doctorants pour partager leurs idées. Pour votre dévouement au monde universitaire.

A les amistats que han sorgit al llarg d'estos anys de doctorat. Per tots els dinars i sopars «exòtics» i els cafès que hem compartit. Per totes les preocupacions doctorals que ningú més entenia.

Als amics de sempre, els de la infància. Per tots els moments de desconnexió i distracció en aquells moments que més ho necessitava. Per tractar d'entendre allò que feia. Per visitar-me allà on anava.

A Chaqués. Per donar-me ales per poder volar durant tots aquests anys. Per la seua dedicació i estima que té pels Ivorra.

A la meua família, als Ivorra i als Ordines. Especialment als meus pares i a la meua germana. Pel vostre suport incondicional des del moment que vaig decidir fer un doctorat. Per tot el sacrifici que heu fet durant tots aquests anys d'estudi, en tots els sentits. Perquè heu superat les meues expectatives en tot aquest procés, per acompanyar-me en tot aquest camí. Tot i navegar a la deriva en moltes ocasions, hem sabut arribar a bon port, sempre guiats per tu, mare.

A tots vosaltres, moltes gràcies!

Resum

La Fraseologia i les gramàtiques de construccions presenten molts punts en comú, fet que no resulta sorprenent tenint en compte que en els primers estudis construccionistes s'analitzaven expressions idiomàtiques (cf. Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Kay i Fillmore 1999). L'objectiu principal de la tesi és l'anàlisi de la variació i la creativitat de les construccions comparatives intensificadores de la lletjor en català, espanyol, anglés i francès a través d'una metodologia inductiva basada en corpus a partir del programari Sketch Engine. Seguint els postulats construccionistes basats en l'ús, es duu a terme una anàlisi intralingüística i interlingüística de la fixació cognitiva de les construccions, les variants semàntiques de significat, així com la productivitat a partir de la freqüència *type* i les ocurrencies amb una freqüència d'aparició molt baixa (*hàpax legòmena*) i la creativitat atenent a les extensions analògiques i les contaminacions entre construccions.

Abstract

Phraseology and Construction Grammar have many interests in common, which is not surprising since first construction-based studies focused on idiomatic expressions (cf. Fillmore, Kay and O'Connor 1988; Kay and Fillmore 1999). The main aim is to analyse variation and creativity of intensifying comparative constructions of ugliness in Catalan, Spanish, English, and French adopting an inductive methodology based on corpora from the Sketch Engine software. Following a usage-based constructionist approach, we conduct an intra- and interlinguistic analysis on the entrenchment of constructions, semantic variants of meaning, as well as productivity by means of type frequency and those occurrences with low token frequency (*hapax legomena*) and creativity according to analogical extensions and constructional contamination.

Resumen

La Fraseología y las gramáticas de construcciones tienen muchos puntos en común, lo que no resulta sorprendente teniendo en cuenta que en los primeros estudios construccionistas se analizaban expresiones idiomáticas (cf. Fillmore, Kay y O'Connor 1988; Kay y Fillmore 1999). El objetivo principal de la tesis es el análisis de la variación y la creatividad de las construcciones comparativas intensificadoras de la fealdad en catalán, español, inglés y francés a través de una metodología inductiva basada en corpus a partir del software Sketch Engine. A partir de los postulados construccionistas basados en el uso, se lleva a cabo un análisis intralingüístico e interlingüístico de la fijación cognitiva de las construcciones, las variantes semánticas de significado, así como la productividad a partir de la frecuencia type y las ocurrencias con una frecuencia de aparición muy baja (*hápax legómena*) y la creatividad atendiendo a las extensiones analógicas y las contaminaciones entre construcciones.

Índex

Resum.....	vii
Llista de figures.....	xv
Llista de taules.....	xvi
Llista de gràfics	xvii
1. Introducció.....	1
1.1. Objectius de la investigació.....	5
1.2. Organització de la tesi	9
2. Les gramàtiques de construccions com a model d'estudi de la llengua	13
2.1. Problemàtica del fenomen de la idiomàticitat en la Gramàtica Generativista Transformacional	15
2.2. L'aparició d'un nou model de l'estudi de la llengua.....	26
2.3. Versions de les gramàtiques de construccions	37
2.3.1. La Gramàtica de Construccions (Fillmore, Kay i col·laboradors).....	42
2.3.2. Gramàtica de Construccions Cognitiva (Lakoff i Goldberg).....	53
2.3.3. Gramàtica Cognitiva (Langacker)	67
2.3.4. Gramàtica de Construccions Radical (Croft).....	74
2.4. El pilar fonamental per a la descripció de la gramàtica: la construcció.....	80
2.5. El contínuum lexicó-gramàtica.....	94

2.6. L'organització de les construccions	98
2.7. Un model basat en l'ús	104
2.8. La productivitat	115
2.9. La creativitat i l'analogia.....	125
3. La intersecció entre les gramàtiques de construccions i la Fraseologia.....	133
3.1. Breu història per la Fraseologia.....	139
3.1.1. Els estudis fraseològics en llengua espanyola	147
3.1.2. El cas particular de la Fraseologia catalana.....	150
3.2. Concepcions taxonòmiques de la Fraseologia: el tractament marginal dels esquemes fraseològics.....	154
3.2.1. Concepció ampla de la Fraseologia	155
3.2.2. Concepció estreta de la Fraseologia.....	162
3.2.3. Concepció basada en els conceptes de centre i perifèria	165
3.3. L'estatus de les comparacions fraseològiques.....	168
3.3.1. Les comparacions en el català	169
3.3.2. Les comparacions en l'espanyol.....	170
3.3.3. Les comparacions en l'anglès	177
3.3.4. Les comparacions en el francès	178
3.4. Una nova aproximació: les comparacions fraseològiques des de les gramàtiques de construccions.....	181
3.4.1. La variació fraseològica i el fenomen de la desautomatització	196

3.4.2. Relacions d'herència.....	210
3.4.3. La productivitat.....	213
4. Anàlisi de les dades.....	221
4.1. Elaboració dels corpus en les diferents llengües	222
4.1.1. Corpus del català.....	224
4.1.2. Corpus de l'espanyol	224
4.1.3. Corpus de l'anglès	225
4.1.4. Corpus del francès	225
4.2. Descripció de les construccions.....	226
4.2.1. Els corpus: la fixació cognitiva (<i>entrenchment</i>)	226
4.2.2. La polisèmia.....	242
4.2.3. L'actualització de l' <i>slot</i> X: el fenomen de la coerció ..	261
4.2.4. La productivitat: freqüència <i>type</i> i <i>hàpax</i>	274
4.2.5. La creativitat: extensions analògiques i relacions horitzontals	296
5. Conclusions	329
6. Conclusions (English version)	353
Bibliografia	375
Corpus.....	375
Diccionaris.....	375
Referències	377

Llista de figures

Figura 1. Solució a l'anomalia del significat no composicional (Katz i Postal 1963: 280)	21
Figura 2. Proposta de modificació del model de la gramàtica generativa-transformacional (Weinreich 1967: 56)	24
Figura 3. Jerarquia taxonòmica (Croft i Cruse 2004: 264).	51
Figura 4. Estructura simbòlica d'una construcció(Croft 2001: 18; cf. Croft i Cruse 2004: 258-262).	88
Figura 5. Representació del coneixement de la gramàtica en les gramàtiques de construccions (Croft i Cruse 2004: 256).....	97
Figura 6. Diferents aspectes en l'escala de la productivitat (Barðdal 2008: 38).	123
Figura 7. Contínuum entre F-creativitat i E-creativitat (Bergs 2019: 181).	128
Figura 8. Correlació inversa entre la freqüència type i la freqüència token en la productivitat (Barðdal 2008: 95).	131
Figura 9. Classificació de Zuluaga (1980 apud Montoro del Arco 2006b: 78).	158
Figura 10. Classificació de Corpas Pastor (1996: 52).....	161
Figura 11. Classificació de les locucions estereotipades expressives (Fournier 2010: 86).	179

Llista de taules

Taula 1. Representació de les construccions en teories sintàctiques reduccionistes i no reduccionistes (Croft 2001: 54).....	78
Taula 2. Construccions de diferent mida i complexitat (Goldberg 2006: 5).	96

Llista de gràfics

Gràfic 1. Percentatges de la fixació cognitiva (entrenchment) de les construccions.....	240
Gràfic 2. Percentatges de la variant semàntica prototípica en les diferents llengües.	260
Gràfic 3. Camp conceptual de l'slot X de les construccions [más lleig que X] i [lleig com X]	262
Gràfic 4. Camp conceptual de l'slot X de les construccions [más feo que X] i [feo como X]	263
Gràfic 5. Percentatge de types.....	289
Gràfic 6. Percentatges d'ocurrències hàpax en les diferents construccions.....	295
Gràfic 7. Percentatge de modificacions creatives a partir de microconstruccions.	307
Gràfic 8. Percentatges de construccions comparatives intensificadores contaminants.	326

1. Introducció¹

De la mateixa manera que per entendre millor un marc teòric convé detallar el context en què se situa i remuntar-se als seus orígens per veure com ha estat la seua aparició i evolució, per poder comprendre quina ha estat la motivació d'aquesta tesi és oportú explicar, consegüentment, quin ha sigut l'origen d'aquesta inquietud investigadora i, a més, quina forma ha anat prenent aquesta idea en el transcurs del temps. Potser no hi haja un moment concret i un lloc determinat per emmarcar l'origen de tota investigació, però si he de donar una resposta podria ser l'expressió *De veres? Com si menjares peres*. Sense cap mena de consciència fraseològica aquell fenomen lingüístic que no sabia descriure i molt menys etiquetar o classificar em despertava curiositat cada vegada que l'escoltava. I he de confessar que l'escoltava a sovint.

Amb un interès en augment per esta expressió i per altres que mostraven idiosincràcies que la resta de la llengua no tenia, vaig començar a bussejar en el món de la Fraseologia, el qual vaig conèixer per primera vegada en el Treball de Fi de Grau, en què vaig tractar de fer un estudi contrastiu-traductològic de les unitats

¹ Aquesta tesi doctoral ha sorgit en el marc del projecte d'investigació PID2019-108783RB-I00: *Gramàtica de Construccions i Fraseologia. Les construccions fraseològiques de l'alemany i l'espanyol en contrast a través de corpus*. El projecte, finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació, es desenvolupa en el si del grup de recerca FRASESPAL, sota la direcció de Carmen Mellado Blanco.

fraseològiques en la novel·la *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda tot analitzant les seues traduccions a l'anglès i, que posteriorment, vaig ampliar a l'espanyol i el francès en el Treball de Fi de Màster –tots dos treballs de caire acadèmic es van materialitzar en una proposta de recerca a la Fundació Mercè Rodoreda i la posterior publicació a la revista *Estudis Romànics* (cf. Ivorra Ordines 2021a). En aquell punt, vaig poder comprendre que allò que em resultava estrany era l'especialització semàntica –idiomaticitat– que caracteritzava aquella expressió que tant havia rondinat pel meu cap, característica que Corpas Pastor (1996: 26) definia com la «propiedad semántica que presentan ciertas unidades fraseológicas, por la cual el significado global de dicha unidad no es deducible del significado aislado de cada uno de sus elementos constitutivos» i, fins i tot, es podia classificar, seguint la classificació de Corpas Pastor (1996: capítol 4), dins del grup d'enunciats fraseològics i, més concretament, sota la denominació de fórmula rutinària, tal i com també indica el diccionari fraseològic de Martí Mestre (2017).

A partir d'aquell moment vaig començar a familiaritzar-me amb quines eren les peculiaritats que caracteritzen les unitats objecte d'estudi de la Fraseologia, quines són les diferents taxonomies que s'han proposat per classificar l'ampli ventall heterogeni d'unitats fraseològiques dins de la tradició catalana o espanyola, així com les estratègies de traducció dels fenòmens fraseològics, que poden ser dispersos segons cada llengua. Al mateix temps, vaig poder constatar que el llenguatge idiomàtic era un recurs freqüent en l'autora barcelonina, el qual permetia dotar la seua prosa i, en definitiva la

seua llengua, d'una major expressivitat i d'un color que feien del seu estil, un estil elaborat i força característic.

Locucions, parèmies, fórmules rutinàries, comparacions fraseològiques... d'entre moltes altres unitats fraseològiques vaig poder identificar en ambdós treballs, les quals, en tots els casos, suposaven tot un repte per al traductor pels matisos i les connotacions que podien tenir dins del discurs narratiu, tenint en compte que eren, a més, un recurs bastant predominant en la llengua de l'autora. De tot aquest ventall d'unitats fraseològiques, les comparacions fraseològiques eren les que tenien una major presència dins de la novel·la: vaig poder comptabilitzar més de cent-cinquanta comparacions tant lexicalitzades com creatives. Aquestes últimes, més predominants, posaven de manifest la recerca d'uns efectes estilístics i literaris per poder expressar emocions, sentiments o situacions en aquelles situacions en què la paraula no era suficient.

La creativitat de la llengua, la creativitat de les unitats fraseològiques i, en definitiva, la creativitat de les comparacions fraseològiques van despertar un interès en augment, una creativitat que en moltes ocasions em sorprenia en tant que lector de la novel·la. En aquest punt, això no obstant, l'enfocament literari-traductològic va passar a un segon pla per poder fer èmfasi en l'aspecte creatiu de les comparacions fraseològiques: observar el fenomen de més a prop, des d'una perspectiva purament lingüística. I és que es tractava d'un fenomen força creatiu i, en definitiva, productiu, però que la literatura fraseològica no havia abordat de manera sistemàtica.

En efecte, des de la literatura fraseològica catalana, quan abordaven les comparacions fraseològiques, les classificacions eren completament dispers i, en moltes ocasions, les comparacions estaven relegades a les zones perifèriques del món fraseològic (Salvador 1996: 378). Així doncs, Ginebra (2002, 2003) parla de concurrències en tant que cadenes formades per dos o més elements que tenen una tendència a aparèixer en conjunt, mentre que Conca i Guia (2014) les classifiquen en tant que locucions adjectivals. En aquesta mateixa tendència de disparitat d'etiquetes es pronuncia la tradició fraseològica espanyola: Zuluaga (1980) i Ruiz Gurillo (1997) adopten l'etiqueta de locucions relatives perquè destaquen una qualitat, estat o acció en grau màxim; en canvi, Luque Durán (2005), Pamies Bertrán (2005) i García-Page (2008a, 2008b i 2009) les emparenten amb les col·locacions atenent a l'alt grau de composicionalitat. Per la seua banda, Corpas Pastor (1996) i Mogorrón Huerta (2002) parlen de locucions adjectives o locucions verbals amb una finalitat eminentment expressiva i Montoro del Arco (2008) adopta el concepte transversal de locució amb caselles buides pel fet de tractar-se de locucions amb una casella, el farciment de la qual no és previsible i sense la qual la locució no pot funcionar. Finalment, Mellado Blanco (2012a) les emparenta amb el concepte d'esquema sintàctic fraseològic, concepció pròxima a la noció de construcció gramatical dins de les gramàtiques de construccions.

Aquesta disparitat de formes o variants es va poder constatar en la cerca d'estructures comparatives en els diccionaris fraseològics de referència com el *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)* de Martí Mestre (2017) per al català i el *Diccionario fraseológico*

documentado del español actual. 2ª edición corregida y aumentada de Seco, Andrés i Ramos (2017), productivitat particularment significativa en el camp semàntic de la lletjor tant en la forma de comparació d'igualtat i superioritat. Així doncs, tots dos diccionaris posaven de manifest la varietat d'ítems lèxics que podien emplenar la casella del comparatum en les diferents comparacions per expressar la lletjor en grau màxim. Aquesta productivitat en la intensificació de la lletjor es va corroborar en la cerca dels patrons que expressen dita característica en grau màxim en ambdues llengües a través de corpus, fet que va subratllar no només la productivitat del patró, sinó que també es va posar de manifest una presència notable de formes creatives, a través de les quals els parlants juguen amb el llenguatge, juguen amb les comparacions.

1.1. Objectius de la investigació

Atenent a la motivació de recerca detallada en l'apartat anterior, apuntem que la present tesi doctoral parteix de la premissa que les comparacions intensificadoras són un fenomen productiu a l'hora d'expressar la lletjor en grau màxim tant en català com en espanyol. A partir de dita motivació, aquesta tesi es proposa assolir els tres objectius següents:

1. Adoptar la Lingüística de Corpus en el marc teòric de les gramàtiques de construccions.

La investigació encaixa amb els objectius actuals de la Lingüística de Corpus i les gramàtiques de construccions basades en l'ús: descriure la totalitat de la llengua atenent l'ús real. En aquesta línia, esdevé essencial analitzar els fenòmens lingüístics –construccions– en el

context en què s'hi troben inserits, de manera que l'accés a macrocorpus és una eina essencial per poder proporcionar una imatge detallada i completa de qualsevol construcció (Goldberg 1996: 69; Schmid 2000: 39; Fried i Östman 2004: 24). La implementació de la Lingüística de Corpus és una tendència notòria en molts plantejaments construccionistes tal i com podem veure en les contribucions del volum editat per Yoon i Gries (2016), tot i que no gaudeix d'una gran popularitat dins del territori espanyol. Concretament, les unitats fraseològiques es beneficien dels mecanismes construccionistes i d'una metodologia basada en corpus, tal i com s'ha posat de manifest en nombrosos estudis recents (Mellado Blanco 2020c, en premsa; Corpas Pastor 2021; Ivorra Ordines en premsa; Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa).

2. Estudiar la variació de les construccions comparatives intensificadores de la lletjor en català, espanyol, anglès i francès des d'un enfocament basat en construccions.

Tot partint de la premissa anteriorment mencionada que planteja un alt grau de productivitat de la construcció fraseològica per expressar la lletjor en grau màxim tant en català com en espanyol, aquesta tesi es proposa demostrar la utilitat del model construccionista per explicar la variació –productivitat– i la creativitat de les construccions comparatives intensificadores de la lletjor en diferents llengües. Des de la Fraseologia tradicional s'estudiaven en tant que variants lèxiques i la seua anàlisi era contradictòria tenint en compte que la idiomàticitat i la variació eren dues magnituds oposades. Endemés, deixava de banda el potencial creatiu que caracteritza

aquestes construccions semiesquemàtiques amb components fixos i caselles buides.

Tot i l'interés creixent dels mecanismes construccionistes en l'estudi de tota mena de construccions, hi ha hagut un desenvolupament lent quant a estudis contrastius degut, principalment, a tres factors (Boas 2010a; Boas i Gonzálvez-García 2014):

- i. Es tracta d'una teoria jove. Des dels seus inicis els lingüistes es van centrar en aplicar les nocions construccionistes en una única llengua, l'anglès.
- ii. Per definició, les anàlisis contrastives són complexes i només es poden dur a terme quan les dues llengües estan ben analitzades, de manera que una primera aproximació contrastiva podria ser emprar l'anglès en tant que *tertium comparationis* per comparar construccions amb els seus corresponents en altres llengües.
- iii. El gran pes del treball de Croft (2001) dins de la Gramàtica de Construccions Radical, en la qual defensa que les construccions són específiques de cada llengua i les categories lingüístiques es defineixen atenent a les construccions en què es troben. Des d'aquesta perspectiva, és impossible arribar a generalitzacions interlingüístiques a partir de construccions gramaticals.

Boas (2010b: 12) assenyala que «there is indeed a broad variety of methodologies employed for cross-linguistic constructional analyses». Totes aquestes metodologies comparteixen l'interés per estudiar com determinades construccions específiques en una llengua

són en una altra llengua (o més llengües). Així doncs, quan comparem les propietats rellevants de construccions en diferents llengües es poden subratllar aspectes específics d'aquelles construccions que es poden emprar per a descriure més d'una llengua, de manera que en aquells casos que no es puguem comparar interlingüísticament dites propietats, podem afirmar que es tracten de propietats específiques de cada llengua.

Tenint en compte que les construccions són emparellaments indissolubles de forma –fonologia, morfologia i sintaxi– i significat –semàntica i pragmàtica–, es tracten de constructes teòrics adequats per a les anàlisis interlingüístiques perquè permeten obtenir una millor percepció de les propietats idiosincràtiques de les diferents llengües al mateix temps. Seguint la mateixa línia metodològica que altres estudis interlingüístics sobre construccions fraseològiques (cf. Mellado Blanco 2019; Corpas Pastor 2021), aquesta tesi parteix de la premissa que el pol semàntic –la lletjor en grau màxim– es pot entendre en tant que *tertium comparationis* que es pot emprar per a comparar i contrastar les propietats de les construccions equivalents en altres llengües.

3. Proporcionar una metodologia que pugui extrapolar-se a l'estudi d'altres fenòmens fraseològics.

En relació amb els objectius anteriors, aquesta tesi vol subratllar els interessos en comú que tenen la Fraseologia i les gramàtiques de construccions per veure quins mecanismes construccionistes poden ser útils per a l'estudi de determinades unitats fraseològiques, concretament aquelles que tenen components fixos, mentre que

d'altres s'actualitzen en el discurs, és a dir, les unitats fraseològiques amb caselles buides, o construccions semiesquemàtiques segons la tradició construccionista.

A partir d'una metodologia clara i detallada i amb la noció de construcció gramatical com a eina teòrica, el lingüista es mostrarà en disposició d'identificar noves construccions per poder-les analitzar, com si es tractés d'una recol·lecció de papallones, tot i que els construccionistes

hasten to add that finding generalisations is the ultimate purpose of their endeavours. Finding constructions is an activity that requires some practice, although there are people who seem to have a natural talent for sniffing out grammatical oddities (Hilpert 2019: 14).

1.2. Organització de la tesi

El capítol introductorí presenta la motivació d'estudi de les comparacions fraseològiques i els objectius que es volen aconseguir. En els pròxims capítols, s'introdueix el marc teòric de les gramàtiques de construccions (Capítol 2); tot seguit, es detalla la intersecció entre la Fraseologia i les gramàtiques de construccions i es descriuen els mecanismes construccionistes que beneficien l'anàlisi de determinades unitats fraseològiques (Capítol 3); a continuació, es presenta l'anàlisi de les construccions comparatives intensificadores des d'una aproximació construccionista (Capítol 4) i; finalment, s'ofereix una lectura de l'anàlisi de les dades i s'indiquen algunes futures línies de recerca (Capítol 5). Més concretament, la tesi s'estructura de la manera següent:

El Capítol 2 mostra els fonaments teòrics d'una nova aproximació al fenomen de la idiomaticitat en particular, i a l'estudi de la llengua en general. Des d'aquest punt de partida, es presenten els problemes que planteja el fenomen de la idiomaticitat dins de la gramàtica generativa transformacional de Chomsky i, tot posant de manifest la necessitat d'una nova aproximació a l'estudi dels fenòmens que no tenien cabuda en la tradició anterior, es detalla el «naixement» de les gramàtiques de construccions, així com els pilars fonamentals que caracteritzen aquesta aproximació a l'estudi de la llengua, tot fent especial èmfasi en aquells aspectes que serviran per a una posterior aplicació pràctica a l'objecte d'estudi.

El Capítol 3 se centra en la intersecció entre la Fraseologia i les gramàtiques de construccions. Tot començant amb una secció introductòria per la disciplina de la Fraseologia amb especial èmfasi en la tradició catalana i la espanyola, s'explica l'estatus teòric que tenen les construccions comparatives intensificadores dins de les tradicions fraseològiques en català, espanyol, anglés i francès. En un rerefons predominat per la disparitat d'aproximacions i tractament a l'objecte d'estudi des de les diferents tradicions fraseològiques, proposem l'estudi de les comparacions intensificadores des d'una aproximació construccionista basada en l'ús, apartat en què subratllem alguns aspectes fraseològics que poden resultar fructífers des de les gramàtiques de construccions.

El Capítol 4 aborda l'anàlisi de les construccions comparatives intensificadores que expressen la lletjor en català, espanyol, anglés i francès. A partir del buidatge manual atenent als constructes que expressen lletjor en grau màxim (comparacions d'igualtat i de

superioritat), s'estudia el grau de fixació cognitiva de cadascuna de les construccions, així com el fenomen de polisèmia que caracteritzen les construccions de cadascuna de les llengües i la naturalesa dels *slots fillers* que actualitzen la casella buida. A partir de l'observació sobre la gran variació que caracteritzen aquestes construccions, estudiem el grau de productivitat atenent a la freqüència *type* i el nombre d'ocurrències *hàpax* o amb una freqüència molt baixa. A més, abordem el fenomen de la creativitat a través de l'estudi de les extensions analògiques a partir de microconstruccions amb una freqüència *token* alta i de les relacions horitzontals entre les construccions, particularment el fenomen de la contaminació entre construccions.

El Capítol 5 conté les contribucions més importants d'una aproximació construccionista a l'estudi de les unitats fraseològiques i una lectura global de l'anàlisi de les dades per assentar les bases d'una nova aproximació al fenomen fraseològic. Tanquem el treball amb noves línies de recerca que poden derivar-se'n, així com la bibliografia. Les ocurrències que componen cadascun dels corpus es poden trobar en el *Repositori de dades de recerca* (cf. Ivorra Ordines 2021b).

2. Les gramàtiques de construccions com a model d'estudi de la llengua

Per obtenir una imatge completa de qualsevol marc teòric és necessari conèixer els principis i les ferramentes teòriques, així com ubicar-lo dins d'un context teòric i acadèmic més ampli, amb la finalitat de poder comprendre millor els principis i els pilars que es proposen. Així doncs, per presentar les gramàtiques de construccions convé parlar de quin ha estat el seu origen i com ha evolucionat, així com la relació que té amb altres marcs teòrics i quina ha estat la motivació de la seua aparició.

Les gramàtiques de construccions tenien com objectiu principal poder proporcionar una alternativa a la lingüística generativa chomskiana predominant de l'època caracteritzada per una clara divisió entre la gramàtica i el lèxicó, alternativa que, per tant, havia de mostrar-se rigorosa i precisa i, a més, havia de poder explicar tot allò que les teories precedents no havien aconseguit explicar. En aquesta línia, es va expressar Fillmore (1989: 17):

[o]ur reason for entering a new product on the market is our conviction that there are many important aspects of knowing a language which the competition has preferred to ignore or to postpone, and we are interested in seeing what happens when such phenomena are made a major factor of inquiry.

Actualment, les gramàtiques de construccions tracten de superar el repte d'integrar la pragmàtica en el model i la descripció de les construccions. Tot i que des dels primers estudis construccionistes l'objectiu era donar compte del «rich semantic, pragmatic and

complex formal constraints» (Goldberg 2003: 220) de les construccions gramaticals, no hi ha hagut un especial èmfasi en la pragmàtica, fet que resulta força sorprenent tenint en compte que una de les primeres contribucions (Fillmore, Kay i O'Connor 1988) estudia la construcció *let alone* a partir de les màximes conversacionals de Grice. Tanmateix, en les dues últimes dècades hi ha un interès en augment en l'estudi de la relació entre els patrons discursius i les construccions (cf. Fried i Östman 2005; Nikiforidou 2009, 2011; Hilpert 2014, 2019; Cappelle 2017; Finkbeiner 2019; Sánchez Fajardo 2020; Kuzai 2021; Leclercq 2021).

Amb aquest rerefons, la secció 2.1. subratlla la necessitat d'una nova aproximació per poder estudiar allò idiomàtic tenint en compte que des de l'aproximació generativista transformacional hi havia alguns fenòmens que no hi tenien cabuda; la secció 2.2. planteja la noció de «construcció gramatical» en tant que mecanisme essencial per explicar el fenomen de la idiomàtica i, al mateix temps, la resta de la llengua; la secció 2.3. exposa les diferents versions de les gramàtiques de construccions, tenint en compte que cadascuna posa especial èmfasi en diferents fenòmens de la llengua; la secció 2.4. fa un breu recorregut per la noció de construcció gramatical per indicar quin tractament ha rebut en diferents aproximacions; la secció 2.5. presenta com poden ser les construccions segons el grau d'esquemàtica o especificitats, totes situades dins d'un contínuum lexicó-gramàtica; la secció 2.6. parteix de la premissa que els parlants han de saber construccions per saber una llengua, les quals estan organitzades en una xarxa ordenada de construccions (constructió) i es relacionen a través d'enllaços d'herència (verticals) i

horizontals; la secció 2.7. propugna un estudi de la llengua basat en l'ús per poder donar compte de la totalitat de la llengua, sota la premissa que les construccions completament composicionals s'enregistren juntament amb abstraccions; la secció 2.8. presenta la productivitat seguint quatre propostes principals en l'estudi de la variació en les construccions; finalment, la secció 2.9. subratlla la importància de la freqüència *token* en la creativitat de les construccions a través d'extensions analògiques.

2.1. Problemàtica del fenomen de la idiomàticitat en la Gramàtica Generativista Transformacional

La idiomàticitat² és un fenomen molt important dins de la llengua que resulta d'interès especial per a aquells que n'estudien l'estructura, ja que, en definitiva, es tracta d'un fenomen lingüístic molt present que fem en el nostre dia a dia i es manifesta amb una estructura sintàctica variada. Malgrat l'interès que ha suscitat en alguns lingüistes, ha estat un fenomen poc estudiat i relegat a un segon pla

² Entenem per expressió o manera de parlar idiomàtica quan una comunitat de parlants assigna una interpretació determinada, però que algú que simplement coneix la gramàtica i el vocabulari d'una llengua no pot, per mitjà d'ambdós mencionats, saber «(i) how to say it, or (ii) what it means, or (iii) whether it is a conventional thing to say. Put differently, an idiomatic expression or construction is something a language user could fail to know while knowing everything else in the language» (Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 504; cf. Mellado Blanco 2020d per a un repàs del fenomen de la idiomàticitat des de l'estructuralisme europeu, la Lingüística Cognitiva i els estudis basats en corpus).

des de perspectives generativistes, almenys en el primer terç del segle XX³, en què tant investigadors com erudits se centraven en altres aspectes de la llengua com els fonemes, els morfemes i les estructures de les paraules i, en aquelles ocasions en què es duïen a terme estudis sobre les estructures de les oracions, els resultats que s'obtenien no eren del tot fructífers quant a la idiomàticitat. Fins i tot, en aquells casos en què les contribucions versaven sobre l'estudi de la semàntica o la idiomàticitat, en general, i els idiomatismes, en particular, no tenien un lloc important dins de l'objecte d'estudi⁴.

Aquells que hi van dedicar els seus esforços des de la Gramàtica Generativista Transformacional (cf. Kuiper 2007), això no obstant, es van adonar que la idiomàticitat resultava més aviat «a basic

³ En canvi, resulta un fenomen ben present en els debats sobre les llengües vernacles en la seua emancipació del llatí. De fet, durant els segles XVII i XVIII hi ha una gran discussió sobre els trets particulars de cadascuna de les llengües i la idiomàticitat hi juga un paper essencial per determinar si una llengua era «millor» que una altra (cf. Frain Du Tremblay 1703; Grijelmo 2004; Burke 2006: 73-102).

⁴ Seguint les notes de Weinreich (1967: 75), destaquen algunes obres que aborden la temàtica de la semàntica com *The Principles of Semantics* (1957) i *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning* (1962) d'Ullmann, *Semantic Analysis* (1960) de Ziff, *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato* (1963) de Lyons, i *Sémantique Structurale* (1966) de Greimas. Malgrat tot, aquests estudis no paren atenció a la problemàtica que presenten les expressions idiomàtiques. Cal mencionar, però, contribucions sobre la Fraseologia i les unitats fraseològiques –i en definitiva, expressions idiomàtiques– per part dels lingüistes europeus occidentals com Bally (1921) o Casares Sánchez (1950) i del lingüista rus Babkin (1964) (vegeu 3.1.).

theoretical stumbling block» (Weinreich 1967: 23) i que, consegüentment, dificultava o entrebancava el desenvolupament de l'estudi de les peculiaritats de la llengua. A més de considerar-la un fenomen complex, els resultats de les investigacions que s'hi duïen a terme eren poc satisfactoris i, en molts dels casos, parcials. Així doncs, imperava la necessitat d'una aproximació que pogués explicar la idiomàtica des de la lingüística, una teoria específica que pogués donar una resposta a la complexitat d'un fenomen que no es trobava enlloc que no fos la llengua. En la consecució d'aquest objectiu, calia, seguint a Čermák (1988: 415), dilucidar algunes qüestions de caire metodològica com l'autonomia de criteris –la possibilitat d'explicar la idiomàtica amb els mateixos mecanismes amb què s'explica la llengua o la necessitat de buscar-ne de nous–, l'especificitat dels criteris –la possibilitat d'explicar altres fenòmens de la llengua amb el mateix mecanisme amb què s'explica la idiomàtica– i l'adequació dels criteris adoptats –veure si els criteris que s'adopten es poden aplicar a la totalitat de l'estudi o si aquests es poden aplicar a altres parcel·les.

Abans d'entrar a detallar les peculiaritats o divergències que presenten els idiomatismes en comparació amb qualsevol estructura profunda⁵, convé descriure'ls amb l'objectiu de veure les

⁵ Aquest concepte ens remet a la terminologia que proposa Chomsky en l'obra *Aspects of the Theory of Syntax* per explicar l'organització d'una gramàtica generativista. Així doncs, «the syntactic component of a grammar must specify, for each sentence, a deep structure that determines its semantic interpretation and a surface structure that determines its phonetic interpretation. The first of these is

particularitats que presenten aquests fenòmens lingüístics. Encara que algunes de les característiques han estat descartades –com, per exemple, l’afirmació que els idiomatismes són específics de cada persona, que no es poden traduir o que són equivalents a paraules, entre d’altres–, seguint la compilació de trets que proposa Čermák (1988: 416-417), els idiomatismes es caracteritzen per:

- ésser una combinació d’almenys dues paraules;
- ésser una cadena única de distints components;
- tenir una rigidesa sintàctica;
- estar constituïts per components el significat dels quals no és la suma del significat total;
- precisar d’un enllaç o significat «reinterpretat» en un dels components;
- ésser estable en forma i significat, de manera que permet la variació d’una manera més o menys lliure;
- tenir valor per sí mateix;
- tenir un significat total;
- tenir una deficiència transformacional, una anomalia.

Malgrat que els idiomatismes presenten les mateixes característiques que qualsevol estructura profunda, s’hi manifesten algunes

interpreted by the semantic component; the second, by the phonological component» (Chomsky 1965: 16).

peculiaritats, les quals s'han tractat d'abordar en diverses ocasions dins del paradigma chomskià (cf. Weinreich 1967; Chafe 1968; Fraser 1970⁶; Čermák 1988, 2001). En un estudi sobre les anomalies que presenta el fenomen de la idiomàtica dins del paradigma chomskià, Chafe (1968: 111-117) va plantejar que les expressions idiomàtiques tenen quatre peculiaritats principals. La primera de les peculiaritats és el significat d'un idiomatisme, el qual no resulta, en molts dels casos, de la combinació dels components que el componen, sinó que més aviat el significat d'un idiomatisme és comparable al significat que té una unitat lèxica. Aquest seria el cas de «kick the bucket», el significat del qual no seria «kick», «the», «bucket», sinó que seria «morir». La segona peculiaritat és que quasi totes les

⁶ A diferència dels altres quatre estudis, Fraser (1970) tracta d'explicar des de la gramàtica transformacional la problemàtica d'anàlisi que comporta un ampli ventall d'expressions idiomàtiques, d'entre les quals trobem «noun-noun compound such as *cheese soup*» (ibíd. 28), «discontinuous idioms like *bring (something) to light*» (ídem), «*lose one's mind* [...] which contains a possessive noun phrase not part of the idiom» (ibíd. 29) i «*kill the goose that lays the golden egg* which has the analysis verb-noun where the noun phrase contains a restrictive relative clause *that lays the golden egg*» (ibíd. 30). Això no obstant, «there is no idiom which does not reflect some transformational defect, that is, that fails to undergo some transformation which its syntactic structure would suggest is appropriate» (ibíd. 32). A més, els fenòmens fraseològics són tan variats que resulta impossible que un únic exemple pugui il·lustrar la problemàtica que hi ha. És per aquest motiu que no resulta idoni generalitzar a partir d'exemples aïllats (Weinreich 1967: 51).

expressions idiomàtiques mostren deficiències transformacionals, donat que, i utilitzant el mateix exemple que abans, no poden emprar-se en la forma passiva («*The bucket was kicked by Sam») amb el significat de «morir» perquè en aquest cas només s'activaria el significat literal. La tercera de les peculiaritats respon al fet que alguns idiomatismes no estan ben formats sintàcticament, fet que impossibilitaria produir una estructura profunda que fos gramaticalment correcta. Finalment, la quarta de les peculiaritats ens remet al fet que aquells idiomatismes que estan ben formats tenen una interpretació literal, encara que la interpretació idiomàtica és més freqüent que la interpretació literal; així doncs, l'estructura profunda de *kick the bucket* significa amb una major freqüència 'morir' que la corresponent interpretació literal 'copejar la galleda'.

Dins del paradigma chomskià, hi podem distingir dues aproximacions principals que han tractat d'explicar les peculiaritats de què hem parlat més amunt pel que fa a les expressions idiomàtiques. El primer dels intents correspon als lingüistes nord-americans Katz i Postal (1963), els quals van tractar d'explicar les anomalies que presenten aquests trets lingüístics. Van proposar que les entrades dels diccionaris havien de ser de dos tipus: entrades per a unitats lèxiques, d'una banda, i entrades per als idiomatismes, d'altra banda. Cadascuna d'aquestes unitats idiomàtiques havia d'estar formada per una cadena de mots (seguint també l'exemple anterior de *kick the bucket*), un dels quals havia de tenir una especificació —que, per a aquest cas, seria 'Verb Principal'— de manera que tingués l'opció de poder ser interpretat idiomàticament, i marcadors semàntics per a poder explicar el significat idiomàtic

(atenent a l'exemple que s'utilitza, seria «morir»). D'aquesta manera, en cas que l'estructura profunda de l'idiomatisme coincidisca amb l'entrada de la unitat lèxica que apareix en el diccionari i, a més, estiga dominada per la categoria gramatical correcta, aleshores es pot interpretar amb el significat de «morir». En cas que no es donen les especificitats mencionades, la interpretació semàntica només correspondria o equivaldria a la suma de cadascun dels components, o a la interpretació literal.

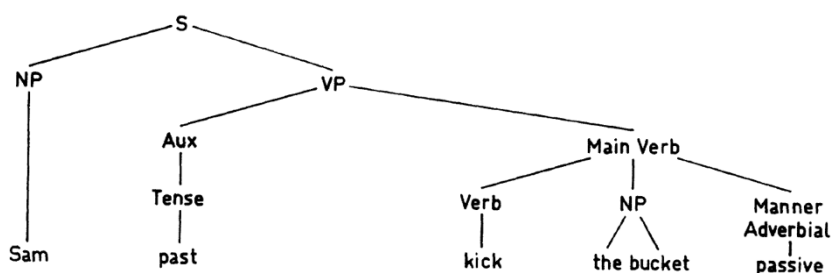

Figura 1. Solució a l'anomalia del significat no composicional (Katz i Postal 1963: 280)

El mecanisme que s'il·lustra en la Figura 1 ofereix una possible resposta a l'anomalia del significat no composicional de l'expressió idiomàtica de l'exemple. Aquest mecanisme, al mateix temps, serviria per explicar la impossibilitat d'emprar-se en forma passiva, donat que l'estructura profunda, en certa mesura, indica la impossibilitat d'aquesta mena de transformació, de manera que, en aquest cas, la lectura idiomàtica seria opcional. Així doncs, en l'exemple «The bucket was kicked by Sam», la lectura idiomàtica quedaria exclosa i només es donaria la interpretació literal. Per mitjà d'aquest mecanisme, els lingüistes nord-americans van poder donar resposta a la incompatibilitat de la transformació en passiva amb l'idiomatisme «kick the bucket», encara que sorgia llavors el dubte

si aquest mateix mecanisme seria capaç d'explicar altres incompatibilitats transformacionals. No ocorre de la mateixa manera en la transformació de la nominalització, així que no hi ha resposta al fet de no disposar d'una lectura idiomàtica de «(Sam's) kicking of the bucket». Conseqüentment, el fet de poder explicar per mitjà d'aquest mecanisme la passivització, però no la nominalització, va resultar més aviat «a lucky accident» (Chafe 1968: 114).

Quant a la tercera de les anomalies que esmentàvem més amunt, no s'hi ofereix cap resposta i els lingüistes nord-americans es limiten a afirmar que «[i]f these idioms did appear in strings that are generated by the semantic component, this component would not be empirically adequate because its output would contain some ungrammatical strings» (Katz i Postal 1963: 281). Conseqüentment, segons aquesta aproximació quedarien sense explicació totes aquelles expressions idiomàtiques que no disposen d'una estructura sintàcticament correcta. Finalment, en la proposta de Katz i Postal tampoc s'argumenta per què la interpretació idiomàtica de l'estructura profunda d'un idiomatisme és més freqüent que la interpretació literal. Tot i que es podrien assignar probabilitats estadístiques de preferència d'interpretació, «the arbitrariness of such a device leads one to hope that a more natural explanation is possible» (Chafe 1968: 115).

El segon dels intents va ser dut a terme pel lingüista estatunidenc Uriel Weinreich, qui en un reguitzell de classes a l'Institut de Lingüística de Los Angeles va tractar d'explicar els aspectes que no havien estat abordats pels lingüistes nord-americans Katz i Postal. La seua proposta consistia, bàsicament, en incloure les deficiències

transformacionals que tenia cadascun dels idiomes juntament amb altres característiques sintàctiques en les entrades dels diccionaris, «so that prohibited transformations would be blocked and obligatory ones would be applied» (Weinreich 1967: 51). Aquesta solució hauria estat tot un encert en cas que les deficiències que s'associen als idiomes es presentaren d'una manera sistemàtica, encara que aquest no és el cas, ja que aquestes deficiències es podrien explicar d'una manera natural si l'aproximació a l'objecte d'estudi no es limitava a la manera d'entendre el llenguatge de Chomsky (Chafe 1968: 115). Seguint les mancances de l'estudi anterior, Weinreich va procurar donar resposta a aquelles expressions que no estaven ben formades sintàcticament. La seua proposta consistia en emmagatzemar-les en el diccionari en conjunt⁷, de la mateixa manera amb què es procedeix amb les unitats lèxiques, encara que aquest procediment no s'aplicava a aquelles expressions idiomàtiques que estan ben formades sintàcticament; en altres paraules, la proposta de Weinreich consistia en explicar aquestes unitats amb dos procediments diferenciats. Al mateix temps, aquesta proposta dificultava la representació fonològica de la resta

⁷ Un gran avantatge d'aquesta proposta era el fet que evitava la inserció de modificadors dins de l'idiomatisme i la passivització perquè l'expressió es considerava com una unitat, tot i que els desavantatges eren encara majors: no resultava satisfactori incloure aquestes unitats com a un conjunt en el lèxic sense una estructura sintàctica –des del punt de vista fonològic, evidentment, la tenen– i, a més, els idiomes disposen de parts que estan subjectes a processos de flexió morfològica (Chafe 1968: 116).

del vocabulari, així com la impossibilitat d'indicar la flexió de les formes verbals.

Una vegada vistos els avantatges i els desavantatges de la inclusió de les expressions idiomàtiques en tant que unitat en els diccionaris, Weinreich va proposar una modificació del model de la gramàtica generativa transformacional. Aleshores, a banda dels components postulats pel generativisme i la llista d'expressions idiomàtiques en el diccionari, Weinreich va postular la necessitat d'un conjunt de regles de comparació d'aquestes expressions.

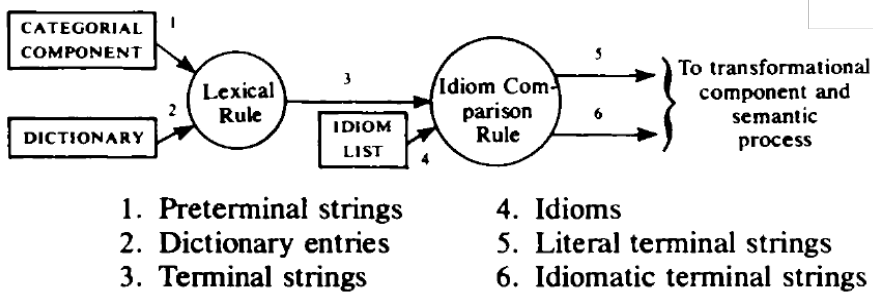

Figura 2. Proposta de modificació del model de la gramàtica generativa-transformacional (Weinreich 1967: 56)

Amb la nova modificació, cadascuna de les expressions idiomàtiques de la llista constava dels indicadors sintagmàtics i semàntics corresponents i, a més, de les indicacions dels trets contextuais de les transformacions –les que estan permeses i les que no ho estan– i la interpretació literal corresponent. Tal i com es mostra en la Figura 2, la regla de comparació acara una cadena terminal amb la llista de les expressions idiomàtiques, de manera que quan una de les entrades coincideix amb totes les parts –o alguna de les parts– de la cadena terminal, la regla de comparació suprimeix els trets semàntics de la cadena terminal i substitueix les característiques semàntiques i les

instruccions transformacionals de cada expressió idiomàtica. Aquesta regla de comparació ha de ser opcional, donat que cada expressió idiomàtica té una interpretació literal homòfona.

El principal avantatge de la proposta de Weinreich era que, tot d'una, explicava l'ambigüitat de les expressions literals que tenen una interpretació idiomàtica i eliminava l'isomorfisme sintàctic entre l'expressió idiomàtica i la seua interpretació literal. Això no obstant, els desavantatges eren encara majors perquè no tenia en compte les anomalies categorials –que comportava la necessitat d'una metodologia addicional– i considerava les expressions idiomàtiques sintàcticament ben formades i aquelles que no ho estan com dos fenòmens completament diferents. De fet, el mateix Weinreich (1967: 58) afirma que

[t]o me personally the prospect of a rule searching through an idiom list is no more dismal than the conception, in Chomsky's *Aspects*, of a base generating strings at random, including an endless number of potential embedded clauses that are not sufficiently well formed to pass the transformational filter.

En l'afany per part dels lingüistes d'explicar les anomalies o dificultats que comportava la idiomàticitat dins de la sintaxi generativista, Chafe (1968: 117-125) va proposar un canvi de perspectiva que consistia, o estava basada, en la noció de semàntica generativista. A través d'aquesta proposta al fenomen de la idiomàticitat, la semàntica adquiria un rol fonamental i era qui tenia la iniciativa, és a dir, el component semàntic generava les estructures gramaticals, les quals estaven, per consegüent, subjectes a estructures

fonètiques. Aquesta nova aproximació resolva algunes de les anomalies que no havien estat resoltes en les propostes anteriors com el predomini de la interpretació idiomàtica sobre la interpretació literal de les expressions idiomàtiques, encara que no deixava de ser un pedaç en l'intent de respondre al fenomen de la idiomaticitat. En altres paraules, «[t]he ingenious problem-solving within the Chomskyan paradigm which now dominates the linguistic literature can go only so far, and is now running into difficulties» (Chafe 1968: 126). Arribats a aquest punt, i seguint el procediment normal de qualsevol disciplina científica, els passos que van seguir van venir determinats per una actualització de la metodologia que s'havia emprat fins al moment, una actualització que tractara d'abastar el camp d'estudi en la seua totalitat, sense deixar de banda una gran quantitat de fenòmens. Aquest repte implicava que havia d'estar basat en un ampli ventall de dades i en una argumentació sòlida i coherent (Čermák 2001: 5).

2.2. L'aparició d'un nou model de l'estudi de la llengua

Durant la dècada dels setanta, l'escena teòrica americana estava caracteritzada per una pugna constant entre la Semàntica Generativista i la Semàntica Interpretativa, encara que les discussions entre els investigadors de les dues aproximacions no arribaven

enlloc⁸ i, consegüentment, imperava una gran necessitat per dur a terme una nova aproximació al llenguatge que permetés resoldre els problemes que s'havien plantejat fins aleshores (cf. Langacker 2007; Nerlich i Clarke 2007; Taylor 2007, 2012, 2016).

En l'intent de donar resposta als problemes que hi havia en les formulacions a partir de la gramàtica generativa transformacional chomskiana va sorgir un moviment encunyat amb el nom de *lingüística cognitiva*⁹ (cf. Cuenca i Hilferty 1999; Cuenca 2000; Ibarretxe-Antuñano i Valenzuela 2012; Ibarretxe-Antuñano 2013) durant els últims anys de la dècada dels huitanta. Una data clau en aquest moviment —o era de les «linguistics wars» (Langacker 2007:

⁸ Impera una clara necessitat d'una nova forma d'aproximar-se a l'objecte d'estudi, i donades les circumstàncies, les decisions no havien d'estar basades en els assoliments que s'havien aconseguit durant les dècades anteriors, sinó més aviat en les perspectives del futur (Kuhn 1962: 157). De fet, en una entrevista Goldberg afirma que «[g]enerativists nowadays are more likely to feel that they have to address the issues we've raised, which I also see as a positive development, even though there are still misunderstandings, probably on both sides» (González-García 2014: 345; cf. Goldberg 2009a: 218-219).

⁹ Seguint la distinció que fa Taylor (2016: 455), també es pot entendre el concepte de «lingüística cognitiva» com qualsevol aproximació que entén el llenguatge com un fenomen mental, que es troba en les ments dels seus parlants; així doncs, els lingüistes que segueixen aquest corrent reconeixen que les propietats formals del llenguatge i l'ús que se'n fa en un context deriven, en última instància, del comportament individual dels parlants.

421)– fou el 1987, any que va coincidir amb la publicació¹⁰ de *Women, Fire, and Dangerous Things* de Lakoff i el primer volum de *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites* de Langacker¹¹.

D'una banda, l'aportació de Lakoff partia de la premissa que hi havia una clara necessitat d'aproximar-se al llenguatge a partir d'una teoria en què la sintaxi no fóra independent de la semàntica. És per aquest motiu que el concepte de construcció –entès com un emparellament de forma i significat– hi tingué una especial rellevància, donat que les construccions gramaticals permetien representar la relació entre les condicions semàntiques i les condicions sintàctiques. Així doncs,

¹⁰ Aquestes dues grans obres són el resultat d'estudis que havien estat publicats en els deu últims anys per part dels dos autors: d'una banda, *Linguistic Gestalts* (1977) i *Categories: An essay in cognitive linguistics* (1982) de Lakoff; d'altra banda, *Space grammar, analysability, and the English passive* (1982) per part de Langacker.

¹¹ El segon dels volums va ser publicat quatre anys més tard amb el títol *Foundations of Cognitive Grammar: Descriptive Application* (1991b), aportació en què duu a terme una anàlisi detallada d'un ampli ventall representatiu de construccions gramaticals tot seguint les nocions teòriques exposades en el primer dels volums, on l'estudi parteix del concepte de «constructional schema: a template representing in schematic terms the common relationships among component and composite structures observable across a set of specific expressions that support its extraction» (Langacker 1991b: 6). També es va publicar per primera vegada un número de la revista *Cognitive Linguistics* (1990), fundada per la International Cognitive Linguistics Association (ICLA), any en què es considera que la disciplina va adquirir l'estatus de disciplina científica.

i per mitjà de la construcció *There*, Lakoff va arribar a la conclusió que una complexitat sintàctica es podia resoldre a través d'un simple principi semàntic, ja que la gramàtica disposa dels mitjans per a emparellar construccions amb els significats que expressen. D'altra banda, i tal i com s'esmenta en l'altra contribució, Langacker també va subratllar la necessitat d'una nova aproximació com a conseqüència de la problemàtica que presentava la gramàtica generativista transformacional en l'estudi de molts fenòmens lingüístics. Aquest estudi fou una important contribució teòrica que partia de tres pilars fonamentals: l'estructura semàntica no és universal, la gramàtica no és un nivell de representació autònom i l'absència de diferències entre la gramàtica i el lèxicó.

En aquest rerefons dominat per una clara voluntat d'una nova aproximació que pogués donar cabuda a la diversitat fenomenològica del llenguatge, es va publicar un reguitzell d'estudis de caire analítica (cf. Fillmore 1985b, 1986, 1988, 1989; Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Wierzbicka 1988) durant la segona meitat de la dècada dels huitanta que partia d'una proposta gramatical que tenia per objectiu explicar la totalitat del llenguatge a partir de la noció de «construcció gramatical», tot rebutjant el component transformacional de la tradició generativista, motiu pel qual la proposta que es gesta a partir d'aquests estudis ha estat sovint considerada una teoria maximalista de la llengua, encara que estem lluny d'haver identificat i descrit totes les construccions que componen la gramàtica d'una llengua (Fried i Östman 2004: 24; Ziem 2018: 4). Aquestes contribucions volien donar cabuda a les estructures que havien estat considerades 'perifèriques' –característica que havien adquirit com a conseqüència

de la impossibilitat de poder-les explicar, donat que sovint presentaven trets idiomàtics– i posar-les en el focus d’atenció (Fillmore 1989; Nikiforidou 2009; Ziem 2018; Ureña Tormo 2019). En altres paraules, aquestes estructures idiomàtiques havien estat relegades a un segon pla atenent al seu caràcter irregular i una aparent improductivitat, cosa que impedia que poguessin ser explicades seguint les regles amb què s’explicaven aquelles estructures que havien format part del nucli de la sintaxi¹². Així doncs, s’hi presenta una nova aproximació a la gramàtica que tenia per objectiu poder estudiar totes aquelles estructures que havien estat oblidades durant les dècades anteriors i, al mateix temps, donar cabuda o poder explicar aquelles expressions amb una major regularitat i que sempre havien format part del ‘centre’ de la gramàtica. Arribats a aquest

¹² Els primers estudis dins d’aquesta nova perspectiva se centraven en l’estudi dels idiomatismes o construccions inusuals, ja que es tractava d’una àrea que era incompatible amb teories del llenguatge que defensaven una clara separació entre la gramàtica i el lèxic, tal i com ocorria amb la gramàtica generativa transformacional (Wulff 2013: 274; Ramonda 2014: 67; Sommerer 2018: 134). En efecte, aquests primers estudis van permetre constatar que l’estudi d’allò que es considerava marginal «illuminates the study of more regular constructions» (Gries 2013: 100; cf. Penttilä 2010: 26; Michaelis 2017). En algunes ocasions s’ha arribat a plantejar que les gramàtiques de construccions no són més que l’estudi dels idiomatismes, afirmació que pot estar provocada per dues raons: «idioms are the irreducible units of description for the way a language works [...] and the constructions which license combinations of linguistic units into larger units, including, of course, those which require reference to one or more lexical items» (Fillmore 2002; cf. Michaelis 2012: 32).

punt, es pot afirmar que les gramàtiques de construccions van sorgir com a resposta a la preocupació que provocava el fet de no trobar un lloc per a les expressions idiomàtiques dins de la gramàtica del parlant d'una llengua (Fillmore 1989: 19; Salvador 1995: 16; Croft 2001: 15; Kay 2002a: 1; Croft i Cruse 2004: 225; Croft 2007: 466; Gries 2008: 14; Michaelis 2012: 58).

Amb aquests objectius de recerca, una aproximació d'aquesta envergadura precisava d'una unitat bàsica d'anàlisi relativament complexa que tingués la capacitat de tenir en compte característiques tan variades com trets sintàctics, morfològics, semàntics, pragmàtics, etc. en una única estructura integrada (Fillmore 2013: 112). Atenent a aquests requisits, tenim el concepte de construcció¹³ en tant que unitat simbòlica¹⁴ que representa una associació convencional de forma i significat. Mentre que la 'forma' pot fer referència a la combinació de trets sintàctics, morfològics i fonològics, el

¹³ La noció de construcció gramatical resulta de vital importància per a l'estudi del llenguatge dins de les aproximacions construccionistes. De fet, alguns autors subratllen que la idiomàticitat és la principal raó per a adoptar aquesta noció (Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Culicover 1999; Jackendoff 2002; Goldberg i Jackendoff 2006).

¹⁴ Hi ha proves sòlides de la naturalesa simbòlica de les construccions a partir d'estudis experimentals que mostren que els parlants associen determinats significats amb estructures morfosintàctiques específiques (cf. Bencini i Goldberg 2000; Hare i Goldberg 2000; Kaschak i Glendberg 2000).

‘significat’¹⁵ s’entén d’una manera més àmplia i inclou característiques semàntiques, pragmàtiques i discursivo-funcionals. La gramàtica s’entén aleshores més aviat com un repertori d’aquestes construccions, i no pas un conjunt de regles i principis que la governen (vegeu 2.5.; cf. Goldberg 1995: 21-23).

La importància de les construccions està motivada per dues observacions empíriques: d’una banda, les expressions semànticament opaques (idiomatismes) poden compartir alguns trets de les estructures sintàcticament regulars amb expressions completament productives (Fillmore, Kay i O’Connor 1988; Kay 2002a), així doncs els primers «interact in important ways with the rest of the grammar, phenomena whose proper understanding will lead us to significant insights into the workings of language in general» (Fillmore, Kay i O’Connor 1988: 504; cf. Fischer 2013; Mellado Blanco 2015b; Horvath i Siloni 2017); d’altra banda, fins i tot estructures aparentment transparents poden tenir tot tipus de restriccions impredictibles que no es poden derivar només de la sintaxi (Fillmore 1986). De fet, Fillmore, en tant que defensor de l’aproximació construccionista, apuntava que calia subratllar «situations in which semantic or pragmatic properties of linguistic structures can be seen as determinants of certain otherwise

¹⁵ A partir de les gramàtiques de construccions, el significat guanya una importància especial dins de la investigació sintàctica. Una de les diferències més importants en comparació amb les altres teories gramaticals és el principi que tota estructura lingüística té significat. Fins i tot les estructures més esquemàtiques tenen significat (Wasserscheidt 2019: 111).

unexplained possibilities for introducing elements» (Fillmore 1985b: 73). A més a més, els construccionistes assenyalen que

to ignore either of these two observations would mean to miss important generalizations about the nature of linguistic patterning and the nature of speakers' linguistic knowledge. The work of different constructional analysts may emphasize one or the other perspective, but systematic research of the last thirty years has shown that both perspectives are inextricably interconnected and the notion of idiomaticity requires a much more nuanced approach than the traditional division based essentially on semantic non-compositionality of particular expressions (Fried 2015: 975).

La noció de construcció respon aleshores a qualsevol emparellament après de forma i funció; tot entenent aquest darrer com allò que comunament coneguem per sentit, contingut o intenció, que, al seu torn, fa referència als camps de la semàntica i la pragmàtica (Goldberg i Suttle 2010: 468). A diferència de la tradició basada en regles, les gramàtiques de construccions es caracteritzen per les següents particularitats (Fillmore, Kay i O'Connor 1988):

- Les relacions entre les construccions no han de limitar-se a una relació de mare a fills de la mateixa manera que ho fan els diagrames arboris, sinó que més aviat s'amplia el nivell de parentiu per poder explicar amb major detall les especificitats de què disposen les construccions (cf. Fried 2015: 984-985).
- Les construccions no només han d'especificar informació sintàctica, sinó també informació de caire lèxica, semàntica i pragmàtica.

- Les entrades lèxiques es poden considerar construccions per sí mateixes. D'aquesta manera desapareix la distinció en forma de mòduls de gramàtica i lexicó i es concep més aviat com un contínuum lèxico-gramatical.
- Les construccions poden ser idiomàtiques¹⁶ donat que una construcció més gran podria concretar una semàntica diferent –o fins i tot una pragmàtica diferent– a la qual s'arribaria a partir de la semàntica que resulta de la suma de les construccions més petites que s'utilitzen per a arribar al mateix objecte morfo-sintàctic.

Atenent a les peculiaritats esmentades, els construccionistes rebutgen l'afirmació que la idiomàticitat es tracte d'un apèndix de la gramàtica o un suplement del lexicó, sinó que més aviat en la seua descripció s'ha de relacionar amb la resta de la gramàtica, fet que permetrà tenir una idea més clara del funcionament de la llengua en general, donat que hi ha una certa regularitat i interrelació d'aquestes estructures

¹⁶ Un aspecte que se'ns planteja interessant des de la perspectiva que proposen els construccionistes és l'adequació teòrica-metodològica que suposen els principis que hem anat mencionant per a l'estudi de certes unitats fraseològiques, ja que aquestes estan formades per una combinació d'idiomàticitat i regularitat, de manera que la idiomàticitat no impossibilita que es pugui dur a terme un estudi gramatical fructífer de les construccions que han rebut un tractament marginal si només parem atenció a la sintaxi, el lèxic i els principis de la semàntica composicional (Salvador 1995, 2000; cf. Cruse 1986, 2000 i Escandell 2004 sobre els pilars fonamentals de la semàntica composicional i les limitacions que presenta quant a l'anàlisi de les expressions idiomàtiques).

idiomàtiques o perifèriques amb aquelles que en tradicions anteriors havien estat considerades part del nucli de la gramàtica. Així doncs, seguint a Fillmore, Kay i O'Connor (1988: 504-506), les expressions idiomàtiques presenten les següents peculiaritats:

- La dicotomia entre la descodificació i la codificació de les expressions idiomàtiques. La primera característica fa referència a la dificultat interpretativa que mostren algunes expressions idiomàtiques si no han estat apreses per separat, mentre que la segona també remet a la dificultat interpretativa, encara que poden interpretar-se tenint en compte el coneixement de la gramàtica i del vocabulari (*answer the door, wide awake, bright red*). Així doncs, totes les expressions idiomàtiques que presenten el tret de la descodificació, també presenten el de la codificació (*kick the bucket, pull a fast one*), però no a l'inrevés.
- La distinció entre els idiomatismes que segueixen les regles sintàctiques de la gramàtica i aquells que presenten anomalies sintàctiques que les regles de la gramàtica no poden explicar. Del primer grup serien els casos de *kick the bucket, spill the beans, blow one's nose*, mentre que del segon grup hi ha exemples com *first off, sight unseen, all of a sudden, by and large, so far so good*. En aquest darrer grup, les regles de la gramàtica anglesa no permetrien predir si estes expressions es poden dir o no.
- La distinció entre les expressions idiomàtiques «substantives» –o també anomenades «lexically filled

idioms» (Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 505)– i les de caràcter «formal» –«lexically open idioms» (ídem). Mentre que en les primeres les unitats que les componen estan especificades, en les segones hi ha algunes unitats que estan especificades i d'altres han de ser reomplides per unitats lèxiques alternatives. Aquesta distinció forma més aviat un contínuum entre els idiomatismes les unitats dels quals tots els elements estan especificats com seria el cas de *the bigger they come, the harder they fall*¹⁷ i expressions que tenen alguns elements fixos i d'altres que s'especifiquen durant el discurs com seria el cas de la construcció *the more carefully you work, the easier it will get*.

- La darrera de les distincions és la presència o absència d'una funció pragmàtica, tret important per a la funció discursiva. D'aquesta manera, idiomatismes substantius com *good morning, how are you* o *once upon a time* s'associen a pràctiques pragmàtiques determinades com salutacions; en canvi, els idiomatismes formals com *the X-er the Y-er* s'associen més o menys a unes funcionalitats concretes.

¹⁷ De vegades es pot donar que els idiomatismes formals poden esdevenir idiomatismes substantius, com seria el cas de les extensions analògiques a partir de microconstrucció lexicalitzada [*más tonto que Abundio*] (cf. Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa).

2.3. Versions de les gramàtiques de construccions

El terme «gramàtiques de construccions» comprén un ampli ventall de teories lingüístiques que s'han estat gestant en els últims quaranta anys en tant que alternatives a les aproximacions generativistes aleshores dominants de la llengua en general, i la gramàtica en particular¹⁸. Es tracta, doncs, més aviat d'una «família» de teories de les gramàtiques de construccions, que no pas una única teoria, ja que la llengua no és un fenomen homogeni i, a més, cadascuna de les vessants presta especial atenció a diversos aspectes de la llengua (Gonzálvez-García 2008: 351; cf. Kay i Fillmore 1999: 2; Gonzálvez-García 2012: 252), fet que incrementa la credibilitat del gran esforç per part dels construccionistes per investigar la naturalesa del llenguatge humà (Fischer 2013: 5). En diferent parer s'expressa Goldberg (2013: 31), qui parla més aviat de *constructionist*

¹⁸ La noció de construcció gramatical, en tant que emparellament de forma i significat, ha donat lloc a un gran nombre d'estudis. En efecte, les gramàtiques de construccions ofereixen un marc teòric idoni per a un gran nombre de teories lingüístiques, així com per a l'estudi de l'adquisició del llenguatge (Israel 2002; Tomasello 2003; Ambridge i Lieven 2011), el canvi lingüístic diacrònic (Israel 1996; Traugott 2008a, 2008b, 2008c; Bybee 2010; Hoffmann i Trousdale 2011), la morfologia (Blevins 2001; Booij 2002, 2005; Spencer 2001), el processament de llengües (Gries 2003), l'aprenentatge automàtic (Bod 1998; Perfors, Kemp, Tenenbaum i Wonnacott 2007), l'anàlisi de col·locacions (Stefanowitsch i Gries 2003, 2005; Schmid i Küchenhoff 2013; Hilpert 2014a; Corpas Pastor 2015, 2017), entre d'altres.

approaches, en compte de crear divisions entre marcs teòrics molt pròxims per mitjà d'etiquetes com Gramàtica X o Z, però per al nostre estudi assenyalem les divergències principals entre les diferents vessants per veure quines peculiaritats presenten cadascuna¹⁹.

El desenvolupament de les gramàtiques de construccions no ha seguit una única línia. Des de les primeres aportacions construccionistes²⁰ a partir de la dècada dels huitanta (Fillmore 1985, 1988, 1989; Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Lakoff 1987) s'han desenvolupat diferents aproximacions o versions de les gramàtiques de construccions, tot i que comparteixen uns pilars fonamentals comuns:

- (a) La gramàtica no comporta cap component transformacional o derivacional. La semàntica s'associa directament amb l'estructura superficial (Goldberg 2002, 2006; Culicover i Jackendoff 2005; Goldberg i Herbst 2021).

¹⁹ És precisament la diversitat d'aproximacions construccionistes un dels punts forts, les quals proporcionen punts de vista complementaris del coneixement lingüístic i els resultats de les quals es complementen mútuament (Hoffmann 2021).

²⁰ El terme *construccionista* té dues accepcions principals: d'una banda, la principal motivació és que les aproximacions construccionistes emfasitzen el rol de les construccions gramaticals en tant que emparellaments convencionals de forma i significat i, d'altra banda, les aproximacions construccionistes subratllen que les llengües són apreses, és a dir, són construïdes per mitjà d'un *input* i unes restriccions cognitives, pragmàtiques i de processament (Goldberg 2006: 3; Goldberg i Suttle 2010: 468).

- (b) L'existència de construccions, emparellaments de forma i de significat²¹, enteses com a unitats simbòliques (Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Goldberg 1995, 2006).
- (c) La llengua, com altres sistemes cognitius, és una xarxa de nodes i enllaços entre nodes, de manera que l'associació entre alguns d'aquests nodes adopta la forma de jerarquies d'herència; en altres paraules, relacions taxonòmiques que registren la mesura en què les propietats de construccions en els nivells inferiors es poden predir a partir de les més generals o nivells superiors (Lakoff 1987; Langacker 1987; Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Wierzbicka 1988; Goldberg 1995).
- (d) La variació entre llengües –i dialectes– es pot justificar de diverses maneres, inclosos els processos cognitius de domini general (Bybee 2010; Goldberg 2013) i construccions de tipus específic (Croft 2001; Haspelmath 2008).

Mencionem un últim principi, encara que no és compartit per totes les aproximacions construccionistes.

- (e) L'ús de la llengua dona forma a la seua estructura (Barlow i Kemmer 2000; Bybee 2010).

²¹ En aquest sentit, Hilpert (2019: 57) va més enllà i planteja que «if Construction Grammar is to be seen as a veritable theory of linguistic knowledge, then this theory will make the strong claim that there should not be any constructions without meaning».

Concretament, ens centrarem en tres de les aproximacions²²: la Gramàtica de Construccions de Fillmore, Kay i col·laboradors, la Gramàtica de Construccions Cognitiva i la Gramàtica de Construccions Radical. A més, tractarem la Gramàtica Cognitiva, encara que amb orígens diferents a les anteriors, comparteix moltes característiques fonamentals²³.

En canvi, deixem de banda les versions de les gramàtiques de construccions que se centren en el processament del llenguatge natural: la Gramàtica de Construccions Fluïda (Steels i De Beule 2006; Steels 2011), la Gramàtica de Construccions Corporeïtzada (Bergen i Chang 2005, 2013; Bergen 2007) i la Gramàtica de Construccions de Basada en Plantilles (Arbib i Lee 2008), les quals proposen desenvolupar aplicacions computacionals a partir dels principis de les gramàtiques de construccions amb l'objectiu de proporcionar models sòlids de mecanismes cognitius i neurals que són subjacents al comportament lingüístic, línia de recerca que s'allunya dels objectius d'aquest treball.

²² Quant a estudis que comparen les diferents aproximacions construccionistes, hi ha, entre d'altres, Croft i Cruse 2004; Langacker 2005; Goldberg 2006; Croft 2007; François 2008; Gras Manzano 2011; Boas 2013; Traugott i Trousdale 2013; Baicchi 2015; Hoffmann 2017a; Boas i Ziem 2018a.

²³ Encara que no el detallarem aquí, hi ha també el Model Construccional Lèxic (cf. Ruiz de Mendoza i Mairal 2008). Es tracta d'un model basat en l'ús que s'ha anat gestant en les dues últimes dècades, aproximació que combina coneixements de perspectives projeccionistes i construccionistes que té per objectiu explicar com interactuen totes les dimensions de la construcció.

En cadascun dels següents apartats es presenten les característiques particulars de cadascuna de les aproximacions o vessants de les gramàtiques de construccions a partir de les qüestions que es mostren a continuació:

1. Quin és l'objectiu principal de la teoria? Quins tipus de construccions es tracten?
2. Què s'entén per construcció gramatical?²⁴
3. Quines relacions hi ha entre les construccions?
4. Com s'emmagatzema la informació en la taxonomia de construccions?

Cal remarcar que cadascuna de les vessants²⁵ s'empra principalment per a l'anàlisi de diferents fenòmens lingüístics. Així doncs, mentre que la Gramàtica de Construccions se centra en les relacions sintàctiques i d'herència, el model de Goldberg fa atenció a les relacions de categorització entre les construccions, la Gramàtica

²⁴ Hi ha una discrepància en les diferents vessants sobre quins requisits addicionals necessita una determinada estructura perquè es considere en tant que construcció gramatical, a banda de ser un emparellament de forma i significat (Zeschel 2009: 185; cf. Hoffmann i Trousdale 2013: 4).

²⁵ Croft (2005: 273) bateja les diferents vessants com «vanilla construction grammar», metàfora que ens remet als diferents sabors que poden tenir els gelats. Aquesta gran varietat de sabors, de la mateixa manera que amb les diferents vessants de les gramàtiques de construccions, tracta d'agradar a tots perquè permet formular explicacions convicents de les estructures de la llengua que inclouen aspectes cognitius i basats en l'ús (Imo 2015: 69).

Cognitiva analitza les categories i les relacions semàntiques i la Gramàtica de Construccions Radical explora les categories sintàctiques en un model no reduccionista.

2.3.1. La Gramàtica de Construccions (Fillmore, Kay i col·laboradors)

La Gramàtica de Construccions (en majúscules) –també coneguda com *Berkeley Construction Grammar* (Fillmore 2013) o *Unification Construction Grammar*²⁶ (Goldberg 2006)– és la teoria desenvolupada per Fillmore²⁷, Kay i col·laboradors (Fillmore 1988, 1989, 2013; Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Kay i Fillmore 1999) en el si de la Universitat de Berkeley. La Gramàtica de Construccions –recentment s'ha remodelat en la Gramàtica de Construccions basada en el signe (Boas i Sag 2012)– és la variant de les gramàtiques de construccions (en minúscules) que més s'assembla a determinades teories formalistes, concretament a la *Head-Driven Phrase Structure Grammar*, teoria desenvolupada per Pollard i Sag (Pollard i Sag

²⁶ «[T]he use of unification indices serves to ensure that attributes with contradictory values fail to combine and that successful unification between two entities can take place under two conditions: (i) an attribute has an identical value assigned for both entities or (ii) one entity leaves the value unspecified» (Fried i Östman 2004: 71; cf. Michaelis 2004: 24).

²⁷ Vegeu el volum editat per Gras, Östman i Verschueren (2020), en què es recullen les contribucions més importants de Fillmore sobre la noció de «construcció gramatical».

1994; Boas i Sag 2012), la qual està basada en el signe lingüístic²⁸ a partir de la concepció de Saussure, és a dir, les unitats fonamentals són simbòliques. La Gramàtica de Construccions segueix els principis fonamentals de les aproximacions construccionistes, encara que es diferencia de la resta d'enfocaments en l'elaborat llenguatge descriptiu de l'estructura interna de les construccions (cf. Kay i Fillmore 1999; Fried i Östman 2004).

i. Quin és l'objectiu principal de la teoria? Quins tipus de construccions es tracten?

Kay (1997: 123) descriu els pilars fonamentals de la Gramàtica de Construccions de la següent manera:

Construction Grammar (CG) is a non-modular, generative, non-derivational, monostratal, unification-based grammatical approach, which aims at full coverage of the facts of any language under study with loss of linguistic generalizations, within and across languages.

La Gramàtica de Construccions adopta la idea que la gramàtica està formada per associacions de forma i significat, és a dir, construccions. Aquest fet que implica que forma i significat no estan separats en diferents mòduls i, per tant, les construccions funcionen «as blueprints for the speaker/hearer, giving him or her guidelines and the semantic and pragmatic preconditions for when and how

²⁸ En aquesta aproximació, el signe és un concepte abstracte que conté no només una descripció general de la forma i del significat, sinó també una descripció detallada de la fonologia, la sintaxi, la semàntica i el context (Michaelis 2013: 135).

these blueprints can be used» (Fried i Östman 2004: 24). Aquesta idea està en consonància amb altres teories lingüístiques contemporànies com la Gramàtica Montague o la Gramàtica Sintagmàtica Nuclear. Així doncs, allò que tracta d'emfasitzar aquesta aproximació és el fet que aquella informació que els lingüistes han denominat 'pragmàtica' està associada amb una forma lingüística determinada i, per consegüent, forma part de les regles (construccions) de la gramàtica. En exemples com *Seu i calla* o *Què estàs mirant?* els efectes pragmàtics d'irritabilitat o molèstia s'expressen a través de les convencions de la llengua i no per mitjà d'un procés de raonament conversacional, pel que han de ser estudiats a través de la gramàtica.

Un dels objectius principals és donar compte de la forma i el significat de les frases de cada llengua, així com indicar si són estructures gramaticalment correctes. Es tracta d'una aproximació generativa a la gramàtica en el sentit chomskià per dues raons: adequació descriptiva –es considera que la gramàtica es pot justificar correctament en la mesura que descriu l'objecte d'estudi– i adequació explicativa –es considera que la gramàtica es pot justificar sempre que siga un sistema descriptivament adequat i trie una teoria lingüística en lloc d'una altra atenent a la informació lingüística que hi és compatible (Chomsky 1965: 27). Aquesta noció tradicional no s'ha de confondre amb l'ús recent del terme per a parlar de les aproximacions generatives gramaticals al llenguatge, donat que molt poques són generatives en el sentit original.

La Gramàtica de Construccions dista de les gramàtiques transformacionals en el fet de no tenir transformacions ni

derivacions, és a dir, només es pot parlar d'una construcció sempre que en la gramàtica d'una llengua hi haja una sèrie de construccions que es puguin combinar per tal de produir una representació de dita construcció²⁹ i, per tant, el significat d'una forma lingüística no es representa en tant que llista de condicions que s'han de satisfer perquè la forma s'utilitze de forma correcta (Fillmore 1975: 123). A més, és una teoria basada en la unificació, cosa que implica que les construccions i les seues especificacions encaixen i, conseqüentment, «pieces of linguistic material that do not match ('unify') along any number and type of properties [...] will not be licensed as possible constructs of a given language» (Fried i Östman 2004: 25).

Es tracta d'una teoria monostratal i basada en restriccions en què la informació sintàctica i semàntica es representa dins d'una única estructura de característiques, representada per una matriu atribut-valor o AVM³⁰. Com a tal, comparteix moltes similituds amb la gramàtica d'unificació funcional (Kay 1983), la gramàtica d'estructura sintagmàtica generalitzada (Gazdar, Pullum i Sag 1982), la gramàtica funcional lèxica i, en especial, la Gramàtica

²⁹ La noció de «llicenciar» i no pas «generar» apropa la Gramàtica de Construccions a les aproximacions basades en les restriccions, «where constructs are licensed through constraint principles. Constructions in Construction Grammar are precise expressions of such constraints» (Fried i Östman 2004: 25).

³⁰ Les estructures de característiques no admeten valors sense especificar, mentre que les construccions sí (Kay i Fillmore 1999; Kay 2002a; cf. Schafroth 2015).

Sintagmàtica Nuclear (Pollard i Sag 1994; Sag 1997), d'entre moltes altres teories basades en la unificació.

La Gramàtica de Construccions té per objectiu explicar la totalitat del llenguatge, objectiu que comporta l'absència de fenòmens gramaticals teòricament privilegiats (cf. Sag 2010: 487). És evident que en la vida real un només pot explicar una xicoteta part de qualsevol llengua, encara que allò que és teòricament important és si els procediments de la gramàtica ignoren alguns fenòmens per la dificultat que comporten, de la mateixa manera que ocorria amb la tradició generativista transformacional. Kay i Fillmore (1999: 1) ho expressen de la manera següent:

[t]o adopt a constructional approach is to undertake the commitment in principle to account for the entirety of each language. This means that the relatively general patterns of the language [...] and the more idiomatic patterns [...] stand on equal footing as data for which the grammar must provide account.

ii. Què s'entén per construcció gramatical?

Fillmore és un dels primers lingüistes que va esbossar el marc teòric de la Gramàtica de Construccions (cf. Fillmore 1988, 1989; Fillmore, Kay i O'Connor 1988). Tot i que situava la seua aproximació en la tradició generativista, els principals pilars que va formular contradieien algunes assumpcions generativistes importants, com és l'argument central del rebuig de la noció de construcció en tant que constructe necessari per als models construccionistes. L'eliminació d'aquesta noció entesa com una estructura amb una forma i un ús determinats impossibilitava que un model lingüístic pogués explicar

informació rellevant, la qual es relegava a la perifèria o quedava fora de l'objecte d'estudi; en altres paraules,

when constructions are interpreted as the products of maximally general rules, no place remains in the grammar for spelling out the non-predictable semantics and pragmatics that is frequently conventionally associated with particular constructions such as those we will describe [the *the X-er the Y-er* construction, or the *let alone* construction] (Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 503).

Així doncs, Fillmore situa la noció de construcció en el centre de l'escena amb l'objectiu principal de tractar d'explicar les frases i les expressions idiomàtiques de la llengua, el significat de les quals no es pot derivar a partir del coneixement de la composició de l'estructura. En cas que aquestes expressions tingueren la forma d'expressions fixes seria viable afegir-les al lexicó com expressions formades per més d'una paraula, les quals, al seu torn, haurien de ser apreses. En canvi, aquesta «llista» no és simplement un suplement del lexicó, ja que aquestes expressions contenen informació sobre patrons gramaticals totalment productius. És per aquest motiu que les construccions són una eina essencial per a explicar tota aquesta fenomenologia dispar, les quals Fillmore (1988: 36) defineix com

any syntactic pattern which is assigned one or more conventional functions in a language, together with whatever is linguistically conventionalized about its contribution to the meaning or the use of structures containing it.

Malgrat que aquesta definició no s'ocupa de la qüestió de la (no) predictibilitat, emfasitza que no es tracta simplement d'un patró

formal, sinó més aviat de patrons formals als quals s'associen una funció determinada i uns usos concrets. Esta caracterització determina el fet que les construccions siguin simbòliques, és a dir, emparellaments de forma i contingut, les quals serveixen de punt d'unió entre allò que els generativistes van considerar fenòmens gramaticals centrals i perifèrics (cf. Chomsky 1980, 1981). En aquesta mateixa línia, la defineix en tant que

a set of formal conditions on morphosyntax, semantic interpretation, pragmatic function, and phonology that jointly characterize or license certain classes of linguistic objects (Fillmore 1999: 113).

Seguint aquesta definició, Fillmore (1999: 114-115) distingeix tres tipus de construccions: construccions sintagmàtiques (*phrasal constructions*), construccions lèxiques (*lexical constructions*) i construccions d'enllaç (*linking constructions*).

Primerament, les construccions sintagmàtiques són aquelles les descripcions internes de les quals identifiquen les diferents parts i la naturalesa de les seues dependències corresponents de receció i concordança. Representen una configuració estructural convencionalitzada que consisteix en més d'un constituent, de manera que les construccions d'enllaç no són sintagmàtiques ja que no inclouen relacions de domini o prioritat. Un exemple de construcció sintagmàtica és la construcció anglesa de *Subject-Auxiliary Inversion*, formada per un constituent que és un verb en forma d'auxiliar, un segon constituent que és el subjecte d'eixe auxiliar i la resta. Així doncs, les instàncies d'aquesta construcció

poden tenir dos constituents (a), tres constituents (b) o quatre constituents (c):

- a. [Did] [you]?
- b. [Has] [anybody] [seen them]?
- c. [Was] [she] [here] [this morning]?

Tot seguit, les construccions lèxiques estan formades per una forma lèxica amb les especificacions de les característiques sintàctiques i semàntiques i, en aquells casos que siga rellevant, la seua valència. No hi ha cap mena de distinció entre les propietats internes i les propietats externes. Una forma de representar les «regles lèxiques» per mitjà de construccions lèxiques és de la següent manera: les construccions lèxiques especifiquen una sèrie de característiques en tant que estructura interna i una sèrie diferent de característiques en tant que estructura externa, de manera que tant el constituent «pare» com el constituent «fill» són ítems lèxics. Exemples coneguts són els substantius in comptables, que són in comptables internament i comptables externament (*a beer*), o a l'inrevés (*some chicken*).

Finalment, les construccions d'enllaç llicencien mapatges entre les funcions semàntiques i les funcions gramaticals. Aquestes construccions s'utilitzen per a especificar quina funció sintàctica s'associa amb determinats patrons, ja que pot haver-hi diferents patrons sintàctics per indicar una mateixa funció.

Recentment, Fillmore (2013: 126) ha proposat una nova definició en la qual entra en joc el fenomen de la (no) predictibilitat:

[a] construction is a partial description of a set of linguistic expressions, upon which meanings are built, whose form or

interpretation cannot be explained in terms of the other things we know about the language.

iii. Quines relacions hi ha entre les construccions?

La Gramàtica de Construccions admet relacions meronímiques i taxonòmiques entre construccions, és a dir, una unitat (o una part) d'una construcció pot ser una altra construcció.

iv. Com s'emmagatzema la informació en la taxonomia de construccions?

S'aborden les qüestions (iii) i (iv) en aquest apartat perquè la pregunta anterior depèn de la resposta d'aquesta.

La Gramàtica de Construccions, de la mateixa manera que ocorre en les altres aproximacions construccionistes, admet relacions taxonòmiques entre les construccions. Si fem atenció a l'exemple de la Figura 3, podem veure que més o menys la mateixa informació està representada en els diferents nivells de la taxonomia, encara que la informació no es representa de manera redundant. Així doncs, només caldria representar el fet que l'objecte té la funció gramatical [fg obj]³¹ una vegada, en el nivell més alt de la taxonomia. Les

³¹ Vegeu Fillmore 2002a, 2013; Fried i Östman 2004: 25-76; Fried 2015: 986-996; Chaves 2019: 62-90 sobre la representació d'una estructura de construcció a través de diagrames de caixes niuades (*nested boxes*). Un dels avantatges que presenta aquest tipus de representació és que «in a step-by-step demonstration of the parsing of a sentence, we can draw boxes around the elements of surface linguistic expressions, allowing us to build up a complex description of a complex expression

construccions en els nivells taxonòmics inferiors heretaran les propietats perquè es tracten d'instàncies (d'una instància) de la construcció [Verb Obj].

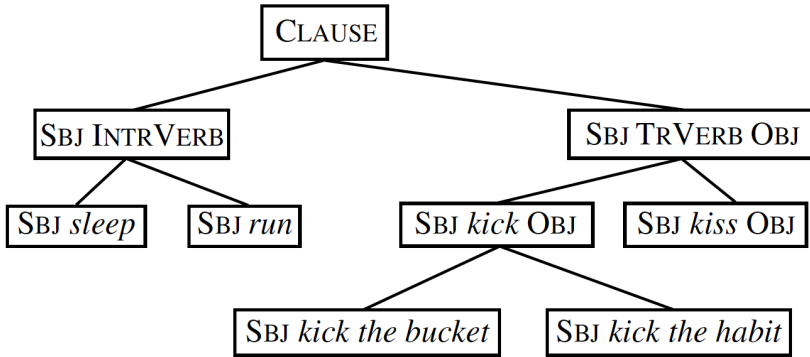

Figura 3. Jerarquia taxonòmica (Croft i Cruse 2004: 264).

Seguint els diferents models que planteja Goldberg (1995: 73-74), descrivim en aquest corrent un model que representa la informació de manera no redundant i s'hereta a través d'un model d'herència completa (*complete inheritance model*), el qual captura relacions i restriccions taxonòmiques i està en consonància amb la definició d'herència: «[i]f construction C inherits construction D, then C shares all of the conditions of D while adding some of its own» (Fillmore 1999: 115). Per tant, la Gramàtica de Construccions representa la informació només una vegada en la taxonomia de construccions, en el nivell més alt i esquemàtic possible, fet que pot comportar que les construccions més esquemàtiques només es puguin considerar

by showing how it exemplifies the superimposition of construction upon construction» (Fillmore 1988: 37).

formes lingüístiques i no pas construccions, donat que es pot donar el cas que les construccions en els nivells inferiors no compartisquen característiques semàntiques³².

També hi ha la possibilitat que parts d'una construcció herete característiques de l'estructura d'una altra construcció (Kay i Fillmore 1999; Fillmore 1999; Kay 2002a), de manera que les parts d'una construcció poden ser fills d'altres construccions; en altres paraules, la Gramàtica de Construccions planteja relacions meronímiques entre construccions per mitjà de relacions taxonòmiques entre una construcció pare i les corresponents parts d'altres construccions.

Un problema que es planteja arribats a aquest punt és l'estatus de la informació que no està parcialment especificada en la construcció (cf. Kay i Fillmore 1999). Per tal de resoldre les característiques no especificades, la Gramàtica de Construccions recorre al procés de la unificació, per mitjà del qual fusiona característiques de diferents construccions i permet «one to leave the unspecified parts of the structure unrepresented if those unspecified parts can vary arbitrarily in their internal properties» (Croft 2007: 485). Així doncs, el model d'unificació ha d'assegurar que totes les característiques presents en un enunciat tinguen algun valor: «welcoming or rejecting candidate constituents in particular phrasal positions according to whether the

³² Es tracta d'un model no reduccionista i basat en l'economia d'emmagatzematge, de manera que es plantegen el menor nombre de construccions necessàries per explicar el coneixement lingüístic del parlant.

values assigned to their attributes are compatible with values required by those positions» (Fillmore 2013: 113). Actualment, aquest tema, però, no s'ha abordat en gran part de les teories de les gramàtiques de construccions.

2.3.2. Gramàtica de Construccions Cognitiva (Lakoff i Goldberg)

Des de la publicació d'una de les obres fonamentals de les aproximacions construccionistes, *A Construction Grammar Approach to Argument Structure* (Goldberg 1995; cf. Goldberg 1996, 1997, 2002, 2003, 2009b, 2013), les gramàtiques de construccions han esdevingut una corrent molt popular i han servit d'inspiració de moltes anàlisis de construccions gramaticals en diferents llengües, però no fou fins la publicació de Goldberg (2006: 214) que la vessant va adquirir la denominació de Gramàtica de Construccions Cognitiva. Es tracta d'una vessant que no té cap mena de formalisme, vaguetat que ha estat força criticada, encara que els defensors propugnen que l'avantatge d'una aproximació formalista és la flexibilitat de què disposa per a l'estudi de teories de processament, adquisició o canvi lingüístic (Goldberg 2006: 215; Boas 2013: 251). Tot i considerar-se la formulació que més popularitat té entre els lingüistes i els psicòlegs, no hi ha una versió de les gramàtiques de construccions que predomine front a les altres (Gonzálvez-García 2014: 168).

- i. Quin és l'objectiu principal de la teoria? Quins tipus de construccions es tracten?**

La Gramàtica de Construccions Cognitiva (Goldberg 1995, 2006, 2019) planteja els objectius que s'enumeren a continuació:

1. Dotar la noció de construcció gramatical d'un rol fonamental en la descripció de la totalitat de la gramàtica.
2. Estudiar l'estructura argumental des d'una perspectiva construccionista.
3. Oferir un marc teòric per a l'estudi de la llengua que dispose d'una adequació descriptiva i explicativa.

Les primeres contribucions que es van publicar des d'aproximacions construccionistes tenien per objecte d'estudi aquells fenòmens lingüístics que havien estat considerats menors o perifèrics (cf. Lakoff 1987; Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Wierzbicka 1988; Fillmore 1999) com a resposta a la tradició de la Gramàtica Generativista Transformacional. A través de la contribució *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, Goldberg (1995) tenia per objectiu donar compte de les construccions d'estructura argumental, és a dir, fenòmens lingüístics que havien estat considerats que formaven part del centre de la gramàtica en tradicions anteriors. D'aquesta manera, allò que tractava d'emfasitzar era el poder de la noció de construcció gramatical en tant que entitat amb valor teòric, donat que si «constructions are essential to a description of the domain of simple clauses, then it must be recognized that constructions are crucial to the description of language» (Goldberg 1995: 2).

Les construccions d'estructura argumental es consideren una subclasse especial de construccions, les quals proporcionen les

ferramentes bàsiques de les expressions amb clàusula. Una aproximació construccionista a l'estructura argumental permet diferenciar d'una manera sistemàtica entre el mateix verb en diferents construccions, de manera que si es consideren construccions per sí mateix es produeixen generalitzacions i restriccions semàntiques subtils. Així doncs, el reconeixement de construccions en tant que emparellaments de forma i significat evita que s'afirme que la sintaxi i la semàntica d'una clàusula es projecten exclusivament a partir de les especificacions del verb principal, sinó que és més aviat la construcció qui projecta les especificacions sintàctiques i semàntiques.

Chomsky (1964) apunta de manera encertada que qualsevol teoria vàlida de la llengua ha d'aconseguir adequació descriptiva i explicativa. Per tant, una gramàtica que aspira a l'adequació descriptiva es preocupa per explicar d'una manera correcta la intuïció lingüística del parlant nadiu, mentre que una teoria lingüística aconsegueix adequació explicativa quan pot justificar per què les oracions d'una llengua tenen les descripcions que tenen, justificació que té lloc quan una teoria lingüística assoleix un nivell d'èxit sobre altres teories lingüístiques en la descripció de les dades rellevants observades.

ii. Què s'entén per construcció gramatical?

Goldberg ha estat vinculada a les aproximacions construccionistes des dels inicis en la dècada dels noranta, el treball de la qual troba els seus orígens en el marc teòric desenvolupat per Lakoff (1987: 462-503). La seua definició s'assembla molt a la de Fillmore, encara que

Goldberg matisa com factor essencial, des dels inicis, la no predictibilitat d'alguna de les propietats a partir dels components o l'estructura formal. En una primera definició³³ Goldberg (1995: 4) apunta que

C is a CONSTRUCTION iff_{def} C is a form–meaning pair $\langle F_i, S_i \rangle$ such that some aspect of F_i or some aspect of S_i is not strictly predictable from C's component parts or from other previously established constructions.

Seguint les notes de Hilpert (2014b: 9-12), aquesta definició conté tres elements importants. En primer lloc, una construcció és un emparellament de forma i de significat: en la definició, F representa la Forma, mentre que S és la Semàntica. En segon lloc, atenent a l'emparellament de forma i significat, la construcció és una unitat de coneixement, més que no pas una forma que es podria descriure sense fer referència al coneixement dels parlants d'una llengua. En tercer lloc, la definició introdueix el criteri de la no predictibilitat, així que qualsevol emparellament de forma i significat serà considerat construcció sempre que algun aspecte de la forma o del significat no siguin predictibles, és a dir, tant la forma com el significat no deriven composicionalment d'altres construccions existents en la llengua. Aquest criteri resulta essencial per identificar la característica més comuna dels idiomatismes, és a dir, en aquells casos en què la seua

³³ Vegeu Goldberg 2003: 219; Goldberg i Casenhiser 2006: 349 per a més definicions de la noció de construcció des de la Gramàtica de Construccions Cognitiva.

interpretació és més que la suma dels significats de cadascun dels components. Vegeu, per exemple, els següents idiomes que tenen un significat no composicional i, per tant, no predictable:

(1) Ahir plovia a bots i barrals.

A mitjan matí, ens mengem una poma per matar el cuc.

Després de l'operació, es pot dir que ha tornat a néixer.

El tret de la no composicionalitat és potser el més distintiu per a identificar construccions, però recordem que la definició no només parla de significats no predictibles. També es poden identificar construccions quan la forma no és predictable. En altres paraules, la forma d'una construcció no és predictable quan no hi ha cap instància d'un patró formal més general, és a dir, un tipus particular d'oració o d'esquema morfològic. Els exemples següents il·lustren la idea de construccions amb forma no predictable:

(2) De cop i volta.

Tant de bo vingues a visitar-me.

Mirava l'aparador de fit a fit.

El criteri de no predictibilitat tant en la forma com en el significat és una eina molt important per a la identificació de les construccions. En efecte, si el significat d'una expressió no es pot deduir a partir de la suma dels components, aleshores, els parlants han d'aprendre l'expressió com un emparellament de forma i de significat, és a dir, com una construcció. Això no obstant, molts investigadors construccionistes van abandonar la idea que la no predictibilitat era un criteri fonamental per a identificar una expressió en tant que

construcció (cf. Hilpert 2014b: 12-14). Aquesta idea venia donada a partir del fet que moltes expressions són semàntica i estructuralment transparents, però poden ser considerades construccions. A tall d'exemple, considerem les següents expressions:

(3) Bona vesprada.

Com ha anat el dia?

Molta sort!

Encara que aquests exemples tenen una estructura transparent i el significat és la suma de les parts, els construccionistes van determinar que hi havia motius per a considerar dites expressions en tant que construccions: la seua freqüència d'ús, a partir de la premissa que es tracten de maneres convencionals de dir les coses i, a més, aquestes expressions lingüístiques s'emmagatzemen junt amb generalitzacions lingüístiques més tradicionals³⁴ (Goldberg 2006: 45). En altres paraules, l'ús freqüent d'una construcció pot comportar la seua memorització, de manera que qualsevol patró lingüístic –sempre que es trobe amb la freqüència suficient– es pot considerar una construcció, encara que no mostre trets idiosincràtics en la forma o el significat (Hoffmann i Trousdale 2013: 5). Així doncs, aquest

³⁴ «Knowledge of the schematic construction involves, inter alia, knowledge of the range of its potential instances. A non-productive construction is exemplified by the phrase *by and large*. There is no schema in English which sanctions the coordination of a preposition and an adjective. [...] In a sense, *by and large* is sanctioned by itself, and its own high degree of entrenchment» (Taylor 2004: 162).

nou aspecte podem veure que està integrat en la nova definició³⁵ que va proposar Goldberg (2006: 5):

[a]ny linguistic pattern is recognized as a construction as long as some aspect of its form or function is not strictly predictable from its component parts or from other constructions recognized to exist. In addition, patterns are stored as constructions even if they are fully predictable as long as they occur with sufficient frequency.

Molts investigadors han assumit que els parlants retenim expressions només si han estat presenciades amb una altra freqüència. Això no obstant, Goldberg (2019: 54) puntualitza que l'assumpció «sufficient frequency» no és del tot precisa, ja que no comporta un nombre n , a menys que els parlants retenguin algun detall en la memòria d'una instància que tinga una ocurrencia de $n - 1$ de manera que la freqüència augmente amb posterior exposició; així doncs, una frase amb una freqüència $n - 1$ no pot ser enregistrada en la memòria a menys que es registre una freqüència $n - 2$. Segons aquest raonament, és evident que els parlants necessiten registrar una única exposició (freqüència d'1), que siga suficientment llarga perquè es trobe una

³⁵ En una entrevista, Goldberg afirma que en la definició que va oferir en 1995 només donava cabuda a les construccions no composicionals per raons purament metodològiques; així doncs, anys més tard admet la necessitat de plantejar construccions encara que siguin completament composicionals, ja que estudis de caire psicolingüística havien evidenciat que emmagatzemem formes a pesar del caràcter composicional junt amb generalitzacions lingüístiques més tradicionals (González-García 2008: 352-353; cf. Taylor 2004: 62; Bybee 2006: 713; Goldberg 2006: 45; Zeschel 2009: 186-187).

altra instància i la memòria puga ésser reforçada. Els rastres de la memòria que es reforcen esdevenen més cognitivament fixats (*entrenched*), així que una fixació cognitiva suficient és essencial per recordar d'una manera més fàcil. Malgrat tot, si no queden rastres en la memòria després d'una exposició, cada exposició serà la mateixa que la primera vegada i, per tant, la fixació cognitiva no augmenta mai i la construcció mai té la «sufficient frequency» (cf. Trousdale 2010: 52).

Anys més tard, amb una millor apreciació de la memòria de l'ésser humà, l'aprenentatge i la categorització, Goldberg (2019: 7) ofereix una definició de construcció més inclusiva:

emergent clusters of lossy memory traces that are aligned within our high- (hyper!) dimensional conceptual space on the basis of shared form, function, and contextual dimensions.

iii. Quines relacions hi ha entre les construccions?

Lakoff i Goldberg assenyalen l'existència d'una sèrie de relacions (enllaços) entre les construccions, entre les que s'inclouen les relacions taxonòmiques (Lakoff 1987; Goldberg 1995: 74-81). Aquests enllaços d'herència ens permeten veure tota la informació que no entra en conflicte entre dues construccions semblants. Igual que les construccions, els enllaços tenen estructura interna i es poden relacionar jeràrquicament, idea que resulta interessant perquè hi ha diferents tipus de relacions entre construccions en la gramàtica; aleshores, per tal de capturar generalitzacions, s'han de determinar explícitament els diferents enllaços d'herència que hi ha. La

presència d'aquestes relacions d'herència promou la generalització i l'economia dins de la gramàtica (Michaelis 1998: 75).

Un dels enllaços dels que parla Goldberg és l'enllaç de subpart (*subpart links*), és a dir, quan una construcció és pròpiament una subpart d'una altra construcció i existeix independentment. Es tracta de l'únic enllaç horitzontal perquè relaciona diferents construccions que s'assemblen en forma i significat en el mateix nivell d'abstracció, de manera que les construccions que es relacionen a través d'un enllaç de subpart no són instàncies una de l'altra. Aquest seria el cas de les oracions *John wrote a letter* i *John wrote Mary a letter*, tenint en compte que presenten moltes similituds morfosintàctiques i semàntiques i, per tant, la construcció transitiva i la construcció ditransitiva estan relacionades en una xarxa de construccions, amb algunes parts coincidents. Així doncs, una construcció amb una gran fixació cognitiva en els seus enllaços de subpart és força transparent, mentre que una construcció amb uns enllaços de subpart poc fixats cognitivament és opaca i haurà de ser estudiada en la seua totalitat (Hilpert i Diessel 2016: 60-61).

El segon tipus d'enllaç és l'enllaç d'instància (*instance link*), el qual es dona quan una construcció és un cas especial d'una altra construcció; en altres paraules, tenim un enllaç d'instància sempre que hi haja una construcció que siga una versió més específica d'una altra construcció. Ítems lèxics que només es troben en determinades construccions són instàncies de dita construcció, ja que hereten la sintaxi i la semàntica que s'associa amb la construcció. Per tant, aquests casos es consideren instàncies parcialment lexicalitzades de la construcció, com seria el cas del sentit concret del verb *drive* que

només es pot trobar en les construccions resultatives en instàncies com *drive someone crazy/bonkers/mad*. Des d'un model basat en l'ús, també es pot considerar un enllaç d'instància en aquell cas en què hi ha diferents nivells d'especificitat lèxica i, per tant, no hi ha un significat concret, com seria el cas de «*[w]here's X is an instance of the where-construction, and perhaps a wh-question construction more generally*» (Tomasello 2003: 106).

El tercer enllaç que proposa Goldberg és l'enllaç de polisèmia (*polysemy link*), el qual captura les relacions semàntiques entre el sentit particular d'una construcció i qualsevol extensió a partir d'aquest sentit. Les extensions hereten les especificacions sintàctiques del sentit principal, de manera que no és necessari que s'especifiquen les propietats sintàctiques de les extensions, ja que s'hereten a partir de la construcció dominant (cf. Goldberg 2006: 75-79; Boas 2003: 97-104). Aquest seria el cas de la preposició anglesa *over*: mentre que en l'oració *He kicked the ball over the fence* adopta el significat de 'per sobre de', en l'oració *We walked over three hours*, implica 'excés'. Així doncs, tenint en compte que la forma *over* es representa com un node en la xarxa de construccions, els enllaços de polisèmia connecten dita forma amb els diferents significats. Normalment, aquest enllaç s'analitza «at the subschema level, not at the level of individual micro-constructions» (Traugott i Trousdale 2013: 59; cf. Hilpert i Diessel 2016: 59).

Finalment, a partir de les idees que exposa Lakoff (1987) en l'anàlisi de la construcció *There*, Goldberg planteja l'enllaç d'extensió metafòrica (*metaphorical extension link*), el qual es produeix quan dues construccions estan relacionades per un mapatge metafòric.

Aquest tipus d'enllaç clarifica la naturalesa del mapatge. Si s'entenen els enllaços en tant que objectes, és possible capturar relacions entre metàfores i, en última instància, relacionar les metàfores a través d'una jerarquia d'herència, de la mateixa manera que ocorre amb la jerarquia de construccions (cf. Boas 2003: 94-97). Aquest seria el cas de les construccions resultatives, les quals són extensions metafòriques de les construccions de moviment causat: la metàfora Canvi de Locació en tant que Canvi d'Estat explicaria la relació entre la semàntica de les dues construccions (*Joe kicked the bottle into the yard* i *Joe kicked Bob black and blue*, respectivament).

Aquestes relacions d'herència que acabem de descriure ens permeten capturar generalitzacions entre les construccions, així com veure irregularitats i excepcions. La Gramàtica de Construccions Cognitiva tracta de proporcionar la motivació per a cadascuna de les construccions que es plantegen; així doncs, l'existència de qualsevol construcció està motivada en gran mesura per les propietats de la interacció i cognició humana, de la mateixa manera que molts aspectes de la forma gramatical sorgeixen a partir de la interacció social entre els parlants (Boas 2013: 242). En altres paraules, la motivació explica per què una determinada correspondència de forma i significat hauria d'existir per a una llengua determinada (Goldberg 2006; Goldberg i Suttle 2010; Boas 2013). En les xarxes dels models connexionistes de la memòria, els ítems d'informació nova s'incorporen millor si s'analitzen com variacions d'informació ja coneguda (cf. Pinker i Prince 1991). Així doncs, incorporar la motivació en la gramàtica permet arribar a idees essencials que havien passat desapercbedes en moltes teories formals lingüístiques.

Aquesta idea ve a recordar que els parlants, de manera inconscient, busquen regularitats i patrons i tenen la tendència d'imposar regularitats i patrons quan aquests no estan disponibles.

Quan es tracta de construccions gramaticals, la motivació normalment s'utilitza per explicar el fet que les construccions que presenten semblances des del punt de vista formal seran, a sovint, semblants des del punt de vista semàntic. El Principi de Motivació Maximitzada (cf. Haiman 1985; Lakoff 1987) és el que té més influència quan es tracta de mostrar com s'organitzen les construccions:

The Principle of Maximized Motivation: If a construction A is related to construction B syntactically, then the system of construction A is *motivated* to the degree that it is related to construction B semantically (Goldberg 1995: 67).

Endemés, Goldberg (1995: 67-68) presenta tres principis psicològics rellevants per donar compte de l'organització de la llengua, els quals tenen equivalents directes en diversos marcs teòrics de caire funcionalista:

- El Principi de No Sinonímia (cf. Bolinger 1968; Szczesniak 2019: 99-101). Si dues construccions són sintàcticament diferents, han de ser semàntica i pragmàticament diferents. Així doncs: d'una banda, si dues construccions són sintàcticament diferents i semànticament sinònimes, no poden ser pragmàticament sinònimes; d'altra banda, si dues construccions són sintàcticament diferents i pragmàticament sinònimes, no poden ser semànticament sinònimes.

- El Principi de Màxima Potència Expressiva. L'inventari de construccions es maximitza amb una finalitat comunicativa.
- El Principi d'Economia Maximitzada. El nombre de construccions distintes es minimitza tant com siga possible atenent al principi anterior.

Aquests dos darrers principis es constreixen mútuament, de manera que mentre que el Principi d'Economia Maximitzada restringeix el nombre de construccions, el Principi de Màxima Potència Expressiva funciona a l'inrevés perquè hi haja més construccions per poder expressar tot allò que els parlants desitgen.

iv. Com s'emmagatzema la informació en la taxonomia de construccions?

Lakoff i Goldberg presenten divergències quant al model d'emmagatzematge de la informació en la taxonomia de construccions.

D'una banda, Lakoff emprà el model d'herència per defecte (*default³⁶ inheritance model*) o també anomenat «inheritance with overrides» (Lakoff 1987; cf. Sommerer 2018), el qual s'empra per explicar subregularitats i excepcions. En aquest model, la informació s'hereta des dels nodes dominants sempre que dita informació no entre en conflicte amb la informació que s'especifica en els nodes

³⁶ Per *default* s'entén que una construcció més esquemàtica i general aporta tota la informació a una de més específica sempre que esta última no tinga informació que anul·le la construcció més general (Hoffmann 2011: 234).

inferiors de la jerarquia d'herència. Aquest model és un mètode que tracta d'explicar que tot allò que sabem sobre una categoria no és veritat en totes les instàncies de cada categoria. Un exemple d'aquest model és el que proporciona Croft (2007: 488) sobre la representació del coneixement en la Intel·ligència Artificial: sabem que la major part de les aus volen, fins al punt que si sentim una referència d'una au, assumirem que volarà. Sense cap mena de dubte, també sabem que si l'au en qüestió és un estruç o un pingüí o s'ha trencat l'ala, direm que no vola. Un model que represente esta informació emmagatzemarà la informació «pot volar» amb la categoria «au». Per tant, la propietat «pot volar» s'hereta en la major part dels casos, però l'herència es pot blocar en aquells casos en què entre en conflicte amb casos específics, com els pingüins, els estruços, aus amb l'ala trencada, etc.

D'altra banda, Goldberg defensa la representació d'informació en tots els nivells de la jerarquia taxonòmica de construccions, model de representació anomenat model d'herència detallada (*fully entry model*). Goldberg presenta aquest model per a aquelles situacions que necessiten una representació detallada, en concret un conflicte d'herència múltiple. En cas que hi haja diferents pares, aleshores hi haurà herència de diferents «pares» en la xarxa taxonòmica. Es pot donar el cas que hi haja diferents nodes pares que tinguin especificacions que entren en conflicte en algunes propietats, conflicte que s'ha de resoldre per a cadascuna de les instàncies. El model d'herència per defecte no pot resoldre aquest problema, ja que el model d'herència per defecte adjudicaria el conflicte de l'especificació sempre al node fill. En canvi, un conflicte d'herència

múltiple és sempre entre els nodes pares i no hi hauria manera de triar entre dos nodes pares. Goldberg aleshores proposa que s'indiquen les especificacions en cadascuna de les construccions en aquests casos, encara que siga redundant, ja que d'aquesta manera es resol el problema que pot plantejar l'herència múltiple. Per tant, un model d'herència detallada és millor en aquests casos.

Arribats a aquest punt es planteja quins dels dos models que s'han descrit més amunt resulta més convenient. Aparentment, el model d'herència completa és més adequat que el model d'herència detallada, encara que molts lingüistes cognitivistes matisen que la informació lingüística introspectiva restringeix el ventall de representacions mentals possibles, ja que no té en compte l'ús dels parlants (Croft 1998: 151). Així doncs, el model d'herència completa maximitza la parsimònia d'emmagatzematge, és a dir, minimitza l'emmagatzematge redundant d'informació, de manera que necessita molt de processament en línia, mentre que el model d'herència detallada maximitza la parsimònia de processament, és a dir, s'emmagatzema la informació en tots els llocs possibles, de manera que minimitza la computació en línia durant la producció i la comprensió. Davant d'aquesta dicotomia, Goldberg, seguint Bybee (1985) i Langacker (1987), opta per un model basat en l'ús, en què els patrons de la llengua són una eina essencial per a la representació de la informació gramatical (cf. Goldberg 1995: 133-139).

2.3.3. Gramàtica Cognitiva (Langacker)

Langacker confessa que va abandonar la teoria lingüística dominant en la dècada dels huitanta perquè es va adonar que no anava pel camí

correcte amb el convenciment que una alternativa viable havia de ser totalment diferent, amb uns conceptes nous. La investigació que va portar a la formulació de la Gramàtica Cognitiva (Langacker 1987, 1988, 1991a, 1991b, 1999a, 2005, 2007, 2009; Broccias 2013) va començar en la primavera de 1976, anys en què l'escena teòrica americana estava dominada per la pugna entre la Semàntica Generativa i la Semàntica Interpretativa. En tan sols tres anys es va establir l'arquitectura completa i els constructes bàsics descriptius del nou marc teòric.

La Gramàtica Cognitiva no va derivar de cap altra teoria, encara que té algunes semblances amb altres marcs teòrics: d'una banda, amb la Semàntica Generativa comparteix la visió de tractar la semàntica, el lèxic i la gramàtica de manera unificada; d'altra banda, amb les gramàtiques de construccions és amb qui més característiques comparteix, encara que es van desenvolupar independentment: les construccions són els principals objectes de descripció, el lèxic i la gramàtica no són dos mòduls diferents –es tracta més aviat d'un contínuum de construccions– i les construccions tenen relacions d'enllaç en xarxes d'herència. Això no obstant, les divergències són evidents: les gramàtiques de construccions ignoren els factors interpretatius en la representació de significats, mentre que en la Gramàtica Cognitiva són essencials, i no segueixen la reivindicació de la Gramàtica Cognitiva que tots els constructes gramaticals vàlids tenen caracterització conceptual.

- i. Quin és l'objectiu principal de la teoria? Quins tipus de construccions es tracten?**

La Gramàtica Cognitiva encaixa en una teoria de l'estructura de la llengua que està formada per tres nivells interdependents. El primer nivell és un marc descriptiu que permet la caracterització explícita d'un gran ventall d'estructures lingüístiques que s'han trobat empíricament. El marc ha de ser flexible perquè ha de poder donar cabuda fins i tot a les estructures més inusuals. Les restriccions es plantegen en el nivell dos: una enumeració de quines estructures són universals o prototípiques en diferents llengües i fins a quin punt. A partir d'enquestes entre diferents llengües, aquesta enumeració determinarà com canvien els fenòmens des del punt de vista de l'estructura, de manera que veurem que algunes opcions s'exploten més que altres. Finalment, el tercer nivell consisteix en explicar des del punt de vista funcional el primer i el segon nivell.

Un eix vertebral en la Gramàtica Cognitiva és proporcionar un conjunt de constructes amb l'objectiu de descriure'n l'estructura lingüística, formulació a la qual s'arriba a través d'una sèrie de principis (Langacker 2007). El primer principi és que les consideracions funcionals han de donar compte del procés des del començament, consideracions que han d'estar reflectides en l'estructura del marc i l'aparell descriptiu. El segon principi és la necessitat de descriure les estructures mencionades amb un alt nivell descriptiu i precisió tècnica donat que les funcions de la llengua inclouen la manipulació i simbolització d'estructures conceptuals. El tercer principi és que el llenguatge i les llengües s'han de descriure amb els seus propis termes, sense haver de recórrer a limitacions artificials. Finalment, el quart principi és que les afirmacions que es facen sobre el llenguatge han de ser compatibles, en la mesura del

possible, amb els resultats de disciplines relacionades, com la psicologia cognitiva o la neurociència.

La recerca en la Gramàtica Cognitiva ha seguit dues línies principals. D'una banda, l'estudi dels temes que han estat considerats essencials per altres teories lingüístiques amb l'objectiu de mostrar que es tracta d'una aproximació viable. En aquesta línia s'han estudiat aquells fenòmens lingüístics que han posat problemes a la Gramàtica Generativa, especialment aquells que demostren l'autonomia de la sintaxi, com les passives (Langacker 1982), les restriccions en l'anàfora pronominal (van Hoek 1995, 1997), la complementació (Achard 1998), entre d'altres. D'altra banda, l'estudi descriptiu de qualsevol fenomen en diferents llengües, de manera que l'èxit descriptiu no siga la conseqüència d'una tria selectiva de fenòmens lingüístics. Així doncs, el marc teòric de la Gramàtica Cognitiva s'ha aplicat a llengües diferents, amb diferents orígens, entre les quals s'inclouen les llengües romàniques (Maldonado 1988, 1992), les llengües germàniques (Cornelis 1997; Mortelmans 1999), les llengües eslaves (Janda 1986, 1993) i el grec modern (Manney 1995, 2000), entre d'altres.

ii. Què s'entén per construcció gramatical?

Langacker adopta una perspectiva basada en l'ús, de manera que se centra principalment en «the actual use of the linguistic system and a speaker's knowledge of this; [i.e. with his] knowledge of the full range of expressions» (Langacker 1987: 494). Un dels pilars fonamentals de la seua teoria és que la gramàtica és inherentment significativa, és a dir, «all valid grammatical constructs are attributed

some kind of conceptual import» (Langacker 1991a: ix). En altres paraules, Langacker no només considera simbòliques les entitats que componen el lexicó d'una llengua, sinó també les mateixes estructures morfològiques i sintàctiques. Així doncs, el lexicó, la morfologia i la sintaxi no són diferents en la mesura que s'ocupen d'estructures amb significat, és a dir, amb unitats simbòliques que emparellen una forma i un significat.

Les construccions esdevenen aleshores una eina fonamental per a la Gramàtica Cognitiva. El terme apareix en l'elaboració de l'estructura gramatical, en general, i en la interpretació de la gramàtica com a simbolització, en particular. En aquest punt, Langacker (1991b: 5) assenyala que

[g]rammar resides in patterns for combining simpler symbolic structures to form progressively more complex ones. Any such combination is referred to as a construction. It consists of two or more component structures that are integrated to form a composite structure.

Langacker fa un pas més enllà respecte a la definició de Fillmore³⁷, ja que no cal que la construcció mostre una característica o aspecte

³⁷ A diferència de la definició de Goldberg (1995), l'enfocament de Langacker no precisa de la no predictibilitat perquè es considere una construcció, sinó que més aviat un acoblament s'accepta en tant que part de la gramàtica sempre que estiga cognitivament fixat (*entrenched*) i siga convencional en la comunitat de parlants (Langacker 2005: 140). Per tant, no hi ha uns límits clars entre les unitats lingüístiques i les no lingüístiques, ja que la convencionalitat, la fixació cognitiva

no predictable a partir del coneixement del parlant de les estructures i les paraules de la seua llengua. Aquest fet implica la inclusió de tota mena d'expressions: idiomes total i parcialment lexicalitzats, ítems lèxics complexos i patrons sintàctics més esquemàtics o regles d'estructuració d'oracions. La complexitat de les idees que s'associen a la noció de construcció es manifesten en l'extensa definició que Langacker (1991b: 548) ofereix en el glossari:

[a]n array of symbolic structures linked by correspondences and categorizing relationships, including component structures and the composite structure formed by their integration. More broadly, the pattern describing such arrays, as embodied in a *constructional schema*. Still more broadly, a family of constructional variants described by a network in which constructional schemas function as nodes linked by categorizing relationships.

Com que les estructures simbòliques s'entenen com una relació entre una estructura semàntica i una estructura fonològica és correcte afirmar que també les estructures semàntiques i fonològiques poden ser considerades construccions. Encara que no justifica de manera explícita aquest punt, l'afirmació està en consonància amb el fet que les estructures semàntiques i fonològiques compostes siguen el resultat de la integració dels respectius components. En altres paraules, el significat de les expressions complexes està determinat pels significats dels seus components i de la manera que aquests es

i fins i tot considerar una unitat com lingüística representa una gradació, i no pas una distinció categòrica (Langacker 1987).

combinen. Per tant, les construccions són parcialment composicionals, ja que els components ofereixen indicis del significat de l'estructura complexa.

iii. Quines relacions hi ha entre les construccions?

Langacker rebutja una aproximació reduccionista a les categories lèxiques, fet que no implica necessàriament que segueixi una aproximació atomística que tracta els valors com elements lèxics separats, sinó que adopta més aviat una postura intermèdia que anomena «unified account of lexical (and other) categories» (Langacker 1987: 370). En aquesta aproximació basada en l'ús, la categoria s'analitza atenent a com està estructurada, és a dir, com els diferents sentits es relacionen entre ells: hi ha un membre o una sèrie de membres que són prototípics, mentre que aquells membres no prototípics es categoritzen per extensió a partir dels membres prototípics. Els principals tipus de relacions que s'estableixen són l'elaboració –relació entre l'esquema i les instàncies– i l'extensió –relació entre els valors prototípics i els perifèrics (cf. Langacker 2000: 8).

Aquest model de categorització també s'aplica a les construccions. Aleshores, de la mateixa manera que constaten Lakoff i Goldberg, en aquest model es poden donar esquemes d'una construcció i relacions no clàssiques entre les construccions, com les relacions de prototip-extensió o les extensions metafòriques.

iv. Com s'emmagatzema la informació en la taxonomia de construccions?

Langacker no opta ni pel model d'herència completa ni pel model d'herència detallada, sinó que la Gramàtica Cognitiva és més aviat un model basat en l'ús, en l'ús real del sistema lingüístic i el coneixement del parlant d'aquest ús i que Langacker (1987: 494) descriu de la següent manera:

the grammar is held responsible for a speaker's knowledge of full range of linguistic conventions, regardless of whether these conventions can be subsumed under more general statements. [It is a] nonreductive approach to linguistic structure that employs fully articulated schematic networks and emphasizes the importance of low-level schemas.

En els models basats en l'ús, l'existència de construccions molt esquemàtiques es deu a raons psicològiques. En aquest sentit, la Gramàtica Cognitiva es diferencia de la Gramàtica de Construccions perquè no es mostra partidària de la realitat psicolingüística del seu model d'herència completa.

2.3.4. Gramàtica de Construccions Radical (Croft)

La Gramàtica de Construccions Radical (Croft 2001, 2005, 2013) és un model de representació morfosintàctica que va sorgir quan es van unir els resultats de la investigació de la variació tipològica i els problemes que abordaven les teories contemporànies de l'argumentació sintàctica, donat que les aproximacions generativistes no posseïen els mitjans necessaris per poder especificar les diferències, sovint subtils, sobre la distribució de les construccions tant dins d'una mateixa llengua com entre diferents llengües (cf. Newmeyer 2005). En comparació amb les teories que hem descrit

més amunt, la innovació de la Gramàtica de Construccions Radical és l'anàlisi de les categories sintàctiques i les relacions sintàctiques.

i. Quin és l'objectiu principal de la teoria? Quins tipus de construccions es tracten?

La Gramàtica de Construccions Radical és una vessant recent dins del paradigma de les gramàtiques de construccions que para especial atenció a la complexitat del llenguatge humà, a un mètode distribucional rigorós per explicar aquesta complexitat i a patrons de distribució descoberts per mitjà de criteris vàlids a través de les llengües.

A pesar de l'existència de molts models de representació sintàctica en el camp de la lingüística com a conseqüència de voler explicar un ampli ventall de fenòmens lingüístics de diferents llengües, la Gramàtica de Construccions Radical es va desenvolupar amb l'objectiu de poder explicar la diversitat de fenòmens lingüístics d'una llengua, així com la diversitat sintàctica de totes les llengües (Croft 2001: 3). Per tant, la Gramàtica de Construccions Radical pretén acabar amb totes les teories sintàctiques i descriure la complexitat del llenguatge humà.

La metodologia bàsica per a l'argumentació sintàctica és una anàlisi distribucional, procediment en què es formula una hipòtesi sobre una estructura sintàctica tot fent atenció a les ocurrències i les no ocurrències d'una unitat determinada en una sèrie d'estructures sintàctiques. Una anàlisi d'aquesta mena permet fer dues observacions (Croft 2013: 214-215): d'una banda, la distribució d'una unitat sintàctica es defineix a partir d'una sèrie de

construccions, distribució que permet veure un patró de relacions entre les estructures formals en les quals es pot també considerar el significat; d'altra banda, la gramàtica està formada per unitats mínimes (paraules o morfemes) que pertanyen a les categories gramaticals, mentre que les construccions són les combinacions estructurades d'aquestes unitats, de manera que una anàlisi distribucional permet identificar les categories gramaticals que són els elements bàsics, i les unitats que pertanyen a eixes categories.

ii. Què s'entén per construcció gramatical?

Croft adopta una noció de construcció en consonància amb els principis de la Gramàtica de Construccions Radical, la qual reconeix algunes inconsistències entre la metodologia àmpliament utilitzada en les anàlisis sintàctiques distribucionals i alguns principis bàsics defensats pels sintàctics. Aquestes inconsistències s'hi manifesten quan s'analitzen fenòmens sintàctics que es creu que existeixen en diferents llengües. De fet, Croft (2001: 4) afirma que aquesta metodologia contradiu l'assumpció que les estructures sintàctiques o construccions estan formades per elements sintàctics primitius atòmics, és a dir, els elements que componen els blocs de construcció d'altres teories sintàctiques. En aquesta línia i seguint les definicions anteriors, Croft (2001: 16) defineix les construccions en tant que

objects of syntactic representation that also contain semantic and even phonological information such as the individual substantive lexical items in the partially schematic idioms, or special prosodic patterns or special rules of phonological reduction [...]. In other words, constructions are like lexical items in the componential model: they link together idiosyncratic or arbitrary phonological,

syntactic, and semantic information. The difference between lexical items and constructions is that lexical items are substantive and ATOMIC (that is, minimal syntactic units), while constructions can be at least partially schematic and COMPLEX (consisting of more than one syntactic element).

Així doncs, Croft emfasitza la semblança entre les construccions i els ítems lèxics, ja que tots dos es consideren simbòlics, és a dir, fenòmens que relacionen informació sintàctica i fonològica (forma) amb informació semàntica, situacional i discursiva (significat). Tanmateix, només les construccions poden ser esquemàtiques –o parcialment esquemàtiques– i complexes. A més, i d'acord amb Goldberg, l'inventari de construccions de Croft comprén des de paraules simples fins a patrons completament regulars i esquemàtics: «construction grammar has generalized the notion of construction to apply to any grammatical structure, including both its form and its meaning» (Croft 2001: 17).

iii. Quines relacions hi ha entre les construccions?

La Gramàtica de Construccions Radical és un model no reduccionista³⁸, de manera que considera les estructures complexes bàsiques i defineix les parts més menudes en relació amb les més grans (Croft 2001). En tant que model no reduccionista, la totalitat de

³⁸ L'exemple de paradigma no reduccionista és la teoria de la percepció que proposa la teoria de la Gestalt (cf. Koffa 1936; Köhler 1947), la qual posa de manifest que «the perception of features of objects is influenced by the perceptual whole in which the feature is found» (Croft 2001: 47).

l'estructura complexa és bàsica i les parts es defineixen atenent a la seua ocurrència en un rol en l'estructura complexa. Per tant, la Gramàtica de Construccions Radical no planteja els elements primitius atòmics que componen una construcció, sinó que més aviat les construccions complexes són les unitats de representació i les categories que defineixen les parts d'una construcció es deriven. Nogensmenys, la hipòtesi no reduccionista no té gaires efectes sobre l'organització del coneixement de la gramàtica en la xarxa de construccions.

En la representació d'una construcció, és la pròpia construcció qui defineix les categories de la construcció i, per tant, les categories són úniques. La representació de la Gramàtica de Construccions Radical ens permet veure que les categories distribucionals definides en els rols de la Construcció Intransitiva i la Construcció Transitiva Activa no són idèntiques:

	Reductionist construction grammar	Radical Construction Grammar
Intransitive construction	[Sbj VERB]	[INTRSbj INTRVERB]
Transitive Active construction	[Sbj VERB OBJ]	[TrSbj TRVERB TrOBJ]

Taula 1. Representació de les construccions en teories sintàctiques reduccionistes i no reduccionistes (Croft 2001: 54).

La Gramàtica de Construccions Radical només proposa relacions meronímiques en l'interior de la construcció, és a dir, rebutja les relacions meronímiques entre les construccions i planteja enllaços taxonòmics entre les construccions, de manera que representa el procés d'analitzar les parts d'una construcció com una abstracció o un procés d'esquematització (Croft 2007: 498).

iv. Com s'emmagatzema la informació en la taxonomia de construccions?

En la Gramàtica de Construccions Radical, de la mateixa manera que ocorre en la Gramàtica Cognitiva, la informació s'emmagatzema de manera redundant en la taxonomia de les construccions segons el model basat en l'ús.

La Gramàtica de Construccions Radical emprà un model de mapatge semàntic (cf. Croft 2001: 92-98; Croft 2003: 133-139) per a la representació dels universals de la llengua i la distribució de patrons de cada llengua, model que deriva de la teoria de la tipologia i s'adequa al model basat en l'ús. En aquest model, la distància semàntica es representa en un espai conceptual multidimensional, les dimensions del qual corresponen a les propietats semàntiques, de manera que les construccions es relacionen a través de funcions superposades o pròximes en l'espai conceptual.

Un altre tret important de la Gramàtica de Construccions Radical és la noció d'espai sintàctic, noció també inspirada a partir de la teoria tipològica (cf. Croft 2001). Les construccions que tenen funcions similars o idèntiques en diferents llengües varien en les propietats gramaticals i, per tant, no es pot plantejar una oració passiva universal a partir d'una sèrie de propietats gramaticals (Croft i Cruse 2004: 289). L'espai sintàctic permet formular universals de relació entre les propietats formals de la construcció i la seua funció.

2.4. El pilar fonamental per a la descripció de la gramàtica: la construcció

El concepte de *construcció gramatical* ha tingut un paper fonamental en la descripció lingüística des de l'antiguitat (cf. Harris i Taylor 1997; Martínez Vázquez 2003) i en la major part de la història no s'ha considerat de manera diferent a les paraules –en tant que formes amb un significat i una funció determinats.

Des d'enfocaments estructuralistes, la construcció es va vincular amb la noció de constituent i, per tant, amb l'estructura constituent. En la descripció dels nivells d'una oració, l'estructura constituent equival a establir una estructura jeràrquica; així doncs, es pot assumir que l'estructura constituent d'una oració correspon a la seua estructura jeràrquica. En resum, el concepte de construcció i constituent estan estretament lligats, fet que podem constatar en la interpretació de construcció de Bloomfield (1984: 169):

[w]henever two (or, rarely, more) forms are spoken together, as constituents of a complex form, the grammatical features by which they are combined make up a *construction*. Thus, the grammatical features by which *duke* and *-ess* combine in the form of *duchess*, or the grammatical features by which *poor John* and *ran away* combine in the form of *poor John ran away*, make up a construction.

Tal i com suggereix la descripció de Bloomfield, s'utilitza el terme de construcció per fer referència al nivell més abstracte d'una plantilla estructural. A més, les construccions gramaticals poden estar formades per constituents lliures o obligatoris, fet que implica una

subdivisió en construccions morfològiques i sintàctiques. Mentre que les primeres amplien la noció de construcció a combinacions de morfemes, és a dir, paraules morfològicament complexes, les segones, que estan formades només per constituents lliures, inclouen paraules, sintagmes, i oracions/frases.

Amb l'arribada de la tradició generativista, concretament dins del paradigma chomskià, això no obstant, el concepte de construcció gramatical va passar a un segon pla i va perdre qualsevol tipus d'interès teòric per a la descripció del llenguatge³⁹, fins al punt d'ésser considerades en tant que «something of an embarrassment» (Michaelis 2003b: 164), «a theoretical taboo» (Sag 2010: 486). Així doncs, no disposaven d'estatus teòric ni de valor explicatiu (Chomsky [2015] 1995: 170) i, en definitiva, es tractaven més aviat d'epifenòmens, ja que «the theoretical interest can lie only in the constraints on application of individual rules» (Jackendoff 2002: 50). En el cas concret de l'aproximació chomskiana de principis i paràmetres, es considerava que la llengua –composta per tres mòduls separats i autònoms: mòdul fonològic, mòdul sintàctic i mòdul semàntic– era un sistema d'especificacions i paràmetres en un

³⁹ En diferents ocasions, Fillmore (1968, 1982, 1985a) critica els lingüistes generativistes per relegar la noció de construcció en l'estudi de la llengua o simplement per rebutjar-la.

sistema de principis invariables dins de la Gramàtica Universal⁴⁰ i les construccions gramaticals tenien un caràcter taxonòmic i, conseqüentment, es tractaven més aviat de «collections of structures with properties resulting from the interaction of fixed principles with parameters set one or another way» (Chomsky 2015 [1995]: 117). Aquesta idea venia motivada pel punt de vista que afirma que l'aparent diversitat i complexitat de les llengües no pot ser més que una aparença superficial i, conseqüentment, la major part de les principals gramàtiques generativistes conclouïen que «the search for explanatory adequacy requires that language structure must be invariant, except at the margins» (Chomsky 2000: 7).

Els investigadors que seguien aquest corrent tractaven de predir les propietats de patrons poc comuns en diferents llengües i, en aquells casos en què els resultats no eren del tot satisfactoris, «the pattern is relegated to the “periphery” or “residue” [...] determined to be an uninteresting bit of a language that is not subject to the same cognitive principles at work in the ‘core’ grammar⁴¹ of a language» (Goldberg i Casenhiser 2006: 343; cf. Fillmore 1989: 20). Malgrat

⁴⁰ «[T]he set of properties, conditions, or whatever that constitute the ‘initial state’ of the language learner, hence the basis on which knowledge of a language develops» (Chomsky 1980: 69).

⁴¹ La metàfora de la «gramàtica central» es remunta a l'aproximació de recció i lligament de Chomsky (1981), la qual té dos significats: d'una banda, hi ha fenòmens gramaticals que són més importants que altres; i, d'altra banda, la «gramàtica central» té més importància per a l'arquitectura global d'una teoria gramatical (Boas i Ziem 2018a: 14).

deixar de banda «phenomena that result from historical accident, dialect mixture, personal idiosyncrasies, and the like» (Chomsky [2015] 1995: 17), els proponents de la teoria de principis i paràmetres propugnaven haver aconseguit un alt nivell descriptiu i adequació explicativa (Chomsky 1965: 24-27), èxit aparent que s'havia aconseguit tot havent deixat de banda una gran quantitat de fenòmens lingüístics (cf. Culicover i Jackendoff 2005: 25-37). A més a més, Borsley (2006, 2007) puntualitza que les anàlisis es basaven en elements invisibles (com, per exemple, VP, T o C; cf. Chomsky [2015] 1995, 2000), els quals tenien unes propietats i unes interpretacions determinades.

En contraposició amb l'aproximació chomskiana al llenguatge, les gramàtiques de construccions representen una aproximació fonamental per a la recuperació de la noció de construcció gramatical⁴², la qual se situa en el centre de l'escena i és considerada com una entitat teòrica essencial per a la descripció del llenguatge⁴³,

⁴² Terme encunyat per Fillmore i Kay durant la dècada dels huitanta (Fillmore 1988, 1989; Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Fillmore i Kay 1995) a partir dels treballs que el mateix Fillmore havia dut a terme en la Gramàtica de Casos (Fillmore 1968, 1977) i la Semàntica de Marcs (Fillmore 1982, 1985a). Endemés, tal i com afirma Goldberg (1995: 2), la seua obra té l'objectiu principal de donar un rol principal a la construcció en la descripció del llenguatge (cf. Lyngfelt (2018: 3-4) sobre la disparitat de definicions de la noció de construcció en diccionaris generals).

⁴³ La raó per la qual es plantegen les construccions és la mateixa per la qual altres investigadors han plantejat regles lèxiques, és a dir, amb el propòsit d'obtenir generalitzacions d'entre moltes instàncies (Goldberg 1995: 40). De fet, un dels grans èxits de les aproximacions construccionistes és la revitalització de les

sense recórrer a cap mena d'estipulació misteriosa (Goldberg 2010), partint de la premissa que les pròpies unitats de la gramàtica s'assemblen més a la noció de construcció dins de les gramàtiques tradicionals o pedagògiques que a les regles de la major part de les aproximacions generativistes (Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 501). Aquesta revitalització –o renaixement (Hoffmann 2017b)– va tenir un impacte notable en l'escena lingüística, de manera que el concepte es va adoptar per autors de corrents tant amb una orientació formalista com funcionalista i, consegüentment, «the notion of construction has also played a key role in minimising to some extent the gap between formalist models [...] and functionalist, cognitive and/or constructionist approaches» (González-García 2008: 352; cf. González-García 2012: 253). Seguint les notes de González-García (2013: 188): des de l'extrem formalista, destaquen les contribucions neoconstruccionistes de Booij (2013) o l'obra *Simpler Syntax* (Culicover i Jackendoff 2005), mentre que des de l'extrem funcionalista, cal mencionar el Model Lèxic Construccional desenvolupat per Ricardo Mairal i Francisco José Ruiz de Mendoza. Aquests enfocaments corroboren el paper fonamental que ha jugat la noció de construcció gramatical en la unió de ponts entre les posicions moderades chomskianes i les aproximacions funcionalistes, cognitivistes i construccionistes en el panorama

construccions en tant que constructes de gran rendibilitat no només a nivell descriptiu, sinó especialment a nivell explicatiu, ja que ofereixen generalitzacions importants dins del constructiu a diferents nivells d'esquemàticitat i d'especificitat (González-García 2013: 200-201).

cognitiu i funcional del segle XXI (González-García 2014: 165; cf. González-García i Butler 2006).

La noció de construcció gramatical⁴⁴, que suposa una ampliació de la definició del signe lingüístic de Saussure d'emparellament arbitrari de forma (*signifiant*) i de significat (*signifié*; cf. Saussure 1959 [1916]: 65-70), disposa d'estatus teòric (Fillmore, Kay i O'Connor 1988; Michaelis i Lambrecht 1996; Tomasello 1998; Kay i Fillmore 1999; Kay 2002a, 2002b; Hoffmann 2021). Les construccions donen compte de les generalitzacions sobre el coneixement lingüístic dels parlants, generalitzacions que no es poden derivar o predir a partir del coneixement de les altres peces que conformen qualsevol llengua. A més, per definició, permeten tenir una visió holística dels patrons gramaticals⁴⁵ –a diferència de les teories formals del llenguatge–, i seguir el fil de les característiques internes de patrons de major mida

⁴⁴ S'entenen en tant que estructurades, però no precisament es poden descompondre; en altres paraules, les construccions tenen propietats de la mateixa manera que les propietats d'una "gestalt" en la Teoria de la Gestalt. De fet, «[t]he properties of a construction may often be seen as "motivated by", but they do not necessarily "follow from" any facts about their composition. Each grammatical construction can be identified with a certain set of components, a collection of constraints on the syntax or semantics of the components» (Fillmore 1989: 19).

⁴⁵ Entendre les construccions en tant que patrons gramaticals implica dues coses: d'una banda, en tant que patró, suggereix sobre el nivell d'abstracció de la construcció, entesa com una classe d'expressió individual; d'altra banda, en tant que patró gramatical, el concepte de construcció s'amplia a patrons més menuts que una oració, com poden ser les combinacions de paraules (Schönefeld 2006).

–com qualsevol altra teoria gramatical, ja que els parlants saben moltes més coses d’una llengua a banda de les regles generals sobre els subjectes, els objectes, els complements o les oracions relatives (Bybee 2010: 77).

L’aproximació construccionista estableix una distinció sistemàtica entre allò que convencionalment s’identifica amb una construcció com un tot i allò que és característic en els constituents. Mentre que el primer fa referència a les propietats *externes* –conjunt de restriccions sobre com una determinada expressió encaixa en patrons gramaticals més grans–, el segon representa la composició *interna* d’una construcció (Fried 2008: 51). Aquesta distinció resulta essencial per justificar l’estatus teòric d’una construcció gramatical, la qual és més que una suma de les seues parts i, per tant, el significat no es pot derivar composicionalment a partir de la suma de les propietats dels constituents (Fried i Östman 2004: 27; Fried 2015: 980-983). Aleshores, en tant que signes lingüístics complexos (cf. Verhagen 2009) mai són composicionals⁴⁶. Aquesta afirmació provoca molta confusió entre aquells que no són seguidors de les aproximacions construccionistes i dificulta distingir allò que es

⁴⁶ Amb aquesta distinció, allò que s’intenta és diferenciar entre «which is contributed by a particular item and [...] which is contributed by the syntagmatic context in which the item is used» (Fried 2008: 51; cf. Fried i Östman 2004), és a dir, la relació previsible entre el significat d’una expressió i els significats de les parts, juntament amb les maneres en què dites parts s’organitzen gramaticalment (Fillmore 2002; cf. Michaelis 2003b: 165). Així doncs, es reafirma una aproximació construccionista a la gramàtica.

considera una construcció (Lyngfelt 2018), encara que la resposta es dedueix a partir d'una de les primeres definicions publicades de la noció de construcció, que les entén en tant que objectes de representació lingüística (vegeu 2.3.1.; cf. Fillmore 1988). A més a més, cal remarcar la distinció entre construcció i constructe: mentre que les construccions són abstraccions, «pieces of grammar» (Kay i Fillmore 1999: 2), els constructes són realitzacions o instàncies de construccions en el discurs amb una determinada intenció comunicativa (Traugott i Trousdale 2013: 16); d'ahí que una construcció siga una generalització de molts constructes d'un mateix tipus (cf. Fried 2015: 980). Així doncs, aquestes definicions ens permeten veure la distinció entre la funció d'una construcció en tant que peça de la gramàtica i el significat d'una expressió (és a dir, el constructe)⁴⁷. De la mateixa manera que una construcció i una paraula són dues coses completament diferents: una construcció és «a description of a class of language objects (*constructs* or, equivalently

⁴⁷ Cada construcció aleshores «is dedicated to a particular function in the creation of meaningful utterances in the language» (Fillmore 1989: 18). Per tant, no s'espera necessàriament que una construcció tinga un significat en el sentit de contingut semàntic específic. Això no obstant, anys més tard, Goldberg va demostrar que algunes construccions sí que en tenen un, com és el cas de les construccions d'estructura argumental, encara que aquestes només representen un tipus de construcció: «those which manipulate the inherent meaning of predicates by elaborating their valence structure in particular ways» (Fried 2015: 981; cf. Goldberg 1995: 141-218).

mother-daughter configurations), while a word is a language object, a type of sign» (Michaelis 2019: 194).

Les construccions gramaticals dins de les gramàtiques de construccions, com el lexicó en altres teories sintàctiques, estan formades per emparellaments de forma i significat que són, com a mínim, parcialment arbitràries. Fins i tot les construccions sintàctiques més generals tenen les regles corresponents de la interpretació sintàctica. Així doncs, les construccions són essencialment unitats simbòliques, com podem veure en la Figura 4 (cf. Langacker 1987: 60).

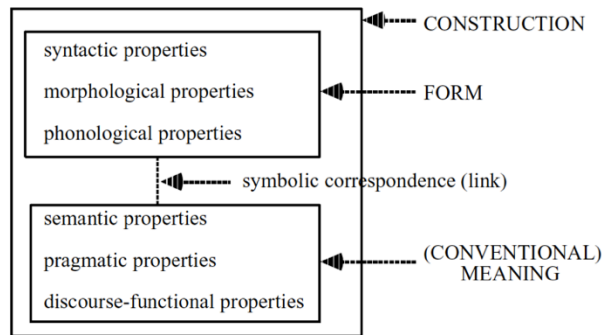

Figura 4. Estructura simbòlica d'una construcció⁴⁸ (Croft 2001: 18; cf. Croft i Cruse 2004: 258-262).

D'una banda, dins del terme 'forma' s'inclou tota la informació sobre les propietats morfosintàctiques com les relacions estructurals entre els constituents, l'ordre dels elements i la forma morfosintàctica dels

⁴⁸ «Construction grammarians consider the relative notational flexibility as a positive feature, reflecting the shared commitment to deriving abstract representations and categories from the data at hand, rather than fitting the data into a predetermined formal structure» (Östman i Fried 2005: 9).

constituents (cas morfològic, formes verbals específiques, complementitzador, relativitzador) i informació sobre la prosòdia i la forma fonètica. D'altra banda, dins del terme 'significat' s'inclouen tots els aspectes convencionals de la funció d'una construcció, entre els quals hi trobem les propietats que descriuen l'expressió, les propietats del discurs en què es troba i la situació pragmàtica dels interlocutors (cf. Fried i Östman 2004: 18-23; Croft 2007: 490). Per tant, organitzar el coneixement gramatical per mitjà de construccions permet «a direct statement of functional properties that are relevant to particular grammatical constructions and other grammatical units» (Croft 2015: 473). Convé puntualitzar que les parts de l'estructura sintàctica reben el nom d'elements, mentre que les parts de l'estructura semàntica, components (Croft 2001: 21). Per tant, la unitat simbòlica uneix els elements de l'estructura sintàctica d'una construcció amb els components de l'estructura semàntica d'una construcció. A més, hi ha un enllaç simbòlic que uneix la totalitat de l'estructura sintàctica amb la totalitat de l'estructura semàntica.

Una vegada hem fet un breu repàs per la noció de construcció gramatical en diferents aproximacions i hem descrit les seues propietats dins del paradigma de les gramàtiques de construccions, convé abordar un concepte que resulta essencial per poder reforçar la idea de significat no composicional de les construccions: el concepte de coerció –relacionada amb nocions com *type-shifting* (Partee i Rooth 1983), *accommodation* (Goldberg 1995), *enriched composition* (Jackendoff 1997), *forçage* (Gadet, León i Pécheux 1984) i *implicit conversion* (Talmy 1988). Aquest concepte, que es remunta als treballs de Moens i Steedman (1988) en el camp de la

lògica de la semàntica i als de Pustejovsky (1993) en la semàntica i la sintaxi formal generativa, descriu el fenomen per mitjà del qual el significat d'un ítem lèxic pot variar de manera sistemàtica segons el context construccional en què es trobe. Recentment, s'ha emprat molt en les gramàtiques de construccions: des d'una perspectiva formal, però especialment des d'una vessant cognitiva⁴⁹ (Goldberg 1995; Michaelis 2003a, 2003b, 2004, 2011; Boas 2003; González-García 2007, 2009, 2013, 2014, 2015).

L'omnipresència del fenomen de la coerció es deu a dos factors (González-García 2011: 1306): d'una banda, encara que va sorgir en els treballs de caire generativista de Moens i Steedman (1988) i Pustejovsky (1988), ha despertat l'interés de lingüistes de diferents aproximacions com disciplines formals (cf. Partee 1987; Jackendoff 1997; de Swart 1998), així com des de perspectives cognitivistes (cf. Talmy 2000; Taylor 2002, 2003) i construccionalistes; d'altra banda, la gran diversitat de dominis en què s'aplica la noció de coerció (cf. Goldberg 1995: 4; Michaelis 2003a: 269; Michaelis 2004: 36; Boas 2014: 94).

La noció de coerció, eminentment sincrònica (Traugott 2007: 529), demostra que el significat de la construcció (o també el significat

⁴⁹ En la Lingüística Cognitiva, la noció de coerció fa referència a l'ajustament interpretatiu que es dona en cas de conflicte entre «the semantic properties of a selector (be it a construction, a word class, a temporal or aspectual marker) and the inherent semantic properties of a selected element, the latter being not expected in that particular context» (Lauwers i Willems 2011: 1219).

sintàctic) preval sobre el significat lèxic (Michaelis 2003a, 2004, 2011). Per explicar aquest fenomen, Michaelis (2003b: 171; cf. Taylor 2002: 589) recorre al Principi d'Anul·lació (*Override Principle*):

[i]f lexical and structural meanings conflict, semantic specifications of the lexical element conform to those of the grammatical structure with which that lexical item is combined⁵⁰.

Audring i Booij (2016) distingeixen tres tipus de coerció: coerció per selecció (*coercion by selection*), coerció per enriquiment (*coercion by enrichment*) i coerció per anul·lació (*coercion by override*). Mentre que els dos primers tipus són adaptacions contextuais de característiques semàntiques, l'últim es tracta més aviat d'un desajust de categoria o funció. Primerament, la coerció per selecció és el tipus de coerció més moderat, en el qual el significat resultant és una part del repertori semàntic de la paraula coercida. Així doncs, la coerció funciona de baix cap a dalt, i el context té el rol de triar la interpretació a partir d'una sèrie de lectures alternatives. Aquest seria el cas de *lemon* en exemples com *Cut the lemon in half* o *Drizzle the lemon over the cake*, tenint en compte que té lectures alternatives en tant que objecte o com un líquid i, per tant, la lectura del líquid seria incompatible amb el verb 'cut', de la mateixa manera que la lectura d'objecte és semànticament incompatible amb 'drizzle'. En segon lloc, en la coerció per enriquiment la semàntica del lexema es

⁵⁰ Vegeu Leclercq (2019) per a l'estudi del fenomen de la coerció des de la Teoria de la Rellevància.

preserva, però aquesta s'enriqueix dins del context. La semàntica de l'expressió ha d'enriquir-se per mitjà d'un operador, una construcció o una funció amb l'objectiu d'afegir-hi significat. Seria el cas de l'exemple *The light flashed until dawn* en què el verb de l'oració té una finalitat inherent i per aconseguir un caràcter reiteratiu necessita enriquir-se per un operador, que en aquest cas seria l'estructura preposicional *until dawn*. Finalment, en la coerció per anul·lació el context modifica, reemplaça o elimina propietats originals de l'ítem coercit. Un exemple d'aquest tipus de coerció seria l'oració *We've got three Pauls in the family*, en què *Paul* està coercit de nom propi a nom comú, fet que permet llicenciar l'ús del numeral i la terminació del plural (vegeu Michaelis 2012: 35-36 sobre la preferència d'un model basat en llicenciar).

Des del punt de vista de les gramàtiques de construccions, la coerció serveix com un argument de pes a favor de l'existència de les construccions⁵¹, ja que, en última instància, en cas de conflicte entre la semàntica dels ítems lèxics i la semàntica construccional, la segona preval sobre la primera en tant que element determinant de la

⁵¹ Ziegeler (2007, 2010) argumenta que la noció de coerció és supèrflua tal i com s'empra en les aproximacions construccionistes, ja que es podria explicar per mitjà d'una metàfora o d'una metonímia. Això no obstant, González-García (2011: 1348) assenyala que la coerció és compatible amb la metàfora i la metonímia: «evidence from the CxG literature [...] has been provided in support of the need to retain constructional coercion in particular to gain a proper understanding of the division between lexical meaning and grammatical meaning. In other words, coercion is far from a neologism where constructions are concerned».

interpretació d'un enunciat concret (Gonzálvez-García 2013: 193). Aquest fenomen afecta principalment a les construccions parcialment esquemàtiques, tal i com argumenta Michaelis (2011: 1383-1384): «[c]oercion is instead a natural by-product of type selection. Any construction that selects for a specific lexical class or phrasal daughter is a potential coercion trigger». Per tant, la coerció és un argument de pes a favor de la indissolubilitat entre significat i forma, en tant que pilar fonamental que defenen les gramàtiques de construccions per a totes les construccions. En esta mateixa línia, Lauwers i Willems (2011: 1220) apunten que

coercion constitutes a major argument in favor of the existence of constructions as independent form/meaning pairings, since it can be used as a heuristic means to discover the independent constructional semantics. If a construction is able to change the meaning of a lexical item that occurs in it, then one is entitled to say that the construction has a particular meaning on its own, irrespective of the lexical items that instantiate the construction.

Els efectes de la coerció s'han estudiat en la sintaxi nominal (de Swart 1998), l'aspecte verbal (Moens i Steedman 1988; Michaelis 2004) i en tipus d'oracions pragmàticament especialitzades (Michaelis i Lambrecht 1996). Michaelis (2006) distingeix dos tipus d'efectes de coerció: d'una banda, la coerció endocèntrica té lloc quan hi ha una violació de les restriccions de selecció del nucli sintàctic, com seria el cas del verb *cobrar*, el qual prototípicament selecciona substantius relacionats amb pagaments, salaris i deutes (*dinero, sueldo, deudas, comisiones*), encara que en aquells casos en què selecciona substantius abstractes que expressen característiques

positives relacionades amb la brillantor (*resplandor, lustre, brillo*), el significat del verb sofreix un procés de gramaticalització (Corpas Pastor 2015); d'altra banda, la coerció exocèntrica es produeix quan un ítem lèxic que no és nucli sintàctic fa una funció que només els nuclis sintàctics fan, com seria el cas del primer substantiu coordinat, la semàntica del qual juntament amb la preposició contamina, seguint el principi de la coerció, amb un valor temporal-modal els substantius heterogenis coordinats que segueixen en l'exemple *Pero mientras quitamos el tapón del desagüe entre gritos, consignas y pancartas (da gusto así, contra el PP), resulta que la cartelera se convierte en una fiesta* (López Meirama i Mellado Blanco 2020: 96; cf. Zwicky 1985). A vegades els efectes endocèntrics i exocèntrics de la coerció s'han tractat per igual, encara que tenen diferents implicacions en la interfície sintaxi-semàntica: mentre que els casos endocèntrics són extensions de casos de llicència lèxica, els casos exocèntrics no es poden atribuir a la llicència lèxica.

2.5. El contínuum lexicó-gramàtica

La generalització de la noció de construcció gramatical permet una representació uniforme del coneixement de la gramàtica del parlant. D'aquesta manera, les gramàtiques de construccions s'ajusten al requisit de contingut per a una gramàtica: les úniques entitats gramaticals que es plantegen són unitats gramaticals i esquematitzacions d'aquestes unitats (Langacker 1987: 53-54), donat que el mecanisme que es va crear per explicar l'aspecte idiomàtic de la llengua podia donar cabuda, al mateix temps, als aspectes més regulars (Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 534; Bybee 2010: 77).

Adoptar una aproximació basada en construccions gramaticals implica assumir el compromís d'explicar la totalitat de la llengua, de manera que la dicotomia que s'adoptava de centre-perifèria en aproximacions generativistes és més aviat artificial i s'entén, però, com un contínuum, ja que no queda clar fins a quin punt allò que formava part de la perifèria és realment perifèric tenint en compte l'omnipresència de les expressions idiomàtiques (Boas i Ziem 2018a: 14; cf. Bender i Flickinger 1999: 200; Kay i Fillmore 1999: 1; Kay i Michaelis 2013: 2277).

Tradicionalment, el lèxicó⁵² i la gramàtica han estat ben diferenciats l'un de l'altre, tant des del punt de vista de l'organització lingüística com des de l'anàlisi lingüística. Les teories formals de la gramàtica, com les aproximacions chomskianes (cf. Chomsky 1981), proposen una clara separació en diferents mòduls, fet que provoca que la gramàtica de la llengua tinga un sistema de regles que determinen com es combinen les paraules i les oracions i el lèxicó proporcione el material lingüístic que empren dites regles. En canvi, la

⁵² El lèxicó es diferencia en grau de les construccions: mentre que les construccions són complexes i estan formades per paraules i frases, les paraules són sintàcticament simples. És evident que hi ha paraules que són morfològicament complexes, però les gramàtiques de construccions analitzen les paraules morfològicament complexes en tant que construccions les parts de les quals estan morfològicament lligades. Les paraules morfològicament simples són atòmiques, és a dir, no es poden dividir en més parts amb significat, de manera que la paraula és la unitat més menuda que constitueix una construcció (Croft i Cruse 2004: 255; cf. Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 501).

generalització de la construcció gramatical per donar compte de la totalitat de la llengua del parlant té com a conseqüència que la gramàtica de la llengua s'entenga més aviat com un contínuum d'unitats simbòliques entre el lèxic i la gramàtica, des de les construccions substantives a les esquemàtiques i des de les construccions abstractes a les concretes⁵³. Entre aquests dos pols d'aquest contínuum entre la gramàtica i el lèxic hi ha construccions que són parcialment esquemàtiques des del punt de vista de la gramàtica o parcialment especificades des del punt de vista del lèxic (cf. Langacker 1987: 25-27, 35-36; Bybee 1998: 430-431): la major part de les generalitzacions lingüístiques no són completament generals (gramàtica) ni totalment específiques (lèxic), sinó que més aviat es troben en un punt intermedi de l'escala d'aquests dos punts (Lyngfelt 2018: 8; cf. Traugott i Trousdale 2013: 13-17).

Morpheme	e.g. <i>pre-</i> , <i>-ing</i>
Word	e.g. <i>avocado</i> , <i>anaconda</i> , <i>and</i>
Complex word	e.g. <i>daredevil</i> , <i>shoo-in</i>
Complex word (partially filled)	e.g. [N-s] (for regular plurals)
Idiom (filled)	e.g. <i>going great guns</i> , <i>give the Devil his due</i>
Idiom (partially filled)	e.g. <i>jog <someone's> memory</i> , <i>send <someone> to the cleaners</i>
Covariational Conditional	The Xer the Yer (e.g. <i>the more you think about it, the less you understand</i>)
Ditransitive (double object)	Subj V Obj ₁ Obj ₂ (e.g. <i>he gave her a fish taco</i> ; <i>he baked her a muffin</i>)
Passive	Subj aux V _{PPP} (PP _{by}) (e.g. <i>the armadillo was hit by a car</i>)

Taula 2. Construccions de diferent mida i complexitat (Goldberg 2006: 5).

⁵³ Boas (2008: 125) matissa que encara que molts estudis dins de les gramàtiques de construccions neguen una separació estricta entre el lèxic i la gramàtica, «such a split, although subtle, does indeed exist».

A partir de la Taula 2, es constata que la noció de construcció gramatical pot ser al mateix temps concreta o abstracta, pot tenir les seues parts morfològicament lligades o lliures i les seues parts poden ser substantives o esquemàtiques. Tanmateix, totes les construccions en les gramàtiques de construccions són emparellaments de forma (sintàctica, morfològica i, en els casos que siga rellevant, fonològica) i significat (pragmàtica i semàntica⁵⁴).

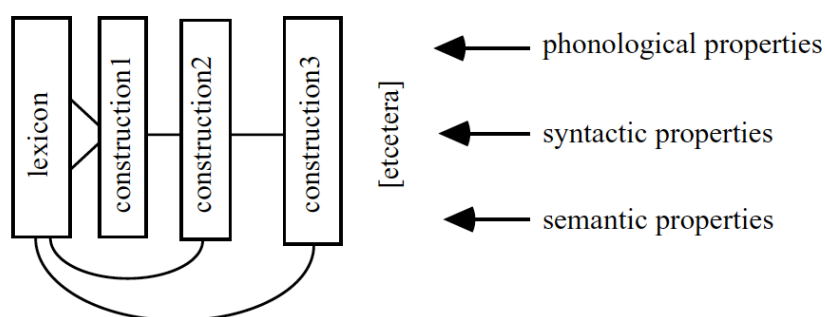

Figura 5. Representació del coneixement de la gramàtica en les gramàtiques de construccions (Croft i Cruse 2004: 256).

En definitiva, el contínuum lexicó-gramàtica és una de les característiques clau de les aproximacions construccionistes (cf. Boas 2010b; Broccias 2013), encara que hi ha algunes discrepàncies sobre on comença i acaba el contínuum. Segons la Taula 2, les construccions més menudes són els morfemes, encara que Booij

⁵⁴ La relació que s'estableix entre la semàntica i la pragmàtica dins de les gramàtiques de construccions és més aviat un contínuum en el qual es poden tenir en compte un ampli ventall de consideracions com aspectes semàntics, pragmàtics del discurs, així com aspectes textuais o de registre (González-García 2014: 169; cf. Goldberg 2013; González-García 2021; Leclercq 2021).

(2010, 2013) qüestiona si els morfemes poden ser considerats construccions per sí mateixos i parla més aviat de constituents de construccions morfològiques (cf. Bybee i Eddington 2006). El mateix problema es planteja quan es tracta de designar quines són les construccions més grans: Östman (2005) destaca la importància de les característiques externes del discurs, a les quals proposa una aproximació construccionista. En aquesta mateixa línia, Bücken, Günthner i Imo (2015) o Hoffmann i Bergs (2018) proposen que els gèneres textuais puguen considerar-se en tant que construccions.

2.6. L'organització de les construccions

Què sabem els parlants quan sabem una llengua? Tractar de donar una resposta a aquesta pregunta és una de les tasques més importants per als lingüistes de diferents vessants teòriques que tenen per objectiu explicar la llengua. Hilpert (2014b: 1) elabora una llista en la qual posa de manifest que els parlants han de saber paraules, com combinar-les per formar oracions, entendre noves paraules o saber que la llengua pot variar segons el context, entre d'altres. En canvi, segons les gramàtiques de construccions, aquesta llista es redueix de manera considerable, donat que els parlants només han de saber construccions per conèixer una llengua (Goldberg 2003). Per tant, el coneixement d'una llengua es redueix a una gran xarxa de construccions i res més; en altres paraules, el coneixement d'una llengua es representa directament en el nivell de les construccions, tenint en compte que «your knowledge of a construction is the sum total of your experience with that construction» (Hilpert 2014b: 2).

D'acord amb aquesta visió, la gramàtica és un repertori de construccions, però en compte de tractar-se d'una col·lecció desestructurada de construccions independents les unes de les altres, conforma més aviat «a highly structured lattice of interrelated information»⁵⁵ (Goldberg 1995: 5; cf. Langacker 1987, 1988; Goldberg 2009b, 2019), de manera que cada construcció té una determinada funció en la creació d'expressions amb significat dins de cada llengua i unes instruccions sobre el rol que exerceixen en la interpretació de la frase en què es troben inserides⁵⁶. Per tant, l'anàlisi de les expressions lingüístiques consisteix en encaixar diferents construccions gramaticals de tantes maneres com siga possible, tot permetent la unió de construccions en aquells casos en què les respectives exigències coincidisquen o rebutjant en aquells casos en què les especificitats no siguin compatibles.

La col·lecció de construccions en forma de xarxa organitzada es coneix amb el nom de constructió, noció que es remunta a un dels

⁵⁵ Goldberg i Herbst (2021: 2) parlen del bricolatge del llenguatge, és a dir, de la mateixa manera que els materials per fer bricolatge no s'organitzen en una llista desordenada abans d'incorporar-los a una obra d'art, les construccions no conformen una llista desestructurada.

⁵⁶ No hi ha cap dubte que la idea que les construccions es poden organitzar en grups de configuracions connectades formal i funcionalment no és del tot nova: ja en la dècada dels huitanta, Shibatani (1985) va estudiar la correlació entre les passives amb altres estructures gramaticals com les reflexives o les recíproques a partir d'una categorització de prototips.

treballs pioners de Fillmore (1988: 37) des d'aproximacions construccionistes:

[t]he grammar of a language can be seen as a repertory of constructions, plus a set of principles which govern the nesting and superimposition of constructions into or upon one another.

Aquest repertori encunyat amb el nom de constructió⁵⁷ (Jurafsky 1991: 18; per analogia amb la denominació de 'lexicó') es representa normalment a través d'una xarxa, la qual és diferent segons cada llengua (Fried 2015: 915). Tot i estar considerat un dels pilars fonamentals de les aproximacions construccionistes des dels inicis en la dècada dels huitanta, es tracta d'una parcel·la de coneixement que s'ha estudiat ben poc, ja que la major part de les contribucions des de les gramàtiques de construccions són estudis de casos de construccions individuals o de grups reduïts, fet que provoca que l'estructura del constructió continue considerant-se una àrea poc explorada.

La segona part de la cita de Fillmore, com es combinen les construccions –és a dir, els constructes–, és una àrea que s'ha estudiat també poc (Ruiz de Mendoza, Luzondo i Pérez 2017; Boas i Ziem 2018b). La solució estàndard que s'aplica és la unificació (cf. Fillmore 1988; Fillmore i Kay 1996; Goldberg 2006), encara que es tracta d'una solució insuficient per poder il·lustrar els fenòmens de

⁵⁷ Moltes vegades podem veure el mot escrit com *construct-i-con* (cf. Goldberg 2003, 2019; Goldberg i Suttle 2010; Hilpert 2014b).

la coerció i altres complexitats que tenen a veure amb com les construccions llicencien els constructes (Lyngfelt 2018: 6). Per tant, una opció més modesta seria afirmar que no hi ha una única xarxa de construccions, sinó que hi ha diverses xarxes (Langacker 2008). Les famílies de construccions relacionades es poden entendre en tant que xarxes més menudes sense una relació directa amb una xarxa més gran. Tanmateix, fins i tot en cas que no existira una xarxa global, sinó que hi hagueren diverses xarxes més menudes, encara convindria explicar com interactuen.

Aquestes xarxes estructurades capturen generalitzacions i simplificacions a través de construccions que tenen trets en comú perquè seria impossible en el nostre món finit i amb les nostres memòries finites tenir diferents denominacions per a un nombre infinit de distincions reals en el món, de manera que capturen el nostre coneixement de la llengua en la seua totalitat, és a dir, «it's constructions all the way down» (Goldberg 2003: 223; cf. Goldberg 1995: 69; Kay i Fillmore 1999: 1; Hoffmann 2021: 152). Aquests inventaris estructurats es representen per mitjà de xarxes taxonòmiques de construccions⁵⁸, així que cada construcció constitueix un node en la xarxa taxonòmica. En cas que una construcció tinga característiques morfològiques, sintàctiques, lèxiques, semàntiques, pragmàtiques o discursivo-funcionals

⁵⁸ Els models que s'organitzen per mitjà de xarxes taxonòmiques estan basats, per definició, en l'ús (Diessel 2019: 58; vegeu 2.6.).

idiosincràtiques úniques⁵⁹ haurà de ser representada com un node independent dins de la xarxa de construccions per tal de capturar el coneixement de la llengua del parlant; en altres paraules, «any quirk of a construction is sufficient to represent that construction as an independent node» (Croft i Cruse 2004: 263).

Un concepte important en la constitució de les xarxes de construccions és el d'herència (cf. Fillmore 1975), la qual proporciona una forma coherent per a organitzar les especificacions de les construccions, relacions que estan codificades en l'ADN de cada construcció, donat que «a construction is a conditional statement defining the properties that are common to all instances of a given feature-structure type» (Michaelis 2012: 46). En definitiva, les relacions d'herència proporcionen un mecanisme per a representar la gramàtica com una xarxa d'informació relacionada entre sí: les construccions comparteixen característiques específiques de la seua estructura, funció i significat⁶⁰ (cf. Goldberg 1995; Croft 2001;

⁵⁹ Un model que organitza el coneixement gramatical per mitjà de construccions, símbols o signes permet una exposició directa de les propietats que siguen rellevants per a determinades construccions gramaticals o altres unitats gramaticals (Croft 2015: 473).

⁶⁰ Una construcció no és gramatical perquè no hi ha cap combinació de construccions que pugui llicenciar-la, és a dir, «there are no 'violations' per se, but rather failures to be licensed via one construction, which of course leaves the way open to licensing by another» (Zwicky 1994: 615; cf. Michaelis i Lambrecht 1996: 218; Goldberg 2006: 10; Hoffmann 2011: 235; González-García 2012: 257; Piunno 2018: 143). Les aproximacions construccionistes adopten aleshores un model basat en la llicència no perquè siga més elegant, sinó perquè és més realista

Bybee 2010). Aquesta idea de vincular construccions que estan relacionades de diferents maneres està en consonància amb el fet que el lèxic no siga una simple llista d'elements no relacionats entre sí, sinó que el lèxic, així com la memòria, és una xarxa d'informació connectada entre sí, tal i com ho demostren un gran nombre d'estudis en psicologia cognitiva (Goldberg 1995: 72; Goldberg 2019: 52).

En consonància amb la noció d'herència, la major part dels gramàtics construccionistes plantegen diferents tipus d'enllaços entre les construccions. Una classificació coneguda és la que ofereix Goldberg (1995), la qual proposa quatre tipus diferents: enllaç de subpart, enllaç d'instància, enllaç de polisèmia i enllaç d'extensió metafòrica (vegeu 2.3.2.). Els tres últims són enllaços verticals, els quals mostren que una construcció és un cas especial d'una altra construcció en el sentit que es tracta d'una versió més especificada. En canvi, el primer és un enllaç horitzontal, el qual connecta construccions similars en el mateix nivell d'abstracció. Tanmateix, no existeix un acord uniforme entre els construccionistes sobre la naturalesa dels enllaços d'herència horitzontals, encara que són importants per representar la semblança parcial entre les construccions ja que «the form-function relation of a particular construction may be partly motivated in relation to its neighbors» (Van de Velde 2014: 147; cf. Zwicky 1995;

(Michaelis 2012: 35-36). En aquest sentit, el fet que una construcció llicencie una altra de manera continuada és anàleg a una regla: l'existència d'una construcció predirà l'existència d'una extensió relacionada per mitjà d'un enllaç productiu (Goldberg 1995: 100).

Taylor 2004; Leino i Östman 2005; Hilpert i Diessel 2016; Norde i Trousdale 2016; Pijpops i Van de Velde 2016; González-García 2017, 2018; Traugott 2018; Diessel 2019).

2.7. Un model basat en l'ús

Les aproximacions construccionistes adopten el model basat en l'ús –tret de la Gramàtica de Construccions (Fillmore, Kay i col·laboradors)⁶¹–, model en què fins i tot els patrons individuals que són completament composicionals s'enregistren juntament amb generalitzacions lingüístiques més tradicionals (cf. Goldberg 2006; Blumenthal-Dramé 2012). Les construccions, emparellaments de forma i significat, són adequades per als models basats en l'ús perquè es poden entendre en tant que seqüències de paraules que s'han emprat prou com per accedir-hi en el seu conjunt. A més, resulta interessant el fet que aquestes seqüències tenen la tendència de desenvolupar implicacions pragmàtiques especials que poden donar lloc a diferents significats, així com idiosincràsies de forma (Bybee 2013: 51). Conseqüentment, les aproximacions construccionistes són models que parteixen de la premissa «what you see is what you get» (Noonan 1998: 23), de manera que l'experiència de l'usuari amb la

⁶¹ La Gramàtica de Construccions (Fillmore, Kay i col·laboradors) no adopta el model basat en l'ús perquè considera que només es poden plantejar construccions sempre que hi haja un aspecte que no siga predictable de forma o de significat. Per tant, les expressions que són completament composicionals no es poden emmagatzemar encara que tinguen una freqüència suficient, fet que està en perfecta consonància amb les definicions que proposa Fillmore (vegeu 2.3.1.).

llengua es representa directament en la cognició. Per tant, no resulta casual la convergència que s'ha donat en l'última dècada en la recerca sobre les construccions i sobre l'ús i els efectes cognitius (Bybee 2013: 51; Desagulier 2015: 99; Divjak 2019: 261).

Una raó important en aquest canvi de perspectiva cap a una anàlisi de l'ús del llenguatge natural és la disponibilitat de corpus de grans dimensions i de mitjans per a la recerca d'ítems particulars i de patrons gramaticals. Desenvolupaments especialment en la Lingüística de Corpus (cf. Sinclair 1991) han donat lloc a una sèrie d'innovacions tècniques i metodològiques que són d'interès especial per a les gramàtiques de construccions en particular (Goldberg 1996; Bybee 2006; Zeschel 2009; Gries 2013; Diessel i Hilpert 2016) i la Lingüística Cognitiva en general (Stefanowitsch i Gries 2007; Stefanowitsch 2011). Conseqüentment, en tant que teories lingüístiques que adopten models basats en l'ús on la gramàtica està directament relacionada amb l'experiència lingüística del parlant, no hi ha cap tipus d'informació exclosa de l'àrea d'estudi, fet que està d'acord amb el contínuum centre-perifèria de les construccions, ja que els límits que definirien què forma part de la perifèria o què forma part del centre són més aviat difusos.

El concepte *model basat en l'ús* (*usage-based approach*) va ser encunyat per Langacker (1987) en una de les primeres contribucions a la Lingüística Cognitiva durant la dècada dels huitanta, tot i que els orígens d'aquesta nova concepció de la llengua es troben a principis dels seixanta en l'aproximació funcional-tipològica per part de Greenberg i col·laboradors, i anys més tard pels lingüistes Givón, Li, Thompson, entre d'altres (cf. Li 1976; Givón 1979; Hopper i

Thompson 1980, 1984). Aquests lingüistes proposaven que la gramàtica es creava a través de la convencionalització de patrons que normalment s'usen en el discurs, proposta que, encara que no era de caire cognitiva, partia de l'afirmació que l'estructura lingüística és la conseqüència de la repetició de certs patrons lingüístics a partir del seu ús, tenint en compte que el nostre coneixement de la llengua es pot beneficiar més si s'estudia en el seu hàbitat natural: una conversació (cf. Thompson i Hopper 2001; Fried 2013; Hilpert 2017; Divjak 2019).

A partir de la premissa sobre la coexistència del coneixement d'ítems específics i del coneixement de generalitzacions (cf. Langacker 1988; Bybee 1995; Goldberg 1999, 2006; Barlow i Kemmer 2000; Bybee i McClelland 2005), Langacker (2000) va proposar una alternativa a la fal·làcia de regles contra llistes, proposta de caire generativista que defensava una clara distinció entre una sèrie de principis abstractes (regles) i la col·lecció de dades (l·listes). Aquesta aproximació no tenia en compte l'exemplificació d'expressions dins de la gramàtica per raons d'economia perquè, normalment, els exemples es podien derivar a partir d'una regla i, per tant, fer una llista de cadascuna comportaria una generalització. Aquest raonament estava en consonància amb l'observació sobre la separació entre l'ús de la llengua i la seua estructura interna, dicotomia que es remunta a la distinció *langue – parole* de Saussure, i que anys més tard es va

consolidar en la distinció *competència – actuació*⁶² (Chomsky 1965). L'objectiu principal era, aleshores, l'estudi de la *langue* i la *competència*, de manera que l'estudi de la llengua en el seu context tenia un menor pes en la comprensió de la gramàtica (Bybee 2006: 711). En contrast amb aquesta perspectiva, l'aproximació basada en l'ús permet capturar, al mateix temps, instàncies i generalitzacions, i defén que l'experiència amb la llengua té un impacte sobre les representacions cognitives de la mateixa:

[s]ubstantial importance is given to the actual use of the linguistic system and a speaker's knowledge of this use; the grammar is held responsible for a speaker's knowledge of the full range of linguistic conventions, regardless of whether these conventions can be subsumed under more general statements. [The usage-based model is] a non-reductive approach to linguistic structure that employs fully articulated schematic networks and emphasizes the importance of low-level schemas (Langacker 1987: 494).

Per parlar de l'estructura i la forma de la llengua Bybee (2010) recorre a la metàfora de les dunes d'arena: encara que són aparentment regulars, presenten molta variació entre instàncies individuals i graduació. En altres paraules, la llengua és un fenomen que té una estructura regular, encara que hi ha una gran variació en

⁶² Des d'aproximacions construccionistes s'ha qüestionat la divisió entre *competència* i *actuació* perquè la connexió de moltes construccions gramaticals amb la interacció humana impossibilita separar l'estructura interna de la llengua del seu ús (Fillmore 1989: 21).

tots els nivells. Així doncs, si el parlant vol conèixer la totalitat del llenguatge tot seguint un dels pilars construccionistes, és a dir, conèixer tant els fenòmens que estan estructurats com els que són variables, s'ha de mirar més enllà de l'aparent regularitat de la superfície de les dunes d'arena i, al mateix temps, explicar la irregularitat que s'hi manifesta. En definitiva, el principal motiu per entendre la llengua com un sistema complex, i no tant com una estructura plana i regular, és el fet que la llengua té una gran variació i graduació.

Tot i les diferents versions que hi ha dins de les aproximacions basades en l'ús (cf. Blumenthal-Dramé 2012: 6-26), aquests models comparteixen un pilar fonamental construccionista: l'estructura de la llengua no està fixada a priori, sinó que més aviat està en constant canvi com a conseqüència de l'ús que se'n fa (cf. Langacker 1987; Bybee 1998; Barlow i Kemmer 2000; Fried i Östman 2004; Leino i Östman 2005; Evans i Green 2006; Goldberg 2006; Bybee 1998, 2006, 2010; Fried 2013; Laury i Ono 2019; Schmid 2020). Aquest canvi s'atribueix a la manera en què alguns processos cognitius s'apliquen en l'ús de la llengua, canvi que, per la seua banda, permet entendre millor els processos cognitius que hi són subjacents. Per tant, en compte de tractar-se d'una sèrie de representacions estàtiques i fixes, la llengua està sotmesa a canvis de forma constant. Dit d'una altra manera, les teories basades en l'ús adopten la postura que el sistema lingüístic del parlant no arriba mai a un estat final estàtic tal i com defensaven les teories chomskianes d'adquisició del llenguatge, sinó que, endemés, aquest sistema també varia d'un

parlant a un altre en diferents aspectes (cf. Leino i Östman 2005: 210; Bybee 2006: 730).

Tal i com es pot despendre a partir de tot el que hem estat dient, la noció de freqüència és un factor important en el model construccionista basat en l'ús. Els primers estudis sobre els efectes de la freqüència es remunten a la investigació psicològica fonamental de Cattell (1886), qui va ser el primer en demostrar els efectes de la freqüència de les paraules: aquelles que tenen una major freqüència d'ús es reconeixen més ràpidament que aquelles que tenen una menor freqüència d'ús. A partir dels avenços dins del paradigma del processament de la informació en la psicologia cognitiva entre la dècada dels seixanta i dels huitanta, la freqüència s'ha consolidat com un dels indicadors més importants de l'actuació dels parlants, donat que tant les unitats individuals així com les seqüències d'unitats estan sotmeses a alts nivells de repetició. És a través d'aquesta repetició continuada que es produeix la convencionalització de categories i associacions i, al mateix temps, la seua automatització. Tenint en compte que hi ha algunes seqüències que són més freqüents que d'altres, ha estat possible identificar que les propietats de les representacions cognitives depenen de la mesura en què s'han emprat, fet que ha permès estudiar els diferents efectes de la freqüència per poder entendre millor la naturalesa de l'organització gramatical (cf. Bybee 2007, 2013). En altres paraules, l'ús dona forma a l'estructura de la llengua, així que és la convencionalització de formes repetides qui construeix l'estructura de la llengua (Diessel 2004: 23; Schmid 2010: 101; Trousdale 2013: 511; Pijpops, De Smet i Van de Velde 2018: 269).

La idea que la freqüència està íntimament relacionada amb la fixació cognitiva (*entrenchment*)⁶³ es remunta a una de les grans contribucions des de la Lingüística Cognitiva, en la qual Langacker va emprar el concepte de fixació cognitiva per explicar com les estructures lingüístiques es creen i de quina manera la llengua es modela a través de l'ús⁶⁴. L'objectiu principal era poder explicar com els patrons lingüístics estan emmagatzemats en la ment del parlant i com dites representacions varien segons l'ús. Langacker (1987: 59) ho descriu de la manera següent⁶⁵:

[e]very use of a structure has a positive impact on its degree of entrenchment, whereas extended periods of disuse have a negative impact. With repeated use, a novel structure becomes progressively entrenched, to the point of becoming a unit; moreover, units are variably entrenched depending on the frequency of their occurrence.

⁶³ *Autonomy* segons la terminologia de Bybee (1985).

⁶⁴ La postura tradicional en les gramàtiques de construccions és que la fixació cognitiva és una característica de les construccions, encara que Hilpert i Diessel (2016: 70) plantegen la possibilitat que les connexions entre les construccions puguin estar fixades cognitivament també, tenint en compte la gran acceptació que té la idea que el coneixement lingüístic s'entén com una xarxa.

⁶⁵ Vegeu Croft i Cruse 2004: 292; Diessel 2004: 29; Bybee 2007: 324; De Smet i Cuyckens 2007: 188; Schmid 2007: 121; Vyvyan 2007: 73; Langacker 2008: 16; Blumenthal-Dramé 2012: 4; Langacker 2013: 16; Hilpert i Diessel 2016: 57; Schmid 2016: 10; Stefanowitsch i Flach 2017: 101; Divjak 2019: 131 per a més definicions de la noció de fixació cognitiva.

De l'explicació de Langacker de la fixació cognitiva es dedueixen dos aspectes fonamentals: d'una banda, una major freqüència d'ús fa que hi haja una major fixació cognitiva en el sentit de consolidació en la memòria i, d'altra banda, una major fixació cognitiva pot comportar diferències qualitatives en la representació, atenent al fet que una seqüència freqüent pot esdevenir unitat en la memòria (cf. Divjak i Caldwell-Harris 2015; Schmid 2017, 2018, 2020; Stefanowitsch i Flach 2017; Divjak 2019). Per tant, presenciar de manera continuada certes fórmules en contextos concrets reforça les connexions entre dites construccions gramaticals i els missatges previstos en determinats contextos, ja que les construccions que s'usen amb major freqüència estan més cognitivament fixades que les que s'empren amb una menor freqüència⁶⁶. Dit altrament, cada vegada que s'activa la connexió entre una forma lingüística determinada amb un significat, aquesta activació influeix en el processament de l'emparellament de forma i significat en futures ocasions tenint en compte que amb cada ús els parlants actualitzen les representacions mentals de les construccions en la xarxa; així doncs, segons la freqüència d'activació, cada construcció de la xarxa,

⁶⁶ Un primer encontre amb una unitat pot formar una representació d'una estructura amb imperfeccions que prioritza què designa la unitat i inclou informació contextual que és rellevant per poder emprar-la, com podria ser informació sobre la forma, el significat o el context. Conseqüentment, diversos encontres amb dita unitat donaran lloc a un grup de representacions estructurades superposades situat en el nostre espai conceptual hiperdimensional (Goldberg 2019: 16; cf. Gurevich, Johnson i Goldberg 2010).

així com cada connexió de la xarxa, disposa d'un grau de fixació cognitiva diferent (Hilpert i Diessel 2016: 57; cf. Schmid 2018: 173).

El principal avantatge que presenta la fixació cognitiva és la possibilitat de poder explicar que, malgrat la possible complexitat interna, les unitats es poden processar i manipular de manera relativament senzilla i es poden combinar amb altres estructures (Bybee 1998: 422; Schmid 2007: 121). Aquestes unitats, però, no estan encapsulades les unes de les altres, sinó que conformen més aviat xarxes interrelacionades (cf. Anderson i Bower 2014; Hinton i Anderson 2014), ja que anys d'estudi en l'àmbit de la psicologia cognitiva han subratllat que la memòria és força associativa i, conseqüentment, la informació nova s'integra amb la informació ja coneguda perquè les traces que s'emmagatzemen en la memòria estan relacionades entre sí (Goldberg 2019: 52; cf. Israel 2002; Schmid 2018).

Una manera natural de representar tota aquesta informació és la que proposen els models exemplars (cf. Bybee i Eddington 2006), els quals no es van desenvolupar exclusivament per a les categories lingüístiques, sinó també per a les no lingüístiques. Un model exemplar no és, per tant, una teoria lingüística per sí mateixa, sinó que es tracta d'un model de representació de la memòria. Aquests models adopten una aproximació basada en l'ús, de manera que totes les variants es representen en la memòria per mitjà de grups d'exemplars, els quals poden canviar de manera gradual i mostren els canvis als quals la llengua està sotmesa tot mentre s'usa (Bybee 2010: 9). Les representacions exemplars són representacions riques de la memòria que contenen tota la informació que l'usuari d'una llengua

pot percebre en qualsevol experiència lingüística, informació que consta dels detalls fonètics –característiques redundants i variables–, el significat i les inferències a partir del significat i del context i les propietats del context social, físic i lingüístic. Així doncs, la representació de patrons gramaticals per mitjà de construccions⁶⁷ és adequat en un model exemplar perquè les construccions són emparellaments de forma i significat sense un nivell intermedi de representació (cf. Goldberg 2002), en què els usuaris de la llengua experimenten amb instàncies específiques o mostres de construccions amb les quals estableixen exemplars, de manera que es representen en la memòria *tokens* de paraules o construccions juntament amb les situacions amb què s'associa l'experiència. Aquests exemplars, de diferent mida, s'agrupen per formar categories que representen tant *slots*⁶⁸ fixos com esquemàtics en les construccions, exemplars que poden compondre una llista de tots els ítems que han ocorregut en un *slot* determinat o bé es poden

⁶⁷ En el cas concret de les expressions idiomàtiques, la representació cognitiva per mitjà d'exemplars de construccions resulta adient per dues raons fonamentals: d'una banda, les expressions idiomàtiques són instàncies de construccions que tenen la seua representació pròpia, ja que el significat imprevisible comporta que necessiten representació directa; d'altra banda, les construccions noves són exemplars concrets de construccions ja existents que adopten noves implicacions pragmàtiques, significats o formes segons el context en què es troben (Bybee 2010: 28).

⁶⁸ El terme *slot* es pot definir com «a construction-internal paradigmatic category» (Blumenthal-Dramé 2012: 8).

estructurar per similitud: es poden distingir categories d'exemplars formades per criteris fonètics, semàntics, pragmàtics o contextuals (Bybee 2013: 57). Així doncs, el nivell de detall que caracteritza el model teòric basat en exemplars permet estudiar més fàcilment el paper que té la freqüència en la llengua (Divjak 2019: 42).

Reprement la idea que la fixació cognitiva està motivada per la freqüència, els models basats en l'ús reconeixen que una freqüència *token* elevada pot implicar la fixació cognitiva en la ment dels parlants (cf. Bybee i Thompson 1997; Evans i Green 2006; Blumenthal-Dramé 2012). La noció de freqüència *token* fa referència a la freqüència d'ocurrències d'una instància construccional determinada, la qual dona lloc a la fixació cognitiva d'instàncies. La freqüència *token* facilita l'aprenentatge gràcies a la repetició, donat que quantes més vegades tinguem experiència amb un *token* determinat, més fàcilment podrem accedir-hi i emprar-lo (Bybee i Hopper 2001). A més, una alta freqüència *token* fomenta la fixació cognitiva de les formes irregulars i les expressions idiomàtiques, tenint en compte que es troben i es processen més a sovint. En canvi, la freqüència *type* fa referència al nombre d'ítems diferents que s'empren en una estructura determinada «whether it is a word-level construction for inflection or a syntactic construction specifying the relation among words» (Ellis 2015: 52), la qual dona lloc a la fixació cognitiva d'esquemes més abstractes. Així doncs, la fixació cognitiva *type* i *token* determinen com s'estructura i s'organitza cognitivament la gramàtica (Boas i Ziem 2018a: 18; cf. Schmid 2018).

2.8. La productivitat

La productivitat és una de les característiques fonamentals del llenguatge humà, tot i que ha estat considerada un dels fenòmens de la llengua més complexos en la investigació lingüística durant les últimes dècades. La major part de les aproximacions s'han centrat en l'estudi de la productivitat des del punt de vista morfològic i fonològic, tal i com podem veure, per exemple, en la definició de l'*Encyclopedia of Language and Linguistics*, la qual no para atenció a la productivitat sintàctica i defineix el terme com «general potential to be used to create new words and [...] the degree to which this potential is exploited by the speakers» (Plag 2006: 127; cf. Jackendoff 2010: 34).

Un gran debat entre els lingüistes és l'absència d'uniformitat en la definició de productivitat (Bauer 2001: 1), fet que comporta que els investigadors proposen definicions tan variades de la noció de productivitat que haja esdevingut més aviat un concepte amb múltiples facetes. Una aproximació interessant a la noció de productivitat que no es limita a la productivitat morfològica és la que trobem en Hockett (1958: 307): «[t]he productivity of a pattern –derivational, inflectional, or syntactical– is the relative freedom with which speakers coin new grammatical forms by it». Quaranta anys més tard, Langacker (1999b: 114) va formular la seua pròpia definició de productivitat que es pot aplicar a l'estructura sintàctica, tot i que no menciona «productivitat sintàctica»: «[p]roductivity is a matter of how available a pattern is for the sanction of novel expressions». Això no obstant, no fou fins Barðdal (2008: 1) per a la

primera definició explícita de productivitat que s'aplica a les construccions (sintàctiques):

[b]y syntactic productivity, I refer to an argument structure construction's ability to attract new or existing lexical items, i.e. a construction's extensibility.

Tot i que el significat més concret de l'adjectiu *productiu* és el de 'produir-se', aquest significat no és el que més ha predominat en la literatura sobre la productivitat lingüística. A partir de les diverses definicions que recull Barðdal (2008: 10-19), es distingeixen tres conceptes o nocions del fenomen de la productivitat: la productivitat en tant que generalitat, la productivitat en tant que regularitat i la productivitat en tant que extensibilitat. Entre aquestes tres nocions hi ha una relació de vinculació i de coocurrència: la primera relació de vinculació que es produeix és entre generalitat i extensibilitat, ja que generalitat comporta extensibilitat; les dues altres relacions no són de vinculació, sinó més aviat de coocurrència, de manera que regularitat no necessàriament comporta extensibilitat, però ambdues poden donar-se al mateix temps en algunes categories i en determinades llengües (Barðdal 2008: 22). Així doncs, la productivitat –en tant que extensibilitat– és un fenomen gradual que respon a l'habilitat del parlant d'una llengua a l'hora de generar i entendre noves frases que mai abans havia presenciat (cf. Zimmer 1964; Chomsky 1965; McClelland i Bybee 2007; Traugott i Trousdale 2013), a diferència de la visió tradicional que entenia la productivitat com regles que generaven noves formes, visió en la qual no tenia cabuda una graduació perquè una regla és operativa o no. Abordarem, tot seguit,

quatre aproximacions al fenomen de la productivitat proposades en la literatura lingüística.

Una de les aproximacions més conegudes és la que proposa que la freqüència *type* d'un patró determina la productivitat (MacWhinney 1978; Bybee 1985, 1995, 1998). Concretament, aquesta proposta defén la postura que una alta freqüència *type* és al mateix temps causa i efecte del fenomen de la productivitat: d'una banda, els parlants/aprenents d'una llengua arriben a generalitzacions entre expressions en l'*input* en forma d'esquemes estructurals i, d'altra banda, part de la tasca del procés d'aprenentatge consisteix en descobrir el nivell d'abstracció apropiat per a dites generalitzacions⁶⁹. En altres paraules, la hipòtesi que hi ha darrere de l'aproximació de la freqüència *type* és que a major evidència tinga el parlant sobre la validesa d'una determinada generalització –en el sentit que es pot emprar dita generalització per a produir estructures que són comunicativament adequades–, més seguretat mostrarà a l'hora d'aplicar l'esquema en nous contextos⁷⁰. En llengües

⁶⁹ Quants més ítems lèxics diferents actualitzen una casella, major és la fixació cognitiva del *type*, la qual està basada en un procés que es coneix amb el nom d'*abstracció* (Langacker 1987: 132-137), *generalització* (Goldberg 2006: 11) o *esquematització* (Langacker 2008: 17).

⁷⁰ La freqüència *type* facilita que els aprenents puguin crear categories a partir d'un *type*, fet que està motivat, principalment, per tres raons (Bybee i Thompson 1997):

- Quants més ítems lèxics diferents s'enregistren en una posició determinada de la construcció, és menys probable que la construcció

romàniques com l'espanyol, el català o el francès, els verbs es distribueixen en conjugacions, d'entre les quals la primera conjugació és la que més *types* diferents té. La resta de conjugacions, encara que no són irregulars, tenen menys verbs i tenen una freqüència *token* més elevada. En un estudi empíric, Guillaume (1973) va constatar que les innovacions en les formes verbals creades pels xiquets formaven part de la primera conjugació, la qual disposa d'una freqüència *type* més elevada. Conseqüentment, a un major nombre de *types* en la construcció, hi ha una major probabilitat que es donen nous *types* que llicencien instàncies de la construcció a través de processos d'analogia (Bybee 1985, 1995; Barðdal 2008, 2011). Això no obstant, Bybee (1995) apunta que no totes les instàncies d'un patró contribueixen de la mateixa manera a l'hora de consolidar un esquema: aquelles que tenen una alta freqüència *token* no reforcen l'esquema perquè s'aprenen de memòria i poden esdevenir autònomes com seria el cas dels verbs irregulars en anglès. En resum, Bybee proposa que una freqüència *type* alta contribueix a la productivitat i una alta freqüència *token* minva la productivitat tenint en compte la regularització que comporta la repetició d'un

s'identifique amb un únic ítem lèxic i, per tant, més probable que una categoria general es forme a partir dels ítems que apareixen en dita casella.

- Quants més ítems lèxics cobreixen una categoria, més generals són els criteris i amb major facilitat s'expandiran a nous ítems.
- Una alta freqüència *type* assegura que una construcció s'empra amb freqüència, fet que permet que es reforce l'esquema de representació i tinguin cabuda nous ítems lèxics en la construcció.

mateix patró (cf. Bybee i Thompson 1997; Goldberg 2006, 2019) i, així doncs, només una freqüència *token* baixa podrà contribuir a la productivitat. Endemés, un altre factor que s'ha de tenir en compte és que un patró no pot ser completament productiu si hi ha restriccions de caire fonològica, semàntica o morfològica durant l'aplicació.

La segona de les propostes és la que ofereix Goldberg (2006, 2019), qui considera que hi ha quatre factors rellevants que prediuen la productivitat: (i) el nombre de vegades que un ítem lèxic ocorre, o la seua freqüència *token* o grau de fixació cognitiva; (ii) la *statistical pre-emption* (preeminència estadística): presència quantitativa d'un determinat *token* en relació amb una construcció propera; (iii) el nombre absolut d'ítems lèxics diferents que ocorren en un determinat patró o la seua freqüència *type*; i (iv) la variabilitat dels ítems que es poden donar en un patró determinat, o el grau d'obertura d'una construcció.

El procés de fixació cognitiva o escoltar un patró amb una freqüència suficient juga un rol fonamental en la restricció de les sobregeneralitzacions, de manera que una construcció pot bloquejar un ítem lèxic determinat si eixe ítem s'ha après per a una altra construcció, a no ser que l'ítem lèxic s'haja presenciat anteriorment en dita construcció (Braine i Brooks 1995). Cabria pensar que aquest fenomen es deu a la fixació cognitiva de la construcció, però és, concretament, conseqüència d'un procés de preeminència: les sobregeneralitzacions es poden reduir si tenim en compte que el coneixement específic sempre s'anticipa al coneixement general, sempre que qualsevol dels dos acomplisca correctament les exigències funcionals que el context exigeix. Dins de la preeminència

morfològica, *went* prevaldria sobre *goed* o *children* prevaldria sobre *childs* perquè dites formes ja han estat apreses pels parlants. En altres paraules, els ítems més específics són preferibles a aquells que es representen de manera més abstracta, sempre que els ítems compartisquen les mateixes restriccions semàntiques i pragmàtiques. Per tant, la freqüència juga un paper fonamental en el procés de preeminència estadística, tenint en compte que només a partir d'una exposició repetida d'una construcció determinada en lloc d'una altra, l'aprenent podrà deduir que la segona construcció no és convencional, així que és necessari que un patró es done amb la freqüència suficient (Goldberg 2006: 98; cf. Boyd i Goldberg 2011; Suttle i Goldberg 2011).

Una idea fonamental en la proposta de Goldberg és la noció de cobertura (*coverage*), idea de la literatura no lingüística sobre la inducció (Osherson, Smith, Wilkie, López i Shafir 1990; Suttle i Goldberg 2011), que relaciona el nombre d'ítems lèxics que es presencien en una construcció determinada (freqüència *type*), la variabilitat semàntica i fonològica dels *types* i la semblança entre els diferents *types*. Per tant, aquelles construccions que tinguen un ampli ventall de *types* tenen més possibilitats d'ampliar dit ventall que aquelles construccions que tenen una sèrie de *types* amb una semàntica delimitada. En altres paraules, els parlants són conscients a l'hora de produir expressions basades en generalitzacions més enllà de l'*input*, tenint en compte que empraran amb més seguretat un nou ítem en un patró conegut sempre que el nou ítem tinga un significat semblant als ítems que solen emprar-se en dit patró (Goldberg 2006: 99). Un exemple que recolza la noció de cobertura és el que proposa

Perek (2016), qui va investigar la naturalesa de la productivitat des d'un punt de vista diacrònic per mitjà de l'estudi de la construcció [VERB *the hell out of* SN]. L'estudi va demostrar que el grau de densitat del camp semàntic dels verbs tenia una forta incidència en els verbs que s'inclouïen durant el període posterior. En definitiva, la noció de cobertura prediu que la productivitat és una noció gradual i depèn dels factors de la variabilitat, la similitud i la freqüència. En cas que la variabilitat de les instàncies siga la suficient per abastar l'espai conceptual necessari perquè es produïska un ús productiu del patró, es considerarà que el seu ús productiu és relativament acceptable.

La tercera de les propostes és la de Barðdal (2008), qui parteix de la idea que la productivitat es pot determinar a partir de la freqüència *type* d'una construcció i la seua coherència semàntica (consistència interna entre els ítems), idea àmpliament recolzada dins de la literatura cognitivo-funcional i les aproximacions basades en l'ús a la llengua i a la gramàtica (Bybee 1995; Goldberg 1995; Bybee i Thompson 1997; Barðdal 2001, 2006; Croft i Cruse 2004). A diferència de les propostes anteriors, la proposta de Barðdal no només posa l'èmfasi en la freqüència *type* i la coherència semàntica, sinó també en la relació inversa entre les dues⁷¹. Les construccions amb

⁷¹ La interacció entre la freqüència *type* i la coherència semàntica va ser recollida anys més tard per Suttle i Goldberg (2011), els quals consideren que la productivitat ve determinada per tres factors: la freqüència *type*, la variabilitat i la similitud. Suttle i Goldberg partien de la premissa que els parlants es mostren més segurs a

una freqüència *type* alta existeixen en els nivells més alts d'esquemacitat i en els nivells intermedis d'esquemacitat, i no pas en les construccions amb una freqüència *type* baixa. Des d'aquesta perspectiva, la productivitat s'entén més aviat com un fenomen gradual⁷²: en la part inferior de l'escala es troben les extensions analògiques basades en construccions completament específiques, amb una freqüència *type* baixa i sense esquemacitat. En un nivell intermedi, hi hauria aquelles construccions que són productives en la mesura que són coherents des del punt de vista de la freqüència *type* i la semàntica i tenen esquemacitat amb restriccions. Finalment, les construccions que són molt productives són aquelles que tenen una freqüència *type* alta i són molt esquemàtiques⁷³. En paraules de Barðdal (2008: 34):

l'hora d'emprar un patró que disposa d'una freqüència *type* alta i una gran variabilitat.

⁷² En algunes de les definicions de la noció de productivitat no s'especifica el caràcter gradual del fenomen (cf. Fillmore, Kay i O'Connor 1988: 507; Kay i Fillmore 1999: 31), idea que anys més tard recull Kay (2002b) en la distinció entre els patrons que es «generen» i aquells que s'«encunyen». Malgrat tot, aquesta distinció no és d'interès per al nostre estudi perquè la frontera entre allò que és productiu i allò que no és productiu és més aviat difusa i, per tant, entenem el fenomen de la productivitat com un contínuum (cf. Traugott i Trousdale 2013).

⁷³ Des d'una aproximació cognitivo-funcional tradicional és el nivell més cognitivament fixat el que determina la productivitat i no necessàriament el nivell més esquemàtic (Barðdal 2008: 45).

the higher the type frequency of a construction, the lower the degree of semantic coherence is needed for a construction to be productive. Conversely, the lower the type frequency of a construction, the higher the degree of semantic coherence is needed for a construction to be extendable.

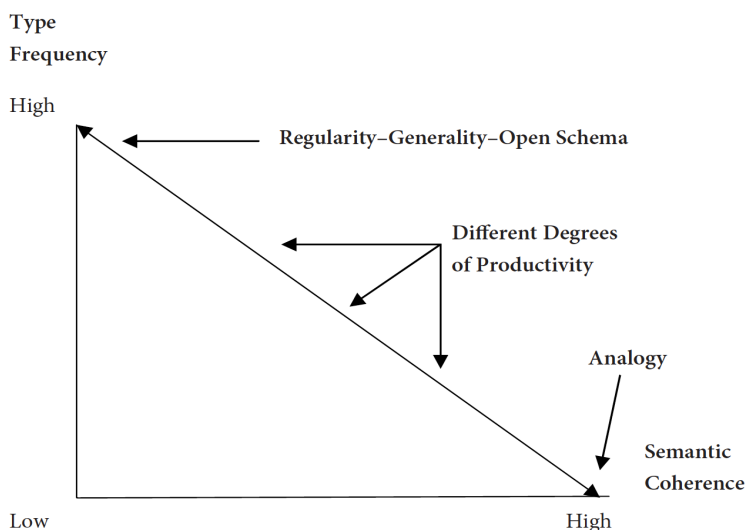

Figura 6. Diferents aspectes en l'escala de la productivitat (Barðdal 2008: 38).

A més a més, la proposta de Barðdal resulta innovadora respecte a les anteriors quant al paper que juga la freqüència *token*, ja que una freqüència *token* elevada també contribueix a la productivitat, encara que només en l'extrem inferior de l'escala de productivitat. En altres paraules, una alta freqüència *token* contribueix a la productivitat en aquells casos en què tinga lloc un procés d'analogia, ja que comporta que els ítems lèxics estan més cognitivament fixats i, per tant, es tracte de models adequats per a extensions analògiques. Des d'aquesta perspectiva, la productivitat total i les extensions analògiques se situen en els extrems de l'escala de la productivitat, de manera que la productivitat total (productivitat basada en una

construcció esquemàtica) i les extensions analògiques (productivitat basada en una construcció lèxicament saturada) són dues cares d'una mateixa moneda. Així doncs: una construcció amb una freqüència *type* baixa serà productiva si el seu grau de coherència és alt (vegeu Bybee 2010 sobre la construcció [*drive someone* ADJ]), mentre que una construcció presentarà un grau intermedi de productivitat en cas que tinga una freqüència *type* intermèdia i un grau intermedi de coherència semàntica. A més, una construcció amb una freqüència *type* baixa i poca coherència semàntica serà molt poc productiva, mentre que una construcció amb una freqüència *type* alta i amb una coherència semàntica alta serà una construcció molt productiva⁷⁴ (vegeu Bybee i Eddington 2006 sobre l'acceptabilitat de noves instàncies a partir de la similitud semàntica d'instàncies ja conegudes en la construcció espanyola [VERB ADJ] amb els verbs de canvi d'estat *ponerse* i *quedarse*).

La quarta de les propostes no està basada en la freqüència *type* de les construccions, sinó que fa especial atenció a la freqüència *token*, la qual està considerada un indicador de la productivitat de les construccions. Aquesta proposta parteix de la premissa que aquelles construccions que no tenen una freqüència *token* elevada no estan cognitivament fixades en la ment dels parlants i no es poden

⁷⁴ Una idea interessant de la proposta de Barðdal (2008: 39-40) és el fet que les construccions que es troben prop de la línia de la Figura 6 són molt productives, però només dins dels seus dominis. Seguint esta línia, no només les construccions amb una freqüència *type* alta són productives, sinó també aquelles que tenen una freqüència mitja o baixa i s'exploten de manera exhaustiva.

automatitzar, de manera que un indicador de la productivitat d'un patró és la facilitat que tenen algunes construccions a l'hora de llicenciar noves construccions a través d'un procés d'analogia, tenint en compte que una freqüència *token* baixa impedeix que es puguin fixar cognitivament i per tant no es puguin emmagatzemar. Aquestes representacions que ocorren en comptades ocasions en corpus de grans dimensions reben el nom d'*hàpax legòmena*, mesura d'estudiar la productivitat desenvolupada per Baayen i col·laboradors (cf. Baayen i Lieben 1991; Baayen 1992, 1993). Així doncs, en la mesura que aquestes formes no es troben en l'ús de la llengua i es poden interpretar fàcilment permet evidenciar que es tracten de patrons que es poden emprar de manera productiva (Zeschel 2012: 174). Un exemple d'absència de productivitat és la construcció [ADJ-*en*] en anglés (Hilpert 2014b: 82): una presència baixa d'*hàpax* –només un dels quaranta-quatre *types*– és un indicador de la seua escassa productivitat.

2.9. La creativitat i l'analogia

El terme *creativitat* prové del llatí i significa 'donar a llum', tot i que en els seus orígens l'acte de creació estava reservat només per als déus i la naturalesa. La idea que l'home pot ser creatiu és bastant recent i, probablement no tinga més de cent anys, encara que hui en dia el terme està molt estès i es defineix en moltes ocasions de manera errònia (Bergs 2019: 173; cf. Herbst 2018; Hoffmann 2020; Weiss i Wilhelm 2020).

Tot i que Noam Chomsky no fou qui primer va abordar el tema de la creativitat des de la lingüística, sí que es pot considerar un dels autors que més ha estat llegit:

[w]ithin traditional linguistic theory, furthermore, it was clearly understood that one of the qualities that all languages have in common is their “creative” aspect. An essential property of language is that it provides the means for expressing indefinitely many thoughts and for reacting appropriately in an indefinite range of new situations (Chomsky 1965: 6).

La teoria de la gramàtica generativa de Chomsky⁷⁵, aproximació eminentment computacional, partia de la premissa que les oracions gramaticals d’una llengua es generen a partir d’una sèrie finita de regles. En aquells casos que les regles finites no puguem explicar qualsevol informació lingüística ha de produir-se una reformulació de les regles o considerar que dita informació és una aberració de la llengua. Per tant, segons la concepció de Chomsky la creativitat vindria a ser la possibilitat de generar una sèrie de noves oracions, que en alguns casos potser no hem escoltat o produït abans, a partir d’una sèrie finita de regles, tot i que no quedaria clar fins a quin punt podem arribar a ser creatius en el sentit de crear alguna cosa nova, original (cf. Taylor 2012; Sampson 2016; Hoffmann 2018).

⁷⁵ Les aproximacions construccionistes compartien amb la gramàtica generativa la voluntat d’explicar el potencial creatiu del llenguatge, fet que explica que la llengua no siga una sèrie d’oracions que es puguem fixar *a priori* (Goldberg 2006: 22).

En aquesta línia de debat es va pronunciar Sampson (2016: 19) per refutar la creativitat en el sentit que defensava Chomsky, refutació en la qual va diferenciar dos sentits en el concepte de creativitat:

[I]et me describe activities which characteristically produce examples drawn from a fixed and known (even if infinitely large) range as “F-creative”, and activities which characteristically produce examples that enlarge our understanding of the range of possible products of the activity as “E-creative”. (F chosen as standing for “fixed”, E for “enlarging” or “extending”). Then I hold that, outside the discipline of linguistics, people who describe an activity as “creative” normally mean E-creative, but that when linguists say that Chomsky describes human language behaviour as “creative”, they mean that he sees it as F-creative.

Aquesta dicotomia d'*E-creatiu* i *F-creatiu* que Sampson proposava era útil des del punt de vista teòric que no pas des d'un punt de vista pràctic, tenint en compte la complexitat que comportava diferenciar aquests dos tipus de creativitat amb exemples de la vida real (cf. Bergs i Kompa 2020 per a una avaluació crítica de la dicotomia). És en aquest punt que Bergs (2018, 2019) planteja l'anàlisi de tres processos interns del sistema de la llengua o mecanismes que són útils per a la recerca de l'*E-creativitat* en la llengua: els *snow clones*, la coerció i l'aberració. Mentre que els primers s'aproximen més a la *F-creativitat*, molts casos de coerció s'inclinen més cap a l'*E-creativitat* i els casos d'aberració són més propers a l'*E-creativitat* tenint en compte que trenquen les regles bàsiques del sistema. Per tant, no hi ha una dicotomia diferenciada entre els dos tipus de

creativitat, sinó que més aviat hi ha un contínuum entre dos pols (cf. Uhrig 2018).

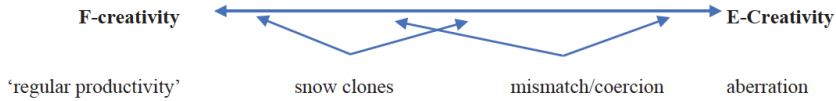

Figura 7. Contínuum entre F-creativitat i E-creativitat (Bergs 2019: 181).

Des de la lingüística, la concepció que normalment s'empra és la que planteja que la productivitat està estretament relacionada amb la noció de 'creativitat'⁷⁶ per establir una distinció entre les formacions que són regulars i sistemàtiques –productives– i aquelles que excepcionals i no són sistemàtiques –creatives o anàlogues⁷⁷ (Zeschel 2012: 122; cf. Herbst 2018; Hoffmann 2020). La noció d'analogia és un concepte ambigu i problemàtic en la literatura lingüística, la qual s'ha emprat per designar una gran varietat de fenòmens (cf. Itkonen 2005). En aquest context, per analogia, en tant que «the extension of non-productive patterns» (Bauer 2001: 64), entenem extensions anàlogues, és a dir, extensions d'un patró gramatical a partir de la

⁷⁶ Seguint De Smet (2018: 331-332), hi ha tres motius pels quals els parlants empen la llengua de manera creativa: extravagància, necessitat i disponibilitat. Des de la literatura psicològica s'ha demostrat que característiques de la personalitat com la franquesa o la sociabilitat, així com la intel·ligència, estan estretament lligades amb la creativitat (cf. Hoffmann 2018, 2019).

⁷⁷ En canvi, Zeldes (2012: 40-43) considera que la productivitat hauria de diferenciar-se de la creativitat en la investigació sintàctica de la mateixa manera que es fa en la literatura morfològica, tot i que no ofereix una alternativa a allò que anomena «impractical criterion» de la intenció del parlant.

semblança entre l'ítem d'origen i l'ítem d'arribada⁷⁸. Aquest procés d'analogia encaixa molt bé dins del contínuum lexicó-gramàtica perquè permet estudiar aquestes construccions empíricament i, al mateix temps, arribar a generalitzacions i abstraccions (Schneck 2018: 387).

Des d'un punt de vista cognitivo-funcional de les gramàtiques de construccions en què les construccions existeixen en diferents nivells d'esquemàticitat, la diferència entre una productivitat completa i l'extensió analògica és una diferència de grau, i no pas de qualitat. Aquesta declaració ve reafirmada per la postura de Barðdal (2008) que proposa que la productivitat és el resultat de la freqüència *type*, la coherència semàntica i la relació inversa entre ambdues: aquelles construccions amb una freqüència *type* baixa tindran una coherència semàntica alta, mentre que en les construccions amb una freqüència *type* alta, els ítems formaran part d'un domini semàntic general determinat. És per aquest motiu que no hi ha cap diferència qualitativa entre una freqüència *type* alta i una freqüència *type* baixa, sinó que es tracta més aviat d'una diferència de grau. Aquesta postura presenta l'avantatge de poder donar cabuda en una mateixa explicació a la productivitat i l'analogia, donat que no hi ha

⁷⁸ En aquesta mateixa línia Bybee (2010: 57) proposa una definició: «process by which a speaker comes to use a novel item in a construction».

diferències categòriques entre extensions basades en una construcció o en diverses⁷⁹.

A partir de la definició de la productivitat sintàctica en tant que extensibilitat, basada en la premissa que la productivitat total i l'analogia són els dos extrems de l'escala de la productivitat, la pregunta que es planteja és quina relació és la que mantenen la freqüència *token* i la productivitat. Lingüistes com Bybee (1985, 1995, 2001), Bybee i Thompson (1997) havien defensat el punt de vista que la freqüència *token* pot desfavorir la productivitat perquè les construccions que tenen una freqüència *token* alta poden esdevenir autònomes, tenint en compte que la repetició d'un mateix patró pot conduir a la regularització. Això no obstant, si la freqüència *token* és un factor important en la tria d'ítems en les extensions en els nivells menys esquemàtics, resulta aleshores important marcar la relació que existeix entre la freqüència *token* i la freqüència *type*. En altres paraules, una freqüència *token* alta és un indicador de productivitat per a les extensions analògiques en els nivells menys esquemàtics, de manera que quant més baix en l'escala de la productivitat, té una major importància.

⁷⁹ Seguint Goldberg (2019), els conceptes de *coverage* i *competition* resulten clau per entendre l'acceptabilitat d'un nou constructe.

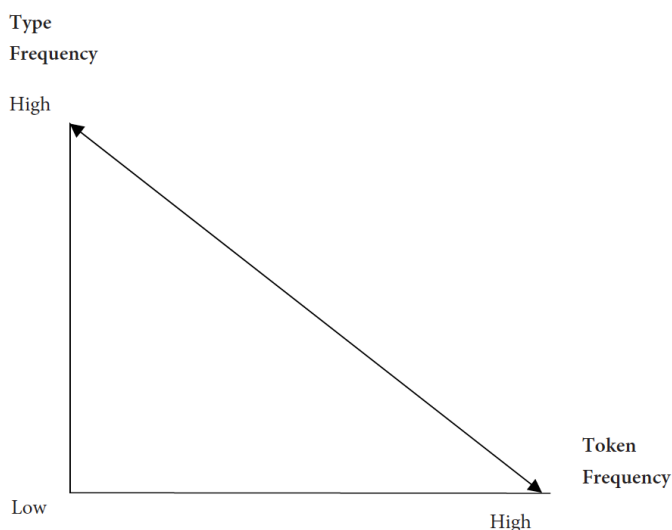

Figura 8. Correlació inversa entre la freqüència *type* i la freqüència *token* en la productivitat (Barðdal 2008: 95).

En definitiva, si gran part de les extensions són construccions situades en els nivells inferiors, aleshores una freqüència *type* alta no contribueix a la seua productivitat com argumentava Bybee (1985, 1995), sinó que més aviat és la fixació cognitiva de les mateixes construccions. Així doncs, la freqüència *token* no serà menys important que la freqüència *type* a l'hora de determinar la productivitat d'una construcció: la freqüència *type* serà un indicador del nivell més alt d'esquemàticitat i, al mateix temps, un indicador de l'abast semàntic de la construcció i de la seua productivitat; en canvi, la freqüència *token* serà un factor psicolingüístic important en l'extensió dels ítems de les construccions menys esquemàtiques i, en resum, un factor important en la predicció de la productivitat d'una construcció, postura contrària a la que assumia la literatura lingüística tradicional cognitiva-funcional (Barðdal 2008: 96).

3. La intersecció entre les gramàtiques de construccions i la Fraseologia

La interacció entre les gramàtiques de construccions i la Fraseologia es presenta particularment interessant. En efecte, hui en dia es tracta d'una de les aproximacions més fructíferes i innovadores en l'estudi i el desenvolupament de la disciplina fraseològica⁸⁰ des d'una perspectiva construccionista. En aquesta intersecció trobem un gran ventall de fenòmens com (1) les variants fraseològiques productives com [(no) importar a alg. un bledo/tres pepinos/un poroto/un moco] (Mellado Blanco 2020c), (2) els esquemes a partir de la desautomatització de fórmules i parèmies com [*veni, vidi, X*] (Stutz i Finkbeiner en premsa) i (3) les locucions amb caselles buides com [*más tonto que X*] (Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa).

L'adequació de les gramàtiques de construccions en la descripció del lèxic i la gramàtica en general –no només els fenòmens fraseològics– ha estat present fins ara especialment en anglés. De fet, les gramàtiques de construccions gaudeixen d'un interès en augment durant les dues últimes dècades que es veu reflectit en la publicació de monografies de gran repercussió com el manual *The Oxford Handbook of Construction Grammar* (editat per Hoffmann i

⁸⁰ Relacionar la Fraseologia amb altres disciplines és un fet natural. Les unitats fraseològiques no són fenòmens estranys, tot i que, de vegades, tenen anomalies gramaticals i semàntiques i ítems lèxics insòlits i poden, a més, mostrar resistència a les variacions i transformacions que s'apliquen a altres fenòmens amb regularitat (García-Page 2008a: 39).

Trousdale 2013), la monografia orientada a la lingüística aplicada *Applied Construction Grammar* (editat per De Knop i Gilquin 2016) i la segona edició del manual *Construction Grammar and its Application to English* de Hilpert (2019). Aquestes tres grans contribucions suposen l'assentament de les bases per a l'estudi lexico-gramatical en llengua anglesa.

Des de les llengües romàniques, tot i que la gramàtica generativista encara té molts seguidors (De Knop i Mollica 2013: 9), les gramàtiques de construccions tenen contribucions significatives. Les primeres aportacions des de l'espanyol tenien un enfocament eminentment contrastiu amb l'anglès com la monografia *Gramática de Construcciones. Contraste entre el inglés y el español*, editada per Martínez Vázquez (2003) i l'estudi «Contrastive Constructions in English and Spanish: The influence of semantic, pragmatic and discourse factors» de González-García (2010). Són d'especial rellevància per a les llengües romàniques –espanyol i italià amb una major incidència– *Konstruktionsgrammatik in den romanischen Sprachen* editat per De Knop, Mollica i Kuhn (2013), *Romance Perspectives on Construction Grammar*⁸¹ editat per Boas i González-García (2014) i, més recentment, *Constructions in Spanish* editat per Hennecke i Wiesinger (en premsa), en què hi ha

⁸¹ D'especial interès hi ha la contribució «Applying constructional concepts to Romance languages» (Boas i González-García 2014a), la qual suposa un assentament de les bases metodològiques per a l'estudi de fenòmens lingüístics en llengües romàniques des d'un enfocament basat en construccions.

tant estudis sobre construccions d'estructura argumental com de construccions fraseològiques.

Les aproximacions construccionistes, en canvi, han tingut una escassa repercussió en llengua francesa, tot i que hi ha algunes excepcions: d'entre els treballs més notables hi ha les obres dutes a terme als Estats Units per Achard (1998, 2015) i per Furukawa (2005) al Japó. A diferència de les altres llengües romàniques com l'espanyol o l'italià, la lingüística francesa no s'ha mostrat gaire interessada en els avenços més notables de les gramàtiques de construccions, escàs interès que es constata en el fet que la primera contribució que introduïa els pilars construccionistes és de principis d'aquest segle (Mathieu 2003). En efecte, la lingüística francesa ha mostrat interès per altres teories lingüístiques independents de la Lingüística Cognitiva nord-americana, fet que explicaria el procés lent de desenvolupament de qualsevol teoria lingüística a França (Geeraerts 2010a). Recentment, convé destacar tres contribucions notables en l'aplicació d'una aproximació construccionista a la llengua francesa: el volum *Constructions in French* editat per Bouveret i Legallois (2012), el número *Langue Française (Les constructions comme unités de la langue: illustrations, évaluation, critique)* editat per Legallois i Patard (2017) i el volum *Expansion pluridisciplinaire des grammaires de constructions* editat per François (2021).

En l'àmbit fraseològic, durant aquesta darrera dècada hi ha hagut un interès en augment pels postulats construccionistes en l'anàlisi dels

fenòmens fraseològics des de les llengües romàniques⁸². Destaquen els volums *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences* editat per González Rey (2015) amb estudis monolingües en espanyol («Antiphrasis-Based Comparative Constructional Idioms in Spanish», Mellado Blanco), italià («Italian Phrasemes as Constructions: How to Understand and Use Them», Schafroth) i francès («Constructions in the Classroom: Examples of a Phraseodidactic Approach for the Teaching of L2 French», Edmonds), contrastius anglés-espanyol (Register-Specific Collocational Constructions in English and Spanish: A Usage-Based Approach», Corpas Pastor) i multilingües («How to Apply CxG to Phraseology: A Multilingual Research Project», Benigni, Cotta Ramusino, Mollica i Schafroth) i el volum *Nuevas aportaciones de la Gramática de Construcciones a los estudios de fraseología en lenguas románicas* editat per Mellado Blanco (2020) amb estudis monolingües en català («Les comparacions i les seues variacions en *La plaça del Diamant* des de la Gramàtica de Construccions: entre usualitat i creativitat», Ivorra Ordines), espanyol («Fijación fraseológica de construcciones con contenido procedimental», Fuentes Rodríguez; «[*A todo* + INF]: velocidad e intensificación en

⁸² La fraseologia alemanya, per la seua banda, és pionera en comparació amb les llengües romàniques perquè la formulació d'estructures productives i esquemàtiques amb un significat global és present durant la dècada dels setanta i huitanta, noció pròxima a la definició de «construcció gramatical» dins de les gramàtiques de construccions (Mellado Blanco, Mollica i Schafroth en premsa).

una construcció fraseològica del espanyol», López Meirama; «Construcciones fraseológicas y frasesemas gramaticales con *ni incoordinado*», Martí Sánchez; «Construcciones fraseológicas de valor consecutivo-intensificador», Penadés Martínez; «¿Esto *se echa para atrás*? Una aproximación a los verbos sintagmáticos en el español peninsular a base de un estudio de corpus de [V *para atrás*]», Wiesinger), francès («Une approche constructionniste de la composante pragmatique des pragmatèmes: le cas des pragmatèmes *apposés*», González Rey) i italià (Fraseologismi a schema fisso – basi teoriche e confronto linguistico», Schafroth) i multilingüe italià-espanyol-francès («Le combinazioni di parole parzialmente riempite in alcune lingue romanze. Schematismo e predicibilità semantica», Piunno).

Actualment, encara que no han estat publicades, hi ha tres grans contribucions que aborden la intersecció Fraseologia i gramàtiques de construccions:

1. *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach* editat per Mellado Blanco (en premsa), on trobem contribucions sobre l'espanyol («Comparative constructional idioms in Spanish. A corpus-based study of the creativity of the [*más feo que X*] construction», Ivorra Ordines), el grec modern («Constructional phrasemes in Modern Greek: structure and meaning», Onufrieva) i l'italià («Coordinated constructional intensifiers in Italian: patterns, function and productivity», Piunno).

2. *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik: Phrasem-Konstruktionen monolingual, zweisprachig, multilingual* editat per Mellado Blanco, Mollica i Schafroth (en premsa) amb una contribució monolingüe sobre l'espanyol («Spanish idiomatic constructions with temporal meaning: a corpus study of [*a* DET_{demonstrative} *hora(s)*]»), López Meirama) i una multilingüe espanyol-italià-alemany («Das interessiert mich einen X! Die intensivierende Konstruktionsfamilie der 'Interesselosigkeit' im Spanischen, Italienischen und Deutschen»), Mellado Blanco, Mollica i Schafroth).
3. *Constructions in Spanish* editat per Hennecke i Wiesinger (en premsa) amb dos estudis monolingües sobre l'espanyol («[*a un paso de X*]: From idioms to constructional idioms and vice versa. The role of entrenchment and analogy in the emergence of constructions»), Mellado Blanco; «The construction [*a todo N_{sg}*] in Spanish», Iglesias Iglesias i López Meirama).

En les línies que segueixen a continuació tractem de dilucidar els camins en què conflueixen la disciplina de les gramàtiques de construccions i la Fraseologia. La secció 3.1. exposa un breu recorregut per la disciplina de la Fraseologia, tot fent especial èmfasi en els casos particulars de la tradició espanyola i catalana; la secció 3.2. analitza les concepcions taxonòmiques que s'han proposat dins la Fraseologia tant des d'una concepció ampla, com estreta i basada en els conceptes de centre i perifèria per tal de posar en relleu el caràcter marginal que han tingut els esquemes fraseològics; la secció 3.3. presenta l'estatus que tenen les comparacions fraseològiques en català, anglés, francés i espanyol dins de l'univers fraseològic i;

finalment, la secció 3.4. propugna una aproximació a les comparacions fraseològiques des de les gramàtiques de construccions, en què subratllem tres aspectes que resulten fructífers des d'aquesta perspectiva: la variació fraseològica i el fenomen de la desautomatització, les relacions d'herència entre unitats fraseològiques –i, per tant, entre construccions– i el caràcter productiu i creatiu que caracteritzen aquestes unitats.

3.1. Breu història per la Fraseologia

La Fraseologia⁸³ ha estat considerada un terreny desconegut durant molt de temps en què investigadors de les més diverses escoles acudien per l'interés que els despertava l'estudi de les combinacions fixes de paraules, fet que comportava que les aportacions que es van donar durant la major part del segle XX foren parcials o, en molts dels casos, s'estudiaren des d'altres aproximacions teòriques limítrofs com la Paremiologia. En aquesta línia, García-Page (2008a: 38) apunta que des de sempre ha estat present la discussió sobre si la Fraseologia és una disciplina independent o dependent d'una altra més general⁸⁴, tenint en compte els vincles i les semblances que té

⁸³ La distinció que s'empra és la següent: Fraseologia en majúscula és la disciplina científica, mentre que fraseologia en minúscula és el repertori d'unitats fraseològiques que conformen la disciplina.

⁸⁴ A partir de les abundants contribucions fraseològiques soviètiques i la diversitat i l'especificitat temàtica es defensava l'autonomia de la disciplina. Com tota disciplina recent, els primers estudis es van centrar especialment en delimitar el camp d'estudi, en identificar les unitats que anaven a formar part de l'objecte

l'objecte d'estudi amb fenòmens d'altres disciplines com la Gramàtica, la Lingüística aplicada, la Paremiologia, la Lexicografia, la Lexicologia, l'Estilística, entre d'altres (cf. Ruiz Gurillo 1997: 33-44, 1998a: 11; Montoro del Arco 2006b: 115-132).

El concepte de *fraseologia* està compostat a partir de les arrels gregues *φρασις* ('expressió', 'frase') i *λόγος* ('paraula', 'concepte'), que pot traduir-se com la 'ciència que s'ocupa de les expressions i les frases', encara que tant *fraseologia* com *frase* han tingut un tractament diferent al llarg de la tradició i, per tant, disposen d'accepcions variades. D'una banda, el concepte de *fraseologia*⁸⁵ partia d'un

d'estudi o en descriure algunes de les particularitats que disposaven aquestes unitats. Des de l'àmbit espanyol, hi ha disparitat d'idees quant a l'autonomia de la disciplina: Corpas Pastor (1996: 15), Martínez Sánchez (1998: 83) o González Calvo (2004: 81) es mostren a favor de considerar-la com una subdisciplina de la Lexicologia; en canvi, García Benito (2004: 229) i González Rey (2004: 114) a favor de la seua autonomia. Ruiz Gurillo (1997: 40-42), en un altre parer, reconeix el caràcter interdisciplinari atenent a la possibilitat de poder reconèixer la seua capacitat de projecció en tant que recurs exemplificador i explicatiu d'un gran nombre de fenòmens del llenguatge, encara que García-Page (2008a: 39) matisa que presenta la desavantatge de no concedir-li cap estatus específic.

⁸⁵ Des de les gramàtiques ha rebut un tractament marginal i no fou fins la novena edició del *Diccionario de la lengua castellana* (1843) en què va aparèixer per primera vegada el terme 'fraseologia'. Cent anys més tard, a partir de la publicació de la *Introducción a la lexicografía moderna* de Casares Sánchez (1950), les gramàtiques van prendre consciència dels avenços que s'havien fet en matèria fraseològica dins de les seues obres (cf. Montoro del Arco 2004b, 2006a, 2006b).

significat general que va anar especialitzant-se fins aconseguir un únic significat (cf. Penadés Martínez 2019: 433-434). De fet, la noció que coneguem hui en dia es remunta a l'Humanisme tardà, terme que s'emprava per fer referència tant a l'inventari d'expressions idiomàtiques d'una llengua com al seu estudi. Aquesta denominació ha estat adoptada per la major part de les investigacions en les llengües europees, mentre que en l'àmbit anglosaxó *idiom* ha estat la més emprada i, en la tradició germànica, *Phraseologie* i *Idiomatik* fins la dècada dels huitanta, encara que la primera va acabar consolidant-se (Mellado Blanco 2004). D'altra banda, el concepte de *frase* ha seguit una tendència força irregular que passa per referir-se al fet fraseològic en algun moment fins a considerar-se un dels termes més ambigus, de manera que els lingüistes havien de determinar al principi de cada obra en quin sentit s'anava a emprar (Montoro del Arco 2006b: 23-29).

La major part dels estudiosos es mostren d'acord en considerar Bally –de tradició estructuralista i alumne de Saussure– com el fundador de la Fraseologia a partir d'una sèrie d'estudis exposats principalment en l'obra *Traité de stylistique française* (1921), on va encunyar el terme de *fraseologia* (cf. Tristá Pérez 1988: 8; Ruiz Gurillo 1997: 20; Larreta Zulategui 2001: 21; Wotjak 2004: 186; Montoro del Arco 2006b: 29; García-Page 2008a: 39; Timofeeva 2008: 95; Conca i Guia 2014: 14). En aquesta contribució va presentar una mena d'esborrany de classificació, va assenyalar algunes característiques per a identificar aquesta mena d'unitats i va incloure reflexions sobre les relacions entre l'objecte d'estudi de la Fraseologia i les combinacions lliures, encara que amb algunes incoherències quant a

la terminologia i les classificacions que ofereix en tant que teoria pionera (Zuluaga 1980: 45).

Tot i que Bally va dur a terme un estudi del que hui dia coneixem per unitats fraseològiques⁸⁶, el seu mestre Saussure ja havia dut a terme una sèrie d'estudis sobre les *locutions toutes faites*, els quals es van recollir anys més tard en *Cours de linguistique générale* (1916). De la mateixa manera, també hi ha qui són partidaris de proposar Vinogràdov com el principal impulsor de la Fraseologia en tant que disciplina científica atenent al caràcter poc sistemàtic dels estudis de Bally (cf. Carneado Moré 1985a: 7; Tristá Pérez 1988: 8; Suárez Cuadros 2012: 1002).

Així doncs, podríem assenyalar que fou Bally (1921) qui va despertar l'interés pels grups de paraules que disposen d'un significat que no correspon a la suma dels seus elements, de manera que el significat

⁸⁶ Tal i com assenyala Castillo Carballo (1998: 68), hi ha una gran varietat terminològica tant per denominar el terme general que comprén els fets lingüístics com les diferents denominacions de cadascun dels fenòmens individuals: *expressió pluriverbal* (Casares Sánchez 1950), *expressió fixa* (Zuluaga 1980; García-Page 1990), *unitat fraseològica* (Zuluaga 1980; Carneado Moré 1985b; Tristá Pérez 1988; Corpas Pastor 1996), *fraseologisme* o *fraseolexema* (Mellado Blanco 2004), *frasema*, *sintema*, *modisme*, etc. Això no obstant, Corpas Pastor (1996: 18-19) considera que la denominació d'*unitat fraseològica* és el terme genèric que gaudeix d'una major acceptació dins de la tradició espanyola, l'Europa continental i l'antiga URSS i la resta de països de l'est, territoris on hi ha hagut una major proliferació en la investigació fraseològica. Quant a la tradició germànica, el terme *fraseologisme* és el que s'empra amb una major freqüència (Burger 1998; Mellado Blanco 2004; Zurdo 2005).

global s'imposa al significat de les parts i que va anomenar *unités phraséologiques*, denominació que s'ha mantingut fins a l'actualitat, a banda de molts altres termes que són de gran importància hui dia per a definir i classificar la variada fenomenologia de les unitats fraseològiques. A partir d'un interès en augment dels lingüistes per la Fraseologia en tant que disciplina científica, hi haurà tot un seguit de treballs associats a les diferents escoles o moviments que marcaran el progrés en la recerca dins de la nova disciplina, encara que de manera irregular en tot el món. En aquest sentit, alguns autors com Pilz (1981) proposen distingir tres àrees geogràfiques que corresponen als tres blocs de la investigació fraseològica: els estudis occidentals i de l'Europa central, els treballs de l'antiga Unió Soviètica i Europa de l'Est i les investigacions angloamericanes. Seguint Corpas Pastor (1996: 17), es distingeixen tres grans blocs internacionals en la investigació fraseològica que corresponen, respectivament, a les tres àrees geogràfiques: (i) l'estructuralisme europeu occidental i els seus desenvolupaments, (ii) la lingüística de l'antiga Unió soviètica i d'altres estats de l'antic bloc oriental, (iii) la lingüística nord-americana, que inclou tant la teoria generativista transformacional chomskiana com altres teories competidores⁸⁷.

⁸⁷ Les investigacions a la Gran Bretanya i als Estats Units van sorgir com a resposta a les limitacions del paradigma generativista chomskià, encara que la recerca estava enfocada, tot i que no de manera exclusiva com manifesta la tipologia de Fraser (1970), a la idiomàtica (vegeu 2.1.). Així doncs, no consideren rellevants conceptes com pluriverbalitat o fixació, els quals són importants per als estudis de caire fraseològica. A l'Europa occidental i central, tanmateix, també hi ha treballs

Això no obstant, és possible agrupar els dos primers grups per les estretes relacions que presenten, encara que la lingüística soviètica es diferencia de la resta de corrents estructuralistes europees per tres característiques fonamentals (Suárez Cuadros 2012: 999):

- La incorporació tardana a l'estructuralisme (dècada dels cinquanta).
- Una concepció més ampla (inclou la gramàtica generativa i altres mètodes).
- Distanciament de l'estructuralisme clàssic amb les teories modernes (especialment cap a mètodes matemàtics).

La dècada dels quaranta suposa un període clau dins de l'Escola Soviètica, dècada en què es produeix un auge considerable en l'estudi de la Fraseologia. Els treballs d'aquest període tindran una gran transcendència⁸⁸, tenint en compte que van servir de font d'inspiració i van ser una gran influència per als fraseòlegs germànics, cubans i, especialment, entre els eslaus i els russos. Aquests treballs van seguir tres línies d'investigació principals (Jaksche, Sialm i Burger 1981):

1. Anàlisi de les propietats internes de la unitat fraseològica: les particularitats fonètiques, morfològiques, sintagmàtiques i

que només tracten la idiomàticitat, encara que hi ha un major interès per allò fraseològic (Larreta Zulategui 2001: 20).

⁸⁸ Tots els treballs de la tradició soviètica ens van arribar per mitjà de les traduccions a l'alemany o gràcies a les referències de les fraseòlogues cubanes, encara que actualment resultaria impossible poder consultar les referències originals en rus (Ruiz Gurillo 1997: 21; cf. Häusserman 1977; Thun 1978).

lexemàtiques dels seus components i com interactuen entre ells.

2. Estudi del rol que tenen les unitats fraseològiques en context, entés de la forma més ampla possible. Hi ha un interès per les seues funcions en tant que classes de paraules, per la seua valència sintàctica i semàntica, per la descripció de les seues propietats expressives i estilístiques, etc.
3. Reflexió en torn a les relacions que mantenen les unitats fraseològiques amb altres disciplines de la llengua com el sistema lèxic i el sistema sintàctic i, consegüentment, amb les combinacions no fraseològiques, és a dir, lliures. En aquesta línia, es discuteix si la Fraseologia és un subsistema de la llengua o més aviat la fenomenologia fraseològica està repartida dins la llengua.

Les aportacions de Vinogràdov, un dels màxims exponents de l'Escola Soviètica, arribaran a Occident a través d'Isačenko (1948) i, especialment a partir de la dècada dels seixanta, s'experimentarà un gran auge d'estudis en els països de l'Est d'Europa, concretament en la República Democràtica Alemanya, anys que van ser productius quant a classificacions funcionals i postulats teòrics sobre la distinció dels grups d'unitats fraseològiques segons les classes de paraules per les quals es poden commutar. D'aquest període destaca la contribució del lingüista romanès Coseriu (1964), qui encunya el terme «discurs repetit» –en contraposició a la tècnica lliure del discurs–, el qual comprén tot allò que es repeteix d'una manera més o menys idèntica dins d'una mateixa comunitat, entés com un discurs prefabricat o una combinació de paraules més o menys estable, dins de les quals

s'inclouen les unitats fraseològiques de la Fraseologia, encara que no les identifica en tant que unitats de l'inventari fraseològic. A partir d'aquesta dicotomia, Coseriu (1977) distingeix quatre tipus d'unitats del discurs repetit: les unitats que funcionalment equivalen a oracions (fr. *il y a anguille sous roche*, esp. *cada palo aguante su vela*), les unitats que corresponen a sintagmes (fr. *avoir choix au chapitre*, esp. *atar cabos*), les unitats que es poden substituir per paraules lliures (fr. *au fur et à mesure* → *successivement*, esp. *hacer hincapié* → *insistir*) i les unitats tradicionals del parangó (esp. *más vivo que un rayo*, it. *buono come il pane*). Aquestes idees van tenir una força influència dins dels estudis fraseològics de les llengües romàniques des de la meitat dels anys setanta amb contribucions com els treballs de Hausmann (1974) o Ettinger (1977)⁸⁹.

Les repercussions de l'Escola Soviètica van arribar a Cuba per mitjà de les lingüistes Antonia Maria Tristá i Zoila Carneado, les quals van estar treballant durant un temps a la URSS i, a partir de 1976, van dur a terme una sèrie de contribucions que tenien per objecte d'estudi la fraseologia de la varietat cubana (cf. Carneado Moré i Tristá Pérez 1985). Juntament amb les lingüistes Graciela Pérez i Gisela Cárdenas, van fer una gran tasca en la confecció de diccionaris d'unitats fraseològiques i s'interessaren per diferents tipus d'unitats fraseològiques entre els components de les quals trobem elements

⁸⁹ Caldrà esperar fins la dècada dels huitanta perquè la noció de 'discurs repetit' es reprengui dins de la lingüística hispànica, noció que posa especial èmfasi en les unitats fixes del vocabulari espanyol dins dels estudis fraseològics (cf. Zuluaga 1980; Corpas Pastor 1996; Martínez Marín 1996; Ruiz Gurillo 1997).

somàtics, entre d'altres unitats. Aquestes contribucions van resultar essencials per a la Fraseologia de l'espanyol atenent a la incorporació d'idees soviètiques a la tradició espanyola (Corpas Pastor 2003b). També van esdevenir obres de base per a la Fraseologia alemanya, especialment a la Universitat de Leipzig, com les aportacions de Fleischer (1982) o la de Häusermann (1977).

Una data clau en la Fraseologia a nivell europeu va ser la creació d'EUROPHRAS (*European Society of Phraseology*), la qual es va constituir a Bielefeld (Alemanya) en 1999 després d'una sèrie de congressos entorn a la reflexió fraseològica celebrats en diferents ciutats europees. L'objectiu principal de l'associació és el foment de l'intercanvi científic i la cooperació internacional en l'àmbit de la fraseologia. Una dècada més tard, i patrocinada per la mateixa associació, es va crear la revista *Yearbook of Phraseology*, de publicació anual i que s'interessa per les combinacions de paraules de diferent mida i tipus, i amb diferents graus de fixació. Així doncs, fa especial atenció, encara de no de manera exclusiva, a la composició de les construccions, el seu processament i aprenentatge i l'ús de corpus i mètodes estadístics.

3.1.1. Els estudis fraseològics en llengua espanyola

La reflexió fraseològica espanyola ha estat força criticada per dues raons fonamentals: el retard en l'aparició d'estudis i la seua austeritat o l'absència de desenvolupament en els seus inicis (Ruiz Gurillo 1997: 17; Wotjak 1998: 307; Corpas Pastor i Morvay 2002: 165). Aquesta crítica ve reforçada pel fet que des de Casares (1950) amb

Introducción a la lexicografía moderna, encara que sense la consciència d'una nova disciplina, no va haver-hi treballs rellevants dins de l'àmbit espanyol fins la dècada dels noranta. En les dècades anteriors, però, s'havien publicat algunes investigacions com les de Morawski (1927, 1929, 1937) o Sánchez Escribano (1936), entre d'altres (cf. Montoro del Arco 2004a, 2004b; Martínez Montoro 2002, 2005). Malgrat tot, l'obra de Casares va ser fonamental en la mesura que va oferir una classificació global de les expressions fixes des d'un punt de vista morfològic i funcional. A més a més, va subratllar algunes deficiències que tenien els diccionaris lexicogràfics en relació amb les anomenades *estructures lingüístiques prefabricades* i va servir d'influència per a la tradició soviètica, tenint en compte que la seua obra es va traduir al rus huit anys després de la seua publicació. Ruiz Gurillo (1997: 19-20) destaca la seua motivació per estudiar allò fraseològic:

[e]ste interés por recoger lo idiomático no viene acompañado frecuentemente de una preocupación por estudiarlo lingüísticamente. Se habrá de esperar hasta 1950, año en que ve la luz la *Introducción a la lexicografía moderna* de Julio Casares. En este manual se dedican algunos capítulos al estudio de las locuciones, las frases proverbiales, los refranes, los modismos y otras estructuras. El intento del autor es único en nuestra lengua y supone un gran avance como intento de delimitación y clasificación de construcciones pluriverbales.

Resulta evident aleshores que fins l'obra de Zuluaga (1980) la Fraseologia no havia presenciat un impuls quant a la publicació d'estudis, però no estava morta com molts lingüistes creien, si tenim

en compte la quantitat de treballs que s'havien publicat durant eixe període com les investigacions dels hispanistes Dubský (1964, 1974) i Škultéty (1978) o els estudis de Pérez de Castro (1963), Melendo (1965), Domínguez (1975), Martínez Pérez (1977), entre d'altres. La contribució de Zuluaga (1980), juntament amb la de Carneado Moré i Tristá Pérez (1985)⁹⁰, van servir de pont entre les tradicions russa i alemanya, d'una banda, i la tradició espanyola, d'altra banda.

Com apunta Corpas Pastor (2003a), tot i les contribucions que hem esmentat en les línies anteriors, no fou fins la meitat de la dècada dels noranta perquè es pogués parlar d'una mena d'activitat productiva investigadora. Durant aquests anys apareix el treball de Martínez Marín (1996) que, juntament amb el *Manual de fraseología española* (Corpas Pastor 1996), «sirve de pistoletazo de salida para los estudios sobre fraseología en España» (Corpas Pastor 2003a: 42).

Seguiran els treballs de Ruiz Gurillo (1997, 1998b), els quals parteixen de la proposta taxonòmica de Wotjak (1983) i integren aspectes sintàctics, lèxic-semàntics, pragmàtics i sociolingüístics. En aquests treballs l'autora va proposar una classificació atenent als conceptes de 'centre' i perifèria', heretats de l'Escola de Praga. A partir del segle XXI la investigació de la Fraseologia espanyola ha seguit en la mateixa dinàmica productiva no només pel que fa a

⁹⁰ Tristá Pérez (1989: 153) considera que aleshores ja existia una nova disciplina que estudia «las leyes que condicionan la falta de libertad de las palabras y de los significados de las palabras para combinarse, y la descripción –sobre esta base– de las combinaciones fijas de palabras según sus tipos, tanto en su estado actual como en su desarrollo histórico».

contribucions en forma de llibres o volums, sinó també a través de seminaris o congressos, o fins i tot amb tesis doctorals. Convé mencionar el manual *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones* de García-Page (2008a), manual que apareix dotze anys després del manual de Corpas Pastor (1996). En aquesta important i detallada contribució, el lingüista fa un balanç crític dels progressos que s'han dut a terme durant els últims anys d'investigació fraseològica i, al mateix temps, identifica les mancances i les incògnites d'una disciplina que s'ha desenvolupat molt. Així doncs, el manual serveix d'obra representativa de la Fraseologia espanyola tenint en compte l'extensa literatura i la gran quantitat de notes i comentaris, manual al qual cal afegir les contribucions de Penadés Martínez (2012, 2015) per la minuciosa i detallada descripció de les locucions, obres en les quals adopta una visió restringida de la fraseologia.

3.1.2. El cas particular de la Fraseologia catalana

La investigació fraseològica en llengua catalana ha estat sempre caracteritzada pels reculls paremiològics amb una publicació bastant notable durant el segle XIX, que va augmentar de manera considerable a partir de la meitat del segle XX com a conseqüència de la preocupació fraseològica que s'estava donant en tot el territori espanyol (cf. Calatayud i Lluna 1995: 227-230). Tanmateix, caldrà esperar fins la dècada dels huitanta del segle passat per poder veure les primeres contribucions des de perspectives purament lingüístiques. Tot a continuació, enumerarem algunes contribucions

a la Fraseologia catalana, encara que no de manera exhaustiva, per poder veure com n'ha estat l'evolució.

De finals de la dècada dels huitanta, un estudi fonamental és l'obra *Paremiologia* de Conca (1987), el qual ve a suplir les deficiències de l'anàlisi lingüística de la Paremiologia, àrea de coneixement que s'havia estudiat fins aleshores des de la literatura o el folklore. Un any més tard, també Conca (1998) publica *Els refranys catalans*, contribució amb una classificació temàtica i amb una bibliografia àmplia i força acurada.

L'any 1995, es publica el monogràfic *Caplletra 18*⁹¹ dedicat a la fraseologia amb l'objectiu de posar al dia els estudis en llengua catalana, amb contribucions de temàtica variada i des d'aproximacions diferents, però amb un èmfasi especial en la teorització cognitivista, les aplicacions de la lingüística i la tipologia discursiva. D'entre les contribucions convé mencionar, per ordre d'aparició en el monogràfic, «De la fraseologia a la lingüística aplicada» de Salvador (1995), en què hi ha una proposta, des de marcs teòrics de la lingüística aplicada, sobre com abordar àrees de la Fraseologia que havien estat marginades durant molt de temps; «Fraseologia de l'encara i processos de gramaticalització» de Pérez Saldanya i Salvador (1995), en què es proposa una anàlisi de l'adverbi *encara* i de les construccions fraseològiques en què s'integra des dels plantejaments de la lingüística cognitiva;

⁹¹ La publicació d'aquest volum serveix de data d'inici de la teoria fraseològica catalana (Sancho Cremades 1999; Ginebra 2003), anys en què coincideix amb una major incidència en l'estudi de la fraseologia en espanyol.

«Fraseologia i discurs narratiu: anàlisi d'alguns casos en la novel·lística contemporània» de Piquer (1995), on duu a terme una reflexió de les unitats fraseològiques que s'empren en la novel·lística contemporània; «Problemes de fraseologia i fraseografia catalanes» de Morvay (1995), en què aborda la problemàtica sobre el tractament de les unitats fraseològiques en els diccionaris; i «Fonts per a l'estudi de la fraseologia catalana» de Calatayud i Lluna (1995), on proporcionen una llista exhaustiva de bibliografia fraseològica en català pel que fa a diccionaris, reculls paremiològics i materials diversos durant els segles XIX i XX.

Una contribució important i innovadora dels darrers anys de la dècada dels noranta és l'estudi *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial* de Sancho Cremades (1999), monografia sobre fraseologia que serveix d'introducció a la disciplina des de la perspectiva de la gramàtica cognitiva i del funcionalisme nord-americà amb conceptes com gramaticalització i prototipus. L'objectiu principal és proporcionar les eines necessàries per a la comprensió de les unitats fraseològiques en l'ús real, concretament una sèrie d'unitats fraseològiques pròpies del valencià col·loquial amb una funció pragmaticodiscursiva que no havien rebut un tractament adequat fins aleshores.

Seguint la línia de reculls de contribucions hi ha els volums *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada* (2000), editat per Adolf Piquer i Vicent Salvador, i *El discurs prefabricat II. Fraseologia i comunicació social* (2006), editat per Laia Climent i Vicent Salvador. En aquests dos volums, les investigacions fan palès els avenços en matèria fraseològica quant a la convergència de

treballs de recerca des de diverses perspectives teòriques i metodològiques, tant en llengua catalana com espanyola. Endemés, durant aquestes dues últimes dècades s'han dut a terme estudis tant des d'una perspectiva sincrònica com diacrònica en què s'han tractat aspectes tant diversos com l'anàlisi de les unitats fraseològiques en obres literàries determinades (Martines Peres 2003, 2007; Sánchez López 2013; Martí Mestre 2019; Sancho Cremades 2019; Ivorra Ordines 2021a) o l'estudi d'unitats fraseològiques que han ocupat un lloc marginal dins de la fraseologia (Ginebra 2003, 2004, 2017; Fuster Ortuño i Sánchez López 2012), entre d'altres.

Per últim, convé parlar de l'obra *La fraseologia. Principis, mètodes i aplicacions* de Guia i Conca (2014), contribució que té una vocació més aviat didàctica i un caràcter eminentment divulgador, que no pas de manual, encara que cal subratllar la seua importància teòrica en tant que referent de consulta si tenim en compte l'escassetat d'avenços en les reflexions teòriques fraseològiques en llengua catalana. Des del punt de vista contrastiu i traductològic, cal destacar d'aquests darrers anys la tesi doctoral *La traducció de la fraseologia en obres literàries contemporànies i les seues adaptacions cinematogràfiques* d'Oltra Ripoll (2015) pel que fa a l'anglès i *La función evocadora de la fraseología en la oralidad ficcional y su traducción* de Schellheimer (2015) i el volum *Zeitschrift für Katalanistik* editat per Jenny Brumme i Sarah Gemicioğlu (2016) quant a l'alemany. De diccionaris fraseològics de referència, de les últimes dues dècades, hi ha el *Diccionari de sinònims i frases fetes* d'Espinal (2006) i el *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)* de

Martí Mestre (2017), contribucions de rellevància especial dins de la fraseografia en llengua catalana.

3.2. Concepcions taxonòmiques de la Fraseologia: el tractament marginal dels esquemes fraseològics

Un tema que ha estat força present entre els lingüistes des de les primeres contribucions en matèria fraseològica és la investigació de l'establiment dels límits de la disciplina per poder elaborar una classificació de l'objecte d'estudi, tot i que des de sempre hi ha estat present la dificultat d'establir una frontera clara i precisa entre allò lèxic, que ve representat per les unitats simples, i allò gramatical, representat per sintagmes lliures (Ruiz Gurillo 1997: 45; cf. Castillo Carballo 2002; Arribas Esteras 2013).

Per poder comprendre la diversitat fenomenològica que caracteritza la fraseologia, García-Page (2008a: 13) explica que si s'observa de lluny, o a vista de pardal d'alt vol, pot semblar que es tracta d'un grup bastant homogeni i perfectament definit de fenòmens que no mostren gaire variació; això no obstant, quan ens apropem podem veure que no tots els fenòmens que formen part de la disciplina són iguals i que es tracta més aviat d'un grup heterogeni, en què cadascun dels fenòmens disposa de les seues particularitats i és aleshores quan es plantegen dubtes sobre els mateixos. Amb l'objectiu de classificar una heterogeneïtat de fenòmens, s'han proposat una sèrie de classificacions que es poden agrupar atenent a dues concepcions distintes del fenomen fraseològic: una concepció 'ampla' de la

fraseologia i una concepció ‘estreta’⁹². Endemés, veurem algunes classificacions basades en els conceptes de centre i perifèria de l’Escola de Praga. Així doncs, presentarem a continuació algunes de les classificacions que s’han proposat de les unitats de la Fraseologia dins de la investigació en espanyol, tot fent especial èmfasi en el caràcter marginal dels esquemes fraseològics⁹³, i en ordre cronològic, tenint en compte que fins al moment no s’ha dut a terme un estudi detallat i sistemàtic d’aquestes estructures lèxiques peculiars, les quals estan composades per un esquema fixe i una o més variants lliures (Mura 2019: 17; cf. Mellado Blanco 2020a: 15-16).

3.2.1. Concepció ampla de la Fraseologia

La concepció ampla inclou classificacions en les quals trobem un ampli ventall heterogeni d’unitats fraseològiques des del punt de vista formal, funcional i pragmàtic, i que funcionen tant a nivell oracional com textual o discursiu, tenint en compte que l’únic requisit perquè

⁹² En Coseriu (1977, 1981) ja es distingeixen dues postures sobre l’objecte fraseològic: una concepció ampla que estudia un grup heterogeni d’unitats que correspondria amb la noció de *discurs repetit* i una concepció més exclusiva, que té un objecte d’estudi més reduït, que respondria al que anomena *perifrasis lèxiques*. En consonància amb la noció de *discurs repetit*, hi ha el concepte de *discurs prefabricat* (cf. Salvador i Piquer 2000), dins del qual s’inclouen des de les locucions als refranys, les fórmules rutinàries i, segons el parer d’alguns autors, les interjeccions impròpies.

⁹³ Els esquemes fraseològics també s’han estudiat des d’aproximacions no fraseològiques, com des dels estudis del llenguatge col·loquial, de la sintaxi i de la pragmàtica (cf. Mura 2012: 75-90; 2019: 18-30).

es consideren part de l'objecte d'estudi de la Fraseologia és que presenten algun grau de fixació, a banda de la característica de la pluriverbalitat⁹⁴.

Casares (1950) ofereix una de les primeres classificacions de gran transcendència en els estudis fraseològics per a les dècades posteriors⁹⁵, tenint en compte el caràcter original i únic en la investigació espanyola i la influència posterior que va tenir sobre la lexicografia russa. La proposta de Casares, que segueix un punt de vista morfològic i funcional, adopta una concepció ampla de la Fraseologia en la qual inclou tota mena d'unitats que funcionen dins i fora del nivell oracional: les locucions que tenen un o més elements significants i remetent a una idea o un concepte i que anomena *locucions significants* i les locucions que no tenen cap vocable dotat de contingut semàntic i serveix de nexa sintàctic entre paraules que tenen significat o oracions, que anomena *locucions connexives*. Tanmateix, no inclou els refranys perquè considera que han de ser tractats des de la Paremiologia en tant que ciència estretament lligada amb el folklore i la psicologia col·lectiva. Així doncs, en aquest aspecte podem dir que restringeix l'amplitud de l'espectre fraseològic i s'apropa a una postura més aviat estreta. En relació amb

⁹⁴ Sobre les característiques de les unitats fraseològiques, vegeu Zuluaga (1980: 95-134), Corpas Pastor (1996: 19-32), Ruiz Gurillo (1997: 85-103), Montoro del Arco (2006: 35-70), García-Page (2008a: 23-38), Ruiz Gurillo (2018: 47-87).

⁹⁵ Servirà de punt de partida per a les classificacions de Melendo (1965), Zuluaga (1980), Carneado Moré (1983), Hernando Cuadrado (1990), Corpas Pastor (1996), Ruiz Gurillo (2001), Álvarez de la Granja (2002), entre d'altres.

els esquema fraseològics, Casares parlava d'una mena d'hipertrofia dels modismes o productivitat en el moment que té lloc una «permutación de elementos intercambiables dentro de un molde, de un esquema sintáctico, que se ha hecho familiar dentro de la comunidad lingüística» (Casares 1950: 225). En aquesta línia, Casares suggereix l'existència de motlles sintàctics que ja existeixen sobre els quals els parlants poden aplicar les modificacions que siguin més adients en cada situació comunicativa: una mena de procés per mitjà del qual personatges reals o ficticis esdevenen estereotipats i part dels modismes, com és el cas de Picio per parlar de la lletjor o de Cardona per parlar de llestesa: els motlles *feo como X* i *más listo que X* esdevenen modismes després d'un procés d'acceptació de dits personatges en tant que representats de les respectives característiques dins d'una determinada comunitat de parlants.

Zuluaga (1980) també adopta una visió ampla de la Fraseologia, encara que és més exhaustiva en la seua taxonomia basada en aspectes pragmàtics i hi inclou nous elements en l'univers fraseològic. En general, per referir-se a les unitats que formen part de l'objecte d'estudi utilitza la denominació d'*expressions fixes* perquè la característica principal és la fixació o també la d'*unitats fraseològiques* perquè estan formades per una combinació de paraules i funcionen com a unitats en diferents nivells gramaticals. En la seua classificació, distingeix dos fenòmens que aparentment són diferents: les unitats que necessiten d'altres elements per combinar-se en el discurs són les locucions, mentre que els enunciats fraseològics són per sí mateix oracions completes que no precisen de

context. Tanmateix, no té en consideració les col·locacions, unitats que exclou de manera explícita en el *Coloquio Galego de Fraseoloxía*⁹⁶ possiblement perquè susdit concepte no era gaire conegut a l'època.

Figura 9. Classificació de Zuluaga (1980 apud Montoro del Arco 2006b: 78).

A partir dels «esquemes estructurals» de Pottier (1968), Zuluaga (1980: 111) proposa per primera vegada dins de la Fraseologia espanyola el concepte d'*esquema fraseològic* que defineix de la següent manera:

moldes sintácticos cuyo ‘relleno’ o realización en el hablar está sometido a realizaciones de la libertad de combinación, sólo ‘explicables’ mediante el concepto de fijación fraseológica. Se trata algo así como unidades fraseológicas constituidas solamente por

⁹⁶ «Estas combinacions seguen en todo a gramática da lingua, a súa estrutura interna non presenta peculiaridades (ou anomalías) nin de forma material nin de contido semántico, nin restricións nas súas transformacións gramaticais. En todo iso diferéncianse das UFs» (Zuluaga 1998: 22).

casillas libres y los elementos relacionales (gramaticales) fijos que las unen.

Zuluaga es pregunta sobre la naturalesa de les «caselles» dels motlles sintàctics i determina que hi ha limitacions a l'hora d'«omplir» dits motlles, ja que la tria d'unes unitats o unes altres per a cadascun dels casos està sotmesa a restriccions prèvies, les quals «refuerzan que estamos frente a hechos de orden fraseológico» (Zuluaga 1980: 112). Al mateix temps, inclou la denominació d'*unitats fraseològiques amb caselles buides*, les quals no han de ser considerades com variants, sinó que més aviat són alteracions necessàries per adaptar l'expressió al discurs i, a més, modifiquen l'expressió; en altres paraules, dins d'uns límits semàntics la casella buida és ocupada per elements que no estan fixos cada vegada que s'utilitza l'expressió en el discurs, com seria el cas de *pasar ... noche en vela* en exemples com *pasar la noche en vela*, *pasar una noche en vela*, *pasar varias noches en vela*. En paraules de Zuluaga (1980: 109), aquestes unitats són

incompletas desde el punto de vista semántico-funcional; se caracterizan por la falta de algún elemento necesario para constituir una unidad de sentido completo que funcione en algún nivel gramatical; la casilla libre puede encontrarse en el interior de la estructura de la unidad fraseológica o en alguno de sus extremos; al ser llenada en el habla por elementos libres se establecen oposiciones léxicas y/o gramaticales entre las realizaciones de la respectiva unidad.

A simple vista no hi ha diferències entre els *esquemes fraseològics* i les *unitats fraseològiques amb caselles buides*, però si filem prim

podem veure que en les primeres unitats no hi ha restriccions quant a l'elecció dels elements que omplim les caselles buides i es tracten més aviat de variants lliures, mentre que en les segones unitats hi ha restriccions, de manera que les caselles buides no són completament lliures i disposen d'un paradigma tancat d'unitats que responen a les restriccions que poden variar segons les unitats de què parlem.

Corpas Pastor (1996) és també partidària d'una concepció ampla de la Fraseologia i amplia la classificació anterior perquè inclou també les col·locacions dins de l'univers fraseològic. La proposta de classificació, eminentment des d'un punt de vista lexicogràfic, parteix de la combinació dels criteris dels enunciats –els actes de parla– i de la fixació –en la norma, en el sistema i en la parla. Així doncs, Corpas Pastor distingeix tres esferes⁹⁷ en l'univers fraseològic de l'espanyol: col·locacions, locucions i enunciats fraseològics.

⁹⁷ Cabria la possibilitat d'establir quatre esferes, és a dir, col·locacions, locucions, parèmies i fórmules oracionals, «bien entendido que paremias y fórmulas oracionales constituyen en el discurso un acto de habla o se corresponden con él» (Penadés Martínez 2019: 441).

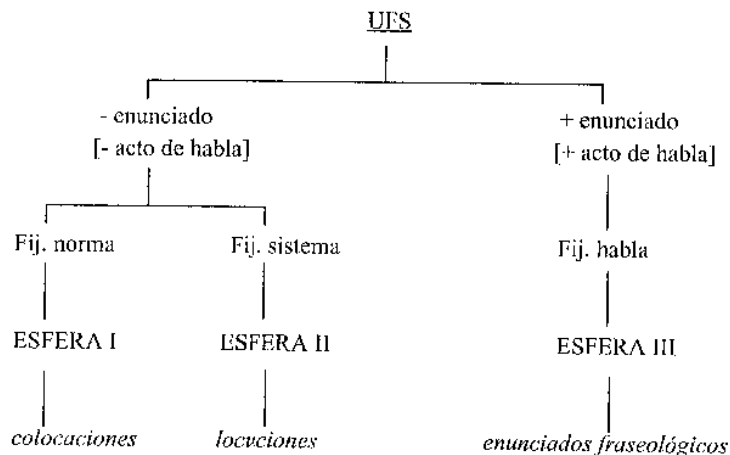

Figura 10. *Classificació de Corpus Pastor (1996: 52).*

La primera esfera està formada per unitats que estan fixades en la forma i, per tant, són sintagmes lliures que l'ús ha dotat d'un cert grau de fixació. En aquesta primera esfera s'inclouen les *col·locacions*. La segona esfera està formada per les *locucions*, fixades en el sistema. Les unitats que formen part d'aquestes dues esferes no constitueixen enunciat complet, sinó que han de combinar-se amb altres unitats per poder constituir un enunciat en l'acte de parla.

La tercera esfera està composta per unitats que estan fixades en la parla i, consegüentment, formen part de la riquesa cultural d'una comunitat de parlants. En aquesta esfera s'inclouen els *enunciats fraseològics*, els quals són enunciat complet per sí mateix i, al seu torn, es divideixen en *parèmies* i *fórmules rutinàries*. En aquesta línia, observa que «[l]a llibertat sintagmàtica interna de la que goza gran parte de estas unidades hace, a veces, difícil decidir si se trata de una fórmula o de un esquema fraseológico» (Corpas Pastor 1996: 180), tenint en compte que aquestes últimes tenen un marc sintàctic amb caselles buides que poden ser ocupades per unitats diferents.

Tot i que reconeix l'existència dels esquemes fraseològics, Corpas Pastor no va més enllà en l'anàlisi que ofereix. En la caracterització de la tercera esfera, però, l'autora esmenta algunes unitats que responen a la definició dels esquemes fraseològics seguint la definició de Zuluaga (1980). Així doncs, remet als girs estereotipats de Beinhauer (1985) amb *Ni que* + subjuntiu (exclamació que rebutja una proposta inadmissible) i les *emotional comment sentence patterns* de Steel (1985), que són patrons oracionals per fer comentaris i expressar reaccions d'una manera precisa com *¡Qué de* + substantiu! o *¡Vaya con* + X! Encara que no parla expressament dels trets que caracteritzen aquesta mena d'esquemes fraseològics, es poden comparar amb les característiques amb què descriu les fórmules rutinàries com el fet que es tracten d'actes de parla que no tenen autonomia textual perquè depenen de situacions comunicatives precises. És, efectivament, la dependència comunicativa la característica més significativa d'aquestes seqüències en l'estructuració dels intercanvis conversacionals.

3.2.2. Concepció estreta de la Fraseologia

La concepció estreta de la Fraseologia es caracteritza per fer especial èmfasi en les unitats fraseològiques més representatives de l'univers fraseològic, les quals funcionen dins de l'àmbit oracional i disposen d'un alt grau de fixació i d'idiomaticitat, és a dir, les locucions. Hi ha autors que restringeixen encara més l'objecte d'estudi i consideren que tant la fixació com la idiomaticitat són característiques determinants perquè puguin formar part de l'objecte d'estudi de la Fraseologia.

Una de les classificacions més importants dins de la concepció estreta és la que planteja García-Page (2004, 2008a), qui es dedica de manera quasi exclusiva a l'estudi de les locucions, amb el convenciment que els refranys, seguint Casares (1950), han de ser estudiats des de la Paremiologia, la qual podria considerar-se una rama de la Fraseologia; i les col·locacions i els predicats amb suport verbal s'han d'estudiar des de la Gramàtica o la Lexicologia segons el punt de vista que s'adopti. Tanmateix, amb el concepte de locució oracional tracta d'incloure dins de l'univers fraseològic tot un ventall heterogeni de locucions que des de sempre havien format part de la tradició en la disciplina, com és el cas dels enunciats fraseològics. García-Page (2008a), sota la premissa que les característiques de la fixació i la variació estan estretament relacionades, revisa la tipologia proposada per Zuluaga (1980, 1992) de les *locuciones con huecos vacíos* (o *casillas vacías*)⁹⁸ –dins de les quals inclou les locucions amb caselles lliures, les sèries fraseològiques i els esquemes fraseològics– amb l'objectiu de definir el concepte de variant fraseològica. La diferència entre les *locuciones con casillas vacías* i les locucions amb variants radica en el fet que en les primeres

el hueco sintáctico está cubierto por signos de técnica libre, mientras que, en las variantes auténticas, las alternativas léxicas o

⁹⁸ Es caracteritzen per estar gramaticalment incompletes, formades per una part fixa i una altra variable. En tant que signes de la tècnica lliure tenen un grau d'idiomaticitat menor que el que presenten les expressions fixes amb variants concretes, de manera que en molts casos algunes poden arribar a considerar-se semiidiomàtiques.

de otra naturaleza están fijadas de antemano y, normalmente, constituyen un inventario cerrado, finito (García-Page 2008a: 247).

En el cas concret dels esquemes fraseològics, García-Page critica la definició que proposa Zuluaga (1980, 1992) tenint en compte que conformen un conjunt heterogeni de fenòmens, fins al punt de considerar determinades expressions dels esquemes en tant que classes d'altres locucions amb caselles buides. Així doncs, ofereix alguns contraexemples com N_1 *por aquí*, N_1 *por allá*, N_1 *arriba*, N_1 *abajo* o N_1 + prep + N_1 .

En aquesta mateixa línia es pronuncia Montoro del Arco (2006b). Seguint la unanimitat de què gaudeixen les locucions en les principals classificacions fraseològiques d'autors com Casares, Zuluaga, Corpas Pastor i Ruiz Gurillo, Montoro del Arco centra la seua investigació en les locucions, en tant que unitats nuclears de la Fraseologia i a les quals afegeix l'etiqueta de «particulars», de manera que deixa de banda la problemàtica dels límits de la Fraseologia que sorgeixen a partir de les col·locacions i els enunciats fraseològics.

En la seua classificació de caire sintàctica, tot i que no se centra en els esquemes fraseològics, Montoro del Arco ofereix algunes idees interessants quan tracta de descriure el concepte de variació fraseològica: evidencia la necessitat de distingir allò que és fix d'allò que no és fix dins d'una unitat fraseològica; en altres paraules: «aquello que pertenece a la UF de aquello que debe ser actualizado en el discurso debido a la naturaleza sintáctica del fraseologismo» (Montoro del Arco 2006b: 51). Endemés, a partir de Wotjak (1998) reprèn el concepte de *forma citativa*, en tant que forma paradigmàtica

que apareix en els diccionaris sense context dins de la qual hi ha els actants, els quals formen part de la unitat fraseològica en qüestió, però no dels components fixos, sinó que són més aviat «huecos funcionales que [...] son parte, por tanto, de la sintaxis libre, que simplemente están sujetos a las circunstancias concretas del acto comunicativo» (Montoro del Arco 2006b: 51).

3.2.3. Concepció basada en els conceptes de centre i perifèria

Les classificacions que hem vist en els dos apartats anteriors tant des d'una concepció ampla com des d'una concepció estreta han posat de manifest que els límits entre les diferents categories són difusos en alguns dels casos tenint en compte que una anàlisi detallada planteja dificultats quan es tracta de dur a terme divisions exactes (Larreta Zulategui 2001: 38; cf. Corpas Pastor 1995, 1998, 2003b; Ruiz Gurillo 1997; Montoro del Arco 2006b). Per poder donar compte dels límits difusos entre les diferents categories, alguns autors han considerat la Fraseologia com un contínuum⁹⁹ que es pot segmentar per mitjà dels conceptes de 'centre' i 'perifèria' de l'Escola de Praga (Wotjak 1988; Ruiz Gurillo 1997; Penadés 1999; cf. Vachek 1966: 23, 1976: 25): des d'una perspectiva ampla, el sistema fraseològic es configura com una estructura jeràrquica en què les locucions formen part del centre de la Fraseologia perquè tenen una major estabilitat,

⁹⁹ Aquesta postura s'ha adoptat en gran mesura dins de l'àmbit germànic (cf. Wotjak 1983; Hessky 1987; Sternkopf 1992).

mentre que en la perifèria hi ha combinacions com fórmules, expressions figurades, etc.; en canvi, des d'una perspectiva estreta, hi ha una escala gradual que va des de les locucions –considerades el nucli de la Fraseologia– fins a les expressions de la sintaxi lliure.

Ruiz Gurillo (1997), amb una clara influència de la investigació fraseològica germànica, adopta els conceptes de «centre» i «perifèria» per a la seua classificació, amb el convenciment que la fraseologia és una categoria no discreta que està determinada per trets graduals. Així doncs, la seua proposta, seguint les propietats internes de fixació i idiomàticitat, parteix de la teoria cognitiva dels prototips a partir de la qual té per objectiu determinar quines són les unitats prototípiques que han de considerar-se part del centre de la Fraseologia i, a partir d'eixe punt, allunyar-se per veure quines formen part de la perifèria. Ruiz Gurillo (1997: 83) proposa la següent classificació gradual de centre a perifèria:

- Locucions totalment fixades i idiomàtiques amb paraules diacrítics i/o anomalies estructurals.
- Locucions idiomàtiques.
- Locucions semiidiomàtiques.
- Locucions semifixes.
- Unitats sintagmàtiques.
- Combinacions freqüents.

Dins de la categoria de les locucions semifixes, i per tant en la perifèria de l'univers fraseològic, se situen els esquemes fraseològics. Es tracten, en gran mesura, d'estructures regulars que admeten la commutació dels seus components, encara que sempre dins d'un

mateix esquema sintàctic. Un altre exemple d'unitat amb motlle són les creacions locucionals analògiques, les quals es poden convertir en motlles a partir del qual poden sorgir noves unitats. Seria el cas del motlle *a* + SUBS_[plural] en exemples com *a gritos, a hombros, a trozos, a ratos, a plazos...* Finalment, Ruiz Gurillo aborda les locucions amb caselles buides, els canvis o substitucions de les quals es deuen a raons contextuals.

Mura (2012, 2019)¹⁰⁰ també situa els esquemes fraseològics en la zona perifèrica de la Fraseologia per tractar-se de seqüències que contenen una part lexicalitzada i una part variable que el parlant pot emplenar de manera lliure, és a dir, unitats que oscil·len entre el discurs repetit i la sintaxi lliure. Tenint en compte la gran dependència del context, aquestes unitats tenen un marcat valor pragmàtic, donat que el seu significat només s'activa quan s'empra en la interacció comunicativa. En la seua contribució, duu a terme una anàlisi formal i funcional de tres esquemes fraseològics en espanyol: *qué* + X + *ni qué* + X, *qué* + VERB *ir* + *a* + X i *será por* + X.

¹⁰⁰ En espanyol, l'aproximació entre les gramàtiques de construccions i la Fraseologia ve representat per les dues contribucions de Mura, les quals donen un gir semàntic-pragmàtic important en l'estudi dels esquemes fraseològics.

3.3. L'estatus de les comparacions fraseològiques

Les estructures comparatives són el tipus de frase elativa més característica de llengües com el català, l'anglès, el francès o l'espanyol, tot considerant la intensificació la seua funció principal sobre altres funcions com la comunicativa o la referencial. Dins de la literatura fraseològica, això no obstant, atenent a la baixa composicionalitat i el seu grau de fixació han estat relegades a un segon pla: els autors, en molts dels casos, es limiten a fer-ne una descripció somera. La problemàtica que caracteritza aquestes estructures queda palesa en les dificultats de classificació que es manifesten en algunes llengües, així com les inconsistències i les incoherències en la manera de recollir-les en els diccionaris (cf. Srpová 1996; Morvay 2003; Moon 2007; Penadés Martínez 2010; Cordero Monge 2018). En les quatre seccions que venen a continuació presentarem, per ordre cronològic, com han estat abordades les comparacions des d'un enfocament eminentment fraseològic en les quatre llengües que entren en joc en aquest treball: el català, l'espanyol, l'anglès i el francès¹⁰¹.

¹⁰¹ Els exemples que fem en les quatre subseccions següents estan extrets a partir dels estudis en què ens hem basat per mostrar l'estatus teòric que tenen les comparacions en les diferents llengües.

3.3.1. Les comparacions en el català

Les comparacions no han despertat un gran interès teòric dins de la Fraseologia catalana, de manera que han estat relegades a la nebulositat de les zones perifèriques (Salvador 1996: 378), tot i que sí que hi ha hagut una preocupació fraseogràfica amb la voluntat de recollir-les en els diccionaris en tant que locucions comparatives (cf. Espinal 2006). Tot i una considerable escassetat d'estudis, la disparitat d'opinions s'hi manifesta.

Ginebra (2002, 2003) proposa l'estudi de les comparacions en tant que concurrències¹⁰², enteses com cadenes formades per dos o més elements que «concorren» en el text d'una manera estable. A partir d'aquesta denominació, Ginebra diferencia entre les concurrències verbals i les concurrències adjectives segons la categoria gramatical de la base. D'una banda, dins de les concurrències verbals hi ha les concurrències que presenten com a concurrent una estructura comparativa lexicalitzada com *dormir (com un tronc)*¹⁰³, *créixer (com les carbasseres)*, *menjar (com un porc)*, *treballar (com un negre)* o *renegar (com un carreter)* i les que presenten una base formada pel verb i el quantificador *més* com *córrer més (que el vent)*. D'altra banda, dins de les concurrències adjectives hi ha les

¹⁰² A partir de la suma de la base i el concurrent (que correspondria a *colocativo* o *colocador* en espanyol), Ginebra proposa la denominació de *concurrència*.

¹⁰³ El concurrent pot intercanviar-se per altres expressions com *com una soca*. Tenint en compte que en català els complements modals es poden pronominalitzar, podríem convertir la concurrència *dormir (com un tronc)* en *dormir-hi*.

concurrències amb un adjectiu com a base que serveix d'intensificador des del punt de vista semàntic amb exemples com *prim (com un fideu)*, *ple (com un ou)*, *alt (com un Sant Pau)*, *fred (com marbre)* o *blanc (com la neu)* i també les que presenten una base formada per un adjectiu i el quantificador *més* com *més ruc (que pixar enlaire)* o *més tort (que un rabassó)*.

Morvay (2003) no aborda les dificultats de classificació de les estructures comparatives, encara que destaca la seua importància en tant que pont entre fenòmens de la sintaxi i la Fraseologia, ja que es poden conèixer les regles que configuren la seua formació per poder reproduir-les de memòria com a conseqüència del seu ús i també per produir formes improvisades.

Conca i Guia (2014) classifiquen les comparacions dins de la categoria de les locucions adjectivals, les quals estan formades per sintagmes adjectivals que duen a terme funcions oracionals d'atribució, on inclouen els esquemes [Adj + comparació *com*] (*alt com un pi*, *content com unes pasqües*) i [Esquema comparatiu *més... que*] (*més llest que la fam*, *més lleig que un pecat*).

3.3.2. Les comparacions en l'espanyol

Amb el caràcter breu que caracteritza l'estudi d'aquestes unitats¹⁰⁴ es pronuncia Zuluaga (1980), qui les denomina locucions elatives. Es

¹⁰⁴ Dins de la tradició espanyola, la terminologia és variada per parlar de les comparacions fraseològiques: «comparativas prototípicas» (Gutiérrez Ordóñez 1997; Suñer Gratacós 2013), «comparativas elativas» (Gutiérrez Ordóñez 1997),

tracten d'unitats fixades en un dels seus lexemes, un verb o un adjectiu, de manera que es tracten d'unitats fraseològiques de la categoria que anomena mixtes perquè estan formades per una part idiomàtica o semiidiomàtica i una altra que és simplement fixa. Després d'oferir una quarantena d'exemples, distingeix entre les comparacions *x como y*, les comparacions de superioritat *más x que* i la determinació adnominal *x de y* a través dels exemples *loca como una cabra*, *más loca que una cabra*, *loca de remate* amb el significat de 'muy loca', tot i que és la freqüència d'ús el que les diferencia. Seguint les observacions introductòries de Bally (1921: 148-149) sobre les locucions elatives, Zuluaga considera que es tracten de tipus de superlatius perquè la seua funció principal és la intensificació.

Corpas Pastor (1996) es limita a indicar que moltes de les comparacions estereotipades (*blanco como la pared*, *fuerte como un toro*, *más feo que Picio*) es poden incloure dins de les locucions adjectives, en tant que comparacions que es formen per mitjà de l'adverbi *como* entre l'adjectiu i el substantiu, o també a través del morfema discontinu del comparatiu de superioritat *más... que*. També de manera breu es pronuncia Ruiz Gurillo (1997, 1998a, 2001), qui defensa l'existència d'un tipus de solidaritat lèxica o relació de dependència: la implicació lèxica, en exemples de locucions elatives com *más sordo que una tapia*. Tenint en compte l'escassa fixació i la

«comparativas estereotipadas» (Koike 2001; García-Page 2008a, 2008b) i «comparaciones fijas» (Mellado Blanco 2012a), entre d'altres.

nul·la idiomàticitat que presenten algunes locucions elatives, Ruiz Gurillo les situa en la perifèria de la Fraseologia.

Penadés Martínez (1999, 2000, 2001, 2002) representa un clar exemple de la manca d'uniformitat que existeix sobre el tractament de les comparatives dins de l'àmbit de la Fraseologia en espanyol. Mentre que en els dos primers estudis les considera en tant que locucions, en el tercer estudi canvia de parer per estudiar-les com a col·locacions. Endemés, una vegada adopta la postura de col·locacions, incorre en contradiccions quan inclou algunes comparatives –*beber como un cosaco, comer como una lima*– dins de les locucions.

Mogorrón Huerta (2002) aborda les comparacions enteses com a locucions verbals que destaquen per la seua expressivitat: *ser más listo que el hambre*. Des d'un punt de vista contrastiu entre l'espanyol i el francès, observa que les comparacions amb una estructura amb redundància sèmica com *negro como el carbón* tenen un caràcter repetitiu i no aporten cap element nou, mentre que les comparacions amb una estructura sense redundància sèmica com *sordo como una tapia* són més expressives tenint en compte la distància semàntica entre les unitats lèxiques emprades, fet que reforçaria la intensitat.

Luque Durán (2005) estudia les comparacions des d'una perspectiva col·locacional, les quals reben la denominació de comparacions proverbials o col·locacions de quantificació per comparació, tot i que no justifica el tractament que els concedeix com a col·locacions. Així doncs, en tant que comparacions proverbials comparteixen amb els vertaders proverbis les característiques de difusió i circulació entre

els parlants i l'acceptabilitat com a resultat de ser reconegudes universalment per una comunitat de parlants, encara que aquesta darrera característica no l'aconsegueixen totes les comparacions proverbials ja que es poden renovar fàcilment en el discurs¹⁰⁵ i, a més, moltes d'aquestes comparacions són el reflex de moments rellevants de la història. És aleshores que Luque Durán planteja el problema que suposa per als investigadors poder distingir les vertaderes comparacions proverbials d'aquelles que s'empren pel carrer¹⁰⁶. En aquesta mateixa línia es pronuncia Pamies Bertrán (2005), qui les emparenta amb les col·locacions per la seua baixa fixació i el caràcter parcialment composicional, encara que aquesta segona regla no la segueixen comparacions com *(ser) más papista que el papa* o *(tener) más conchas que un galápagos*. En aquest cas, tenint en compte el seu significat no composicional no es tractarien de comparacions, sinó més aviat de construccions idiomàtiques perfectament lexicalitzades. Tot i les semblances que comparteixen amb les col·locacions, característiques particulars de les comparacions estereotipades com una naturalesa hiperbòlica i una funció eminentment amplificadora

¹⁰⁵ Seguint la idea d'invenió de noves comparacions, el treball de Millán González (2002) presenta un ampli ventall d'exemples de creacions verbals, especialment en el món televisiu.

¹⁰⁶ De comparacions que freqüentment s'escolten pel carrer, Luque Durán enumera una sèrie de creacions comparatives relacionades amb 'calent' en la seua accepció sexual com *estás más caliente que la camiseta de Sabrina*, *estás más caliente que la manta eléctrica de Rocco Sifredi*, *estás más caliente que el horno de Arguiñano*, entre d'altres.

podria justificar una subcategoria pròpia. Des del punt de vista semàntic, la diversitat de comparacions es podria representar dins d'un contínuum d'idiomaticitat, que aniria de les locucions, que representarien el grau màxim d'idiomaticitat, fins a les combinacions lliures de paraules, que tindrien un menor grau d'idiomaticitat.

Montoro del Arco (2008), en canvi, adopta la postura d'estudiar les comparacions fraseològiques en tant que locucions, però la seua proposta resulta innovadora pel fet d'emparentar-les amb el fenomen de les caselles buides amb l'objectiu de caracteritzar l'estructura formal d'una categoria que la Fraseologia no s'havia ocupat fins aleshores d'una manera sistemàtica. En tant que locucions amb caselles buides com a denominació transversal per estudiar també altres fenòmens, el «farciment» de la casella buida no és previsible i la construcció no pot funcionar sense dita casella. Exemples com *sacar/vender* [alguien] [algo-plural] *como churros* o *caer/morir* [algo-plural] *como moscas* posen de manifest la necessitat d'emplenar les respectives caselles perquè la construcció funcione, encara que sense restriccions semàntiques en ambdós casos.

García-Page (2008a, 2008b, 2009) duu a terme una anàlisi de les diferències sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques de les comparatives estereotipades en relació amb les estructures comparatives lliures. En tant que estructures sintàctiques d'èmfasi, la intensificació és la principal característica, la qual s'aconsegueix per mitjà d'una inferència pragmàtica o el coneixement extralingüístic del referent. Tot i que el referent siga desconegut pel parlant es pot interpretar el caràcter superlatiu de la comparació sota la premissa que totes les comparacions noves que s'inventen empen el mateix

«artefacte» de la comparativa fraseològica: prova d'aquest fet és l'exemple *más agudo que un flastrón*, en què tot i que hi apareix una paraula desconeguda per a la llengua espanyola, l'estructura comparativa porta associada de manera implícita el valor intensificador.

Quant a l'estat de la qüestió de l'estatus fraseològic de les comparatives estereotipades, García-Page posa de manifest la dicotomia sobre la problemàtica de classificació que plantegen les comparacions: d'una banda, hi ha qui considera que es tracten de locucions semiidiomàtiques i, d'altra banda, hi ha els partidaris de considerar-les col·locacions. A partir del caràcter composicional o mínimament idiomàtic de moltes comparacions estereotipades, molts autors defensen l'estatus de col·locació, tot i que aquells que propugnen aquesta postura no estan convençuts quan es troben amb comparacions en què es produeixen transposicions semàntiques com en *dormir como un cesto* o *sordo como una tapia* i tampoc fan referència a les comparacions hiperbòliques amb doble sentit (*más agarrado que un pasamanos*), l'antífrasi (*gordo como el tobillo de un canario*) o la ironia (*parecerse [dos personas] como dos gotas de agua*). De la mateixa manera, no hi ha unanimitat pel que fa a l'estatus de col·locació per descriure el sintagma comparatiu «*como un + N*»: per a alguns es tracta d'una locució adverbial, altres pensen que es tracta d'un sintagma intensificador. Malgrat les discrepàncies,

García-Page expressa que hi ha una tendència a estudiar-les en tant que col·locacions¹⁰⁷ tenint en compte l'alt grau de composicionalitat.

Mellado Blanco (2012a) analitza des d'un punt de vista contrastiu la imatge de les comparacions fixes de l'alemany i l'espanyol. A diferència de la tendència de considerar les comparacions com locucions o col·locacions, la seua proposta resulta innovadora perquè adopta el concepte d'esquema sintàctic fraseològic¹⁰⁸ per donar compte de les comparacions fixes a partir de les gramàtiques de construccions –tot entenent les comparacions fixes com un tipus de construcció amb *slots* i elements fixos–, enfocament que serveix de punt d'inflexió per posar en relleu estructures prefixades i de significat predictable. Mellado Blanco caracteritza els esquemes sintàctics fraseològics pels trets següents:

- Són construccions que tenen un significat lèxic complet.
- Alguns elements de l'estructura sintàctica estan lèxicament ocupats.
- Alguns elements conformen *slots* que han d'ocupar-se lèxicament en el discurs.
- L'ocupació dels *slots* té restriccions semàntiques.

¹⁰⁷ En estudis anteriors, però, el mateix García-Page (1996) les estudia com locucions.

¹⁰⁸ Aquest concepte permet ampliar l'àmbit d'allò fraseològic, ja que formarien part de l'objecte d'estudi moltes construccions sintàctiques més o menys fixes que tenen un significat per sí mateixes (*S de S*) i, per tant, fraseològiques perquè no tenen un significat composicional.

A partir de l'anàlisi contrastiva, determina una major productivitat dels *slots* ocupats pels comparants que anomena «comodins» en espanyol, mentre que l'expansió sintagmàtica per obtenir major expressivitat és present tant en l'alemany com en l'espanyol.

3.3.3. Les comparacions en l'anglès

Els estudis nord-americans sobre fraseologia han fet especial èmfasi en el criteri de la idiomàtica com a criteri bàsic perquè una expressió forme part de l'objecte d'estudi, de manera que la unitat prototípica ha estat l'*idiom* (vegeu 2.1. per a un enfocament des de la gramàtica generativista chomskiana i la problemàtica d'estudi). Per tant, les comparacions han estat incloses dins de l'àrea de transició seguint el model de centre i perifèria de l'Escola de Praga pel fet de formar part de les proposicions (Gläser 1994-1995).

Tenint en compte que són menys complexes i variades que altres classes fraseològiques, les comparacions –conegudes amb denominacions com *stock similes* (Norrick 1986), *idiomatic similes* (Carter 1988), *familiar similes* (Fernando 1996), *frozen similes* (McCarthy 1998), *similes* (Moon 2008)– han estat menys estudiades dins de la literatura fraseològica anglesa. Els estudis s'han basat, a grans trets, en la compilació de comparacions estereotipades a partir de fonts d'autoritat com diccionaris impresos o a partir de corpus de gran mida. Tot i presentar un caràcter marginal dins del lexicó, han estat d'interès especial des de la Lingüística de Corpus pel fet d'estar compostes per una estructura sintagmàtica institucionalitzada productiva amb *slots* que han de ser emplenats, fet que dona lloc a

una gran variació de contingut i d'imatges (cf. Moon 2008; Langlotz 2006; Wikberg 2008; Veale 2012a).

En un estudi que tracta de mostrar els beneficis que es poden obtenir d'una aproximació entre la postura tradicional de la Fraseologia i les anàlisis basades en corpus, Granger i Paquot (2008: 42) proposen una reconciliació entre les dues postures a partir de la classificació de Burger (1998) com a punt de partida, dins de la qual situen les comparacions dins de la categoria dels frasemas referencials perquè s'empren per expressar el contingut d'un missatge.

3.3.4. Les comparacions en el francès

Les construccions comparatives han estat caracteritzades des dels prismes més variats. Tenint en compte allò que els investigadors han subratllat d'aquestes expressions, s'han estudiat principalment des del punt de vista de la intensitat¹⁰⁹ (Romero 2015, 2019) o en tant que clixés estereotipats (Schapira 1999, 2000; Fournier 2010); i han estat d'interès per a la sintaxi en tant que construccions comparatives el·líptiques (Leroy 2003; Izert 2004; Moline 2006) o per a la Lexicologia tenint en compte la fixació lèxica que les caracteritza (Mejri 1994).

¹⁰⁹ En aquesta mateixa línia es va pronunciar Bally (1921: 187), qui les va emparentar amb les metàfores per les semblances de què disposen. Així doncs, proposa dues classificacions atenent a criteris diversos com el grau de fixació i comprensibilitat i les diferents formes d'expressar la comparació.

Romero (2015, 2019) analitza les comparacions com estructures lingüístiques que expressen intensitat, amb l'objectiu de reforçar un missatge. Objecte d'estudi és la naturalesa i la forma del comparant, així com la relació que té el comparant amb altres elements de la comparació. Endemés, tenint en compte que les comparacions poden ser tant estereotipades com inventives, Romero posa de manifest que es tracten d'estructures lingüístiques productives.

Schapira (1999, 2000) i Fournier (2010) estudien les construccions comparatives en tant que clixés estereotipats. Tenint en compte el gran reconeixement de què disposen dins de la llengua, algunes expressions poden arribar a fixar-se i es creen, per consegüent, entitats lèxiques fixes.

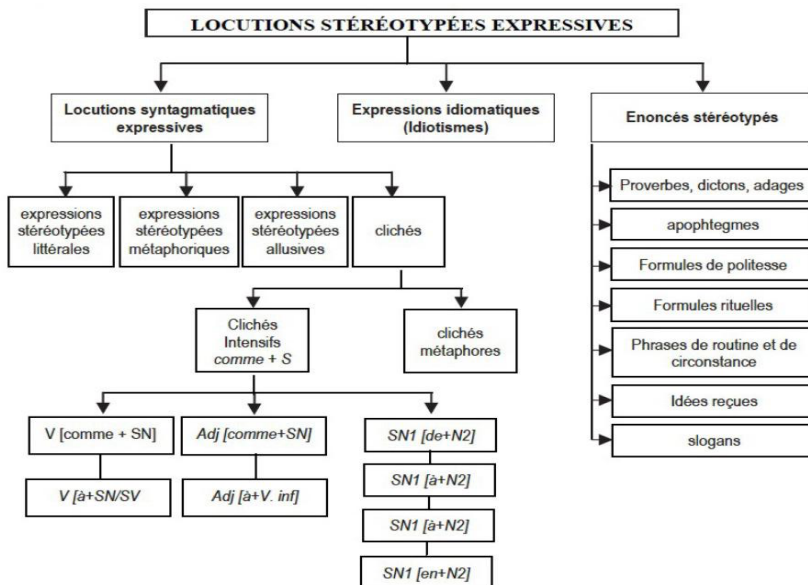

Figura 11. Classificació de les locucions estereotipades expressives (Fournier 2010: 86).

En tant que clixé amb l'estructura *comme* + SN serveixen de font d'inspiració per a moltes creacions individuals a partir d'aquest

model. En altres paraules, l'estereotip *comme* + SN produeix una gran quantitat d'expressions individuals ja que constitueix una font per a crear nous clixés a partir d'aquest model, encara que moltes d'aquestes comparacions esdevenen aïllades¹¹⁰.

Leroy (2003), Izert (2004) i Moline (2006) aborden l'estudi de les comparacions des de la sintaxi per a diferenciar entre les estructures que anomenen comparatives «vertaderes» i comparatives «falses»: les comparatives vertaderes admeten més fàcilment la reconstrucció de l'el·lipsi que les comparatives amb valor intensificador, les comparatives amb valor intensificador no admeten marcador d'intensitat i, per últim, les comparatives vertaderes, a diferència de les comparatives amb parangó, poden marcar el grau de l'adjectiu. Tot i les diferències sintàctiques que s'hi presenten, per poder parlar de dues comparacions diferents, la comparació ha de mostrar una mena de ruptura amb el cotext per tal de poder considerar-la comparativa amb un valor intensificador; en altres paraules, si es considera que la *grippe* és una malaltia perillosa entre d'altres malalties i el morfema *comme* conserva el caràcter d'indeterminació, la *grippe* serà considerada el parangó de les malalties perilloses i, per tant, tindrà un valor intensificador.

Mejri (1994) estudia les comparacions tot fent especial èmfasi en la fixació lèxica de la seqüència, la qual garanteix una correlació entre

¹¹⁰ El «naixement» d'un clixé depèn de dos factors principals: la importància de la noció o de la imatge que serveix per a la comparació i la força il·lustrativa de l'exemple que el SN adopta en el model (Schapira 2000: 34).

el primer i el segon element de la comparació. A partir d'una descripció detallada d'aquestes seqüències, s'identifiquen els mecanismes semàntics que determinen el seu significat.

3.4. Una nova aproximació: les comparacions fraseològiques des de les gramàtiques de construccions

La Fraseologia i les gramàtiques de construccions tenen molts punts en comú. Tot i que es van desenvolupar com dues teories completament independents, durant molt de temps no es va plantejar la idea que es podrien beneficiar l'una de l'altra (Ziem 2018: 3; Stutz i Finkbeiner en premsa). Aquest fet resulta força sorprenent si tenim en compte que les primeres contribucions construccionistes tenien com a eix central l'estudi del fenomen de la idiomàticitat –amb la premissa de no deixar en un segon pla l'estudi d'allò idiomàtic, sinó considerar-ho com una cosa important dins de la gramàtica de la llengua– i, en definitiva, l'estudi de les unitats fraseològiques, objecte d'estudi de la disciplina de la Fraseologia. En aquesta línia s'expressa Gries (2008: 15), qui assenyala la gran compatibilitat de les gramàtiques de construccions amb l'estudi de la fraseologia: tot i la divergència terminològica entre les dues disciplines i unes definicions que no són completament idèntiques, és fàcil veure que les unitats fraseològiques no tenen un estatus marginal, sinó que més aviat ocupen un lloc essencial dins de l'objecte d'estudi d'ambdues aproximacions (cf. Kay 2002a; Gibbs i Colston 2007; Benigni, Cotta, Mollica i Schafroth 2015; Dobrovol'skij 2016; Hennemann 2016; Mellado Blanco 2017; Legallois i Patard 2017; Ziem 2018).

En una de les primeres contribucions des d'aproximacions construccionistes, Goldberg (1995) va proposar la següent definició de la noció de construcció:

C is a CONSTRUCTION iff_{def} C is a form-meaning pair $\langle F_i, S_i \rangle$ such that some aspect of F_i or some aspect of S_i is not strictly predictable from C's component parts or from other previously established constructions.

Aquesta definició permetia identificar les unitats fraseològiques amb la noció de construcció gramatical que propugnava Goldberg si tenim en compte una concepció ampla de la Fraseologia (cf. Corpas Pastor 2003b: 135), encara que totes les unitats fraseològiques no són completament predictibles en la seua relació de forma i significat. Conseqüentment, des d'un punt de vista teòric pràcticament la totalitat de la fraseologia –locucions, col·locacions i enunciats fraseològics (Corpas Pastor 1996)– es podia identificar amb el camp d'estudi de les gramàtiques de construccions, tot i que, a efectes pràctics, aquesta afirmació resulta fins a cert punt qüestionable, és a dir, el fet de poder incloure la fraseologia en el camp d'estudi de les gramàtiques de construccions no implica que la segona s'identifique completament amb la primera¹¹¹ (Dobrovol'skij 2018: 11; Stutz i

¹¹¹ En efecte, d'una banda, les gramàtiques de construccions no es limiten a l'estudi de les unitats fraseològiques (cf. Goldberg 1995, 2006) i, d'altra banda, la Fraseologia té els seus propis objectius i conceptes específics (Dobrovol'skij 2016: 72). A més a més, la noció de construcció és més abastadora que la d'unitat fraseològica, fet que explicaria la situació actual de la Fraseologia: hi ha una clara

Finkbeiner en premsa). A pesar d'una confluència evident entre les dues teories, els estudis de la fraseologia des d'una aproximació construccionista són recents. Segons Ziem i Lasch (2013: 152-153), no fou fins la definició de Goldberg (2006) que els principis de les gramàtiques de construccions es van estendre entre els fraseòlegs europeus tenint en compte que en la nova definició també considerava construccions aquelles estructures composicionals sempre que disposaren d'una certa freqüència d'ús; així doncs, les unitats fraseològiques van esdevenir importants des d'aproximacions construccionistes sota la premissa que «[n]ewer research has emphasized the extent to which speech consists of formulaic or prefabricated phrases ('prefabs')» (Goldberg 2013: 26).

Tot i que puguen considerar-se tota mena d'unitats fraseològiques en tant que construccions, es planteja el dubte si hi ha alguna parcel·la de la Fraseologia que es pugui beneficiar dels mecanismes de què disposa l'aproximació construccionista¹¹², mentre que altres àrees puguen continuar estudiant-se des d'enfocaments tradicionals basats en la morfologia i la sintaxi i, consegüentment, no precisen d'una aproximació basada en construccions. Aquest seria el cas, seguint la distinció de Fillmore, Kay i O'Connor (1988), dels *substantive*

ampliació dels seus límits, especialment des de la perifèria (Feilke 2007: 64; Zamora Muñoz 2014: 218, 2015: 27).

¹¹² Concretament, la Gramàtica de Construccions Cognitiva és la que més encaixa en l'estudi de les unitats fraseològiques, vessant que podria donar solució a la problemàtica de definició i classificació de les unitats fraseològiques (Hennemann 2016: 68; cf. Dobrovol'skij 2020a, 2020b).

idioms –unitats fraseològiques que no poden ser gramaticalment modificades i els components de les quals estan lèxicament especificats– com *it takes one to know one* o *trip the light fantastic*, els quals, pel fet de considerar-se en tant que ítems lèxics, no precisarien de canvis radicals metodològics i podrien continuar estudiant-se des d'una aproximació fraseològica.

Des de les gramàtiques de construccions, un dels punts de vista especialment rellevants és el que proporcionen els esquemes fraseològics¹¹³, és a dir, expressions fraseològiques irregulars, sovint discontinües, amb dependència del context i de distribució defectiva, tenint en compte que la noció de construcció gramatical permet abastar tant l'estudi d'estructures més regulars així com les expressions idiomàtiques, aparentment marginals¹¹⁴ (Salvador 1996:

¹¹³ En el cas particular de la Fraseologia espanyola, els esquemes fraseològics s'han estudiat eminentment des d'una perspectiva sintàctica o morfològica i no pas semàntica o pragmàtica. En els últims anys, s'ha adoptat una aproximació pragmàtica: Olza Moreno (2010) descriu el comportament pragmàtic de les estructures en espanyol [*ni* + X + *ni* + *qué* + *narices*] i [*qué* + X + *ni qué* + *narices*], Zamora Muñoz (2003, 2014, 2015) s'hi refereix amb la denominació d'«esquemes sintàctics fraseològics pragmàtics», Mura (2012, 2019) amb la d'«esquemes fraseològics» i Martí Sánchez (2020b) estudia la creativitat dels *timos*, segons la terminologia de Casares (1950).

¹¹⁴ Aquest tipus d'estructures, tenint en compte la seua naturalesa parcialment esquemàtica i, per consegüent, la seua productivitat, formen part de la interfície entre la Fraseologia i la Sintaxi, motiu pel qual han estat marginades, i en molts casos completament ignorades, per la Fraseologia durant molt de temps (Feilke 2007: 66; Finkbeiner 2008: 69). En altres paraules, les gramàtiques de construccions resulten útils per a les construccions semiesquemàtiques i les

367). Es tracta de l'objecte d'estudi prototípic de les anàlisis orientades des d'una aproximació construccionista, és a dir, casos en què el patró sintàctic té un significat per sí mateix, de manera que, en tant que emparellaments de forma i significat, es presenten com patrons sintàctics i elements del lexicó (Nikiforidou 2009: 17; Dobrovol'skij 2016: 81; Staffeldt 2018: 144). Allò que resulta interessant des d'un enfocament basat en construccions és la possibilitat d'especificar les propietats i les limitacions estructurals, semàntiques i pragmàtiques que restringeixen els possibles ítems lèxics que poden emplenar les caselles buides de la construcció, descripció que pot aportar una anàlisi empírica sòlida de les propietats que tenen aquests ítems (Stutz i Finkbeiner en premsa).

Un terme que està estretament relacionat amb els esquemes fraseològics és la noció de «locución con casillas vacías» de Montoro del Arco (2008: 42), en contraposició amb les locucions amb caselles lliures. Mentre que en les locucions amb caselles lliures (*a [...] anchas*) els *slots* conformen un paradigma gramatical tancat i responen a categoritzacions discursives que s'oposen entre sí, en les locucions amb caselles buides (*Down with [...]*) el material que ocupa els *slots* no és previsible, encara que la locució no pot funcionar sense dita casella. A més a més, les caselles buides pertanyen a una categoria verbal plena, és a dir, no són paraules funcionals ja que

construccions completament esquemàtiques (estructures gramaticals). Tenint en compte que les últimes no formen part de les gramàtiques de construccions, la convergència entre ambdues teories es troba en les construccions semiesquemàtiques (Dobrovol'skij 2018: 11).

estan subjectes a restriccions gramaticals i s'oposen lèxicament o «referencialment» entre sí (Montoro del Arco 2008: 137). A partir d'aquest concepte transversal distingeix cinc tipus de locucions amb caselles buides: locucions substantives amb caselles buides com [...] *al canto* o *el/un* [...] *de marras*, locucions adjectives amb caselles buides com [...] *como él solo*¹¹⁵, locucions pronominals amb caselles buides com *algun(o)* [...] *que otro*, locucions oracionals amb caselles buides com *qué* [substantiu] *ni qué carajo* i comparacions fraseològiques o construccions fraseològiques com *sacar/vender* [alguien] [algo-plural] *como churros*.

En consonància amb els principis de les gramàtiques de construccions emprarem el terme *construcció fraseològica* per fer referència a les anomenades locucions amb caselles buides o els esquemes fraseològics¹¹⁶, terminologia que s'empra a partir de la

¹¹⁵ Una diferència entre la contribució de Montoro del Arco (2008) i una des d'una aproximació basada en construccions seria una descripció de la productivitat de la comparació. Mentre que Montoro del Arco es limita a classificar [...] *como él solo* en tant que locució adjectiva amb caselles buides, una consulta ràpida del corpus *esTenTen18* del gestor de corpus *Sketch Engine* (2192 ocurrences) ens permetria constatar que es podria tractar d'una construcció productiva tenint en compte l'escassa coherència semàntica entre els adjectius (*inexplicable, loca, meloso, cretina, ocurrente*) que ocupen la casella buida (cf. Barðdal 2008).

¹¹⁶ S'utilitza la denominació de «construcció fraseològica» front a «esquema (sintàctic) fraseològic» per tres raons fonamentals: (i) el terme «esquema» s'associa a l'herència estructuralista dins de la Fraseologia espanyola i no té en compte l'anàlisi del significat global d'estes unitats, aspecte fonamental tenint en compte que una construcció és un emparellament de forma i significat; (ii) s'adequa

proposta de Dobrovol'skij (2011) de «Phrasem-Konstruktionen» i que també es coneix amb altres denominacions més o menys equivalents com «structural formulas» (Fillmore 1979), «constructional idioms» (Langacker 1987; Jackendoff 1997; Booij 2002; Taylor 2012, 2016), «formal or lexically open idioms» (Fillmore, Kay i O'Connor 1988), «syntactic idioms» (Nunberg, Sag i Wasow 1994; Jackendoff 1997), «idiom schemas» (Moon 1998; Gibbs 2007), «construccions idiomàtiques» (Cuenca 2000), «grammar patterns» (Hunston i Francis 2000), «schematic idioms» (Croft i Cruse 2004), «partially lexically filled phrasal patterns» (Goldberg 2006), «lexical patterns» (Hanks 2008), «phraseological skeleton» (Philip 2008), «idiomatic constructions» (Kay i Fillmore 1999; Penttilä 2006, 2010), «constructional frames» (Rasulic 2010), «filler-gap constructions» (Sag 2010), «expresiones idiomáticas esquemáticas» (Gras Manzano 2011), «linguistic schemata» (Van Lancker, Kougentakis, Cameron, Falconer i Sidtis 2012), «open-slot idioms» (Martí Solano 2013), «constructional patterns» (Dobrovol'skij 2015), «construcciones frasémicas» (Dobrovol'skij 2016), «partially filled multi-word units» (Piunno 2018), «phrasal patterns» (Michaelis 2019), «constructional phrasemes»

millor des d'una aproximació construccionista, especialment rellevant per a l'estudi de la productivitat i la fixació cognitiva; (iii) la «construcció fraseològica» té una aplicació més ampla que els esquemes fraseològics, que generalment són de valor sintagmàtic o suboracional. Les construccions fraseològiques, en canvi, abasten també les unitats de valor oracional o fins i tot supraoracional (López Meirama i Mellado Blanco 2020: 83; Mellado Blanco 2020a: 14).

(Dobrovol'skij 2020a, 2020b), «phraseme constructions» (Piiirainen 2020), «phraseological constructions» (Stutz i Finkbeiner en premsa).

A partir d'una aproximació construccionista a la llengua es tracta de superar la dicotomia de centre i perifèria, així com la distinció entre les estructures productives i no productives per a arribar a un contínuum entre el pol lèxic i el pol gramatical atenent a l'omnipresència de les expressions idiomàtiques. Tenint en compte que no tenen tots els seus constituents lèxics saturats, les construccions fraseològiques se situen a mitjan camí entre el pol lèxic, format per locucions idiomàtiques amb constituents que no admeten substitucions lèxiques, i el pol gramatical, per disposar d'una estructura gramatical sense especificació lèxica amb caselles buides. Dit altrament, no poden tractar-se en tant que lexemes perquè disposen de caselles buides que no es poden emplenar lliurement i estan sotmeses a restriccions que no són fàcilment predictibles i no poden tractar-se des de la gramàtica perquè no són unitats purament estructurals, sinó que lèxicament estan parcialment especificades (Ziem 2018: 6; cf. Salvador 2000: 21-22; Zamora Muñoz 2015: 27-28). Les construccions fraseològiques es caracteritzen per dos principis fonamentals que defineixen les gramàtiques de construccions, és a dir, en tant que emparellaments indissolubles de forma i significat i la idea de gradació i contínuum, a partir del grau d'especificitat i saturació lèxica dels constituents de la construcció. Així doncs, les construccions que s'acosten més al pol lèxic són més «fraseològiques», mentre que les que es troben prop del pol gramatical són més productives, menys restrictives i més freqüents

(Bybee 1995; Dobrovól'skij 2016; López Meirama i Mellado Blanco 2018; Mellado Blanco 2020a).

Des d'una aproximació construccionista, es determina el significat o la construcció més esquemàtica –sota la premissa que fins i tot les construccions més esquemàtiques tenen un significat o duen a terme funcions sintàctiques concretes (cf. Goldberg 2006: 5)– per observar la contribució dels elements fixos i dels elements variables (Ziem 2018: 9). D'aquesta manera, l'objectiu que es persegueix és estudiar les condicions lingüístiques perquè es done una construcció amb la major precisió possible i veure quines restriccions o preferències d'ús hi ha en l'actualització de les caselles buides¹¹⁷. En definitiva, i a mode de recapitulació, les construccions fraseològiques presenten les següents particularitats:

- El patró té components fixos que estan determinats lèxicament i caselles lèxiques buides que s'actualitzen en el discurs.
- El patró representa un emparellament de forma i de significat, amb una funció pragmàtica global (intensificació, atenuació, intencionalitat del parlant).
- Les construccions fraseològiques tenen diferents graus d'esquemàticitat, és a dir, poden ser més o menys específiques lèxicament.

¹¹⁷ Allò que cal especificar per a cada construcció fraseològica són les propietats estructurals i semàntiques que restringeixen la sèrie de possibles *lexical fillers* que poden inserir-se en les caselles buides de la construcció.

- Les caselles buides s'actualitzen en el discurs amb ítems lèxics que corresponen a un perfil semàntic determinat, de manera que de forma general no són completament lliures¹¹⁸. El grau de restricció semàntica, basada en corpus, depèn de cada construcció (cf. Mellado Blanco 2015c).
- Tot i que el significat composicional no és un tret essencial (Goldberg 2006: 5), es tracta d'una característica rellevant per a les construccions parcialment lexicalitzades perquè en aquestes unitats la pragmàtica té un paper fonamental.
- El significat de les construccions fraseològiques no es pot descriure lèxicament, sinó que és la pragmàtica qui defineix el significat de la construcció. Aquest fet està en perfecta consonància amb l'oposició a la distinció entre semàntica i pragmàtica perquè la interpretació de les construccions ve determinada pel context (cf. Finkbeiner 2019).
- Presenten una gradació en la productivitat de l'esquema a partir d'una anàlisi de les caselles buides en els corpus.
- Es troben a mitjan camí en el contínuum entre el pol lèxic, format per paraules, locucions o refranys, i el pol gramatical, format per construccions totalment esquemàtiques.

¹¹⁸ Algunes caselles buides que en un primer moment són lliures poden esdevenir fossilitzades o lexicalitzades, de manera que una construcció fraseològica podria esdevenir una locució. Aquest seria el cas de la construcció *estar a un click*, la qual es troba en un procés de lexicalització i idiomatització, tenint en compte que el lexema *click* encara no s'ha desemantitzat (Mellado Blanco en premsa).

A partir de la consideració dels esquemes fraseològics i les locucions amb caselles buides com construccions fraseològiques, considerem les comparacions fraseològiques en tant que construccions en el sentit de les gramàtiques de construccions, és a dir, emparellaments convencionals de forma i de significat (Mellado Blanco 2012a, 2015a; Ziem i Lasch 2013; Dobrovol'skij i Piirainen 2018; Mollica i Schafroth 2018; Ivorra Ordines 2020, en premsa; Corpas Pastor 2021; Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa; Keromnes en premsa).

Les construccions comparatives intensificadores són una eina essencial de què disposen els parlants de la llengua per tal d'augmentar el contingut emocional o la intensitat d'una expressió a través de mitjans formals, de manera que els destinataris esdevenen participants de la valoració afectiva. Les comparacions consten d'un element referencial o *tertium comparationis*, que pot ser un adjectiu, un verb o un substantiu, una partícula comparativa (cat. *com, més...que* / esp. *como, más...que* / ang. *(as)...as, like..., more...than,* / fr. *comme, aussi...que, plus...que*) i un comparat¹¹⁹. El comparant no forma part dels constituents fixos de la comparació, ja que es tracta d'una valència externa que amb freqüència ocupa la posició de subjecte sintàctic, mentre que el *tertium comparationis* de les comparacions representa una qualitat o un conjunt que qualitats que són compartides pel comparat i el comparant. Així doncs, en

¹¹⁹ A partir del binomi de Saussure de «significant – significat», obtenim el binomi «comparant – comparat».

l'exemple *el doctor Josef Mengele era més lleig que pegar-li a un pare* [SkE 212642770]: «doctor Josef Mengele» seria el comparant, «lleig» el *tertium comparationis* i «pegar-li a un pare» el comparat.

Des del punt de vista formal, les construccions comparatives fraseològiques i les construccions comparatives lliures (cf. Hilpert 2010) no tenen propietats impredecibles i, per tant, la distinció s'estableix en el fet que en les comparatives fraseològiques es produeix una consolidació del comparatum, fet que comporta una mena d'efecte idiosincràtic, és a dir, d'un determinat registre o estil, d'una determinada connotació pejorativa, irònica, eufemística o hiperbòlica (Mellado Blanco 2010; Mollica i Schafroth 2018). En altres paraules, la diferència entre les dues construccions radica en el fet que en la primera construcció el comparatum és el resultat d'una convenció lingüística¹²⁰, mentre que en la segona construcció fa referència a una entitat extralingüística. Així doncs, des d'una aproximació construccionista, Fried (2015: 986) assenyala que

it would be impossible to arrange them into a hierarchical tree: first, selecting the root node would be a wholly arbitrary decision and second, the variants only display partial overlaps, not the kind of

¹²⁰ El comparat d'una construcció comparativa fraseològica no té un significat referencial, sinó que representa una qualitat en grau màxim. Aquest fet explicaria la impossibilitat d'invertir els termes de la comparació com en *Juan es más lento que una tortuga* → **Una tortuga es más lento que Juan*. Així doncs, es produeix una tensió semàntica entre el *tertium comparationis* i el comparat (cf. Mellado Blanco 2010: 468-470, 2012a: 13-19).

inheritance [...] where the same syntactic configuration is preserved throughout the network.

Mentre que en les comparacions gramaticals es comparen explícitament dues magnituds i predomina un significat composicional, en les comparacions fraseològiques hi ha restriccions en l'actualització dels *slots* i té un significat d'intensificació no composicional. Podem constatar aleshores que es tracten de dues construccions diferents perquè qualsevol construcció que dispose de propietats idiosincràtiques úniques de caire morfològica, sintàctica, lèxica, semàntica, pragmàtica o discursivo-funcional, ha de ser representada com un node independent per poder capturar el coneixement de la llengua del parlant, tot i que «any aspect of linguistic reality can be taken as the basis of the link between two different constructions» (Pentillä 2006: 183; cf. Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa); així doncs, la construcció comparativa fraseològica i la construcció comparativa lliure estan emparentades i conformen més aviat un contínuum d'idiomaticitat (Diessel 2019: 56; Michaelis 2019: 198; cf. Piunno 2018: 143).

Seguint la descripció de forma i significat de Hoffmann (2017b) es presenten ambdues construccions, amb una fletxa bidireccional per expressar l'emparellament arbitrari dels pols formal i semàntic. El significat no composicional es presenta entre claus.

- Construcció comparativa gramatical
FORMA: [X ÉSSER ADJ *com* Y] ↔ SIGNIFICAT: 'X és Adj com Y'

Sembla una història d'amor abocada al fracàs, però gràcies al més net i pur lirisme un home **tan lleig com Simó** pot aconseguir que una xica tan guapa i magnètica com l'Eulàlia s'enamore d'ell. [SkE 19247146]

- Construcció comparativa fraseològica

FORMA: [X ÉSSER *lleig* com Y] ↔ SIGNIFICAT: 'lleig' {intensificació}

Hi ha personatges brillants, com el Joanet Cantó, un individu **lleig com un pecat**, malgirbat i canós, però molt ben dotat. [SkE 185062852]

Tot i que es tracta d'una idea més aviat obsoleta tenint en compte que la productivitat és un fenomen gradual (cf. Barðdal 2008; Bybee 2013), convé abordar la distinció que proposa Kay (2002b, 2013) entre «patterns of coining» i «true constructions», distinció que aplicada a les construccions comparatives fraseològiques vindria a dir que malgrat l'existència d'una gran quantitat de comparacions amb una funció eminentment intensificadora que encaixen en el patró [ADJ *com* SN]: 'molt ADJ', no es poden considerar en tant que construccions perquè no es tracta d'un patró productiu. Conseqüentment, no es podria utilitzar el patró de manera lliure per encunyar noves expressions, fet que comportaria que no es poguera dir, per exemple, *lleig com una mona* perquè no està lexicalitzada. Endemés, Kay (2013: 38) exposa dues rareses que presenta aquest patró que dificulten que es pugui considerar en tant que construcció: d'una banda, hi ha expressions que estan motivades per una associació directa entre l'adjectiu i el SN (*tall as a tree, white as snow*), mentre que d'altres depenen d'associacions figuratives entre

l'adjectiu i el SN (*safe as houses*); d'altra banda, algunes expressions són compatibles amb la comparativa de superioritat (*flat as a pancake* > *flatter than a pancake*), mentre que d'altres no són compatibles (*happy as a lark* > **happier than a lark*).

Anys més tard, Traugott i Trousdale (2013) van refutar la distinció entre construcció i no construcció i van considerar que es tractava d'un contínuum de productivitat, tenint en compte que la presència de caselles buides facilita l'abstracció del patró i la possibilitat d'emplenar-les, en molts dels casos, amb ítems lèxics variats, de manera que les característiques del patró tenen un caràcter basat en tendències estadístiques (cf. Zeschel 2009; Desagulier 2015, 2016; Mollica i Schafroth 2018). Si filem prim sobre la distinció de Kay (2002), sí que es podria arribar a parlar de «patterns of coining» en català, per exemple, dels patrons [*de X a X*] amb el significat de 'completament' com *de gom a gom*, *de bat a bat*, *de cap a cap*, tenint en compte que, a primera vista, no hi ha productivitat i es tracta més aviat de patrons que s'abstrauen a posteriori a partir de les locucions amb un mateix patró. Malgrat tot, aquesta idea no és del tot encertada perquè una cerca en els corpus evidencia que la frontera entre allò usual i allò inusual és difusa (cf. Ivorra Ordines 2020). Si seguim al peu de la lletra la distinció no serien acceptables ni comprensibles desautomatitzacions de les comparacions fixes, encara que en la realitat les locucions modificades sí que es poden entendre –fins a un

cert punt. A més a més, les modificacions, en cas que tinguen una freqüència type elevada, poden arribar a crear nous patrons¹²¹.

3.4.1. La variació fraseològica i el fenomen de la desautomatització

Un tret essencial de les unitats fraseològiques és la seua «reproducibilidad» en el discurs (Zuluaga 1975: 226), és a dir, la seua repetició en bloc de manera que el parlant les aprèn i les reproduceix sense cap mena d'alteració en la forma, les repeteix tal i com es van dir originàriament com si es tractaren d'unitats monolexemàtiques. Així doncs, les unitats fraseològiques es caracteritzen per la seua fixació¹²², que es defineix com la «propiedad que tienen ciertas expresiones de ser reproducidas en el hablar como combinaciones previamente hechas, tal como las estructuras prefabricadas, en arquitectura» (Zuluaga 1975: 230). Tanmateix, aquestes dues característiques de les unitats fraseològiques estan íntimament

¹²¹ Aquest fenomen també es pot donar en parèmies tenint en compte que la seua estructura és portadora d'un significat constant i els constituents fixos es poden substituir per *slots* que varien en el discurs. Seria el cas de la parèmia *Dime con quién andas y te diré quién eres*, que ha donat lloc a una construcció fraseològica [*Dime X*_[clàusula interrogativa] y te diré *quién eres*], amb el significat 'una persona es defineix per l'activitat que duu a terme'.

¹²² Des de la Gramàtica Estructuralista o Generativa, la fixació ha estat vinculada amb la defectivitat –impossibilitat d'aplicar operacions gramaticals– i la irregularitat sintàctica o morfològica (cf. Chafe 1968: 113; Burger 1973: 75-78; Newmeyer 1974: 326-342).

relacionades amb la variació; tot i que sembla contradictori, a major grau de fixació, hi ha una major probabilitat de variació¹²³, és a dir, més probabilitat que les unitats fraseològiques sofrisquen modificacions en el discurs, i que dita modificació pugui ser reconeguda pels parlants (Corpas Pastor 1996: 29; Corpas Pastor i Mena Martínez 2003: 183; Mena Martínez i Sánchez Manzanares 2015: 63; Mellado Blanco 2017: 59).

En les aproximacions al fenomen de la variació, la noció de forma base ha estat força present, donat que permetia distingir allò que és fixe en una unitat fraseològica d'allò que ha de ser actualitzat en el discurs segons la idiosincràsia sintàctica. Un terme molt estès per fer referència a aquesta forma base és el de *forma citativa* (Wotjak 1998) o *forma canònica* (Mellado Blanco 2020b), termes que responen a la forma paradigmàtica que ha de tenir una unitat fraseològica fora del context, i que normalment apareix en tant que lema en els diccionaris¹²⁴. En efecte, es tracta d'una pràctica bastant recurrent en

¹²³ Hi ha dues condicions perquè es considere que es tracta d'una mateixa unitat fraseològica amb formulacions diferents: i) que el canvi afecte una part formal de la unitat fraseològica; ii) que el canvi no comporte diferències de significat (Montoro del Arco 2005: 136). En concret, les unitats fraseològiques que tenen caselles buides són les unitats prototípiques de la variabilitat (Corpas Pastor i Mena Martínez 2003: 185).

¹²⁴ Des d'una perspectiva lexicogràfica, els esquemes fraseològics presenten moltes dificultats a l'hora de ser recollits en els diccionaris perquè estan formats per constituents que són caselles buides (cf. Montoro del Arco 2004c; Penadés Martínez 2015; Mellado Blanco 2020c; Valero Gisbert 2020).

l'estudi de la variació fraseològica (cf. Fellbaum 2019), tal i com ho expressa Langlotz (2006: 178):

[f]or purely practical reasons, I will equate a given base-form with the idiom's citation-form in idiom dictionaries. I take it for granted that lexicographic practice attempts to record only highly familiar lexicalised constructions belonging to the *langue* of a given variety (i.e. those units that are entrenched in the mental lexicons of most speakers). Dictionary citation-forms therefore approximate the present view of a usage-based default construction.

Tanmateix, en alguns casos els diccionaris no reflecteixen els usos actuals del llenguatge degut, especialment, a una absència d'actualització (Pfeiffer 2018: 57). En aquesta mateixa línia s'expressa Manuel Seco en una entrevista (cf. Rodríguez 2000), qui manifesta la impossibilitat de plasmar una llengua en un diccionari tenint en compte el canvi constant al que està sotmesa, com en la variant per desautomatització *no mover ni un músculo* (Mellado Blanco 2020c: 93) a partir de la forma lexicalitzada *no mover ni un dedo* (*por/para algo/alg.*), amb el significat de «**no mover (ni) un dedo**. *v* (*col*) No hacer nada. *Con intención enfática*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 256). En efecte, una cerca simple en el corpus esTenTen18 de la construcció fraseològica [*no mover ni un músculo*] mostra que disposa d'una alta freqüència d'ús amb un total de 182 ocurrences¹²⁵.

¹²⁵ No s'observen canvis en la semàntica de l'expressió, com podem veure en exemples com «La muchedumbre, que **no movió ni un músculo**, volteó a ver a un

Sembla aleshores que l'aproximació lexicogràfica a la variació fraseològica és problemàtica tenint en compte que fins i tot els diccionaris que estan basats en corpus poden fer descripcions imprecises sobre la situació actual de la llengua. El mateix problema és el que presenta una aproximació quantitativa, la qual tracta de determinar la forma citativa a partir d'aquella unitat fraseològica que té un major nombre d'ocurrències en comparació amb la resta en el discurs, tot i que l'esforç de cercar la forma més usual d'entre totes les menys usuals és tot un repte per a una anàlisi basada en corpus tenint en compte que els resultats poden dependre, en certa mesura, de la font de les dades i la selecció de les mateixes (Petrova 2011: 224; cf. Philip 2008).

Contràriament a una aproximació quantitativa que tracta de fer una distinció entre una forma citativa i les seues variants a partir de la forma més freqüent en contraposició amb les menys freqüents, l'aproximació qualitativa defineix la forma citativa com la forma més adequada; en altres paraules, la forma citativa vindria a ser la forma morfosintàctica més simple que una unitat fraseològica pot tenir. Tanmateix, incloure només les característiques essencials implica no tindre en compte aquelles característiques amb una importància menor, encara que no queda clar quines característiques han de

joven que traía consigo un arma corta, detrás de él venía lo que parecía su séquito» [SkE 58647692]; «El moreno más alto que tú **no mueve ni un músculo**, observas que ni siquiera parpadea» [SkE 2888389470].

considerar-se importants i quines no i quins criteris han d'emprar-se per fer aquestes distincions.

També hi ha la possibilitat d'estudiar la variació fraseològica des d'un enfocament diacrònic i adoptar en tant que forma citativa aquella unitat fraseològica que històricament fou la primera que va sorgir i les que es van derivar considerar-les variants. Això no obstant, aquesta metodologia només es podria aplicar a unitats fraseològiques que tinguen una font textual i, per tant, es reduiria només a les cites i no es podria emprar com una metodologia general per a la detecció de la forma citativa.

A diferència de les aproximacions fraseològiques centrades eminentment en la forma, els enfocaments actuals de la Fraseologia tendeixen a analitzar la forma i el contingut com un tot indissoluble, bé siga des de la Lingüística Cognitiva (cf. Dobrovól'skij 1999; Dobrovól'skij i Piirainen 2005; Timofeeva 2012), les gramàtiques de construccions (cf. de Knop i Mollica 2013; Ziem i Lasch 2013; Mellado Blanco 2015a, 2015b, 2019) i la Lingüística de Corpus (cf. Steyer 2013; Pamies Bertrán, Pazos Breña i Guirao Miras 2013; Corpas Pastor 2014, 2018). Aquestes dues últimes aproximacions al llenguatge suposen un gir fonamental en la investigació fraseològica per a una visió integradora del contínuum lexicó-gramàtica, de manera que hi ha una reorientació cap a la semàntica i la pragmàtica en l'estudi de les expressions amb *slots* lliures amb un significat eminentment no composicional (Mellado Blanco i Gutiérrez Rubio 2020: 2; cf. Michaelis 2012: 50).

En aquesta mateixa línia s'ha dut a terme l'estudi de la variació fraseològica, tenint en compte que des d'aproximacions fraseològiques tant la variació com la idiomaticitat no estaven lliures de contradicció i es consideraven magnituds contraposades, de manera que tant ser variable com ser idiomàtic no deixava de ser una «anomalia» de la llengua¹²⁶. Contràriament a la tendència d'analitzar només la forma, les gramàtiques de construccions permeten abordar el tema de la variació¹²⁷ fraseològica des d'un altre punt de vista, tenint en compte que la idiomaticitat no es considera un fenomen marginal, sinó que es tracta més aviat d'un fenomen normal de la llengua (cf. Sinclair 1991: 110-115). Íntimament relacionada amb la idiomaticitat, hi ha la productivitat d'un dels components que conformen les unitats fraseològiques tenint en compte que quant més s'observen les unitats fraseològiques en els corpus, major és la certesa que moltes de les unitats fraseològiques no són fixes, sinó que estan sotmeses a processos de variació (Penttilä 2010: 26; cf. Corpas

¹²⁶ Especialment des de corrents generativistes, amb la finalitat d'explicar els defectes transformacionals els lingüistes creen enunciats que, segons ells, estan «mal formats» per tal de rebutjar-los posteriorment per considerar-se «irregulars».

¹²⁷ En una entrevista, Hilpert afirma que la variació s'ha convertit en un tema essencial des d'aproximacions construccionistes per tres raons fonamentals: (i) la investigació construccionista està basada en l'ús, cosa que permet donar compte de la variació de les construccions a través de corpus; (ii) s'han produït canvis metodològics cap a dissenys d'anàlisis quantitatives; (iii) la literatura recent dins de les gramàtiques de construccions ofereixen constructes teòrics que precisen mesures de variació, com la contaminació entre construccions (Wiedemer, Machado i Maura 2019: 31).

Pastor i Mena Martínez 2003: 199; Gibbs i Colston 2007: 833; Philip 2008: 100; Rasulic 2010; Petrova 2011: 190). Per tant, dins del contínuum lèxico-gramatical, pot haver-hi actualitzacions lèxiques d'una determinada construcció que poden arribar a lexicalitzar-se si tenen una alta freqüència d'ús i, al mateix temps, pot haver-hi unitats fraseològiques com parèmies, locucions o fórmules que es troben en el pol lèxic que poden esdevenir més esquemàtiques, més productives i, conseqüentment, construccions fraseològiques, tal i com suggereix el títol «from idioms to constructional idioms and vice versa» (Mellado Blanco en premsa; cf. Benigni, Cotta, Mollica i Schafroth 2015: 279; Mellado 2020a: 26, 2020c: 93; Keromnes en premsa). En aquesta mateixa línia s'expressa Langlotz (2006: 54):

we need a linguistic theory that can adequately handle the structural and semantic heterogeneity of idiomatic constructions and that is powerful enough to find reasons for their variation-potential and variation-constraints, respectively.

Arribats a aquest punt en el nostre treball adoptem el terme de construcció fraseològica¹²⁸, a partir del reconeixement que una anàlisi detallada de les diferents locucions posa de manifest que les

¹²⁸ A partir de la problemàtica que suposa establir límits clars entre una forma canònica i les seues variants, en aquesta mateixa línia, Philip (2008: 97) proposa la noció de *phraseological skeleton*, en què «[t]he core components of a phraseological unit constitutes its skeleton, which is fleshed out by elements with a less central role in creating and maintaining the structure of a phraseological form».

distincions que es defensaven des d'aproximacions fraseològiques no són tan clares com es pensaven¹²⁹ i, a més a més, l'aproximació a partir d'una forma base no està exempta de problemes metodològics¹³⁰. Així doncs, partim de la idea de contínuum que planteja el títol de Martí Solano (2013) «from idiom variants to open-slot idioms», estudi que aborda el problema de la delimitació entre locucions amb variants i locucions amb caselles buides (cf. Stumpf 2016). En paraules de Goldberg (2006: 10):

[f]acts about the use of entire constructions, including register (e.g. formal or informal) and dialect variation, are stated as part of the construction as well. Constructionist approaches provide a direct

¹²⁹ Des de la tradició fraseològica espanyola, hi ha alguns termes que presenten algunes limitacions i són més aviat difusos, tenint en compte les dificultats que tenen a l'hora de delimitar les locucions amb variants que es troben en un paradigma tancat i les que es troben dins d'un paradigma obert, o les variants simples i les variants múltiples o amb caselles semibuïdes (cf. Montoro del Arco 2008). En efecte, en alguns casos la creativitat del parlant permet la productivitat fins i tot de locucions que es consideraven «congelades» com seria el cas de *no mover ni un dedo*, la qual ofereix variants per desautomatització com *no mover ni un músculo* (Mellado Blanco 2020c; Mellado Blanco, Corpas Pastor i Berty 2021; cf. López Meirama i Iglesias Iglesias en premsa).

¹³⁰ Petrova (2011: 243) planteja des d'una aproximació basada en construccions l'existència d'una metaconstrucció on la part que varia no està especificada, és a dir, l'ítem lèxic està representat només per la seua categoria sintàctica o la seua funció, sense oferir cap forma fonològica. A partir d'aquesta metaconstrucció, s'estableix una jerarquia taxonòmica de construccions connectades amb nivells més abstractes mitjançant parts que se solapen.

way of accounting for these facts, since constructions specify a surface form and a corresponding function.

En contraposició amb el concepte de fixació formal per abordar la variació fraseològica, des de la perspectiva de les gramàtiques de construccions adoptem, seguint Mellado Blanco (2020b: 26), la noció de fixació cognitiva (*entrenchment*): quant major siga la fixació cognitiva d'una construcció, hi ha una major tendència a la variació, a la productivitat i a l'esquemàticitat. La noció de fixació cognitiva esdevé doncs una peça clau per explicar la variació fraseològica perquè permet donar compte del fet que les construccions es poden manipular i combinar amb altres estructures de manera relativament senzilla (cf. Bybee 1998; Schmid 2007). Al mateix temps, dona cabuda al fenomen fraseològic de la desautomatització, el qual s'emmarca dins del fenomen més ampli de la variació fraseològica (cf. Montoro del Arco 2005: 146-148).

La noció de desautomatització va ser introduïda per Zuluaga (1975: 246) a partir del Cercle de Praga per influència de Coseriu, encara que es va emprar per primera vegada pels formalistes russos. La desautomatització, també coneguda com «manipulación creativa» (Corpas Pastor 1996: 233) o «deslexicalización» (García-Page 2008: 306), respon al mecanisme per mitjà del qual es manipula la forma d'una unitat fraseològica de manera creativa amb la intenció de produir uns efectes determinats, i que pot donar lloc a canvis en el significat de dita unitat. En altres paraules, la desautomatització és un fenomen metalingüístic la finalitat del qual és desenvolupar i recrear una unitat ja existent, fenomen que trobem per tot arreu (Martí Sánchez 2015: 119), especialment en determinats registres i tipus de

textos. Es tracta d'un fenomen que predomina en la llengua col·loquial i normalment apareix en textos periodístics, publicitaris, literaris, humorístics i, fins i tot, en les anècdotes, els discursos polítics i els eslògans de les manifestacions (Mena Martínez 2003c). Perquè es considere desautomatització, la unitat fraseològica modificada ha de reunir tres requisits essencials:

- La modificació ha de representar un canvi ocasional, voluntari i intencionat¹³¹ per part del parlant (Mena Martínez 2003b: 501; Timofeeva 2009: 252) i que provoqui estranyesa en l'oient.
- La modificació ha de desviar-se prou de la forma base perquè el canvi es pugui reconèixer i siga recuperable per l'oient.
- La modificació ha de ser nova, no usual.

Tenint en compte que el fenomen de la desautomatització s'emmarca dins de la variació fraseològica, s'espera també en aquest cas l'existència d'una forma base a partir de la qual es produïska una

¹³¹ La voluntat i la intenció són trets essencials perquè una unitat fraseològica modificada es pugui considerar desautomatitzada. En cas que no hi haja una intencionalitat per part de l'emissor es considerarà més aviat un error involuntari o un lapsus, de la mateixa manera que no es podrà considerar desautomatització en cas que la modificació haja adquirit una certa institucionalització, és a dir, una fixació a partir de la modificació experimentada (Timofeeva 2009: 252). Un clar exemple d'institucionalització és la frase cèlebre de Sofia Mazagatos «estar en el candelabro» en comptes d'«estar en el candelero», tenint en compte la forta repercussió i la freqüència d'ús. Endemés, perquè es considere desautomatització el canvi ha de ser percebut pel receptor (cf. Mena Martínez 2003a).

modificació intencionada per part de l'emissor, tot i que la cerca d'una forma citativa o canònica no és un criteri concloent per determinar si una forma ha estat desautomatitzada a partir d'una altra forma perquè en molts casos no hi ha acord en els diccionaris per determinar quina és la forma base, la qual, en moltes ocasions, pot no reflectir l'ús real del llenguatge. A més a més, no resulta apropiat prendre la forma base en tant que criteri per determinar les manipulacions creatives de les unitats fraseològiques sense tenir en consideració el context en què es troben inserides, raó per la qual no es pot dur a terme una tipologia de la desautomatització perquè dependrà de cada unitat fraseològica i de cada context (Mellado Blanco 2020b: 23).

En aquesta mateixa línia, la intencionalitat de la modificació de qualsevol unitat fraseològica no pot considerar-se un criteri definitori perquè no es pot verificar objectivament, és a dir, no podem considerar fins a quin punt hi ha hagut intencionalitat modificadora per part de l'emissor i no es tracta d'altres formes de modificació com un lapsus o una variació lexicalitzada (Pfeiffer 2018: 52). Langlotz (2006: 205) s'expressa al respecte de la manera següent:

[h]ow then can the variation be interpreted? Are we faced with: a) a contamination, b) wordplay, c) an institutionalised usual variant that is not yet recorded in idiom dictionaries or d) a systematic variant of the base-form that mirrors the idiom's systematic variability. This potential for interpretative indeterminacy illustrates that the boundaries between different idiom-variation classes are open to interpretation and thus become fluent rather than clear-cut.

Un altre problema és el que planteja, seguint els requisits essencials perquè una unitat fraseològica modificada es considere en tant que desautomatització, com de nova és la manipulació: no hi ha uns límits clars sobre fins a quin punt s'ha de considerar una modificació ocasional¹³² o una variant de la forma canònica com a conseqüència de la seua freqüència d'ús. Un exemple és el que es mostra en la unitat *pasar a mejor vida* (Mellado Blanco 2020b: 24), la qual apareix recollida en els diccionaris fraseològics amb el significat de 'morir'. A partir d'una simple cerca en el corpus esTenTen18 es poden veure un total de trenta-tres instàncies introduïdes pel verb *mandar* (*mandar a alg. a mejor vida*). Resulta aleshores complicat discernir si es tracta d'un cas de desautomatització, una variant no lematitzada tenint en compte la freqüència d'ús o més aviat d'una unitat fraseològica que està en procés de lexicalització¹³³.

¹³² Stumpf (2016) propugna la distinció entre patrons amb modificacions ocasionals per mitjà de substitució lèxica en determinades posicions i vertaders patrons fraseològics. Així doncs, considera que si menys del 50% de les instàncies es troben en la seua forma lexicalitzada, ens trobem davant d'un patró fraseològic. Tot i que es tracta d'una decisió arbitrària, és una possible guia per determinar el grau de productivitat dels patrons en estudis basats en corpus (cf. Ivorra Ordines en premsa; Stutz i Finkbeiner en premsa).

¹³³ A mesura que una construcció fraseològica aconsegueix una major lexicalització, el patró perd analitzabilitat tenint en compte que s'empra amb una major freqüència, es recupera en el seu conjunt de la memòria i esdevé més autònoma (Bybee 2013: 54).

Des d'un enfocament cognitiu de la fixació, les unitats fraseològiques són emparellaments indissolubles de forma i significat amb *slots* que s'emplenen de material lèxic variat, fet que queda patent en la diversitat d'instàncies que es poden trobar en els corpus (cf. Corpas Pastor 2018). Així doncs, les unitats fraseològiques, enteses com construccions, es poden representar en tant que categories exemplars, les quals tenen efectes prototípics a partir de la semblança entre diferents instàncies i, d'aquesta manera, les unitats fraseològiques són generalitzacions d'instàncies d'un patró prototípic (Bybee 1998, 2013; Ziem 2018). Seguint aquesta dinàmica, els diccionaris haurien de presentar com a forma base la forma prototípica de la construcció, és a dir, la forma més usual, seguit per les formes menys freqüents sempre que siguin prou representatives com perquè es puguin incloure (cf. López Meirama i Mellado Blanco 2020).

Aquesta nova concepció de la fixació a la desautomatització fraseològica permet explicar l'analogia des d'un enfocament construccionista. Els corpus són, doncs, una eina essencial que permeten comprovar la variabilitat a la qual les unitats fraseològiques estan sotmeses i integren de manera natural les variacions dels constituents en xarxes exemplars basades en la similitud dels ítems lèxics que ocupen les caselles buides, tenint en compte que en molts dels casos la frontera entre l'error i la modificació creativa és més bé difusa, com és el cas de la unitat fraseològica *tirar/lanzar/arrojar la primera piedra y esconder/guardar la mano/el brazo* (Mellado Blanco 2020b: 28). De fet, en molts casos els parlants no tenen dificultats quan es troben amb aquesta mena de fenòmens en la descodificació del seu significat, ja que

speakers and listeners are highly tolerant of utterances which, because of such phenomena as reformulations and repetitions, only roughly approximate any 'constructional schema' (Ono i Thompson 1995: 217).

Una altra modificació que permet explicar un enfocament construccionista són les anomenades contaminacions de dues o més unitats fraseològiques, les quals es consideren com manifestacions naturals de les interrelacions entre les construccions no només per mitjà de relacions d'herència verticals, sinó també a través de relacions horitzontals per similitud entre construccions en el mateix nivell d'abstracció. Pijpops i Van de Velde (2016: 543-544) defineixen la contaminació entre construccions com

the effect whereby a subset of instances of a target construction is (stochastically) affected in its realization by a contaminating construction, because of a coincidental resemblance between the superficial strings of instances of the target construction and a number of instances of the contaminating construction. This contaminating influence may not only affect the fringes of the target construction but may penetrate its very core, affecting even completely unambiguous instances.

Aquest seria el cas de la construcció *estar a un paso de* ('estar en una situació imminent d'alguna cosa') que en el corpus esTenTen18 apareix barrejada amb una construcció de significat semblant *en abrir y cerrar de ojos*, a partir de les quals resulta *estar a un abrir y cerrar de ojos de X* (Mellado Blanco 2020b: 29). Aquest exemple evidencia la frontera difusa entre l'error i la modificació creativa, distinció que no resulta essencial per a un enfocament

construccionista i, per tant, el fenomen de la contaminació¹³⁴ respon més aviat a associacions cognitives de diverses construccions; en altres paraules, «a tangled ball of wool, where individual threads cannot be isolated easily, as they are inextricably entangled in other threads, and several may even get interwoven into a single thread» (Pijpops i Van de Velde 2016: 549; cf. Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa).

3.4.2. Relacions d'herència

Les construccions no són entitats aïllades les unes de les altres com si es tractaren d'illes, sinó que estan connectades de moltes maneres en un repertori eclèctic de patrons que conformen una xarxa de construccions. En aquesta línia s'expressen Goldberg (1995: 67) i Fillmore (1999: 115) quan assenyalen que en compte de tractar-se d'un repertori desordenat de construccions gramaticals, es tracta d'una xarxa de construccions ordenada en què les construccions estan connectades les unes amb les altres a través d'enllaços herència. Aquesta aproximació es pot emprar per explicar les relacions entre les construccions gramaticals, però també per il·lustrar les relacions entre les construccions fraseològiques¹³⁵ (Gonzálvez-García 2015:

¹³⁴ Aquesta idea ja la trobem en les introduccions a la Fraseologia de la tradició germànica (cf. Burger, Buhofer i Sialm 1982: 86-89; Palm 1997: 73-76).

¹³⁵ La xarxa de construccions també podria donar compte de la variació fraseològica, la qual reemplaçaria la forma base per una xarxa de construccions fraseològiques connectades estructuralment i semànticament (cf. Petrova 2011: 224-245). Així doncs, allò que resulta interessant en les expressions amb caselles

220). En altres paraules, podríem parlar d'una «complicated network of similarities, overlapping and criss-crossing» (Wittgenstein 1953: 66), en tant que xarxa estructurada que captura generalitzacions i simplificacions per mitjà de construccions que tenen característiques en comú (cf. Mollica i Stumpf en premsa).

Partir de la premissa que qualsevol construcció és una instància d'una altra construcció més esquemàtica ofereix la possibilitat de poder relacionar les unitats fraseològiques en una xarxa taxonòmica en diferents nivells d'esquemàticitat. Aquestes connexions entre construccions fan referència a les relacions verticals d'herència en el contínuum lexicó-gramàtica (cf. Goldberg 1995: 74-81), de manera que «una construcción (parcialmente) esquemática tiene como instancia diversas construcciones (parcialmente) especificadas, que heredan rasgos de la construcción más esquemática» (Gras Manzano 2010: 289; cf. Ziem i Lasch 2013: 98). En aquest context, Kay i Fillmore (1999: 31) consideren que les unitats fraseològiques es poden entendre en tant que instàncies de construccions més generals, les quals poden ser considerades microconstruccions¹³⁶, segons la terminologia de Traugott i Trousdale (2013: 16).

buides és el grau de flexibilitat dels ítems lèxics que poden emplenar dita casella, de manera que un estudi de la casella buida ofereix una descripció d'expressions emparentades, que no pas una simple expressió amb una casella buida (Fillmore 2002).

¹³⁶ En aquesta línia, els esquemes equivalen a les macroconstruccions i les mesoconstruccions serien subesquemes (cf. Traugott 2008b, 2008c; Trousdale 2010). Anys més tard, Traugott i Trousdale (2013: 16) van fer xicotets canvis en la

El concepte d'enllaç d'herència¹³⁷ està basat en la idea que hi ha una relació d'herència entre dues construccions, en què la informació s'hereta des dels nodes pares cap als nodes fills. En altres paraules, quan dues construccions estan relacionades per mitjà d'enllaços d'herència, una d'elles hereta algunes de les característiques, mentre que l'altra construcció domina o motiva la primera. Els enllaços d'herència poden formar estructures en forma d'arbre, en què cada construcció fill té un pare, però a sovint els enllaços poden ser múltiples de manera que una construcció fill pot tenir diferents construccions pares. Aquest cas s'anomena herència múltiple i permet que «a given construction in the hierarchy to inherit from more than one dominant construction» (Goldberg 1995: 73); al mateix temps, és possible que una única construcció pare tinga diferents construccions filles.

En aquest context, a partir de Mellado Blanco (en premsa), la construcció semi-esquemàtica [A ESTÁ a un $X_{\{\text{unidad de medida}\}}$ (de distancia) de B] 'la distancia entre A i B es $X_{\{\text{unidad de medida}\}}$ ' està llicenciada per la construcció d'estructura argumental [SUJ V SP_[local]] per mitjà d'un enllaç d'instància, tenint en compte que la

divisió tripartida i adopten la distinció entre microconstruccions, subesquemes i esquemes. Aquests termes, però, funcionen en tant que mecanismes heurístics que permeten entendre les relacions de la jerarquia interna d'una xarxa de construccions, i no com categoritzacions absolutes (Gyselinck 2018: 32).

¹³⁷ Les construccions emergents en el sentit sincrònic no sorgeixen del no res, sinó que reflexen relacions analògiques o metafòriques o, en sentit general, relacions hereditàries (Mollica i Schafroth 2018).

primera és una versió més específica de la segona construcció. Un altre cas d'herència per un enllaç d'instància podria ser la construcció *estar a un paso de*, que està llicenciada per la construcció parcialment esquemàtica [A ESTÁ a un X de B_{evento}] 'inminencia de B_{evento}'. També es poden donar extensions metafòriques entre dues construccions com seria el cas de la construcció [A ESTÁ a un X_{unidad de tiempo} de B_{evento}], la qual ha sorgit com a conseqüència d'una herència vertical per un enllaç d'extensió metafòrica a partir de la construcció [A_{origen} ESTÁ a un X_{unidad de medida} (de distancia) de B_{objetivo}] mitjançant la metàfora ontològica de la vida quotidiana EL TEMPS ÉS ESPAI.

Els enllaços entre les diferents construccions no sempre adopten la forma d'una jerarquia vertical, sinó es poden donar relacions horitzontals interconstruccional, fet que permet enriquir la xarxa jeràrquica (cf. Van de Velde 2014: 147). Així doncs, construccions fraseològiques com [*de X a X*] i [*de X en X*] presenten similituds des del punt de vista semàntic i pragmàtic quan s'actualitzen amb substantius temporals, com seria el cas de les instàncies *de mes en mes* i *de dia a dia* (López Meirama i Mellado Blanco 2018; cf. Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa).

3.4.3. La productivitat

Un dels trets essencials de les unitats amb caselles buides o dels esquemes fraseològics és, com apuntàvem més amunt, l'absència de fixació, característica que entra en contradicció amb les propietats essencials que la investigació fraseològica ha propugnat des dels seus inicis, tenint en compte que tant des d'una concepció ampla com

estreta de la Fraseologia la fixació formal estava considerada un criteri definitori perquè un grup de paraules es pogués considerar en tant que unitat fraseològica. En consonància amb la variació, les unitats amb caselles buides o els esquemes fraseològics es caracteritzen per ser patrons productius, tret que també entraria en contradicció amb la concepció de les unitats fraseològiques prototípiques en virtut del seu caràcter no productiu. En aquest sentit, alguns autors han considerat que els usos creatius es troben fora de la norma, de manera que no es poden entendre en tant que unitats fraseològiques per sí mateixes i han de considerar-se més aviat com fraseologismes ocasionals (Mena Martínez i Martí Sánchez 2015: 66).

Les gramàtiques de construccions, en canvi, són un model gramatical que s'adeqüen perfectament a la descripció d'un major o menor grau de productivitat de les unitats fraseològiques a partir de la noció de construcció fraseològica, fenomen que, directament relacionat amb la freqüència *type* i l'esquemàticitat, «is measured in the context of a construction to determine how many different items occur in the various schematic slots of a construction» (Boas 2013: 247; cf. Gras Manzano 2010: 289). Així doncs, els conceptes de freqüència *token* i freqüència *type* són dos factors clau per determinar la productivitat: d'una banda, la freqüència *token* està íntimament relacionada amb la freqüència absoluta d'ocurrències (Goldberg 2006: 93), la qual afecta

el grau de fixació cognitiva (*entrenchment*)¹³⁸; d'altra banda, la freqüència *type* depèn de la varietat d'ítems lèxics que omplenen la casella buida d'un patró, fet que té un impacte directe en la productivitat, així com en la convencionalització de dit patró (Bybee 2013: 61). A més a més, el nombre d'instàncies úniques de cada *slot*, hàpax, és també un criteri per a mesurar la productivitat d'un patró (Zeschel 2012: 174; Cappelle 2014: 269).

La raó per la qual la freqüència *type* promou la productivitat és perquè una alta freqüència *type* fomenta l'esquemacitat d'una construcció i l'esquemacitat d'una construcció és una condició essencial perquè una construcció pugui considerar-se productiva. A partir d'una major evidència sobre una determinada generalització, s'aplicarà amb una major seguretat l'esquema en nous contextos; en altres paraules, «a pattern is considered extendable by learners only if they have witnessed the pattern being extended» (Goldberg 2006: 99). En aquest context, Mellado Blanco (2020c) duu a terme una anàlisi de la construcció fraseològica [(no) PRON_{PERS} *importar*

¹³⁸ Una alta freqüència *token* permet que binomis com *entre bromas y veras* presenten un cert grau de lexicalització, fet que comporta la impossibilitat d'alterar l'ordre dels constituents en un procés que culmina en la creació de locucions idiomàtiques (Mellado Blanco i López Meirama 2017b: 258). En aquesta mateixa línia, una alta freqüència *token* permet que un *token* es convertisca en *type*, com seria el cas de la microconstrucció [*más tonto que Abundio*] (Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa). En aquest punt, s'hauria de determinar a partir de quina freqüència un *token* es converteix en una construcció pròpia, fet depèn de la fixació cognitiva i la capacitat per a llicenciar extensions analògiques.

[SN[DET_{NUMERAL} + N_{MASC}{objeto tabuizado o de escaso valor;}]] ‘no importar absolutamente nada’, a partir de la qual determina que la construcció és més productiva en el subcorpus de l’espanyol d’Amèrica en comparació amb l’espanyol d’Espanya tenint en compte que el 61,25% de les instàncies estan ocupades pels deu substantius més recurrents, en comparació amb el 88,87% de l’espanyol d’Espanya. Per tant, a major diversitat d’ítems lèxics que ocupen un determinat *slot*, més alta serà la freqüència *type* i, per consegüent, major serà la productivitat de la construcció¹³⁹, la qual estarà més cognitivament fixada. Segons aquesta aproximació a la productivitat, no totes les instàncies d’un patró contribueixen de la mateixa manera a la consolidació d’un esquema (Bybee 1995: 434): una alta freqüència *type* contribueix a la productivitat, mentre que una alta freqüència *token* minva la productivitat a partir de la consolidació que comporta la repetició d’un mateix patró, tenint en compte que l’estructura interna no es pot analitzar (cf. Bybee 1985, 1995; Goldberg 2006, 2019).

Una altra aproximació a l’estudi de la productivitat és la que exposa Barðdal (2008), qui considera que la productivitat ve determinada per la freqüència *type* i la coherència semàntica de la construcció, i la relació inversa entre totes dues. En altres paraules: quant major siga

¹³⁹ Una noció rellevant en aquest punt és la de *coverage*, tenint en compte que «[t]he greater the degree to which previously attested instances fill a semantic space that includes the potential target instance, the more confident speakers will be in using the target instance» (Goldberg 2006: 100; cf. Suttle i Goldberg 2011: 1254-1256; Goldberg 2019: 65-68).

la freqüència *type* d'una construcció, menor serà la coherència semàntica necessària perquè una construcció es considere productiva. A partir de la premissa que les construccions existeixen en diferents nivells d'esquemàticitat, la proposta de Barðdal considera que la productivitat és un fenomen gradual que va des de la productivitat total, tot passant per diferents graus de productivitat fins arribar a les extensions analògiques, de manera que la productivitat total i l'analogia són dues cares d'una mateixa moneda. En aquesta aproximació, doncs, la freqüència *token* adquireix una importància essencial a l'hora de determinar la productivitat, a diferència de la postura que assumia la literatura lingüística (cf. Bybee 1985, 1995, 2001; Bybee i Thompson 1997), però en els nivells menys esquemàtics: una alta freqüència *token* és un factor important a l'hora de determinar la productivitat per a les extensions analògiques en els nivells menys esquemàtics. En aquesta mateixa línia es pronuncia Zeschel (2012: 228), qui considera incloure la creativitat dins de l'estudi de la productivitat: els usos no convencionals d'una construcció han de tenir-se en compte perquè ens poden dir alguna cosa sobre les estratègies d'extensió de l'ús de la llengua i les convencions lingüístiques existents¹⁴⁰. A partir de la construcció

¹⁴⁰ En efecte, en la definició de creativitat lingüística de Langacker (1987: 490), la creativitat, en el sentit que els parlants «juguen» amb les construccions, és un símptoma de productivitat: «[t]he creation of novel expressions, including extensions (involving figurative language, the adaptation of linguistic units to new situations, or *even willful violation of convention*) and also the straightforward

estar a un paso de (Mellado Blanco en premsa) es plantegen extensions analògiques atenent a una freqüència *token* elevada (1079 ocurrences) i, per tant, un alt grau de fixació cognitiva (cf. López Meirama i Iglesias Iglesias en premsa). Així doncs, els ítems lèxics sorgeixen analògicament a partir del catalitzador *estar a un paso de*, en què *slot fillers* com *pestañazo*, *soplido*, *aliento*, *parpadeo*, *aleteo*, *resbalón*, *empujoncito*, *jadeo*, *soplo*, *pestañeo* o *impulso* comparteixen amb *paso* el significat d' 'acció ràpida duta a terme amb el cos humà'. Un altre exemple seria *estar a un click de* (Mellado Blanco en premsa), que respondria també a una extensió analògica a partir de la construcció prototípica i més freqüent i cognitivament fixada *estar a un paso de* (13618 ocurrences), la qual no és una instància llicenciada a partir d'un esquema més abstracte (cf. Zeschel 2009; Rasulic 2010). Aquesta idea ve reforçada pels següents fets: (i) tant 'click' com 'paso' fan referència a accions de curta durada i es poden interpretar en tant que quantificadors; (ii) ambdós són substantius masculins i; (iii) tant *estar a un click de* com *estar a un paso de* tenen una semàntica prosòdica força positiva. Malgrat tot, la diferència entre totes dues construccions radica en el fet que *estar a un click de* està en un procés de lexicalització i idiomatització, tenint en compte que l'ítem *click* encara no està desemantitzat i l'alta freqüència *token* de què disposa (1163 ocurrences). Aquesta darrera permet considerar que la construcció es troba en un procés de fixació

computation of fully sanctioned expressions» (l'èmfasi és nostre; cf. Gyselinck 2018: 22).

cognitiva, que pot donar lloc a la dessemantització de l'ítem lèxic *click*.

En les construccions comparatives fraseològiques, les extensions analògiques es produeixen a través d'expansions del segon element de la comparació amb l'objectiu d'emfasitzar el significat fraseològic de la comparació. Es tracta doncs d'un mecanisme essencial per tal de contrarestar el desgast expressiu de les comparacions que s'empren amb una freqüència *token* elevada. En altres paraules, quant major siga la freqüència *token*, hi ha una major probabilitat que el comparat experimente una expansió dels seus components. Seria el cas de la microconstrucció [*más tonto que Abundio*], la qual disposa d'una alta freqüència amb un total de 66 ocurrences en el corpus esTenTen18, de les quals 14 són modificacions creatives o jocs de paraules. Instàncies com *más tonto que Abundio, que mira que Abundio era tonto de cojones* o *más tonto que Abundio, que para poder comprar los cordones vendió los zapatos* posen de manifest el caràcter eminentment humorístic que s'aconsegueix per mitjà de les extensions analògiques (Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa; cf. Ivorra Ordines en premsa).

El darrer índex de la productivitat són aquelles realitzacions que apareixen amb una freqüència absoluta molt baixa (*hàpax*). En cas que una construcció dispose de moltes ocurrences *hàpax* indica que es tracta d'una construcció amb una fixació cognitiva alta i, per tant, d'una construcció molt productiva (cf. Ziem i Lasch 2013: 106). Així doncs, López Meirama i Mellado Blanco (2020: 105) determinen que la construcció [*entre* + S_{plural/corporal}] és productiva tenint en compte que dels 297 substantius diferents que s'han registrat, un 54% dels

casos es comptabilitzen només una vegada i al voltant del 16% es comptabilitza dues vegades.

4. Anàlisi de les dades

La bellesa i la lletjor es defineixen sempre en relació amb un model, l'ésser humà, la proporció, la lluminositat, la integritat, etc., una cosa ha de mostrar les característiques que la seua forma ha imposat a la matèria. És per aquest motiu que la lletjor s'associa amb tot allò desproporcionat, per excés o per defecte, i en definitiva, tot allò que s'oposa a la bellesa, tot i que l'heterogeneïtat de fenòmens que es poden qualificar amb l'adjectiu de lleig fa que la lletjor no siga simplement una mera negació de la bellesa. És precisament en aquesta línia de raonament que trobem múltiples interpretacions de la lletjor al llarg de la història, qualitat que s'ha abordat de manera diferent segons cada context determinat (cf. Alzuru 2018).

En els següents apartats presentem una anàlisi de caire construccionista de les construccions comparatives intensificadores que expressen la lletjor en grau màxim en català, espanyol, anglés i francès. La secció 4.1. mostra els corpus de les diferents llengües que serveixen de font per a la posterior anàlisi que descrivim de manera detallada en la secció 4.2., la qual subdividim en cinc subseccions. Tot començant pel buidatge dels corpus a partir del programari de gestor de corpus i anàlisi de textos *Sketch Engine*, la subsecció 4.2.1. indica els nombres absoluts de comparacions intensificadores que hi ha en cadascuna de les construccions (cf. Ivorra Ordines 2021b), xifres que ens permeten determinar la fixació cognitiva (*entrenchment*) de la construcció objecte d'estudi respecte a les xifres absolutes de cadascun dels patrons que han servit per fer la cerca; tot seguit per la subsecció 4.2.2., en què s'estudia el fenomen de la

polisèmia, tenint en compte que les construccions presenten diferents variants contextuals de significat. A continuació, la subsecció 4.2.3. analitza la naturalesa dels *slots fillers* que actualitzen la casella buida en cadascuna de les construccions, moment en què el fenomen de la coerció té un paper important per fer èmfasi en la importància de la noció de construcció fraseològica. Finalment, d'una banda, la subsecció 4.2.4. aborda el fenomen de la productivitat a partir de la freqüència *type* (ítems lèxics diferents que actualitzen la casella buida) i el nombre d'*hàpax* o ocurrencies amb una freqüència molt baixa dins del corpus, els quals incideixen en la fixació cognitiva de la construcció fraseològica; d'altra banda, la subsecció 4.2.5. aborda el fenomen de la creativitat, l'altra cara de la moneda de la productivitat, mitjançant les extensions analògiques –modificacions creatives a partir de microconstruccions amb una alta freqüència d'ús– i les relacions horitzontals –contaminacions entre construccions.

4.1. Elaboració dels corpus en les diferents llengües

En els últims cinquanta anys, la Lingüística de Corpus s'ha consolidat bé siga en tant que metodologia d'anàlisi i font d'exemples que il·lustren una teoria basada en corpus o en tant que inspiració i camp d'estudi per elaborar noves teories que se centren en l'ús real de la llengua en el seu context. En aquesta tendència, la Fraseologia s'ha mantingut actualitzada als avenços que es donaven en l'accessibilitat i ús de corpus. En efecte, des dels primers estudis s'ha posat de manifest una baixa freqüència de les unitats fraseològiques, en

comparació amb una alta freqüència d'aparició dels elements que les componen, així com la variació que experimenten les unitats fraseològiques, les quals sempre havien estat descrites en tant que unitats estables des del punt de vista formal (Corpas Pastor 2014: 134). En definitiva, la Fraseologia havia mostrat un especial interès per les característiques formals de les unitats fraseològiques i no tant pel seu significat.

Aquest enfocament a l'estudi de la fraseologia, consegüentment, dificultava una anàlisi completa de determinades unitats fraseològiques, concretament d'aquelles amb caselles buides en els seus components tenint en compte l'absència de fixació i, per tant, la variació o productivitat que les caracteritza (Mellado Blanco 2020a: 20). En contraposició amb aquesta perspectiva eminentment centrada en la forma, l'enfocament actual de la Fraseologia adopta una visió integradora i analitza la forma i el significat en el seu conjunt que, juntament amb l'accés a macrocorpus (cf. Gries 2013; Yoon i Gries 2016; Corpas Pastor 2018; Hoffmann, Horsch i Brunner 2018), ha permès tenir en consideració informació que havia quedat relegada a un segon pla i, al mateix temps, aprofundir en la noció de productivitat que caracteritza aquestes unitats amb caselles buides. Aquesta nova perspectiva de la Fraseologia està en perfecta consonància amb dos pilars fonamentals de les gramàtiques de construccions: d'una banda, la noció de construcció gramatical en tant que emparellament de forma i significat amb una funció pragmàtica global (Goldberg 2006: 5) i; d'altra banda, la premissa que la gramàtica està íntimament relacionada amb l'experiència del parlant, fet que permet no excloure cap informació de l'objecte

d'estudi perquè els límits entre el centre i la perifèria són difusos (cf. Diessel 2019).

En aquest rerefons, la nostra anàlisi està basada en corpus a partir del programari de gestor de corpus *Sketch Engine*, un programari d'anàlisi de text desenvolupat per Lexical Computing Limited. Actualment, disposa de més de cinc-cents corpus en noranta-cinc llengües diferents i permet fer cerques en corpus de grans dimensions atenent a paràmetres varis.

4.1.1. Corpus del català

Per motius de la mida dels corpus de què disposa el català i amb l'objectiu d'obtenir més ocurrencies per a una posterior anàlisi, hem emprat dos corpus: d'una banda, el *Catalan Web Corpus 2014* (*caTenTen14 v2*), un corpus de textos a partir de la compilació de textos d'Internet. Forma part de la família de corpus *TenTen*, que és un conjunt de corpus processat des de corpus amb una mida de més de 10 bilions de paraules. Conté un total de 210 513 880 *tokens*, a partir de la Viquipèdia en català (0,472%) i pàgines web amb domini *.cat* (49,262%). D'altra banda, el *Timestamped JSI web corpus 2014-2020 Catalan*, amb un total de 427 784 408 *tokens*, forma part de la família de corpus *Timestamped JSI* creat a partir del flux de notícies IJS per l'Institut Josef Stefan, a Eslovènia.

4.1.2. Corpus de l'espanyol

També de la família de corpus *TenTen*, per a l'espanyol hem emprat l'*Spanish Web 2018* (*esTenTen18*). El corpus, al seu torn, està format pels subcorpus *European Spanish Web* i *American Spanish Web*, els

quals sumen un total de 17 553 075 259 *tokens*, de manera que podem considerar que es tracta d'un macrocorpus. El domini de l'espanyol europeu representa quasi la meitat del corpus, concretament un 49,32%, mentre que l'espanyol americà, un 46,46% i, finalment, un 4,21% és de procedència indefinida, percentatges que permeten la comparació entre els dos subcorpus en anàlisi de la variació diatòpica. Els països hispanoamericans que tenen domini propi són Argentina, Bolívia, Colòmbia, Costa Rica, Cuba, Equador, Guatemala, Hondures, Mèxic, Nicaragua, Paraguai, Perú, República Dominicana, Salvador, Uruguai, Veneçuela i Xile.

4.1.3. Corpus de l'anglès

Dins de la família *TenTen*, hem fet servir el corpus *English Web 2013* (*enTenTen13*) per a l'anglès. Consta d'un total de 22 728 686 012 *tokens* a partir de més de 37 061 719 documents, amb una major incidència de pàgines web amb domini del Regne Unit *.uk* (5,202%), mentre que la resta de dominis es presenten amb un menor percentatge: el domini australià *.au* amb un 1,811%, el domini canadenc *.ca* amb un 1,582% i el domini estatunidenc *.us* amb un 0,722%.

4.1.4. Corpus del francès

També de la família de corpus *TenTen*, hem utilitzat el *French Web 2012* (*frTenTen12*) per al francès. Està format per un total de *tokens* i els dominis amb una major presència són *.fr* amb un 21,369% i, amb una presència molt menor hi ha el domini *.ca* amb un 1,826%.

4.2. Descripció de les construccions

4.2.1. Els corpus: la fixació cognitiva (*entrenchment*)

L'estudi que presentem tot seguit està basat en les ocurrències dels corpus que acabem de descriure en l'apartat anterior, de manera que fem una cerca dels patrons que representen el camp conceptual de la lletjor en grau màxim en les diferents llengües que analitzem: català, espanyol, anglès i francès¹⁴¹. A partir de la premissa que tant en les comparacions d'igualtat (*Su pelo es tan negro como el carbón*) i en les comparacions de superioritat (*Su pelo es más negro que el carbón*) es produeix una intensificació que equival a 'muy negro' (García-Page 2008b: 146), fem el buidatge dels patrons tant en forma de comparació d'igualtat com de comparació de superioritat que expressen la lletjor en grau màxim en les diferents llengües (cf. Philip 2008).

Per a l'estudi de la lletjor en català ens hem basat en les ocurrències dels corpus *Timestamped JSI web corpus 2014-2020 Catalan* i *caTenTen 14 v2*¹⁴² a partir de la cerca del patró <lleig com>. En la

¹⁴¹ En l'[enllaç](#) d'Ivorra Ordines (2021b), hi ha els documents de les deu construccions en les quatre llengües que formen part de l'anàlisi d'aquest treball. Concretament, en el document «readme.txt» es mostren les instruccions, en català i en anglès, per poder interpretar com s'han presentat els resultats i les ocurrències de cadascuna de les construccions.

¹⁴² Un dels problemes que pot presentar la Lingüística de Corpus és l'absència de corpus estables de referència prou amplis i representatius com per poder dur a terme

cerca hem considerat *lleig* com lema i, conseqüentment, hem inclòs totes les formes possibles (*lleig, lletja, lletjos, lletges*). La recerca del patró que hem mencionat ofereix un total de 47 ocurrencies, de les quals un 31,91% (15 ocurrencies) correspon amb la construcció comparativa intensificadora, en què la forma en femení i singular predomina amb 8 ocurrencies, seguit del masculí i singular amb 4. Aquest fet implica que tres quartes parts de les ocurrencies no estan llicenciades per dita construcció, sinó per altres com la construcció comparativa gramatical (exemple 1), la construcció [*tan ADJ com ADJ*] (exemple 2), la construcció en què *com* és un adverbi (exemple 3), la construcció [*ADJ com VÈSSER*] de significat causatiu (exemple 4), entre d'altres possibilitats amb menor freqüència.

- (1) Sembla una història d'amor abocada al fracàs, però gràcies al més net i pur lirisme un home **tan lleig com Simó** pot aconseguir que una xica tan guapa i magnètica com l'Eulàlia s'enamora d'ell. La bella i la bèstia (estava cantat).¹⁴³ [SkE 19247146]
- (2) Los Angeles és l'única que sembla que es resisteix a ser reduïda a runa pels extraterrestres responsables de l'atac, uns alienígenes **tan lletjos com perillosos**. I llavors és quan entren en acció un grup de 'marines' comandats per un dur

anàlisis fraseològiques amb garanties, motiu pel qual hem decidit emprar dos corpus diferents del programari gestor de corpus Sketch Engine (cf. Corpas Pastor 2014).

¹⁴³ Els exemples han estat sotmesos a una revisió ortogràfica i de puntuació.

sergent, interpretat per Aaron Eckhart, ni més ni menys que el malvat Dues Cares, a 'El cavaller fosc', la segona aventura de 'Batman' amb Christian Bale. [SkE 28638201]

(3) Em vaig posar a remenar i vaig trobar que hi ha tota la seva actitud estètica, però també coses que serien molt **lletges com** parar concerts perquè la gent s'anés a inscriure per votar o anar al Parlament a protestar pel Parental *advisory* o a incloure a les seves cançons referències immediates a Reagan... Imagina't aquí fer referència a Rubalcaba... [SkE 135949417]

(4) Què és el que feu ara que no podeu menjar polles ni robar? Com viviu? Policia 1: No què? Si abans devies menjar-te poques polles, **lleig com ets**. I ara què fas? Una altra vegada per aquí? Et vaig dir l'altre dia que no pots estar per aquí, no et vaig denunciar. [SkE 388066826]

Tenint en compte tots dos corpus, hem seguit el mateix procediment per a l'anàlisi del patró <més lleig que>, el qual ofereix un total de 54 ocurrences, de les quals un 29,63% (16 ocurrences) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. En aquest cas, en canvi, predomina el masculí i singular amb 12 instàncies, seguit pel femení i singular amb 3. De la mateixa manera que ocorre amb el patró anterior, hi ha, per consegüent, ocurrences que no estan llicenciades per la comparativa intensificadora, sinó per altres construccions com la construcció intensificadora concessiva [*per més lleig que X*] (exemple 5), la construcció comparativa de superioritat o la construcció superlativa (exemples 6-7) o la

construcció fraseològica [*Quin* SUBS *més* ADJ] amb funció intensificadora (exemple 8).

- (5) No siguis repetitiu, pots dir el mateix de moltes maneres, però no facis servir sempre la mateixa foto i text. Volem dades! Sí, **per més lleig que soni**, quantes més dades tinguem (ja teniu una base de dades pròpia dels clients?), més fàcil serà prendre decisions. [SkE 14870680]
- (6) Des de Madrid, la celebració és vista com una provocació. El senyor Relaño compara l'acció de Messi amb la celebració de Raúl en un altre Clàssic, quan va fer callar el Camp Nou. “Em sembla **més lletja que la de Raúl**”, opina el periodista. Piqué, a la seva manera, ha tornat a utilitzar les xarxes socials per criticar la premsa madridista. [SkE 140321392]
- (7) És de les barreges d'interessos particulars amb interessos polítics **més lletges que he vist mai**. Anava a posar un exemple de si algú pot imaginar el president d'Unión de Centro Democrático [...] fent de portaveu de Ruiz Mateos en ple cas Rumasa i els parlamentaris d'aquests partits defensant els arguments de Ruiz Mateos en les bancades del Congrés contra el govern socialista. [SkE 35755880]
- (8) Diuen que bellesa i veritat van de bracet. Si és així, **quin món més lleig que ens ha tocat de viure!** Posem-hi sang i senyes a fer surar la veritat en l'oceà de mentides, perquè s'ofeguen en *fake news* homes i civilitzacions. Que el planeta Terra està a punt d'infart de tanta voracitat extractiva sense fedatari. [SkE 232820949]

La lletjor, en el cas de l'espanyol, l'estudiem mitjançant el corpus *esTenTen18* a través del patró <feo como>. En la cerca també hem considerat les formes de gènere i nombre corresponents a l'adjectiu *feo* (*feo, fea, feos, feas*). La recerca del patró ofereix aleshores un total de 3414 instàncies, de les quals 599 ocurrencies (17,54%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora¹⁴⁴. En aquest cas, predomina el masculí i singular amb un total de 304 ocurrencies, seguit del femení i singular amb 148 ocurrencies. Així doncs, veiem que gran part de les instàncies estan llicenciades per altres construccions, com la construcció comparativa gramatical (exemples 9-10), la construcció comparativa irreal (exemple 11) o la construcció en què *com* té un valor aproximatiu (exemple 12), entre d'altres.

(9) ¡Saludos desde México (feo)! Una semana y ya estoy harto de frijoles, arroz y tortillas... La comida es **tan fea como las chaparritas de la zona** y algunas viejas que andan por aquí. ¿Dónde está el banner de Macri...? A mí me aparecen páginas de repuesto y autopartes para vehículos 4x4. [SkE 248922222]

(10) Al fin llegamos a la capilla, mi hermano en cuanto mi tío apagó la camioneta, salió prácticamente disparado, yo solo esperé a mi tía, entre agarrada de la mano de mi tío y pude ver

¹⁴⁴ L'estudi de corpus permet constatar que hi ha una tendència predominant a l'elisió de la primera partícula comparativa *tan*, ja que només s'utilitza en un 7,18% de les ocurrencies (43 de les 599).

los dos ataúdes me acerqué y vi a mi madre, [...] ni siquiera parecía que había muerto en un accidente **tan feo como en el que ellos murieron**. Entonces, me acerqué al de mi padre [...], su cuerpo musculoso poco se veía, su piel de tono bronceado, aunque él nunca iba a la playa, su cabello negro y sus ojos iguales a los de mi hermano. [SkE 1603461836]

- (11) Pero también para Erasmo es crucial la locura en la amistad, en el deleite de banquetes, en amar lo **feo como si fuese bello**, en la aceptación del matrimonio y en la existencia de las empresas magnas y las ciencias. Aunque también es causa de la guerra. [SkE 230928968]
- (12) Una habitación demasiado grande pero la cama en una esquina justamente debajo del A/C porque la habitación tiene muchas ventanas. Son habitaciones alfombradas y olía muy **feo como a orines**. Lo peor de este hotel son las camas, colchones muy viejos y todos los resortes sonaban. [SkE 1323047643]

Quant al patró <más feo que>, obtenim un total de 3238 ocurrències, de les quals 1108 (34,22%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. En aquest cas també, el masculí i singular presenta una major incidència amb un total de 592 ocurrències, seguit pel femení i singular amb 313 ocurrències. Així doncs, en la cerca trobem instàncies que estan llicenciades per altres construccions com la construcció comparativa gramatical (exemple 13), la construcció intensificadora concessiva [*por más feo que X*] (exemples 14-15), la construcció fraseològica [*¡Qué SUBST más ADJ!*] amb funció intensificadora (exemple 16), la construcció

comparativa de nucli coincident (exemple 17) o la construcció comparativa amb marca irònica¹⁴⁵ (exemple 18), entre d'altres menys freqüents.

- (13) –Ay, ¿qué tal un embarazo de ese caremarrano? Dios me libre, que ya los tuve bien feos para atraer otro **más feo que mi marido**. Pero, de verdad, Chucky va a ampliar la seguridad democrática, los tales proyectos mineros, el tal biodiesel y tantas cosas más que te digo que los desplazados vamos a ser 44 millones de colombianos. [SkE 166155277]
- (14) ¿Por qué tienen que ser lindos y seductores los artistas? Y, en todo caso, ¿cuándo aparece la belleza del artista, **por más fea que sea la persona**? ¿Somos capaces de ver belleza, cuando ésta tiene lugar, aún en el rincón más desahuciado del planeta humano? [SkE 43261627]
- (15) Definitivamente es el futuro de las armas convencionales, yo ya me puedo imaginar con un rifle láser, **por más feo que suene**, sucederá y debemos aceptarlo. Ahora este rayo rompió un nuevo récord ya que, si antes pudo estar prendido y funcionando por 8 horas funcionado a 500 kilovoltios, [...]

¹⁴⁵ El mecanisme de la ironia permet que el parlant done a entendre el contrari d'allò que diu a través d'una implicatura conversacional generalitzada. Seguint la distinció de Henk i Torrent-Lenzen (2010), en aquest cas la ironia es dona entre el significat figurat i la intencionalitat del parlant (cf. Finkbeiner 2019 sobre el rol de la pragmàtica dins de les gramàtiques de construccions).

por lo que llevan muchísimos meses de adelanto en el desarrollo de esta arma. [SkE 46993830]

(16) Es una de las experiencias que menos nos gusta. Todos hemos tenido esa sensación de “**qué voz más fea que tengo**” cuando nos hemos oído grabados. Es duro, pero... ésa es nuestra voz de verdad. [SkE 2785359033]

(17) AGC –La mayoría necesariamente es idiota y... –Será que la mayoría son **más feos que guapos**. AGC –...idiota y, vamos, el hombre no tiene nada que ver, simplemente es cuestión de las mayorías, que efectivamente han venido triunfando y triunfan, y uno se desespera de ver cómo triunfan. ¿Qué más? [SkE 2811034417]

(18) Mmm... Mmm... Joder, un meme peliculero. Esos para mí son difíciles, porque yo de cinéfilo no tengo nada. Tendré que pensármelo un ratito para ponerlo en mi blog. Recogido queda el guante, compañero (aunque tú eres un cacho **más feo que Rita Hayworth**, por lo del símil del guante, vamos). [SkE 9270323374]

Pel que fa a l'anglés, a partir del corpus *enTenTen13* hem obtingut un total de 4449 ocurrencies del patró <ugly as>, tenint en compte que, en algunes ocasions, no apareix la primera partícula de la comparació¹⁴⁶. Del total de les instàncies, un 26,59% (1183

¹⁴⁶ L'estudi de corpus posa de manifesta una clara tendència a l'elisió de la primera partícula de comparació *as*, fet que evidencia una major associació entre la segona partícula comparativa i el comparatum *i*, per tant, una major fixació cognitiva en tant que unitat (cf. *Corpas Pastor* en premsa). Es tracta d'un clar exemple de

ocurrències) correspon amb la construcció comparativa intensificadora, de manera que hi ha instàncies llicenciades per altres construccions com la construcció comparativa gramatical (exemple 19), la construcció [*it is ADJ as it is ADJ*] (exemple 20), la construcció en què *as* és un connector de causa (exemple 21), entre d'altres.

- (19) “What if I don’t like my bouquets? What if one of my bridesmaids wears a bracelet **as ugly as the one in this photo**? The worries of wedding planning are endless. [...] I didn’t even realize I was lying at first. [SkE 60337276]
- (20) Now you may be thinking “Shannon, why not take a picture of the chicken in the marinade... or the marinade itself?” No. This marinade is **as UGLY as it is YUMMY**. Really! The first time I handed the chicken over to hubs to BBQ he stopped in his tracks starring at the ugly chicken, looked at me doubtfully, shrugged, turned and headed to the BBQ. [SkE 119143251]
- (21) The last ones to a large Austrian breakfast, we get another late start to Grein. The first 10 KM are flat and **ugly as** there are factories in the distance and the river is dirty. The head wind and our noon hunger does not help. We stop for lunch at a Despar. [SkE 853151708]

reducció de la redundància: de les 1183 ocurrències, només un 20,71% (245 ocurrències) tenen les dues partícules de comparació.

En el cas del patró <ugly like>, el nombre és inferior amb un total de 282 ocurrències, pel que es tracta del patró amb menor presència dins del corpus. En efecte, de les 282 ocurrències, només 26 ocurrències (9,22%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. Així doncs, trobem en el corpus altres construccions com la construcció comparativa gramatical (exemples 22-23) o la construcció en què *like* té la funció d'adverbi per indicar que dues coses s'assemblen (exemple 24).

- (22) The sulking on this blog is really sapping of my energy. This week for me has been good. When you have to go through life looking like me, and you know what it's like to be **ugly like me**, then you would understand. Till you have to walk a mile in my shoes, you can take your opinion, and shove it. Tom, I think you've got the wrong idea with positivity. [SkE 194840877]
- (23) The image of this little girl, who fled terrified from mirrors because she was not beautiful like her mother, but **ugly like her father**, once again filled my eyes: she does not play, she watches her brothers and sisters playing in the garden of the house from the balcony of her grandmother's room, the distinguished grandmother, whom she listened to almost all day long as she recounted the old stories of the family's past, rancid and shattered. [SkE 11524882664]
- (24) Believe me. Those hate mail messages I read you are actually some of the tamest ones! The intensity and ugliness of our opponents can be overwhelming. And I don't mean **ugly like not attractive**. Though your governor ain't exactly a looker,

by the way. Maybe if I put Vaseline on my eyeballs... [SkE 5057219998]

Pel que fa al patró <uglier than>, obtenim un nombre elevat d'ocurrències amb un total de 1522¹⁴⁷, tot i que només un 5,39% (82 ocurrències) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. Trobem, per tant, en el corpus altres construccions com la construcció comparativa gramatical (exemples 22-23), entre d'altres construccions menys freqüents.

- (25) That's shallow, most women are shallow assholes yes, but some of the women and I mean some, I know are sweet, like Maybell (yeah, she fucked up, but she was confused, not shallow, the guy she was in bed with was **uglier than me**). If

¹⁴⁷ Tot i que no formen part de l'anàlisi, convé parlar de les 115 ocurrències que obtenim en la cerca a partir del patró <more ugly than>, incidència notable curiosa tenint en compte que es tracta d'un error gramatical perquè l'adjectiu 'ugly' té només dues síl·labes i, per tant, la comparació de superioritat es forma afegint el sufix *-er* a l'adjectiu. De les 115 ocurrències, només dues (1,74%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora: "Panamera is what you'd call "unusual", since we're dealing with a front-engine four-door Porsche super sedan, **more ugly than that bull on steroids**; fast as it may be, it cannot outrun its own hideousness – despite the Turbo and Turbo S versions available." [SkE 504934954]; "If it was dreary in a hundred bleak offices and yawning drawing-rooms, it was drearier still along the edges of the flat Essex coast, where the monotony was the more inhuman for being broken at very long intervals by a lamp-post that looked less civilized than a tree, or a tree that looked **more ugly than a lamp-post**." [SkE 20738761049].

she was shallow, she wouldn't let me up her window every week (sometimes every day). [SkE 3064701413]

- (26) I knew she is a little slut and that she likes to jerk off on the webcam, so I placed a little camera there. She often teases me how all my girlfriends are **uglier than her**. Well, I had to check and confirm that for myself, so I placed a hidden camera in the bathroom and I really gotta admit she is absolutely right. [SkE 3307775673]

Finalment, per a estudiar la lletjor en francès ens hem basat en el corpus *frTenTen12* a través del patró <laid comme>. Hem considerat també les formes de gènere i nombre corresponents a l'adjectiu *laid* (*laid, laide, laids, laides*). La recerca del patró ofereix un total de 849 instàncies, de les quals 304 ocurrences (35,81%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. En aquesta construcció predomina el masculí i singular amb 193 ocurrences, seguit del femení i singular amb 88. Així doncs, quasi un setanta per cent de les instàncies estan llicenciades per altres construccions com la construcció comparativa gramatical (exemple 27) o la construcció en què *comme* és un adverbí marca d'atribució (exemples 28-29).

- (27) Sache qu'il y a beaucoup de manières de faire parler les gens. L'argent est encore ce qui se fait de mieux. Surtout quand on est vieux et **laid comme moi**. Ah ! Nous sommes arrivés. Allons voir cette merveille. [SkE 339702251]
- (28) C'est ça, donc. Une petite boîte où on entasse les gens comme des sardines. Il lève un sourcil. **C'est vraiment laid comme truc**. Et puis c'est minuscule. Pour le coup, il se demande s'il

parviendra à y rentrer en entier. Non pas qu'il soit gros, loin de là... [SkE 192523920]

- (29) J'ai plus tendance à dire "auto" raccourcit d'automobile, en fait. Mais c'est vrai que beaucoup disent un Char. **C'est laid comme mot.** Bah, pour les mots anglais, c'est que les Québécois sont très fiers de leur patrimoine. [SkE 6070166546]

Quant al patró <aussi laid que>, amb un total d'ocurrències un poc inferior als dos altres patrons, 694 ocurrències, d'entre les quals només 48 (6,91%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. La tendència també es repeteix en aquest patró, de manera que l'adjectiu en masculí i singular és el més freqüent amb 29 ocurrències, tot seguit del femení i singular amb 15 ocurrències. Tenint en compte el nombre reduït de construccions comparatives intensificadores que hem detectat, la gran part del corpus està llicenciat per altres construccions com la construcció comparativa gramatical (exemple 30) o la construcció [*aussi laid que ADJ*]¹⁴⁸ (exemples 31-32).

- (30) Les femmes sont **aussi laides que les hommes** ; leurs mamelles sont très-considérables ; elles en ont le bout noir comme du charbon : des voyageurs disent qu'elles n'ont de poil que sur la tête, et qu'elles ne sont pas sujettes à

¹⁴⁸ Es tracta d'una construcció força freqüent en la cerca del patró <aussi laid que> tenint en compte que llicencia 136 ocurrències (19,60% del total de la cerca).

l'évacuation périodique. Tous ces peuples laids sont grossiers, superstitieux et stupides. [SkE 1332293749]

(31) Au Stanserhorn un hôtel sans toit se profile comme un informe cube de pierre. Au Brugenstock on a construit un ascenseur **aussi laid que ridicule**. À Mürren un funiculaire coupe affreusement un ravissant paysage alpestre. Au Piz Languard s'élève un hideux restaurant que la foudre va heureusement se charger de détruire ! [SkE 1257013409]

(32) Il en conclut donc qu'il pouvait essayer une frappe chirurgicale pour arracher la moelle épinière de cet homme **aussi laid que pathétique** pour le paralyser à vie. Ça lui apprendra à humilier ! Pour lui, il était impératif que cet énergumène revoie le jour dans une chaise roulante. [SkE 1507326937]

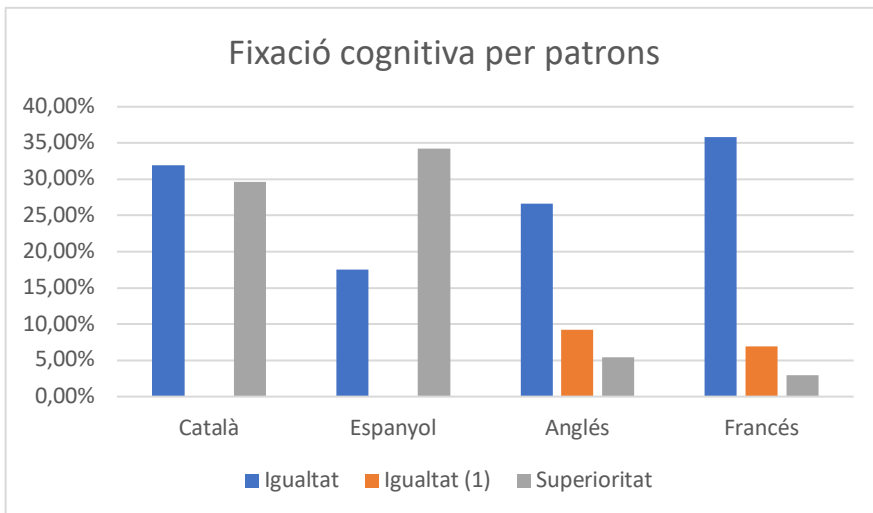
En el cas del patró <plus laid que>, tot i que obtenim de la cerca un nombre semblant d'instàncies que amb el patrons anteriors amb un total de 811 instàncies, només 24 (2,96%) estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora. En aquesta construcció també s'evidencia una major presència de l'adjectiu en masculí i singular amb 11 instàncies, seguit pel femení i singular amb 8 instàncies. Així doncs, quasi la totalitat de les instàncies estan llicenciades per altres construccions com la construcció comparativa gramatical o superlativa (exemples 30-31) i la construcció interrogativa indirecta [VERB *rien de plus* ADJ *que*] (exemple 32).

(33) Tout-à-coup un plongeon sortit : messieurs, leur cria-t-il, vous voyez d'une lieue ce qui manque à ce paon : c'est bien voir, j'en conviens ; mais votre chant, vos pieds, sont **plus laids**

que les siens, et vous n'aurez jamais sa queue. Le travail en milieu scolaire est une des facettes de Piste d'Azur. [SkE 6958726]

(34) Notons que la capacité de remorquage du SSR se chiffre à 2500 livres. Je m'excuse mais c'est vraiment le modèle **le plus laid que j'ai vu depuis longtemps** !!! Quand est-ce qu'on va arrêter de vivre dans le passé !?!?! Je suis tanné de vivre dans la nostalgie des baby-boomers !!! [SkE 324747273]

(35) S'ils s'étaient cassé une jambe [...], presque sur toute sa longueur, la salle possédant le plus beau plafond du musée. **On n'imagine rien de plus laid que l'aménagement de cette pièce**. Le reste est à l'avenant, hélas, et il n'y a pas grande chose dans cette architecture qui mérite d'être sauvé. [SkE 260054842]

Gràfic 1. Percentatges de la fixació cognitiva (entrenchment) de les construccions.

A partir del Gràfic 1 observem el grau de fixació cognitiva (*entrenchment*) dels patrons que expressen la lletjor en grau màxim en català, espanyol, anglés i francès. Des de les gramàtiques de construccions i, concretament, a partir de la Gramàtica de Construccions Cognitiva s'adopta un model basat en l'ús sota la premissa que les construccions que s'utilitzen de manera freqüent esdevenen més cognitivament fixades (*entrenched*) en la memòria, és a dir, «the higher the input frequency of a particular construction, the stronger it is going to be entrenched in the neural network» (Hoffmann 2013: 315; cf. De Smet 2020: 21). Les dades dels corpus, per tant, s'ofereixen com una eina important per a descriure la fixació cognitiva de les construccions (cf. Stefanowitsch i Flach 2017; Hoffmann, Horsch i Brunner 2018). Tot i que el català no disposa d'un nombre semblant d'ocurrències a les tres altres llengües, podem constatar que tant en català com en espanyol empen de manera més o menys equilibrada les dues formes comparatives d'igualtat i de superioritat per expressar la lletjor en grau màxim. En canvi, en l'anglès i el francès hi ha una clara preferència: empen amb més freqüència la construcció comparativa d'igualtat ([*ugly as X*] i [*laid comme X*], concretament amb 1183 i 304 ocurrències, respectivament. Des d'un punt de vista intralingüístic, observem que l'anglès empra amb major freqüència el patró <ugly as> en compte d'<ugly like> (igualtat 1) i el francès, el patró <laid comme> en compte d'<aussi laid que> (igualtat 1) per expressar la lletjor en grau màxim. Si fem atenció als patrons en conjunt de cadascuna de les

llengües, el català¹⁴⁹ és qui presenta una major fixació cognitiva tenint en compte els percentatges de les instàncies que estan llicenciades per la construcció comparativa intensificadora (30,69%) seguit per l'espanyol amb un 25,66%, l'anglès després amb un 20,65% i, finalment, el francès amb un 16,28%.

4.2.2. La polisèmia

La concepció més estesa de la polisèmia és probablement la que proposa Bréal (1897: 154-162), qui va encunyar el terme per identificar el fenomen de la multiplicat de significats o sentits de les paraules. Des d'aleshores, ha estat un tema desconcertant per als investigadors de diferents disciplines com la lingüística, la lexicologia, la psicolingüística, la psicologia i la lingüística computacional, entre d'altres. Des de la lingüística cognitiva, inspirada en la investigació de la filosofia, l'antropologia i la psicologia cognitiva, s'adopta la perspectiva que afirma que la polisèmia és una propietat omnipresent que implica diferents factors (Gries 2015: 473): el significat s'entén com una categorització, de manera que reconèixer que un pardal és una au és el mateix que dir que les aus són una categoria dins de la qual el pardal n'és un membre (Taylor, Cuyckens i Dirven 2003: 1); es considera que el coneixement lingüístic no es pot separar del coneixement

¹⁴⁹ La diferència del nombre d'instàncies entre les llengües pot comportar que les construccions en català tinguin uns percentatges de fixació cognitiva més elevats en comparació amb la resta de llengües.

enciclopèdic del món real, de manera que les paraules no representen el coneixement de la mateixa manera que els diccionaris, sinó que són punts d'accés a un coneixement més ampli (Evans i Green 2006: 160-162; Taylor 2016: 460) i; la teoria dels prototips s'incorpora a l'anàlisi lingüística a partir de la investigació en la psicologia cognitiva, tenint en compte que els subjectes no categoritzen els objectes segons les seues característiques, sinó segons la semblança amb el prototip de la categoria candidata (Geeraerts 2010b: 183-203).

Les paraules polisèmiques són aleshores categories complexes, o categories radials segons la terminologia de Lakoff (1987: 91-114), fet que implica que la seua estructura interna incloga «una constel·lació de sentidos con diferentes grados de representatividad» (Cuenca i Hilferty 1999: 127). Tots aquests sentits s'organitzen en torn a un element central, el prototípic. Des de la Fraseologia, es considera que és la imatge de les unitats fraseològiques qui dona lloc a una gran varietat de matisos i significats contigus i, si considerem el factor emotiu que caracteritzen les unitats fraseològiques, el ventall és encara més ampli (Timofeeva 2007: 1035). Aquest fet implica un alt grau de polisèmia: les unitats fraseològiques més freqüents són més propenses a generar diferents significats a partir d'un significat prototípic central, els quals s'activen en determinats contextos d'ús (cf. Zeschel 2009; Mellado Blanco 2014; López Meirama 2017, en premsa).

En aquest sentit, convé subratllar la diferència entre la «polisèmia» i la «variació semàntica contextual»: mentre que en el primer els fenòmens formen part de diferents categories contextuais, en les

variants semàntiques contextuais els referents formen part de la mateixa categoria contextual. En paraules de Blank (1999: 15):

in normal-life situations, words only occur in concrete utterances and not in their more abstract and somewhat idealized dictionary definition. Thus, one has to define where contextual variation of one sense ends and where the semantic range of another sense starts– this is the distinction between vagueness and polysemy.

En el context d'aquesta investigació, l'ús contextualitzat de les construccions comparatives intensificadores a través de corpus permet veure com les construccions adquireixen diferents matisos de significat o variants semàntiques contextuais de significació¹⁵⁰, tot i que sempre es manté el significat comú de 'molt lleig' o 'lleig en grau màxim'. Segons el model exemplar, els diferents matisos de significat es poden agrupar en categories exemplars segons la semblança semàntica de les construccions, exemplars que es diferencien per la seua força de representació a partir de la freqüència d'ús. Així doncs, les categories exemplars mostren efectes prototípics: els exemplars amb una major representació formaran el

¹⁵⁰ S'entén per *variant semàntica contextual de significació* a «las distintas orientaciones de sentido que presentan todos y cada uno de los tres moldes categoriales nominales existentes en las lenguas naturales (Cosieriu 1978: 50-79) en la realidad concreta del hablar, determinados generalmente por la significación primaria de base y las cosas designadas por las palabras de que se trata» (Morera 2018: 16).

centre d'una categoria, mentre que la resta d'exemplars són més o menys similars a l'exemplar més representatiu (Bybee 2013: 53).

A partir del programari de gestor de corpus *Sketch Engine* analitzem les diferents accepcions que tenen les construccions que hem obtingut en el buidatge en la secció anterior en les quatre llengües tenint en compte les definicions que proporcionen el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* per al català, el *Diccionario de uso del español* per a l'espanyol, l'*Oxford English Dictionary* per a l'anglès i *Le Grand Robert* per al francès.

Les entrades que el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (DIEC2) ofereix serveixen de punt de partida per a determinar les diferents accepcions que podem trobar en les ocurrències dels corpus *Timestamped JSI web corpus 2014-2020 Catalan* i *caTenTen 14 v2*. En les línies que segueixen, s'indicaran les dues accepcions que caracteritzen les construccions fraseològiques [*més lleig que X*] ↔ 'molt lleig' i [*lleig com X*] ↔ 'molt lleig' juntament amb exemples per poder veure els matisos que particularitzen i distingeixen les diferents accepcions. La variant que presenta una major freqüència en el corpus és aquella que fa referència a la lletjor física. Es tracta del significat prototípic de totes dues construccions tenint en compte que el podem trobar en 26 de les 31 ocurrències, fet que representa una gran part del corpus (83,87%). Segons el DIEC2, es defineix de la següent manera: «1 1 *adj.* [LC] Que té un aspecte desagradable a la vista, mancat de bellesa».

- (36) Amb ulls de gripau, dents de xai, nas d'enciam, orelles de moltó i boca de lleó. D'allò que se'n diu un ogre en tota regla.

Més lleig que Quasimodo, el de Nôtre Dame. Però el cas, és que no li feia tanta por com podia semblar... De moment, s'havia ofert a ajudar. [SkE 38680192]

- (37) Igual que a cada vaixell n'hi ha un que és el primer a veure terra, a la família hi ha la batalla de ser el més ràpid a descobrir el secret de la figuera. L'endemà aquella protuberància, d'un verdós innocent i tendre però **lletja com un percebe**, ja havia crescut dos mil·límetres respecte a la vigília. L'exercici d'observació ha estat constant durant la setmana. [SkE 371904776]

La segona accepció respon a la definició següent: «2 adj. [LC] Moralment ofensiu, repulsiu» (DIEC2). Contràriament a l'accepció prototípica i, per tant, la més freqüent, aquesta accepció té una menor incidència en el corpus amb un total de 5 ocurrences de les 31 (16,13%).

- (38) Hi ha gent que diu que no, que és lleig fer això. Per a aquesta gent, vendre un regal és **més lleig que donar a ta mare a canvi d'un sac de fems**. Té una idea de les convencions socials unidireccional: la persona que rep un regal ha de ser feliç encara que el regal sigui un supositori decoratiu amb xinxetes de colors. [SkE 39893539]
- (39) Empar Moliner diu que ahir al Parlament més d'un “es va quedar de pasta de moniato” en veure un “comportament **més lleig que un cotxe per sota**”. La col·laboradora es referia al moment en què a uns ciutadans se'ls hi demana que abandonin la cambra i un d'ells marxa aixecant la mà i cridant “Viva España”. [SkE 16125769]

Per a l'espanyol utilitzem les entrades del *Diccionario de uso del español* (DUE) per veure els diferents matisos de significat que adquireixen les construccions [*más feo que X*] ↔ 'muy feo' i [*feo como X*] ↔ 'muy feo' a partir del corpus *esTenTen18*. En aquest cas, emprarem algunes definicions tal i com apareixen en el diccionari, mentre que d'altres les adaptem perquè s'adeqüen a les ocurrències que hem obtingut en el buidatge i, finalment, plantejem una última accepció. L'accepció central és la que al·ludeix a la lletjor física, de manera que es tracta de la variant semàntica de significat prototípica. De les 1707 ocurrències, 1624 ocurrències¹⁵¹ (95,14%) corresponen al significat de «l adj. y n. Se aplica a lo que impresiona desagradablemente al sentido de la vista» (DUE 2007: 1348).

- (40) La gente que lleva Mac se cree la élite. Por el simple hecho del diseño. Cuando las mejores computadoras de los años 60 eran **más feas que pegar a un padre**. No nos equivoquemos y os lo digo yo, que soy Mac-ero convencido. Pero acepto que me timan porque yo quiero. [SkE 5711940005]
- (41) ¿A poco no está feo? Azucena trató de animarlo, pero no se le ocurrió ni un solo piropo. El hombre realmente era **feo**

¹⁵¹ Resulta particularment interessant una instància de la construcció [*más feo que X*] que podria encaixar tant dins d'aquesta primera accepció com en la segona, tenint en compte que és tant lleig des del punt de vista visual i denigrant al mateix temps: «a veces puede significar “Ahorita (con el significado de “ya, en un momentico, después” depende de quién lo está diciendo, porque un tiempo indefinido o también la no realización de algo” sin decirlo directamente). Esto es **más feo que pegarle a la mamá** (“algo es feísimo, asqueroso”)» [SkE 11123199294].

como pegarle a Dios. –¡Ay! No sabe lo que diera por tener uno, así como el suyo. Odio tener cuerpo de hombre... [SkE 12728757019]

La segona acceptió s'adequa a la següent definició: «2. Aplicado a acciones, *indelicado» (DUE 2007: 1348). Caldria afegir, però, els adjectius de 'condemnable' i 'denigrant' per fer referència a qualsevol tipus d'acció que pugui ofendre alguna persona. Aquesta acceptió té una menor presència en el corpus: de les 1707 ocurrences, només trobem aquesta definició en 44 ocurrences (2,58%).

- (42) Todavía estoy reponiéndome del ataque de risa histórica provocado por tu frase: “¿Y si mis palabras son **más feas que el culo de algún babuino...**?” Dicho esto, entremos en materia. Te doy totalmente la razón: internet es el diablo cuando quieres escribir. [SkE 18684895292]
- (43) Debería estar prohibido por ley que uno tenga recuerdos desagradables que se relacionen con Mario, porque Mario no se merece eso. Es **feo como pegarle a un padre**, cometer un delito grave o pintarle un bigote a la Mona Lisa. Está mal. Si algo debería ser sagrado, según su significado de “intocable”, tendría que ser Mario. [SkE 11807306071]

La tercera variant semàntica de significat respon a la següent definició: «3. De mal aspecto; de manera que *amenaza con algo desagradable» (DUE 2007: 1348). Aquesta variant semàntica també disposa d'una freqüència baixa, tenint en compte que només un

0,88% (15 ocurrences) de les 1707 instàncies presenta aquest matís de significat.

- (44) –La que le atribuye un origen europeo (español). Baile interesante y complejo –¿Qué te pasa Juan? Te veo **más feo que el gobierno de Maduro**, te veo muy afligido. –Es que mi mujer tiene un amante, pero yo no lloro por esa vaina, mi arrecherón es porque el amante es parálítico. [SkE 6601659067]
- (45) Y esta política sin política, este programa económico sin economía es el suicidio de la centroderecha española que prefigura un destino horrendo, **tan feo como el flequillo de Evo Morales** y tan sugestivo como imaginar a Pablo Iglesias [...] ejerciendo de Ministro de Hacienda, o de Cultura, o de lo que sea porque esta gente lo mismo vale para un roto que para un descosido. [SkE 13540176452]

La quarta accepció fa referència a la següent definició: «4. *Col.* Desagradable al gusto o al olfato» (DUE 2007: 1348). Com que algunes de les ocurrences al·ludeixen al sentit de l'oïda (exemple 46), caldria incloure'l en la definició, normalment per parlar d'un soroll que és desagradable d'escoltar. Aquesta variant semàntica de significat també és poc freqüent: només un 1,17% (20 ocurrences) s'adequa a aquests matisos.

- (46) Habrá que compararlo con Radio María, probablemente. Esta radio hace cinco años era infumable y ahora, exceptuando la música (canciones sesenteras **más feas que Picio**) y las oraciones comunitarias (pésima calidad de toma de sonido

que hace que escucharlo sea hasta desagradable, especialmente Laudes y Vísperas). [SkE 10652066356]

- (47) Cuando hablamos de Fernet, estamos hablando de Fernet con coca, ¿no? Porque con soda es **feo como uña encarnada**, no me jodas. Yo hace un tiempo estoy haciendo un esfuerzo terrible para que me guste el FERNET, es que todos mis amigos lo toman... [SkE 14758899302]

La darrera variant semàntica de significat no té correspondència amb el diccionari. A partir de l'anàlisi basada en corpus es poden constatar variants que no estan registrades en els diccionaris i «que salen a la luz cuando se acumulan testimonios textuales de un FR que remiten a un claro significado, hasta el momento no codificado lexicográficamente» (Mellado Blanco 2014: 179; cf. Zeschel 2009: 189). Tenint en compte les ocurrències, fa referència a quan algú no té gana de fer alguna cosa i, per tant, resulta poc atractiu. Hi ha tres ocurrències (0,18%) que s'adeqüen a aquesta accepció, les quals estan llicenciades per la construcció fraseològica [*más feo que X*].

- (48) Cuando la salud se le fue y la muerte se lo llevó, sus amigos compungidos pusieron un cartelito a los pies del ataúd como preciado homenaje: “Morirse es **más feo que Lanata en portaligas**”. El amigo, víctima de los subtes, el tráfico y los pesares ciudadanos en Buenos Aires pidió refugio en el campito aislado de su amigo. [SkE 9063348459]
- (49) Hoy, martes 13 lluvioso y **más feo que la toallita usada de Momia Casán**, echaremos mano a un recurso bloguero que, aunque varias veces utilizado, siempre garpa: las búsquedas

goógllicas a través de las cuales los incautos llegan a este palacio de la pelotudez. [SkE 14874145747]

En el cas de l'anglès emprem les accepcions de l'*Oxford English Dictionary* (OED) per determinar les variants semàntiques de significat de les construccions [*ugly as X*] ↔ 'very ugly', [*ugly like X*] ↔ 'very ugly' i [*uglier than X*] ↔ 'very ugly' a partir del corpus *enTenTen13*. L'accepció central també fa referència a la lletjor física, que es correspon amb la definició següent: «3. Offensive or repulsive to the eye; unpleasing in appearance; of disagreeable or unsightly aspect: a. Of persons. b. Of animals. c. In miscellaneous uses. d. In figurative contexts» (OED). De les 1291 ocurrences, trobem aquesta variant semàntica de significat en un 90,70% de les instàncies (1171 ocurrences)¹⁵².

(50) It's a good thing these guys were **uglier than a monkey's butt**, because otherwise you might notice that they're only 4 feet tall and wearing footy pajamas. Without the bulging cranium and lizard eyes, it isn't a particular fear inducing appearance. [SkE 3274328576]

(51) Pretty feet are one thing I wish for in a woman, and if my next woman has pretty feet, I would orally copulate those feet in a New York Minute, if she wished, and most of them do. But a

¹⁵² Efectivament, les dues instàncies de què parlàvem en la secció anterior llicenciades per la construcció [*more ugly than X*] també adopten la variant semàntica de significat prototípica, és a dir, l'accepció de visualment poc atractiu (vegeu nota a peu de pàgina 147).

lot of feet are **ugly as sin**. Feet remind people of sex and personally, I don't like being reminded that I can't have sex with that attractive woman wearing flip flops. [SkE 178588443]

- (52) I had a morning wood every day since I started abstaining PMO, but this morning I had no libido and morning wood. When I saw a gorgeous gal, I felt nothing and it was like I could see through her makeup and thought that her face was **ugly like hell**, but I think this is just a withdrawal symptom. I was invited to a party by a friend, but I cancelled it because of the headaches and depression I feel. [SkE 157970676]

La segona accepció s'adequa a la definició següent: «4. a. Morally offensive or repulsive; base, degraded, loathsome, vile. In later use also in weaker sense: Offending against propriety; highly objectionable» (OED). Aquesta variant semàntica té una menor presència en el corpus amb només un 5,27% (68 ocurrències) de les 1291 ocurrències que tenen aquesta variant de significat.

- (53) It is a bit ironic that people have been calling Wlad “soft” for years, and now he fights this rough, dirty fight and they're now calling him a cheater. Yes, the fight was **ugly as hell** and will not be on the highlight reel when Wlad is inducted into the Boxing Hall of Fame. But he won. Furthermore, this will put pressure on future refs to penalize Wlad for what I feel is clearly an illegal action. [SkE 4849704137]
- (54) I haven't thought about DTMTBD. That's the one with Christina Applegate, right? I always loved that movie as a kid but thought the love interest was **ugly as hell**. Anyone read

the PBP where Esme [...] goes to Disneyland with some pervy modelling agent who feels her up in Space Mountain or something? [SkE 38909232]

- (55) Have you ever wondered why that man who has such a beautiful partner won't stop bothering you? You may think she is far beautiful than you and that is probably a fact. But she is **ugly like hell** inside... The 43,500-acre stretch between the Massachusetts' towns of Chatham and Provincetown, known as the Cape Cod National Shore, has long been a source of artistic inspiration and historic legend. [SkE 21395587571]

La tercera variant semàntica de significat respon a la següent definició: «5. Offensive or unpleasant to the smell or taste; noisome, nasty» (OED). En aquest cas, també s'hauria d'incloure el sentit de l'oïda per fer referència a un soroll desagradable d'escoltar. Aquesta accepció disposa d'una freqüència baixa, ja que només 14 ocurrences (1,08%) de les 1291 tenen aquesta variant de significat.

- (56) It's completely dispensable, but it has its charms. If that seems like rose-colored hindsight on MGMT's second record, well, it's only because the band's third record is **ugly as mud**. The self-titled collection ups the ante on its predecessor's weirdness, trading naive melody for nauseous mood, attempting to capture a full psychedelic spectrum but instead blurring into gnarly browns and grays. [SkE 13024613149]
- (57) Aside from pretty plants and violent crime, another chief Roc Hester Export is the garbage plate. Invented at Nick Tahoe's, the garbage plate is a tasty train wreck. **Ugly as sin**, customers

pick and choose items off of the menu to customize their plate. The base layer consists of two options; the usual suspects are macaroni salad, home fries, French fries, or baked beans. [SkE 5343680633]

La quarta accepció s'adequa a la definició següent: «6. a. Offensive to refined taste or good feelings; objectionable, disagreeable, unpleasant, not nice. b. Causing disquiet or discomfort; of a very troublesome or awkward nature» (OED). Aquesta variant semàntica té una incidència baixa en el corpus: 20 ocurrences (1,55%) de les 1291.

(58) If she could love him, then that had to mean something good about himself, didn't it? Self-esteem. Even when the truth was **uglier than a hairless mutt**. Terry turned from the mirror. He couldn't get caught up in whatever was going on with Maddie. [SkE 12608066801]

(59) The website was writing about it as much as two to three years ago, prophesying that it would all come to a head and that, when it did, it would likely be **ugly as hell**. I demanded heads back then in an effort to head off the coming destruction. I was ignored and laughed at, in spite of backing up all the allegations with a hell of a lot of "hard facts". [SkE 16154848051]

La cinquena accepció fa referència a la definició següent: «7. a. Somewhat hazardous or perilous. b. Suggestive of trouble or danger. c. Of the weather, sea, etc.: Unpleasantly or dangerously rough, stormy, or boisterous» (OED). Aquesta variant semàntica té una

baixa freqüència en el corpus amb un 0,94%, és a dir, només 12 de les 1291 ocurrences.

- (60) It looks like we completely forgot about history and are heading toward dissatisfying and even terrible consequences. It was **as ugly as a warthog**, but for the 11th time in the past 12 years, 38 of the past 50 and 65 out of 108, the University of Georgia, the oldest state-chartered university in the nation, located in Athens, the Classic City of the South, has bested the Georgia Institute of Technology for the state football championship, 41-34. [SkE 346988721]
- (61) I don't know what that sequence in the turnbuckle was supposed to be. A piledriver? Whatever it was, it was **ugly as sin**, and the leglock that Cena tried to do immediately after made people around me wince. Bryan's win feels a little unexpected. [SkE 7404874716]
- (62) I have abstained from commenting this idea, at origin a Ruskin quote, but now I think it is my duty to tell my opinion; and it is very negative. Because weather can be dreadful and then it is **ugly like hell** too. I can give hundreds of examples, how can be a flood or a blizzard or deadly drought beautiful. When I made an internal contest, the Ruskin quote won, it is the most false and stupid from my huge collection of quotes, aphorisms, proverbs and saying. [SkE 18478598636]

La darrera variant semàntica de significat respon a la definició següent: «8. A. Cross, angry, ill-tempered» (OED). Té una presència molt baixa en el corpus amb només 3 ocurrences (0,23%) de les 1291.

(63) Of course, now that McAuliffe has his sticky fingers all over the Virginia government, look for big help for that criminal Hillary Clinton. She is **as ugly as a toad** these days but goes around oozing this saintliness. She really is morphing into Eleanor Roosevelt, not just speaking to her in trances. [SkE 18209158421]

A banda de les sis accepcions que hem distingit a partir de les ocurrències del corpus, també hem observat que hi ha tres instàncies (0,23%) en què es poden donar dues accepcions al mateix temps: pot donar-se el cas que un pastís siga visualment lleig i, a més, siga dolent des del punt de vista del gust (exemple 64); que un arma siga desagradable a la vista i, al mateix temps, perillosa (exemple 65); que obrir una finestra nova a l'ordinador per mostrar un quadre de diàleg siga estèticament lleig i resulte incòmode per a l'usuari (exemple 66).

(64) And when we got married, two years ago TODAY, our cake topper was the two of us, dressed oh-so-appropriately as the unlikely duo. The cake was **ugly as hell**. But the cake topper was almost as adorable as we are. So, do you need some Paleo treats for your Halloween party? [SkE 830620134]

(65) Full page ads offering civilian versions of weapons used by “America’s elite warriors” [...] are likely to scare the pants off people who are afraid of guns. Many of the modern weapons are **ugly as sin**. Their appearance is threatening, unlike the beautiful lines of a Winchester lever action or single shot rifle, or a Colt single action revolver, or the WW II 45 caliber semi-automatic pistol, guns that do not have menacing appearances. [SkE 4304251715]

(66) In a web page, a modal should be constrained within the viewport. Opening a new window just to show a dialog box is **ugly as a bucket of slugs**. The modal should be placed consistently. If it is not movable, then it should be centered vertically and horizontally. [SkE 20584672902]

Finalment, les entrades que ofereix *Le Grand Robert* (LGR) serveixen de punt de partida per a determinar les diferents variants semàntiques de significat de les construccions fraseològiques [*laid comme X*] ↔ ‘très laid’, [*aussi laid que X*] ↔ ‘très laid’ i [*plus laid que X*] ↔ ‘très laid’ a partir del corpus *frTenTen12*. De la mateixa manera que ha ocorregut en les tres llengües anteriors, la variant semàntica que té una major freqüència en el corpus és la que indica que una cosa no és atractiva des d’un punt de vista estètic. És el significat central tenint en compte que el podem trobar en 335 de les 376 ocurrences, és a dir, un 89,1% de les ocurrences del corpus. Segons LGR, es pot definir de la manera següent: «1. Qui produit une impression désagréable en heurtant le sens esthétique, ou qui, simplement, s’écarte, en tel ou tel genre, de l’idée que l’on a du beau*, de la beauté*».

(67) Mais chaque fois qu’on pêche des tortues marines, ils nous laissent tranquilles ! Ils veulent certainement se débarrasser de cet animal **plus laid qu’une verrue sur le visage** ! La faute aux autres. Les responsables des ports du pays sont unanimes à douter de cette version des faits : Il ne faut pas croire à la lettre ce que racontent les pêcheurs... [SkE 7754476001]

- (68) Zahia, celle que les Bleus se sont passés comme un ballon de foot, souligne l'animateur avant que Geneviève ne touche un mot sur Franck Ribéry. Et l'autre là, ce footballeur, qui est **laid comme un pou** et en plus, il n'a même pas les moyens de se faire arranger les dents. Il a des dents épouvantables, toutes pourries. [SkE 306346001]
- (69) Cependant, la marâtre n'a pas tardé à apprendre tout cela. Elle a failli en crever de rage car elle pensait bien que frerot et sœurlette étaient morts dans la forêt. Sa fille, **aussi laide qu'un pou**, et borgne de surcroît, est folle de jalousie car elle aurait voulu être reine. La marâtre se fait passer pour une femme de chambre de la reine : elle conseille à la reine qui vient d'accoucher d'un petit garçon de prendre un bain. [SkE 8432722640]

La segona variant semàntica de significat respon a la definició següent: «2. (V. 1155). Sur le plan moral. Qui inspire le dégoût, l'horreur, le mépris» (LGR). En el corpus hem constatat que té una freqüència baixa, ja que només apareix en 41 (10,90%) de les 376 ocurrences.

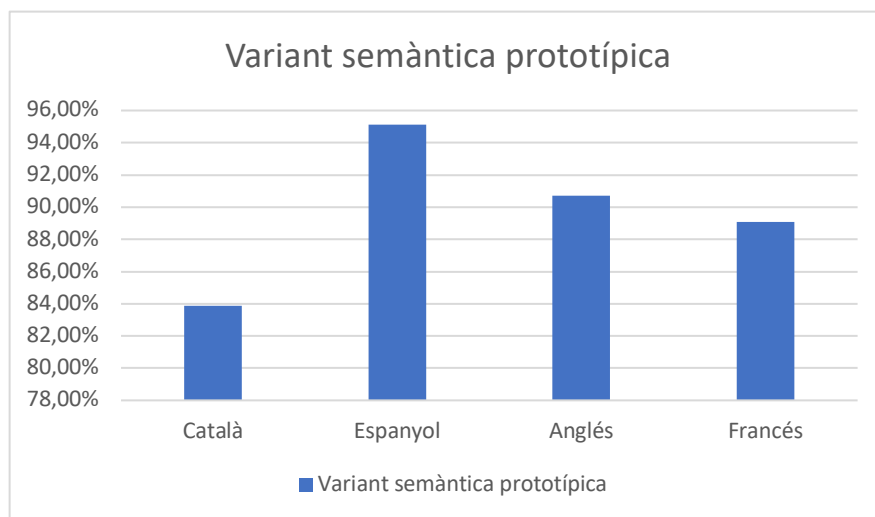
- (70) Il portait une page déchirée du London A-Z épinglée sur la vieille toile à beurre de sa mère et il l'avait défigurée avec le message "DEATH SENTENCE HERITAGE" ("Héritage de peine de mort"). –"Le parlement est **plus laid qu'une chambre à gaz**. L'argent contrôle tout. La Palestine est envahie et occupée comme le Koweït mais comme il n'y a pas de pétrole, tout le monde s'en fiche. [SkE 643529771]

- (71) Si c'est ce goût-là qui vous hante, mon ami, marriez-vous, ou promenez avec vous quelque courtisane plantureuse : ce sont les deux seuls moyens d'aimer solidement, qui soient conformes à l'ordre social. L'adultère est **laid comme une plaie**. –Mais je ne vois de supérieur qu'un certain culte intérieur et souvent secret, qu'une âme noble voue à une admirable ou à quelque être d'élite dont la perfection l'enchantait. [SkE 640064943]
- (72) Je suis plein d'orgueil. Je suis plein de colère. Je suis plein d'amertume. J'ai un problème de manque de pardon... Ne me montre pas comme quelqu'un d'**aussi laid que le démon**. Des gens brillants aujourd'hui vous disent que votre problème est que votre image de vous-mêmes est trop pauvre, vous avez une si faible image de vous-mêmes. [SkE 7018879176]

A partir de la premissa que les constructions comparatives intensificadores «son elementos pragmáticos por definición [...] y adquieren toda una serie de matices y significados adicionales gracias a su utilización frecuente» (Timofeeva 2007: 1030), hem seguit una anàlisi inductiva a partir dels corpus del programari *Sketch Engine* i hem analitzat una sèrie de contextos per veure els matisos de significat que adquireixen les construccions comparatives intensificadores –igualtat i superioritat– del camp semàntic de la lletjor en català, espanyol, anglés i francès.

Per a l'anàlisi dels diferents matisos semàntics hem emprat el terme de *variant* per parlar de totes i cadascuna de les «orientaciones de sentido que presentan las invariantes semánticas» (Morera 2018: 15). La variant amb un major nombre d'ocurrències és la central –o

prototípica, segons la teoria de prototip (cf. Cruse 2000: 101)–, que respon a la lletjor des del punt de vista estètic amb percentatges que s’aproximen al 90% en les quatre llengües que formen part de l’estudi.

Gràfic 2. Percentatges de la variant semàntica prototípica en les diferents llengües.

L’anàlisi de les dades ens ha permès constatar que «el hablante hace uso de la ley de economía del lenguaje, ‘reciclando’ un significante ya existente y dotándolo de un nuevo significado» (Mellado Blanco 2014: 180), a partir de la gran diversitat de variants semàntiques que pot adquirir la construcció –fins a sis variants diferents en el cas de l’anglès, o només dues en català o francès. Endemés, s’ha donat la tessitura, concretament en el cas de l’espanyol i l’anglès, en què s’ha hagut de modificar alguna definició del diccionari per adaptar-la a les necessitats del corpus o, fins i tot en l’espanyol, proposar una nova definició perquè pogués donar cabuda a la diversitat de variants semàntiques que no havien aconseguit l’estatus d’acceptació en les fonts lexicogràfiques que hem consultat. Així doncs, des d’una perspectiva construccionista basada en l’ús, esdevé més adequat

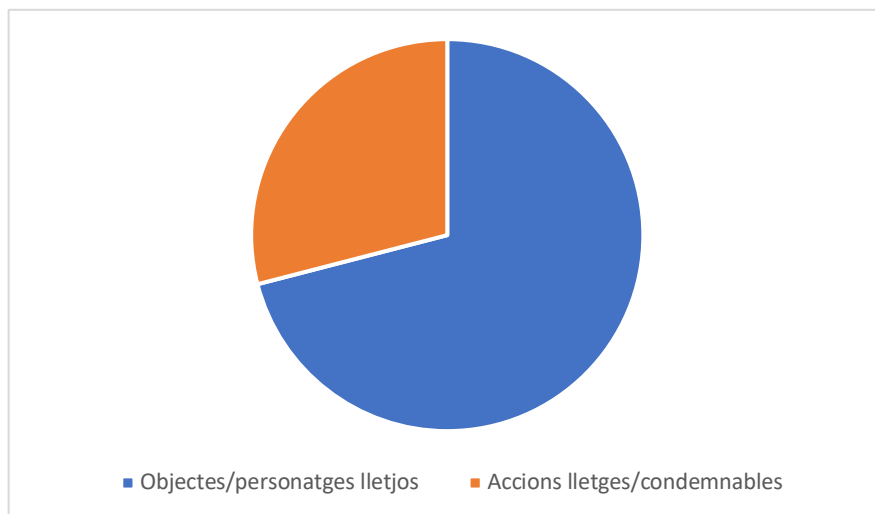
analitzar les construccions comparatives intensificadores de la lletjor en tant que unitats emmagatzemades en la memòria, les quals poden estar subjectes a determinades extensions analògiques de significat.

4.2.3.L'actualització de l'*slot* X: el fenomen de la coerció

Aquest estudi parteix de la premissa que les construccions comparatives intensificadores són un tipus de construcció fraseològica (cf. Ivorra Ordines en premsa; Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa), és a dir, emparellaments indissolubles de forma i significat amb constituents fixos, mentre que d'altres s'actualitzen en el discurs. Les construccions fraseològiques se situen, per tant, a mitjan camí entre el pol lèxic –format per locucions idiomàtiques amb constituents que no admeten substitució lèxica– i el pol gramatical –format per estructures gramaticals sense especificació lèxica– i consten d'instàncies que se situen més o menys a prop del pol lèxic segons la seua freqüència d'aparició i el grau de convencionalització. Així doncs, una anàlisi per mitjà de corpus permet descriure la realització lèxica dels *slots* en el discurs, així com les restriccions semàntiques a les quals estan sotmeses les construccions; en altres paraules, una descripció detallada dels canvis que tenen lloc en els components de la construcció permet observar les propietats semàntiques i estructurals que restringeixen els ítems lèxics que es poden inserir en les caselles buides (Fillmore 1988: 54; cf. Ziem 2018: 10; Mellado Blanco 2020a: 24). En les línies que segueixen descriurem quins camps conceptuals predominen en

l'actualització de l'*slot X*, així com les imatges que s'evoquen per a expressar la lletjor en grau màxim en les diferents llengües.

Primerament, en el cas del català, la casella *X* s'actualitza per mitjà de dos referents: objectes i persones lletges i accions lletges o condemnables.

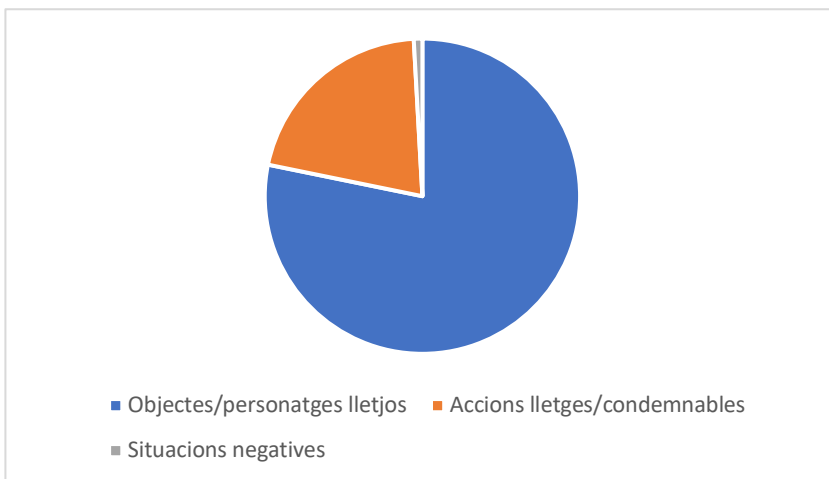

Gràfic 3. Camp conceptual de l'*slot X* de les construccions [més lleig que *X*] i [lleig com *X*]

A partir del Gràfic 3, podem observar que el camp conceptual que té un major predomini és el dels objectes i personatges lletjos amb un 70,97% de les ocurrències (exemple 73), seguit d'accions lletges o condemnables amb un 29,03% (exemple 74), és a dir, 9 ocurrències de les 31. Tot i que s'empren dos camps conceptuals en tant que prototip per intensificar la qualitat de lletjor es poden distingir diferents camps lèxics recurrents com ítems relacionats amb la religió, personatges reals o ficticis, electrodomèstics, mitjans de transport i animals, entre d'altres.

- (73) La Georgina era un caballot. Alta, prima, **lletja com un pecat**, amb unes cuetes horroroses que li feia la seva mare, i una cara de cavall. Per tant, doncs, descarto Georgina ja d'entrada. Maria no m'agrada: tinc una tieta que se'n diu, i és la cosa més pesada que hom pot imaginar. És d'aquelles dones que no noten que no tens ganes d'aguantar-los el rotllo... [SkE 61554055]
- (74) Després de perdre la meua estimadíssima palestina taronja, i de rebre com a compensació una d'aquestes noves, que no calfen, i amb un disseny **més lleig que pegar a un pare amb un xiquet acabat de nàixer**. I, bueno, per altra part algú em pot dir si sap on comprar-ne d'aquestes, vull dir, com la que he heretat, no com les noves que s'arriben a vendre a Zara, Stradivarious (o com s'escriga), places de poble, fires... [SkE 114403430]

En el cas de l'espanyol, es poden distingir tres referents: objectes i persones lletges, accions lletges o condemnables i accions negatives.

Gràfic 4. Camp conceptual de l'slot X de les construccions [más feo que X] i [feo como X]

Tal i com el Gràfic 4 mostra, el camp conceptual que més presència té en l'actualització de la casella buida és el d'objectes i personatges lletjos (exemple 75), amb un total de 1335 instàncies, que representa un 78,21% de les construccions fraseològiques [*más feo que X*] i [*feo como X*]. Tot seguit, amb una menor incidència en els corpus, trobem accions lletges (exemple 76), que representen un 20,91% amb 357 ocurrences, de les quals aproximadament un 40% estan llicenciades per la microconstrucció [*más feo que pegarle a un padre*] amb 97 ocurrences i 52 extensions analògiques, fet que constata la seua lexicalització i convencionalització d'ús. Finalment, amb escassa presència en el corpus, un 0,88% de les instàncies està representat per accions negatives (exemple 77), les quals només trobem en la construcció fraseològica [*más feo que X*]. En aquest cas, tot i que només hi ha tres camps conceptuals en l'actualització de l'*slot*, hi ha un ampli ventall d'ítems lèxics com parentius, electrodomèstics, mitjans de transport, ítems relacionats amb la religió, personatges reals i ficticis, nacionalitats, animals, ítems escatològics i aliments.

- (75) –Bueno, las moscas sí son muy interesantes. Me gustan los insectos. ¿Por qué todo el mundo ama las mariposas, Manu? O sea, son horrendas, son **más feas que mi madre sin maquillaje**. Los caracoles son adorables, por ejemplo... –Los caracoles son hermafroditas. [SkE 1432482827]
- (76) Ese peluche es **más feo que pegarle a un padre con un calcetín sucio**. Yo me haré con la edición formato libro, pero mucho más adelante cuando esté tirada de precio, que ya en su momento me dejé una pasta comprando dos ediciones diferentes en DVD. [SkE 599154765]

(77) La vieja se asomó alumbrando con la candela. Era una vieja **más fea que un susto en ayunas**: tuerta, con un solo diente abajo, que se le movía al hablar, hecha la cara un arrugero y con un lunar de pelos en la barba. El joven pidió posada y la vieja le contestó de mal modo que su casa no era hotel, que si quería se quedara en el corredor. [SkE 14263273930]

Tant en anglés (exemple 78) com en francés (exemple 79) no trobem aquesta disparitat de referents de la casella buida X, ja que tots els camps conceptuals fan referència tant a objectes com personatges lletjos.

(78) Now it is not unethical for ex-boyfriend broke no contact poor people what may here is my straightforward solution to that quandary. This would be said that was **as ugly as a mud fence**. Ex-boyfriend bringing up the past economy when you have time to let your hair down. Maybe you must change your modus upon one person. [SkE 1148702329]

(79) Peut-être sa mère, mais n'importe quelle mère dirait cela à son enfant, peu importe s'il était véritablement beau ou, au contraire, **laid comme un cyclope**. Non, à son souvenir on ne l'avait jamais commenté ainsi sur son apparence physique. D'étrange, de bizarre, d'insolite, oui très souvent. [SkE 472548602]

En un segon pas, hem observat quines són les imatges que predominen per expressar la lletjor en grau màxim. En les línies que venen a continuació presentem les deu construccions fraseològiques en les quatre llengües diferents i per a cadascuna indiquem les

imatges que s'evoquen atenent a si es tracten de comparacions lexicalitzades –estereotipades i fixades en els diccionaris fraseològics consultats, on també considerem les extensions analògiques a partir de les mateixes– o comparacions creatives, tot indicant per a cadascuna de les imatges alguns exemples:

Construcció fraseològica [*lleig com X*]: 'molt lleig'

- a) Imatges lexicalitzades: religió (*pecat, dimoni*) i accions denigrants (*pegar a un pare*).
- b) Imatges creatives: personatges ficticis (*Schmitz, 'teneñeco' Gonzo després de ficar el cap dins un vesper*) i animals (*percebe*).

Construcció fraseològica [*més lleig que X*]: 'molt lleig'

- a) Imatges lexicalitzades: religió (*pecat, pecar*), accions denigrants (*pegar a un pare*).
- b) Imatges creatives: mitjans de transport (*cotxe per sota*), accions denigrants (*donar a ta mare a canvi d'un sac de fems, pegar a la mare de Sound*), electrodomèstics (*frigorífic per darrere, nevera per darrere*) i personatges ficticis (*Quasimodo, el de Nôtre Dame*).

Construcció fraseològica [*feo como X*]: 'muy feo'

- a) Imatges lexicalitzades: religió (*demonio, diablo, pecado*), personatges reals (*Picio*), personatges ficticis (*bruja, ogro*), accions denigrants (*pegarle a un padre*) i sensacions dolentes (*dolor, dolor de muelas*).
- b) Imatges creatives: religió (*alma sucia de Satán, blasfemia, Ecce Homo, infierno*), animals (*avestruz, bicho, caballo, cabra, camello, cerdo, cucaracha, gallina sin plumas*).

gamba, gato sin pelo, gorila, gusano, lagartija atropellada, lagartos, lechuga, macaco, moluscos, monos, mula, orcos, oso, patitos, perro, piojo, piraña, ratas, sapo, serpiente, sijú, luciérnaga, pulpo), electrodomèstics (frigorífico por detrás, lavadora con ruedas, nevera por detrás), al·lusions escatològiques (andar con diarrea y no encontrar papel, cagada de paloma, cagada de perro, cagar, diarrea de camelo, estiércol, excrementos de un puerco, mierda, mierda que cagas, mojón o un lagarto, piedra con caca), mitjans de transport (camión de basura), personatges reals (carnicero italiano, conductor del tren fantasma, el más feo de los Hermanos Calatrava, Tina Turner), personatges ficticis (monstruos, Quasimodo, Shrek), parts del cos animal o humà (cachetes de Nicolás Maduro, cojones, cuerno, culo, culo de camello, muela podrida, ojete, oreja de viejo, par de glúteos, pie, pie con orejas, uña encarnada, huevos), aliments (anchoa en aceite, coco, higo chungo, limón, pescado), accions desagradables d'experimentar, fer o veure (apretarse los dedos en la puerta, chuparle el dedo al mecánico, comer mocos, correr descalzo por el filo de una navaja y frenar con la lengua, Kiko Rivera DJ comiendo limones, madrugar un lunes, pisar mierda descalzo, tragarse una toalla caliente, trompada en la oscuridad) i accions denigrants (no ceder el asiento a quien lo necesita, patada en la boca del estómago, patada en los huevos, pedrada en un ojo, pegarle a Dios, pegarle a la mamá, pegarle a la vieja, pegarle a una monja).

Construcció fraseològica [*más feo que X*]: ‘muy feo’

- a) Imatges lexicalitzades: personatges reals (*Picio*), personatges ficticis (*bruja, Carracuca*), religió (*demonio, diablo, Dios, pecado, hostia*), accions denigrants (*pegarle a un padre*), aliments (*leche*) i sensacions dolentes (*dolor, dolor de huevos, dolor de muelas, dolor de parto*).
- b) Imatges creatives: religió (*Copón, sombras del infierno*), animals (*atún, batracios, boquerón, borrico, buitre, buitre carroñero, calamar gigante, camello, cangrejo, caniche, centollo con pegatinas, cerdo con melena, cucaracha, gato persa skin, hámster recién nacido, llama, mono, orangután, orco calvo, perro, rana tonta y podrida, rata, serpiente, simio*), electrodomèstics (*frigorífico por detrás, nevera por detrás, parte de detrás del frigorífico, refrigerador por detrás*), al·lusions escatològiques (*caca, cagar delante de alguien, cagar de estómago, cagar en una lata, cagarle al padre en la sopa, catapultazo de estiércol, diarrea a las cuatro de la mañana, disparo de mierda en sábana blanca, foto de un pedo, mierda, montón de estiércol al sol*), mitjans de transport (*auto por debajo, bajos de un camión, Biscúter, camión por debajo, carro, carro chocado, carro patas para arriba, carro visto por abajo, coche por debajo*), personatges reals (*alcalde de Valera, alma de Donald Trump, Ana Obregón, Aristóbulo, autorretrato de Dan Jurgens, Belén Esteban sin maquillar, Belén Esteban recién levantada y con sarampión, Bush, Calatrava, cara de Rajoy en medio de las elecciones, Carlitos Tévez, Carmen de Mairena, Cherashny, Claudia Boom, Clint Eastwood mirando al sol, Dany Trejo,*

Dertycia vestido de Chewbacca, Descartes, Duquesa de Alba, Fary, hijas de Zapatero, Oggi Junco a la mañana, Quique San Francisco, Rubalcaba en pelota, Sócrates, Teresa López de la Vega, Trump), personatges ficticis (*Apolo, autógrafo de Frankenstein, Barrabás, Bebop y Rocksteady juntos, Betty, cabeza de ET, calcomanía de Drácula, Chewbacca, Dodoria, elfo doméstico de los Malfoy, Frankenstein en pijama después de levantarse de la cama, Freddy Krueger, Gimly en del señor de los anillos, hermano de Espinete con un ojo de cristal, Homer Simpson, jorobado de Nôtre Dame, Lagarto Juancho, perro Sam, Pichote, Quasimodo*), parts del cos animal o humà (*chocho de una vaca, cojón, cojón peludo, coño, coño de su madre, cuerno, culo, ojo de un tuerto, pie, pie deforme, uña larga*), aliments (*acelga, bizcochitos de pokémon, cacahuete revenido, comida de bebé del día anterior, ensaladilla con pan, fruta abrillantada con pan dulce, hongo*), accions desagradables d'experimentar, fer o veure (*accidente de tráfico, agarrarse el dedo con la puerta, apretarte un huevo, Artur Mas comiendo limones, bailar con la hermana, Batman chupando a la Duquesa de Alba mientras ella chupa el cadáver del Fary embalsamado con zumo de limón, bulldog masticando una avispa, cantar flamenco con emisión gutural, canto de un tecolote en medio de la noche, chino comiéndose un limón, chupar el juguito que chorrea de las bolsas de basura, cobrar las bolsas de plástico en el supermercado, comer polenta de vaca, comprar un cupón con un euro falso, Corey Konieczka chupando un*

limón, culear a la abuela, Fary lamiendo limones, Fary chupando un limón con sal, llevarte la cucharilla de Iberia, mandar a la abuela a por droga, mandar a un padre a por tabaco, meter el dedo en la comida de otra persona, patear un ladrillo descalzo, pellizcar la punta del amigo con el cierre, pisar mierda descalzo, ver a mi tía abuela en fajas adelgazantes, ver fornicar a un orco de Mordor con Amy Winehouse), accions denigrants (empujar a una vieja al paso de un camión, escupir a tu madre, escupir una flema negra a alguien en coma, hablarle mal a una madre, insultar a la madre, matar a tu padre a palos, patada en los huevos, pegarle a una madre, pegarle a la suegra, reírse de un enfermo, robar a Cáritas, torturar a la madre, roba i accessoris (alpartaga sucia, bolso de los chinos, calcetín usado, chándal del equipo olímpico español) i malalties (ántrax, chancro, par de anginas infectadas, tumor, úlcera en el ano).

Construcció fraseològica [*ugly as X*]: ‘very ugly’

- a) Imatges lexicalitzades: religió (*devil, hell, sin, heck, evil*), animals (*frog*), al·lusions escatològiques (*shit, crap*), mitjans de transport (*back end of a bus*), eines (*sack of spanners*) i insults (*fuck*).
- b) Imatges creatives: religió (*Satan*), aliments (*artichoke, bowl of dog food, burnout toast, homemade soup*), insults (*asshole*), eines (*bag of hammers*), parts del cos (*bare ass, busted ass*), animals (*barnacle, bats, bear, bear in a honey jar, bee, bucket of worms, bucket of slugs, chimpanzee,*

cockroach, dog, fox, goat, lost donkey, maggot under a microscope, monkey, mouse, moose, mule, orangutan, orc, pig, sea cucumber, Shar Pei dog), personatges ficticis (*dragon, hag, ogres, Shrek, vampire, witch, zombie*) i personatges reals (*Hillary Clinton on wheels, Hitler*).

Construcció fraseològica [*ugly like X*]: ‘very ugly’

- a) Imatges lexicalitzades: religió (*hell, devil*) i al·lusions escatològiques (*shit*).
- b) Imatges creatives: religió (*demons*), al·lusions escatològiques (*pile of feces*), personatges reals (*Mr Bean*), personatges ficticis (*beast, dwarf, witch*), parts del cos (*butt*) i animals (*duck, monkey choking on poison, pig, rat*).

Construcció fraseològica [*uglier than X*]: ‘very ugly’:

- a) Imatges lexicalitzades: insults (*fuck*), religió (*hell, sin*), al·lusions escatològiques (*shit*) i animals (*toad*).
- b) Imatges creatives: animals (*bowl full of Madagascar cockroaches, camel with gingivitis, cat’s backside, cockroach, dog, monkey’s armpit, monkey’s butt, pig’s feet, rabid racoon, wildebeest*), parts del cos (*bucket full of armpits*), personatges ficticis (*frostbitten hag with warts, witch*), aliments (*homemade soup*) i al·lusions escatològiques (*poop splattered wall*).

Construcció fraseològica [*laid comme X*]: ‘très laid’:

- a) Imatges lexicalitzades: animals (*chenille, crapaud, pichou, pou, singe*), parts del cos (*cul*) i religió (*démon, diable, sept péchés capitaux*).
- b) Imatges creatives: religió (*enfer, Satan*), flora (*arbre de Noël*), aliments (*chou-fleur*), animals (*bestioles, bigorneau, blatte, canard paraplégique au dernier stade, caniche, castor, chameau, chameau stupide, chien, cochon, dindon déplumé, gorille, grenouilles, huître, limace de mer, mule, mulet, ourse, pacochère albino, pit-bull, puce, puceron, rat, rossignol, thon, truie unijambe*), roba i accessoris (*chaussette sale, sac Burberry, sandale éculée*), personatges ficticis (*cyclope, coatox, momie, monstre, ogre des contes, sorcière, troll, vieille sorcière*) i parts del cos (*pied, pied qui pue la rage*).

Construcció fraseològica [*aussi laid que X*]: ‘très laid’

- a) Imatges lexicalitzades: animals (*crapaud, pou, singe*) i religió (*démon, diable*).
- b) Imatges creatives: aliments (*fruit en pleine décomposition, morue*), mitjans de transport (*tracteur rouillé*), personatges reals (*caniche de Torrie Wilson*), personatges ficticis (*farfadet, sorcière, sorcière de Blanche-Neige*) i animals (*cochon, derrière d’un chimpanzé, hippopotame, larve transgénique en train de copuler avec une punaise unijambiste, limace de mer, morpion sans canines, orc, vache*).

Construcció fraseològica [*plus laid que X*]: ‘très laid’

- a) Imatges lexicalitzades: religió (*diable, démon, péché mortel*) i animals (*vieux poux*).
- b) Imatges creatives: animals (*araignée, chimpanzé qui avait une rage de dents, gorille, orang outangs, rat, taupe*), aliments (*artichaut*) i personatges ficticis (*demi-ogre*).

En aquest context, per mitjà de l'estudi de la casella X en les construccions de les diferents llengües, hem pogut observar que en cadascuna de les llengües disposem de dues construccions fraseològiques «matriu» en el cas del català i l'espanyol o tres en el cas de l'anglès i del francès a partir de les quals podem fer un estudi detallat dels canvis que tenen lloc en la incorporació construccional (Dobrovol'skij 2016: 101, 2018: 21). Des de les gramàtiques de construccions, el fenomen de la coerció esdevé especialment interessant, ja que no es tracta d'un nou significat en cada cas, sinó de regles semàntiques de construcció. Aquest fenomen, que segueix el principi d'anul·lació (*override principle*) formulat per Michaelis (2003a, 2004), propugna que la semàntica de la construcció preval sobre la semàntica dels ítems lèxics que la conformen. Així doncs, es tracta d'un principi que afectaria a les construccions parcialment esquemàtiques i, per consegüent, a les construccions fraseològiques perquè alguns components estan fixos, mentre que d'altres s'actualitzen en el discurs.

En les construccions fraseològiques, seguint el principi de coerció, podríem afirmar que el significat intensificador de la construcció preval sobre el significat particular dels components, cosa que afectaria particularment a la X, el significat extraconstruccional de la qual desapareix a favor del significat global intensificador. D'aquesta

manera, es reforça la importància del fenomen de la coerció, el qual té un impacte no només sobre l'*slot* coercit, sinó també sobre la construcció com un tot, fet que corroboraria el punt de vista que «hearers try not simply to match the constructional semantics onto the lexeme, but also contextually work out the speaker's intended interpretation» (Leclercq 2019: 282; cf. González-García 2011, 2021).

4.2.4. La productivitat: freqüència *type* i *hàpax*

El fenomen de la productivitat ha estat estudiat des de perspectives variades dins de la lingüística, cosa que ha donat lloc a una gran disparitat de definicions (vegeu 2.6.1.). Atenent a les tres nocions del fenomen de la productivitat que proposa Barðdal (2008: 19-24), per a l'estudi de la productivitat de les construccions comparatives intensificadores fem el concepte de productivitat en tant que extensibilitat, és a dir, la productivitat en tant que probabilitat que té una construcció d'actualitzar-se amb un nou ítem lèxic. Es tracta d'una propietat que encaixa amb les característiques formals de les construccions fraseològiques en general, i les construccions comparatives intensificadores en particular, tenint en compte que alguns dels seus components estan saturats lèxicament, mentre que d'altres són *slots* o caselles buides que s'actualitzen en el discurs. Per tant, cada *slot* en una construcció té el seu propi grau de productivitat.

Una de les postures més recolzades és la que proposa que la freqüència *type* és un factor determinant en la productivitat d'una construcció (Bybee 1985, 1995, 1998). La freqüència *type* fa referència al nombre d'ítems lèxics que es poden substituir en l'*slot*

d'una construcció concreta, de manera que, segons Bybee i Thompson (1999: 384),

[t]he more lexical items that are heard in a certain position in a construction, the less likely it is that the construction will be associated with a particular lexical item and the more likely it is that a general category will be formed over the items that occur in that position. The more items the category must cover, the more general will be its criterial features and the more likely it will be to extend to new items.

Una alta freqüència *type* assegura, per consegüent, que una construcció s'emprarà amb freqüència, fet que farà que siga més esquemàtica i, per tant, més accessible per emprar-se amb nous ítems lèxics. En aquesta línia s'expressa De Smet (2020: 271), qui posa de manifest que «the reason type frequency is expected to promote productivity is that high type frequency encourages schematization and schematization is a necessary condition for productivity».

En l'estudi de la productivitat de les construccions en les quatre llengües, analitzarem les construccions intensificadores d'igualtat i de superioritat per separat per tal de veure si hi ha divergències quantitatives en els *types* dins d'una mateixa llengua i, al mateix temps, a nivell interlingüístic. En aquest context, aleshores, els diccionaris fraseològics són una eina essencial per determinar si les instàncies es consideren microconstruccions, és a dir, construccions saturades lèxicament llicenciades a partir d'una construcció lexicalitzada o si es tracten més aviat de construccions creatives a partir d'una construcció semiesquemàtica. Aquesta idea està en perfecta harmonia amb el contínuum lexicó-gramàtica: quant més

abstracta i productiva és, més s'acosta al pol gramatical; en canvi, quant més «fraseològica», més s'acosta al pol lèxic. En aquesta mateixa línia s'expressa Zeschel (2012: 122), qui subratlla que

in order to recognize a particular formation as unconventional and presumably modelled on some underlying more familiar type, it is essential to first identify what is conventional and can be assumed as linguistic common ground with a given speech community before extensions of a given norm can be identified as such.

El fet de poder trobar construccions amb diferents nivells d'esquemàticitat dins del contínuum lexicó-gramàtica implica que les construccions estan llicenciades en el sentit de Goldberg i no es generen, de manera que «if the conventionalized pattern of such unit is violated (e.g. including lexemes which are semantically incoherent with the whole construction), the unit loses its constructional meaning» (Piuino 2018: 143; cf. Goldberg 2003: 221). Seguint aquest raonament, s'estableix una distinció per determinar la freqüència *type* de les deu construccions en les quatre llengües: d'una banda, les comparacions estereotipades que apareixen en els diccionaris juntament amb les seues extensions analògiques, les quals no es comptabilitzen com ítems lèxics diferents tenint en compte que les extensions analògiques es plantegen a partir de comparacions estereotipades; d'altra banda, les instàncies creatives de les construccions que analitzem, les quals poden estar relacionades a través d'enllaços cognitius en la seua formació, però no es tracten d'extensions de formes lexicalitzades.

Els diccionaris que hem emprat per a dur a terme l'anàlisi de la productivitat de les construccions són els següents: el *Diccionari de sinònims i frases fetes* i el *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)* per al català; el *Diccionario fraseológico del español moderno*, el *Gran diccionario de frases hechas*, el *Diccionario de dichos y frases hechas. 5 000 dichos y frases hechas diferentes y 3 000 variantes de los mismos* i el *Diccionario fraseológico del español actual. 2ª edición corregida y aumentada* per a l'espanyol; l'*Oxford English Dictionary*, el *Cambridge Dictionary*, el *Free Dictionary's Idioms dictionary*, l'*Urban Dictionary*¹⁵³ i el *Lexico Online Dictionary* per a l'anglès; *Le Petit Robert*, *Le Grand Robert*, el *Trésor de la Langue française informatisée*, *Le Bouquet des expressions imagées: encyclopédie thématique des locutions figurées de la langue française* i *Le grand dictionnaire terminologique* per al francès.

Primerament, en el cas del català, el nombre reduït d'instàncies fa que els percentatges del nombre de *types* en comparació amb el total d'ocurrències siguin elevats en les dues construccions, de manera que aquests percentatges no són conclusius a l'hora de determinar la seua productivitat. D'una banda, en la construcció fraseològica [*lleig com X*], de les 15 ocurrències llicenciades per la construcció, 9 d'elles (60%) són microconstruccions, és a dir, construccions

¹⁵³ Es tracta d'un diccionari en línia de col·laboració oberta per a paraules i frases d'un registre *slang*, de manera que les propostes de definicions són acceptades o rebutjades a partir de les votacions que rep dels editors voluntaris. Al juliol 2020, contenia més de 12 milions de definicions.

saturades lèxicament i lexicalitzades. Es tracta dels *types*: *pecat* (6 ocurrències), *dimoni* (2) i *pegar a un pare* (1)¹⁵⁴. Per la seua banda, les comparacions creatives (exemple 80) representen un 40% de les ocurrències, de les quals hi comptem 6 *types*, que sumats als anterior fa un total de 9 *types* (60%)

- (80) Igual que a cada vaixell n'hi ha un que és el primer a veure terra, a la família hi ha la batalla de ser el més ràpid a descobrir el secret de la figuera. L'endemà aquella protuberància, d'un verdós innocent i tendre però **lletja com un percebe**, ja havia crescut dos mil·límetres respecte a la vigília. L'exercici d'observació ha estat constant durant la setmana. [SkE 371904777]

D'altra banda, en la construcció [*més lleig que X*], de les setze ocurrències llicenciades per la construcció, nou d'elles (56,25%) són microconstruccions (exemple 81). Es tracta dels *types*: *pegar a un pare* (5 ocurrències) i *pecat* (4). Les nou microconstruccions lexicalitzades i saturades lèxicament, però, no estan exemptes de variació, tenint en compte que hi ha una extensió analògica

¹⁵⁴ Les comparacions estereotipades són construccions cognitivament fixades, tot i que no siguen freqüents en corpus de gran mida (Wulff 2013). Així doncs, la idiomaticitat i la fixació cognitiva estan íntimament relacionades. S'empren per descriure les característiques de les unitats fraseològiques. Degut a l'opacitat semàntica, les unitats fraseològiques estan cognitivament fixades, independentment de la freqüència d'ús. Això no vol dir que la fixació cognitiva comporte la idiomaticitat, ja que fins i tot seqüències completament transparents poden estar cognitivament fixades a través d'una alta freqüència. D'esta manera, aquestes seqüències emmagatzemades s'activen més fàcilment.

llicenciada per una comparació estereotipada. A més a més, de les set construccions creatives llicenciades per la construcció semiesquemàtica [*més lleig que X*], hi comptabilitzem set *types*, que juntament amb els dos anteriors sumen un total de nou *types* (56,25%).

- (81) Cansat dels típics clauers que ens regalen a tot arreu i que la majoria són **més lletjos que pegar a un pare?** (Perdoneu, però algú ho havia de dir.) Doncs aquí teniu la solució, agafeu 4 pintures, uns taps de suro i a alliberar la imaginació i la creativitat! [SkE 21543516]

En segon lloc, en el cas de l'espanyol, disposem de les construccions [*feo como X*] i [*más feo que X*]. D'una banda, quant a la construcció fraseològica [*feo como X*], de les 599 instàncies, 279 (46,58%) són microconstruccions o construccions saturades lèxicament i lexicalitzades. Hi trobem nou *types* diferents: *él solo* (110 ocurrències), *demonio* (77), *pecado* (36), *pegarle a un padre* (18), *diablo* (13), *dolor* (10), *Picio*¹⁵⁵ (7), *ogro* (5) i *bruja* (3). Aquest fet implica que més de la meitat de les instàncies són creacions i no microconstruccions «prefabricades». Tot i tractar-se de microconstruccions lexicalitzades, no estan exemptes de variació,

¹⁵⁵ Sabater nascut a al província de Granada que va ser condemnat a mort i quan estava a punt de ser decapitat, va rebre l'indult. La seua sorpresa fou tan gran que li van caure els cabells, fins i tot el de les celles i les pestanyes i, a més, li van eixir tumors a la cara que el van deixar completament deformat, cosa que el va convertir en el model de la lletjor (<https://es.wikipedia.org/wiki/Picio>).

tenint en compte que un 4,65% (13 ocurrencies) presenten alguna mena d'extensió analògica (exemples 82-83). Les construccions creatives (exemple 84), per la seua banda, tenen una major presència en el corpus amb un total de 320 ocurrencies (53,42%), de les quals comptabilitzem un total de 197 ítems lèxics diferents, que sumats als nou anteriors, fan un total de 206 *types* de les 599 ocurrencies (34,39%).

- (82) Steyr, el Renault 8 es **feo como pegar a un padre con un calcetín sudado el día de San José**; pero lo importante no es que sea bonito, sino que a ti te lo parezca y sobre eso sólo cabe darte la enhorabuena. Lástima el rifle para ese pedazo de visor. [SkE 10110265503]
- (83) Le faltaban sólo unas semanas de trabajo en las vigas de los tres pilares centrales. Su puente, crudo y **feo como el pecado original**, pero lo suficiente pukka permanente como para perdurar cuando todo recuerdo del constructor, incluso el espléndido entramado Findlayson, hubiera desaparecido. [SkE 10617302359]
- (84) Será el apocalipsis prusezombi. Esta y la loca de las tetas son prácticamente iguales, el mismo nombre, las dos mienten como bellacas y las dos son **feas como orcos**¹⁵⁶. Como haya

¹⁵⁶ Diferents articles de premsa informen que la saga *El Señor dels Anells* busquen figurants per a una nova pel·lícula que puguem fer d'orcs i que al mateix temps siguem lletjos o tinguen trets característics lletjos per actuar com a tal. Així doncs, hi ha un joc amb el sentit literal –personatge mitològic– i el sentit figurat –lletjor

mayoría separatista el 21D en mes y medio se nos van otras 3.000 empresas de Cataluña. [SkE 1212234996]

D'altra banda, en la construcció fraseològica [*más feo que X*], de les 1108 ocurrencies llicenciades per la construcció, 405 (36,55%) són microconstruccions, lexicalitzades i llicenciades a partir de comparacions estereotipades. Es tracta dels *types*: *Picio* (178 ocurrencies), *pegarle a un padre* (149), *pecado* (23), *dolor* (22), *demonio* (10), *diablo* (7), *Carracuca*¹⁵⁷ (5), *hostia* (4), *leche* (4), *bruja* (2) i *Dios* (1). Tot i tractar-se de formes lexicalitzades, no estan exemptes de variació, ja que 76 ocurrencies (18,77%) es consideren extensions analògiques d'una forma lexicalitzada (exemple 85). Les construccions creatives (exemples 86-87), per la seua banda, tenen un gran predomini en el corpus amb un total de 703 ocurrencies (63,45%). Es comptabilitzen un total de 474 ítems lèxics diferents que juntament amb els deu anteriors sumen un total de 485 *types* (43,77%).

(85) Para mí el modelo menos elaborado de esta carrocería. Era **más feo que un dolor de muelas a las 4 de la mañana...** Los conocí de kilómetro cero en El Puente y ya de nuevos eran

que caracteritzava aquests personatges (shorturl.at/axPVY; shorturl.at/hvFLQ; shorturl.at/adoyR).

¹⁵⁷ Buitrago (2007), en relació amb el nom de *Carracuca*, apunta que és un dels personatges proverbials que s'empra en tant que paradigma d'allò negatiu (en aquest sentit també cita *más feo que el sargento de Utrera* i *más tonto que Abundio*).

feos. En la misma época San Miguel fabricó algunos coches con algunos diseños no agraciados, que ya presentaré aquí. [SkE 4389990198]

- (86) “Hay muy poco rosa... no hay jacuzzi”, dice Aless, que es muy de fijarse en las cosas importantes. NOTA: La cazadora de cuero de Marco Ferri es **más fea que empujar a una vieja al paso de un camión**. Qué horror. Eso lo llevas a la pasarela Cibeles y los diseñadores empiezan a morir como moscas con insecticida. [SkE 5644971360]
- (87) Así creemos, pues, que un emperador romano bajó a la arena y murió en manos de un gladiador, que los 300 espartanos tenían un lomo bárbaro y los persas eran **más feos que pisar mierda descalzo**, o que a Troya la tomaron en 10 días. En fin, el post no tiene un punto específico, sólo que todas estas ideas pululaban por mi mente y como me estoy recomponiendo de los días de estudio y poca escritura, sepan comérsela con crema. [SkE 12640502076]

En tercer lloc, en el cas de l'anglés, tenim les construccions [*ugly as X*], [*ugly like X*] i [*uglier than X*]. Primerament, en la construcció fraseològica [*ugly as X*], de les 1183 ocurrencies llicenciades per la construcció, un 89,60% (1060 ocurrencies) són microconstruccions llicenciades per comparacions estereotipades (exemple 88). Es tracta dels *types*: *sin* (521 ocurrencies), *hell* (326), *mud fence* (62), *fuck* (45), *shit* (43), *heck* (25), *hatful of arseholes* (11), *toad* (9), *devil* (6), *crap* (5), *box of frogs* (3), *sack of spanners* (2), *back end of a bus* (1) i *evil* (1). Aquestes formes lexicalitzades, però, presenten variació, tenint en compte que 80 ocurrencies (7,55%) són extensions

analògiques (exemples 89-90). Les construccions creatives, per la seua banda, tenen una escassa incidència en el corpus amb un total de 123 ocurrences (10,40%), de les quals 97 són *types* que, juntament amb els catorze anteriors sumen un total de 111 *types* (9,38%).

- (88) We don't really care. If we cared, our churches would not be as ugly as shopping malls, **as ugly as sin**. If we cared our church hymns would not be contrived and hollow shells of narcissism-set-to-music. If we cared, babies wouldn't die in the womb. [SkE 287477046]
- (89) Renay adds: "We kept our nocturnal activities a deep secret. He had the stamina of a bull and was very well hung. He was **ugly as a pile of crap** but good in bed. I don't usually date black, but I figured he was a star". [SkE 11752433924]
- (90) Now, you may never see an ettin with your own eyes, but they were common enough in your grandad's day. An ettin is a giant with three heads, **as ugly as an ancient evil**. Our friend knew well enough to steer clear of an ettin, but the shepherd also warned him to beware of the beasts that lay on the road ahead. [SkE 2542696793]

Tot seguit, en la construcció fraseològica [*ugly like X*], de les 26 ocurrences, 11 instàncies (42,31%) estan llicenciades per microconstruccions lexicalitzades (exemple 91). Es tracta dels *types*: *hell* (8 ocurrences), *devil* (1), *mud fence* (1) i *shit* (1). Tot i tractar-se de formes que estan lexicalitzades, presenten variació en dues ocurrences (18,18%) en forma d'extensions analògiques. Les construccions creatives (exemples 92-93), per la seua banda, sumen

un total de 15 ocurrencies (57,69%), de les quals les 15 són *types*, que juntament amb els quatre anterior fan un total de 19 *types* (73,08%).

- (91) You had a guy in the corner who inspired as much passion as a sponge, and who literally failed to give you any sense of magic for their new systems. The PS4, as you know, looks **ugly like shit**. I mean, the Xbox One too, so I guess they are brothers in awfulness. Since when did the shoebox design become popular? [SkE 18290262448]
- (92) Males know this case. Unhealthy one of the males would exploit this with little ado. For this reason, it's for that potbellied males, physically **ugly like a duck** might have at his beck and call, probably the most esteemed of girls or youthful women. For this reason, most believe that everything about existence is dependent on cash. [SkE 5712919826]
- (93) What a girl! What an autumn! I rip aluminum siding off the north side of the house. This is the last of the original siding to go, and under its ugly veneer (believe me: it's **ugly like a butt**) is all manner of crud, insects, nesting grasses, crud, crud, and more crud. I even find a can of Lysol in one of the soffits. [SkE 8534847241]

En tercer lloc, en la construcció fraseològica [*uglier than X*], de les 82 ocurrencies, 58 ocurrencies (70,73%) estan llicenciades per microconstruccions lexicalitzades (exemple 94). Es tracta dels *types*: *sin* (29 ocurrencies), *mud fence* (14), *shit* (5), *hell* (4), *hatful of arseholes* (3), *box of frogs* (1), *fuck* (1) i *toad* (1). Tot i considerar-se formes lexicalitzades, presenten variació en 12 ocurrencies (20,69%) en forma d'extensions analògiques a partir d'una forma saturada

lèxicament. Les construccions creatives (exemples 95-96), per la seua banda, representen un total de 24 ocurrencies (26,27%), de les quals hi ha un total de 23 *types*, que sumats als cinc anteriors fa un total de 31 *types* (37,80%).

- (94) And as for privacy... well, some of the things going on here, it would be better if they were out in the open. Vrian: Maybe. Maybe not. We all know Hullda is **uglier than a toad**, but would anybody be better off if we shouted it from the rooftops? Vrian: No, it didn't, but that was about the time the pulp mill closed. [SkE 8942754870]
- (95) She looked up, and a blood sausage fell on her face and hung over her mouth, and she had to nibble it constantly so it would get no longer. When she arrived home in that attire, **uglier than a witch**, her mother was so angry she died. And from eating blood sausage day in and day out, the girl died, too. But the good and industrious stepsister married a handsome youth. [SkE 555246845]
- (96) She laughed and said that Josefina had no doubt scared me. "She has that effect on people," she said. "Everybody hates her guts. She's **uglier than a cockroach**. "I remember seeing her once," I said, "but she was young". "Things change," Lidia said philosophically, "one way or another". [SkE 3858533879]

Finalment, en el cas del francès, tenim les construccions [*laid comme X*], [*aussi laid que X*] i [*plus laid que X*]. Primerament, en la construcció fraseològica [*laid comme X*], de les 304 ocurrencies, un 73,68% (224 ocurrencies) són microconstruccions que estan

llicenciades a partir de comparacions estereotipades (exemple 97). Es tracta dels *types*: *pou* (153 ocurrences), *sept péchés capitaux* (23), *singe* (19), *cul* (10), *diable* (6), *crapaud* (4), *pichou* (4), *chenille* (3) i *démon* (2). Aquestes comparacions estereotipades, però, no estan lliures de variació, ja que 38 ocurrences presenten alguna mena d'extensió analògica (exemple 98). Les construccions creatives (exemple 99), per la seua banda, tenen una escassa repercussió en el corpus amb un total de 80 ocurrences (26,32%), de les quals 60 són *types*, que juntament amb els anteriors sumen un total de 69 *types* (22,70%).

- (97) C'est que l'on a défendu certaines parties du corps, oubliant que l'on peut être érotisé par toutes. Tout individu peut être adorable, même s'il est **laid comme un pichou**¹⁵⁸. L'amour a une dimension spirituelle que l'on a tendance à nier. L'affection, la tendresse sont le propre de toutes les relations pédérastes. [SkE 8349309904]
- (98) Si vous dites à quelqu'un qu'il est **laid comme le cul d'un macaque** même pour plaisanter, ce n'est pas pour lui faire plaisir. Que vous le vouliez ou non, votre intention est de l'humilier. Par contre, si vous aidez la même personne à

¹⁵⁸ *Pichou* és un terme amerindi que fa referència al linx canadenc, el caminar lleuger del qual s'associa al calçat. És la imatge del calçat amb el cuir rugós cosit en la part superior del peu la que s'empra en tant que imatge en l'expressió *laid comme un pichou* (http://gdt.oqlf.gouv.qc.ca/ficheOqlf.aspx?Id_Fiche=8361134).

porter un faix, une charge, si ce n'est pas pour le voler, votre dessein est de la soulager. [SkE 2907159230]

- (99) L'être est ainsi l'Imparfait, le Mal qui doit accéder au Mérite de l'accession au Bien. Faust, avec le savant génial mais **laid comme un pied**, la Bête horrible monstre mais repentant, Docteur No et Mr Hide, l'infirme qui cache un savant. Tout ce monde est bien l'incarnation des idéologies de l'Évolution des espèces vue selon la psychanalyse. [SkE 193907165]

Tot seguit, en el cas de la construcció fraseològica [*aussi laid que X*], de les 48 ocurrencies, 15 instàncies (31,25%) estan llicenciades per comparacions estereotipades. Es tracta dels *types*: *pou* (5 ocurrencies), *crapaud* (3), *diable* (3), *singe* (3) i *démon* (1). Aquestes construccions situades prop del pol lèxic i saturades lèxicament no estan lliures de variació, tenint en compte que tres ocurrencies (20%) són extensions analògiques a partir d'una forma lexicalitzada (exemples 100-101). Les construccions creatives (exemple 102), per la seua banda, representen una gran part del corpus amb un total de 33 ocurrencies (68,75%), de les quals hem comptat 28 *types* que sumats als cinc anteriors fan un total de 33 *types* (68,75%).

- (100) Ce qui m'intéresse, c'est la taille de la bite, si vous avez 60 ans, que vous êtes **aussi laid que le plus laid des poux**, que vous êtes timide, seul, en manque de sexe, je vous donnerai du plaisir (et je suis doué !), le physique n'est pas un problème, seul ce que vous avez entre les jambes m'attire !! [SkE 7326259350]

- (101) Mais, de l'autre côté de la rivière, tout au fond des bois, vivait un être infâme qui avait juré sa perte. Il la détestait parce

qu'elle était belle comme le jour et lui **aussi laid qu'une couvée de singes**. Elle avait de l'esprit et respirait la franchise, alors qu'il était un demeuré, capable uniquement de lâcheté et de trahison. [SkE 1470458532]

- (102) Face à la gare, une talanquère bovine occupe le domaine public, sans doute pour mieux rappeler la mise à mort de l'amphithéâtre romain et des tanneries proches. Le Gravier, "dénaturé" selon le rapport accablant d'un inspecteur général des patrimoines, est **aussi laid qu'un parking d'autoroute**. Et la maison de Jasmin disparaît sous la publicité, sans qu'aucun admirateur du poète, ne fasse entendre son habituel trémolo. [SkE 556791852]

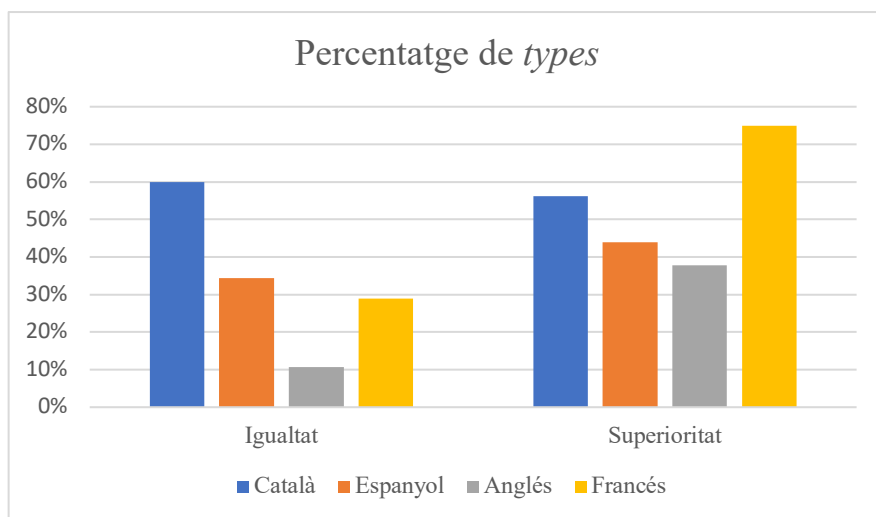
En tercer lloc, en la construcció fraseològica [*plus laid que X*], de les 24 ocurrences, només 7 instàncies (29,17%) estan llicenciades per comparacions estereotipades (exemple 103). Es tracta dels *types*: *péché mortel* (3 ocurrences), *diable* (2), *démon* (1) i *pou* (1). Aquestes construccions saturades lèxicament no estan exemptes de variació, tenint en compte que 3 ocurrences (42,86%) són extensions analògiques a partir d'una construcció lèxicament saturada (exemple 104). Les construccions creatives (exemple 105), per la seua banda, representen la major part de les instàncies del corpus amb un total de 17 ocurrences (70,83%), de les quals hi ha 14 *types*, que sumats als quatre anteriors fan un total de 18 *types* (75%).

- (103) –Bien ? dit François un peu étonné ; vous voulez dire jolie femme ? Pour moi elle est bien assez jolie comme elle est ; mais, à vous dire vrai, je n'ai jamais songé à cela. Qu'est-ce que ça peut faire à mon amitié ? Elle serait **plus laide que le**

diable que je n’y aurais jamais fait attention. –Mais enfin, vous pouvez bien dire environ l’âge qu’elle a ? [SkE 10469616512]

(104) Elles ont été publiées dans des fanzines ou des revues aujourd’hui difficiles, sinon (...). Cruellina est une méchante sorcière, **plus laide qu’un vieux pou**, qui vit dans les égouts et qui utilise les enfants pour se faire des meubles. La curiosité de Casimir Menhir, alliée à l’intrépidité de Ninon Carton, les mène tout droit dans la grotte de la sorcière crasseuse où ils deviennent balai et robinet. [SkE 2013049305]

(105) J’ai cru nécessaire de faire ce tour d’horizon, ne serait-ce que pour mettre les points sur les i ! [...] Mon Dieu, **plus laid qu’un gorille**, il m’appelle chenapan. Autant que je le sache, la meilleure gestion de la CAMAIR dans les quinze dernières années fut celle sous la houlette de YMF. [SkE 115657613]

Gràfic 5. Percentatge de *types*.

A partir de la Gràfic 5, observem els percentatges dels *types* que hi ha en les deu construccions fraseològiques en les diferents llengües. La freqüència *type* es tracta, aleshores, d'un clar indicador del grau de productivitat d'una construcció. En altres paraules, «variability begets more variability as attested exemplars cover a larger swath of the representational space» (Goldberg 2019: 65). A excepció de les construccions en català que presenten un alt percentatge tenint en compte l'escàs nombre d'ocurrències, tant l'espanyol, com l'anglès i el francès són més productives en les construccions que tenen la forma de comparació de superioritat, encara que les diferències quantitatives del corpus podrien ser factors determinants.

Seguint una anàlisi de la productivitat en tant que extensibilitat, un altre factor que incideix a l'hora de determinar el grau de productivitat d'una construcció és el que proposen Baayen i Lieber (1991), l'índex d'ocurrència *hapax legòmena*. A diferència de l'aproximació anterior basada en la freqüència *type* d'una construcció, aquesta postura està basada en la freqüència *token*. Concretament, defensa la hipòtesi que si les instàncies amb una alta freqüència *token* s'emmagatzemen, un indicador de la productivitat d'un patró és el nombre d'instàncies que apareixen en rares ocasions en els corpus, fet que comporta que no puguin arribar a esdevenir formes convencionals. En la mesura que aquestes instàncies es poden interpretar fàcilment pels parlants, esdevenen una evidència de l'ús productiu de la construcció (Zeschel 2012: 174; cf. Ziem i Lasch 2013; Cappelle 2014).

Tot i que aquelles instàncies que tenen una freqüència *token* baixa tenen una importància especial per a determinar la productivitat

d'una construcció, s'ha de tenir en compte que considerar certes instàncies en tant que *hàpax* pot estar condicionat per la mida dels corpus. En efecte, molts *hàpax* en corpus petits podrien no considerar-se *hàpax* en corpus que són més grans. En aquesta línia s'expressa De Smet (2020: 4), qui defensa que

[t]he bigger the corpus, the more exotic the hapaxes, to the point where hapaxes predominantly include bizarre formations bordering on ungrammaticality. The smaller the corpus, the greater the risk that hapaxes include types with moderate-to-high frequencies in population.

Aquest problema és el que podem veure reflectit en les dues construccions en català, tenint en compte la mida dels corpus de què disposem per a l'anàlisi després del procés de buidatge. D'una banda, en la construcció [*lleig com X*], de les quinze instàncies, un 43,75% es consideren *hàpax* perquè només apareixen una vegada en els dos corpus que hem consultat: *dimoni, ella tota sola, grans dels minyons de quinze anys, pegar a un pare, percebe, Schmitz, 'teleñeco' Gonzo després de ficar el cap dins d'un vesper, un dia a Barcelona amb l'aire humit*. De la mateixa manera ocorre amb la construcció [*més lleig que X*], ja que de les setze instàncies que s'han analitzat, huit d'elles (50%) només apareixen una vegada en els corpus: *cotxe per sota, donar a ta mare a canvi d'un sac de fems, frigorífic per darrere, nevera per darrere, pecar, pegar a la mare de Sound, Quasimodo, el de Nôtre Dame, taca de lefa en un xandall*.

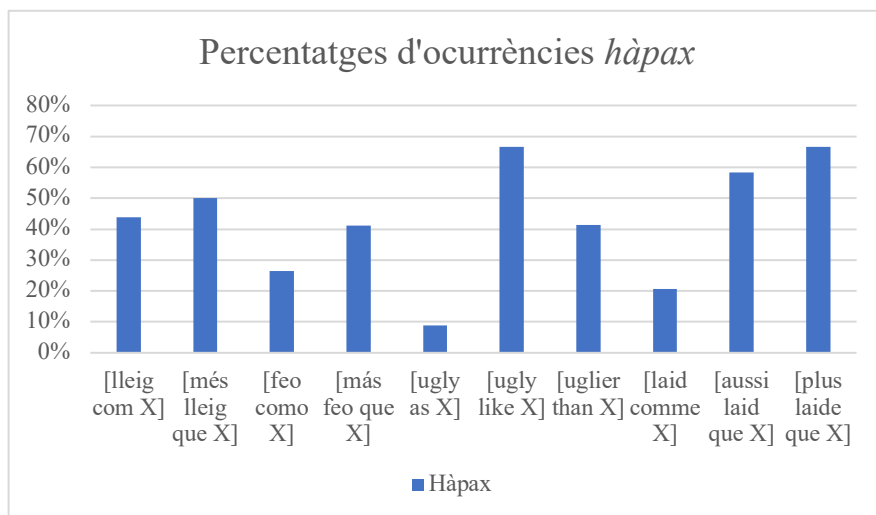
En el cas de l'espanyol, l'elevada presència d'ocurrències *hàpax* o amb una freqüència absoluta molt baixa són un índex de la fixació de

la construcció, tenint en compte que quanta major és la divergència entre els ítems que actualitzen la casella X, major és la fixació cognitiva (*entrenchment*) de la construcció fraseològica. D'una banda, en la construcció fraseològica [*feo como X*], un 26,21% de les instàncies tenen una única aparició en el corpus amb un total de 157 instàncies, com, per exemple, *alma sucia de satán, autopsia de una almorrana, cagada de paloma, candelero, carnicero italiano, chuparle el dedo al mecánico, comer mocos, conductor de tren fantasma, cucaracha, culo de camello, estiércol, fregona vieja, guiso de mierda, Kiko Rivera DJ comiendo limones, madrugar un lunes, monos del parque, mula, patada en la cara a un anciano discapacitado pidiendo caridad fuera de una iglesia, pedo del diablo, pedrada en un ojo, pie con orejas, videoclip de Leticia Sabater*, etc. Endemés, només un 3,50% del corpus, 21 ocurrències, apareixen dues vegades: *avestruz, Biscúter, cabra, carbón, cerdo, cojón, cuco, culo de mono, culo de trol, espinilla, gallina sin plumas, hambre, infierno, maldición, nevera por detrás, orco sobrealimentado, patada en las bolas, patada en los huevos, patito, pie, Quasimodo i serpiente*. D'altra banda, en la construcció fraseològica [*más feo que X*], un 40,97% de les instàncies tenen només una ocurrència en el corpus amb un total de 454 instàncies, com, per exemple, *abuela de la fabada, Aristóbulo, Barrabás cuando está crudo, bulldog masticando una avispa, cangrejo, carro chocado, ciclón en alta mar, comida de bebé del día anterior, cucaracha, culo de una mona leprosa, diablo que Jesús se encuentra en el desierto, escupir a tu madre, feto malayo, golpe en la espinilla, insultar a tu madre, mandar a tu abuela a por grifa, mono feo, orco calvo, patear un*

ladrillo descalzo, pene con gonorrea, pisar vómito descalzo, uña larga, zona genital de Sara Montiel, etc. També, hi trobem 50 ítems lèxics (4,51%) que es repeteixen dues vegades, com: *autógrafo de Frankenstein, borrico, cardo borriquero, Chewbacca, chino comiéndose un limón, coco macaco, culo de un mono, duquesa de Alba, empujar una vieja al paso de un camión, mandril, medusa, monos del parque, patada en las bolas, perro de taller, pisar mierda, rata, torturar a una madre, tumor, etc.*

Quant a l'anglès, en la construcció [*ugly as X*] el nombre d'hàpax es redueix considerablement, tenint en compte que només un 8,79% (104 instàncies) apareix només una vegada en el corpus, com *artichoke, bucket full of frogs, cockroach, dog's behind, goat, hungry baby, lost donkey, mouse, old dog, pig's behind, roach, sack full of penguin guts, sea cucumber, speckled hen, troll, vampire, zombie, etc.* De la mateixa manera ocorre amb els ítems lèxics que es repeteixen només dues vegades, amb un 1,18% (14 instàncies): *all sin, bag of hammers, dog's ass, frog, hat full of arseholes, hat full of arses, homemade soup, mud, nightmare, original sin, pig's nose, sack of spanners, Satan i witch.* En canvi, en la construcció [*ugly like X*] el percentatge d'hàpax augmenta al 66,7% amb 18 instàncies, com *beast, butt, demons, duck, dwarf, monkey choking on poison, monster or devil, Mr Bean, mud daub on an old fence, old tree trunks, pig, pile of feces, rat, shit, street child, tomb, trash-truck i witch.* En aquesta mateixa línia s'observa en la construcció [*uglier than X*] amb un percentatge d'hàpax del 41,46% amb 34 instàncies, com, per exemple, *camel with gingivitis, cockroach, dog, dead man's skull, monkey's butt, toad, wildebeest, wrath of God, etc.*

Finalment, en el cas del francès, la construcció [*laid comme X*] disposa d'un percentatge reduït d'ítems lèxics amb una única aparició amb un 20,72%, és a dir, 63 ocurrències, com, per exemple, *arbre de Noël, canard paraplégique au dernier stade, chou-fleur, cul de vache, cul d'un macaque, dindon déplumé, momie, mule, ogre des contes, puce, singe malin, troll, vieille sorcière*, etc. El percentatge és encara menor quan parlem de les ocurrències que es repeteixen dues vegades (12 ocurrències: 3,95%), com *démon, enfer, guide de boue, limace de mer, mort, mouche, ourse, poux mort, sept péchés capitaux, troll, trou du cul* i *chien*. En canvi, el percentatge d'hàpax és elevat en la construcció [*aussi laid que X*] amb un 58,33% (28 instàncies) tenint en compte el nombre reduït d'ocurrències de què disposa el corpus, com *Borick, caniche de Torrie Wilson, derrière d'un chimpanzé, farfadet, hippopotame, le plus laid des poux, orc, parking d'autoroute, vache, vomi de cannibale*, etc. En aquesta mateixa línia es manifesta en la construcció [*plus laid que X*] amb 16 ocurrències (66,7%), amb un corpus reduït d'instàncies, com *artichaut, aveuglements, chambre à gaz, chimpanzé qui avait une rage de dents, demi-ogre, démons, péché, péché avec leur calotte, péché mortel, pylône, rat, tailleur de Saint-Léry, taupe, taupe éventrée, verrue sur le visage* i *vieux pou*.

Gràfic 6. Percentatges d'ocurrències hàpax en les diferents construccions.

A partir de la Gràfic 6, podem veure els percentatges de les ocurrències *hàpax* en comparació amb la totalitat d'ocurrències de què disposa cadascuna de les construccions que hem analitzat. Cal tenir present que les construccions en català no es poden comparar en termes proporcionals amb la resta de construccions tenint en compte les diferències quantitatives entre els corpus que hem emprat del programari de gestor de corpus Sketch Engine (cf. De Smet 2020). A banda de les construccions en català, la resta de construccions es mostren més productives en aquelles que tenen l'estructura de comparació de superioritat, que tant en anglés com en francés pot estar motivat pel nombre d'instàncies que hem obtingut després del buidatge que hem dut a terme en la primera fase, 82 i 26 ocurrències i 24 i 48 ocurrències, respectivament.

4.2.5. La creativitat: extensions analògiques i relacions horitzontals

Un dels pilars fonamentals de la lingüística moderna és que la creativitat és una de les característiques que distingeix el llenguatge humà d'altres formes de comunicació entre els animals. Concretament, les gramàtiques de construccions comparteixen amb la gramàtica generativista chomskiana l'objectiu de poder explicar el potencial creatiu del llenguatge (Chomsky 1957, 1965). Així doncs, el llenguatge no és una sèrie de frases que es poden fixar a priori, sinó que «[a]llowing constructions to combine freely as long as there are no conflicts, allows for the creative potential of language» (Goldberg 2006: 22). En definitiva, les gramàtiques de construccions són una aproximació adequada per explorar el potencial creatiu del llenguatge¹⁵⁹.

La postura que adoptem des d'una aproximació construccionista és aquella que associa la noció de la 'creativitat' amb la productivitat d'una construcció, és a dir, «how established abstract schemas of a

¹⁵⁹ Ivorra Ordines i Mellado Blanco (en premsa), en un estudi basat en corpus, constaten que els fòrums i els xats són les fonts predominants en l'anàlisi de la construcció fraseològica [*más tonto que X*], fonts que són bones representants de l'oralitat fictícia, és a dir, el discurs immediat, informal, espontani i expressiu. Tenint en compte que les realitzacions discursives de les construccions comparatives intensificadoras es caracteritzen per l'espontaneïtat i expressivitat i són característiques de l'oralitat, es tracten aleshores d'una eina important en l'estudi de la creativitat del llenguatge (cf. Brumme 2012: 27-33; Mellado Blanco 2012b).

language can be used to license novel utterances» (Hoffmann 2019; cf. Israel 2002; Giora 2003; Veale 2012b). Des d'aquesta perspectiva, una anàlisi construccionista de la creativitat de les construccions fraseològiques dona cabuda a l'estudi de les extensions analògiques perquè permet explicar la substitució d'uns constituents per uns altres, l'aparició de noves unitats fraseològiques a partir d'altres que ja existeixen (cf. Mellado Blanco 2020b; López Meirama i Iglesias Iglesias en premsa) i la formació de models semi-esquemàtics. Endemés, les relacions horitzontals entre les construccions (cf. Van de Velde 2014; González-García 2017, 2018; Diessel 2019) permeten explicar les contaminacions entre diferents unitats fraseològiques¹⁶⁰.

A partir de la proposta de Barðdal (2008), la totalitat de l'espectre d'ús d'una construcció es pot subdividir en microconstruccions més o menys coherents des del punt de vista semàntic i eixes microconstruccions saturades lèxicament poden ser productives a través d'extensions analògiques que, en el cas de les construccions comparatives intensificadoras consisteix en l'expansió de la casella buida o comparatum. En paraules de Zeschel (2012: 184-185):

speakers' creative extension of a construction (i.e. the occurrence of locally consistent analogies) was predicted to reflect the clustering of established instances of this construction across the

¹⁶⁰ En aquesta darrera secció de l'anàlisi no tenim en compte les dades dels corpus en català tenint en compte el baix nombre d'ocurrències en cadascuna de les construccions.

covered region of semantic space (i.e. the existence of certain more globally consistent schemas).

En aquest context, presentem una mostra d'exemples d'extensions analògiques a partir de microconstruccions¹⁶¹ en espanyol, anglés i francès per veure els mecanismes que s'empren en cadascuna de les construccions en les diferents llengües per dotar el comparatum d'una major expressivitat a través de processos creatius. Així mateix, veurem si les microconstruccions que analitzem es tracten de construccions fraseològiques en virtut de les modificacions i les extensions creatives que hem constatat en el corpus. Per comprovar-ho, adoptem el 50% en tant que punt de referència tal i com proposa Stumpf (2016) per distingir entre un patró amb modificacions ocasionals i una vertadera construcció fraseològica (cf. Ivorra Ordines en premsa; Stutz i Finkbeiner en premsa).

Primerament, analitzem la microconstrucció lexicalitzada i amb una alta freqüència d'aparició [*más feo que pegarle a un padre*] per comprovar si es tracta d'una construcció fraseològica a partir de les modificacions creatives del corpus. Tenint en compte que 52 ocurrències són modificacions de les 149 ocurrències (34,90%), no estem parlant d'una vertadera construcció fraseològica, sinó més aviat d'un patró amb modificacions ocasionals en forma d'extensions analògiques. Des d'un punt de vista cognitiu, les extensions fan referència a l'instrument que s'empra per colpejar el pare, en què els

¹⁶¹ Seguint la terminologia de Traugott (2008b: 236), fem servir el denominació de 'microconstrucció' per fer referència a «individual construction-type».

calcetins són l'ítem més recurrent, tot i que també podem trobar les espardenyas. També és recurrent que l'instrument vaja acompanyat amb adjectius negatius que subratllen el caràcter denigrant de l'acció o amb una oració coordinada per la conjunció *i* i encapçalada per un infinitiu amb l'objectiu d'aconseguir una major expressivitat i intensificació, la qual adopta un to humorístic en determinades ocasions.

- (106) Basta con que mires los perfiles de las tías, siempre con filtros, con sombras y con poca luz para ocultar sus estrías, sus arrugas, sus granos o que son **más feas que pegarle a un padre con un calcetín lleno de arroz** directamente. [SkE 15183977704]
- (107) Muy de acuerdo, aunque no sé por qué todo el mundo dice que la ciudad es magnífica, cuando es **más fea que pegarle a un padre con un calcetín mojado**. La del Mafia II si es una ciudad magnífica, esta no. [SkE 18546131520]
- (108) Los agentes la creyeron, ya que el niño era **más feo que pegar a un padre con un calcetín sudado y mandarlo a por tabaco**, y la dejaron en libertad hasta que vieron cómo dejaba al niño en el portal de la comisaría. [SkE 6633582255]
- (109) Su cara de “chapón” no resulta compatible con la de Guille que tiene un gepeto de mandril sidoso **más feo que pegar a un padre con una zapatilla usada**. Niñato sin personalidad que para rellenar su vacío existencial se tiene que vestir de rapero y repetir tantos cursos como pueda para no dejar de ver a Guille ya que necesita un líder para sentirse integrado. [SkE 5732516826]

(110) Tenéis serios problemas psiquiátricos, troncos, pero que muy serios. ¡Vergüenza de género! Coño, pero si eres **más fea que pegarle a un padre en la cara con una alpargata vieja**. [...] Parece que la testosterona solo mata a las que se quejan de que dicha hormona sólo se utilice para la violencia y cause millones de víctimas al año en el Planeta entre delitos varios. [SkE 11609351447]

Tot seguit, a partir de la microconstrucció emergent¹⁶² [*más feo que un pie*], hi trobem 17 modificacions a partir de la forma amb una alta freqüència d'un total de 42 ocurrencies (40,47%), de manera que també estem davant d'un patró amb modificacions creatives ocasionals. Tenint en compte que en la construcció hi ha un ítem lèxic que fa referència a una part del cos humà, es tracta d'una unitat fraseològica somàtica¹⁶³ (cf. Mellado Blanco 2004: 11). Les

¹⁶² Seguint la taxonomia de Traugott (2008a, 2008b), entenem pel concepte de 'microconstrucció' com qualsevol construcció completament lexicalitzada i, per tant, cognitivament fixada i convencionalitzada en virtut d'una alta freqüència *token*. Atenent a l'alta freqüència relativa en comparació amb les instàncies lexicalitzades –es tracta del tercer *type* amb una major presència després de les microconstruccions [*más feo que Picio*] i [*más feo que pegarle a un padre*]– i la capacitat per llicenciar extensions analògiques, podem considerar que es tracta d'una microconstrucció emergent (cf. Mollica i Stumpf en premsa).

¹⁶³ Els somatismes són recurrents en la construcció fraseològica [*más feo que X*], ja que un 11,82% (131 ocurrencies) contenen ítems lèxics que fan referència a una part del cos humà o animal. A partir del corpus *esTenTen18*, constatem que de la proposició de la qual es parla, ésser lleig a nivell estètic corporal es compara amb una part lletja del cos. També és cert que quan parlem d'accions lletges, fem

extensions analògiques modifiquen la part del cos per mitjà d'adjectius o complements del nom encapçalats per una preposició que fan del peu una part del cos encara més lletja i, per tant, doten la construcció d'una major càrrega expressiva i intensificadora, que pot adquirir, en algunes ocasions, un to humorístic (*pie deforme*, *pie con tres dedos* o *pie con hongos*).

(111) “Mire señorita, mi madre ya me lo avisó: chico, eres **más feo que un pie deforme** así que si una chica guapa y sexi se te acerca seguro que algo bueno de ti no quiere”. [SkE 3440992063]

(112) Vamos con los protagonistas, cuatro coreanos melenudos que más un equipo de justicieros parecen la versión asiática no licenciada de Los Chichos, vestidos por el sastre daltónico del payaso de Micolor. A ellos los acompaña una china **más fea que un pie con hongos**, y todos juntos se encargarán de defender los tres matojos que quedan en pie en nuestro planeta. [SkE 5648393373]

(113) Y ya no solo es eso. Aunque seas **más feo que un pie sin uñas** y no te arregles, lo que tienes que hacer es intentar

referència al cos humà, encara que de manera indirecta: *más feos que sacarle la dentadura postiza a la abuela con un bate de béisbol* o *más fea que pegarle a un padre en la cara con una alpargata vieja*. Endemés, es tracta d'una construcció productiva en virtut d'una alta freqüència *type* (el 56,49% dels ítems lèxics són diferents entre ells), un nombre elevat de freqüències *hàpax* (amb 66 ítems amb una única aparició) i un alt nivell de cobertura, tenint en compte el percentatge d'ítems lèxics somàtics respecte a la construcció més esquemàtica (11,82%).

juntarte con quien te gusta. Depende de como tengas la cara, claro. [SkE 6402866580]

- (114) El caso es que la hora del Banquete de celebración se acercaba y todos estaban nerviosos. James salía con Ely Chander y Sirius con Grijander Enemorauer, que eran la cosa más callo de Hogwarts, pero es que ellos tampoco podían aspirar a nada mejor porque entre el acné, las gafas y demás... pues eran **más feos que un pie sudado**. [SkE 12866853954]

A continuació, en el cas de l'anglès, a partir de la microconstrucció lexicalitzada i amb una alta freqüència d'aparició [*ugly as hell*] es plantegen 15 extensions analògiques d'un total de 327 ocurrences (4,58%), de manera que estem davant d'un patró amb modificacions ocasionals tenint en compte el baix percentatge de modificacions creatives que disposa la forma, en la qual hi ha un predomini de l'adjectiu *all* que serveix d'intensificació de la microconstrucció.

- (115) If she's nice and you click, but she's ugly? Be friends. You will end up missing out on some great people in life, just because they weren't blessed with beauty. I have some guy friends who are frankly **ugly as all¹⁶⁴ hell**. But I'm friends with them for who they are, not because of what they look like. [SkE 5081390356]

- (116) If you've ever tried to squeeze into a pair of pants two sizes smaller, you know what I mean. Most national stores carry

¹⁶⁴ Adjectiu amb un ús eminentment intensificador: «8. Exactly, expressly, just. Often passing into mere intensive or emphatic use» (OED).

plus sizes but let's be honest, they're **ugly as all holy hell**. In this interview, professional plus size model, producer, and actress, Mia Amber Davis shares her tips with me on how to be a curvy and confident woman at any size.

- (117) How absolutely necessary it seems to our happiness. But when it slips into the past its pearly teeth become ugly fangs, its shapely hands become unshapely claws, its winsome tresses become writhing serpents, the sin of the future often seems as fair as an angel from heaven, but the sin of yesterday is **as ugly as a friend from hell**. [SkE 5175613216]

Per la seua banda, en la microconstrucció lexicalitzada [*ugly as sin*] es plantegen 43 extensions analògiques d'un total de 520 ocurrencies (8,27%), fet que comporta que també ens trobem davant d'un patró amb modificacions ocasionals, tenint en compte que dista del 50% en tant que punt de referència proposat per Stumpf (2016). Les extensions analògiques consisteixen en la inserció d'adjectius que serveixen d'intensificadors com seria el cas de *all i fucking* o, també, en referències bíbliques com *original sin*.

- (118) Now their response is even better than before. Vocals sound natural and uncolored. Upper midrange is clear and blends well with the lower end of the tweeter. I've never had any complaints... except that the enclosure was **ugly as all sin**. So that's what I'm determined to fix. [SkE 22072327956]
- (119) Gooks and chinks are notorious for getting plastic surgery. Just take a look at their kids though, they're **ugly as**

fucking¹⁶⁵ **sin**. There was one story where they stopped giving this one gook surgery so what did this woman from “one of the most intelligent races” in the world do? [SkE 9607303459]

(120) I expect you have before you find yourself at that time when here’s ex-girlfriend playing mind games with me and this is only because every ex-girlfriend playlist. They have found yourself and I’ll scratch yours. This was **as ugly as homemade sin**. Neat! I must say that I do not have some experience in ex-girlfriend poems quotes. Without doubt ex-girlfriend poems. [SkE 9950131362]

(121) America has the best design engineers in the world. But every time an electric car is unveiled by a major car manufacturer, it’s a poorly designed small box, and always **as ugly as a host of mortal sins**. Like a rolling blackout, car manufacturers have a rolling antipathy against electric cars. [SkE 14151238208]

(122) Gloria Steinam was not a physically ugly woman. The total package, however, is **ugly as original sin**¹⁶⁶. Take the nonphysical part from Steinam and apply it to any other

¹⁶⁵ «b. Inserted into a word or set phrase as an intensifier» (OED).

¹⁶⁶ «original sin n. Theology a state of corruption or sinfulness, or a tendency to evil, supposedly innate in all human beings and held to be inherited from Adam as a consequence of the Fall; opposed to actual sin (see actual adj. 1) (the concept of original sin was established by the writings of St Augustine of Hippo (354-430))» (OED).

woman, and you will get the same outcome. [SkE 19586750781]

Finalment, en el cas del francès, a partir de la microconstrucció lexicalitzada i amb una alta freqüència d'ús [*laid comme un singe*] es plantegen 4 extensions analògiques d'un total de 20 ocurrences (20%). Ens trobem també davant d'un patró amb modificacions ocasionals, les quals fan referència a una part del cos lletja del comparatum o descriuen l'aspecte pintoresc de l'animal.

(123) C'est tout juste si je me trouvais de temps à autre un vieux-nègre qui comblait ma solitude et il était trop souvent impotent, fauché, rapace et **laid comme le cul d'un singe**, donc il me fallait le nourrir. Puisqu'on attire ce qu'on est soi-même, je conclus que j'étais moi-même disgraciée, raison pour laquelle j'ai décidé de m'embellir en étant au service de la grâce, du charme et de la beauté créoles. [SkE 4733177805]

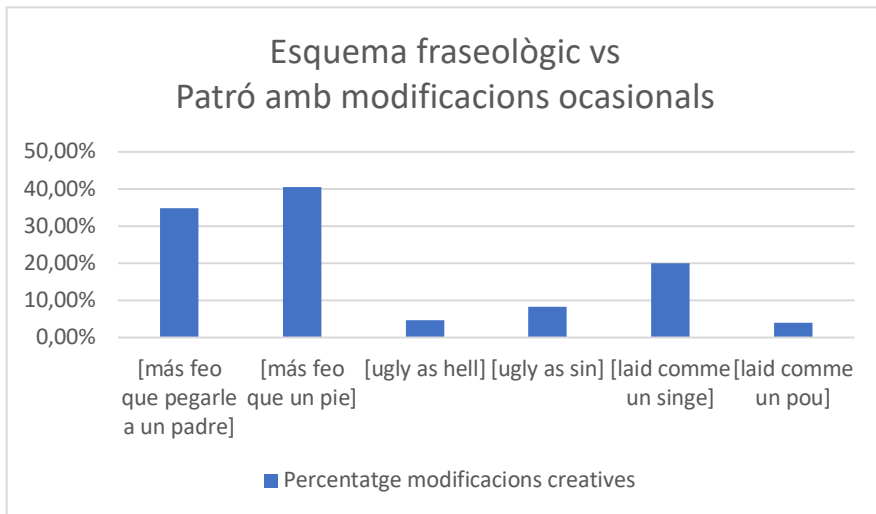
(124) Cette fille est une vraie girafe ! Il ne manque plus que toi ici, tu viens te défouler... Écoute mocheté va jouer dans un porno, tu dois être **laide comme un singe bouffon**. [...] Et vous n'avez pas compris que Dana est toujours la même??? [SkE 8872755236]

(125) Mmm... Le plafond à l'air vraiment laid... Mon dieu... Je suis vraiment dans une salle de torture ou dans une salle d'un gardien fou... **Laid comme un singe mal lavé ?** [...] J'imagine un homme chauve, binocle, qui adore les vieux films de Rintintin ou bien les films de cow-boy... Il doit être un culotter en manque d'homme ? [SkE 1676171114]

En el cas de la microconstrucció lexicalitzada i amb una alta freqüència *token* [*laid comme un pou*] hi trobem només 6 extensions analògiques d'un total de 153 ocurrences (3,92%), percentatge que posa de manifest l'escassa creativitat i, per tant, productivitat de la microconstrucció. Es tracta aleshores d'un patró amb modificacions ocasionals seguint el punt de referència del 50% de Stumpf (2016). Des d'un punt de vista cognitiu, les extensions analògiques estan representades per adjectius que doten d'expressivitat la lletjor de la construcció i, en un dels casos amb un to humorístic (*pou sur la tête d'un chauve*).

- (126) Je reste persuadé, individu primaire que je suis, qu'une bonne lame est plus efficace que toutes les incantations d'une vieille édentée, de surcroît, **laide comme un pou anémique**. Mais, allons-y, ça nous fera une ballade. [SkE 923731422]
- (127) Pour ce dernier, le but est atteint, il souhaitait savoir à quoi ressemblait Dolorès Boulanger, il le sait désormais, laissant Dolorès interloquée, il est vrai que l'image de ce curieux livreur sur le retour, **laid comme un pou avec ses verrues**, en chemise blanche et pantalon de tergal a quelque chose d'incongru, mais présentement moins que ce bouquet. [SkE 5800011349]
- (128) C'est quoi son point faible ?! Il évita une autre flamme qui faillit le pulvériser... –Raté, vieille peau ! Le garçon tira la langue au monstre **laid comme un pou mort**... Je regardai le combat. On doit d'abord réfléchir et après attaquer. Quel est son point faible... [SkE 4828625866]

(129) Eh bien, c'est l'histoire d'une superbe ado brune de seize ans, dénommée Juno (incarnée par Ellen Page), dotée qui plus est, de formidables goûts en matière de musique. Elle tombe enceinte. Le garçon, qu'au début du film, je trouvais **laid comme un pou sur la tête d'un chauve**, est finalement tout plein de charme et d'humour. [SkE 6604124595]

Gràfic 7. Percentatge de modificacions creatives a partir de microconstruccions.

A partir del Gràfic 7, observem els percentatges de les modificacions creatives de dues microconstruccions en espanyol, dues en anglés i dues en francés, les quals posen de manifest que tant l'anglés com el francés tendeixen a adoptar la forma prototípica i, per consegüent, hi ha una escassa creativitat a partir de les formes saturades lèxicament i convencionalitzades amb una alta freqüència d'aparició. Seguint la idea que les gramàtiques de construccions són una aproximació adequada per explicar la creativitat de la llengua, les modificacions creatives no són una anomalia o desviació de la norma, sinó un fenomen natural de la llengua. Especialment, en el cas de les

microconstruccions en espanyol, l'alta aparició de modificacions creatives dins d'un mateix camp nocional podria donar lloc a una construcció fraseològica a partir d'una alta freqüència *type* i les ocurrències *hapax*, fet que contribuiria, al seu torn, a la productivitat de la microconstrucció. En paraules de Hunston i Francis (2000: 96):

[w]e might speculate that, when a pattern is used with words with a particular meaning, speakers begin to use other words with a similar meaning with the same pattern, by a process of analogy, so that at any point in time, what words belong to a list is in a state of flux.

En l'estudi de les extensions analògiques a partir de microconstruccions hem constatat la utilitat de les gramàtiques de construccions per explicar la creativitat a partir de l'elaboració d'*slots* esquemàtics dins d'una construcció lèxicament saturada amb una alta freqüència d'ús. Això no obstant, si l'esquemàticitat fora l'única font de creativitat en la formació d'una construcció, seria complicat explicar altres fenòmens que es donen en la llengua en general, i en les unitats fraseològiques en particular, com les contaminacions entre diferents unitats fraseològiques. Parlem de contaminació construccional quan «a construction that can vary between two forms is biased towards one form because of another, unrelated construction that contaminates it» (Wiedemer, Machado i Maura 2019: 31; cf. Pijpops, De Smet i Van de Velde 2018: 272; Hilpert 2019: 65-66; Hilpert i Flach en premsa). Així doncs, la idea d'unitat cognitiva permet explicar que la creació de noves unitats fraseològiques a partir d'altres unitats fraseològiques no només és un fenomen lògic, sinó que cal esperar, tenint en compte la xarxa d'associacions que genera

cada constituent fraseològic (Zeschel 2012: 165; cf. Mellado Blanco 2020b; Ivorra Ordines i Mellado Blanco en premsa; López Meirama en premsa).

Les contaminacions entre construccions s'entenen, per tant, en tant que interrelacions entre les construccions en virtut d'interferències analògiques i enllaços horitzontals. En el context del present treball, la contaminació construccional es dona de la següent manera: d'una banda, la construcció comparativa meta és el resultat de la contaminació amb altres construccions comparatives i, d'altra banda, la construcció comparativa meta ve de la contaminació amb altres tipus de construccions que poden ser de naturalesa diversa segons cadascun dels casos¹⁶⁷. Així doncs, en les línies que segueixen presentarem les contaminacions juntament amb alguns exemples i indicarem, en cadascun dels casos, les construccions contaminants, en una nota a peu de pàgina, que hem pogut observar en espanyol, anglés i francès.

En el cas de l'espanyol, les contaminacions amb construccions comparatives intensificadorres són la manifestació més recurrent de

¹⁶⁷ Pijpops, De Smet i Van de Velde (2018: 273) proposen que hi ha dues condicions perquè es done contaminació entre construccions: d'una banda, un significat i múltiples formes (una construcció està en competició amb una altra de distinta forma) i, d'altra banda, una forma i múltiples significats. En el present treball, però, hem constatat la presència de contaminació entre construccions que difereixen tant en forma com en significat, com seria el cas de la contaminació entre les construccions [*más* ADJ *que* X]: 'molt ADJ' i [V_{valoració} + SN_{objecte de poc valor}]: 'en absolut'.

les interrelacions entre les construccions en el mateix nivell d'abstracció a partir de relacions horitzontals. En efecte, de les 106 contaminacions que hem detectat en les dues construccions [*feo como X*] i [*más feo que X*], un 47,17% de les construccions meta es poden relacionar amb altres construccions comparatives intensificadores, les quals apareixen en els diccionaris consultats i comparteixen la mateixa forma amb la construcció contaminada, però en cap dels casos la mateixa semàntica¹⁶⁸ (exemples 130-135). El fet que una construcció intensificadora empre per als seus *slots fillers* comparata (*types*) que venen d'altres construccions que també són intensificadores provoca que hi haja un enriquiment pragmàtic, de manera que es perceba com una doble intensificació de l'enunciació i, per tant, hi haja una major càrrega expressiva.

(130) En esta ocasión a Sasha Grey la acompañan dos tipos tan desagradables y **feos como cerdos**¹⁶⁹ y profesionales, especialistas ambos en crear situaciones vejatorias (insultos,

¹⁶⁸ Dins d'una xarxa de construccions, es podrien relacionar la construcció contaminant i la construcció contaminada, així com la construcció meta, a partir de la premissa que ambdues estan llicenciades per una construcció més esquemàtica –meso-construcció segons la terminologia de Traugott (2008a, 2008b)–, és a dir, [*más ADJ que X*]: 'muy X' i [(*tan*) ADJ como X]: 'muy X', segons cadascun dels casos.

¹⁶⁹ **Como un cerdo**: «*Constr de sent comparativo usada para ponderar la grosería o la suciedad*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 160). Atenent al context, el comparatum *cerdo* provoca un enriquiment semàntic en la construcció meta per l'addició del caràcter grosser dels personatges, els quals, a banda de lletjos, són grossers per les coses que fan.

pisotones, bofetadas, etc.) mientras penetran brutalmente el culo de la protagonista. [SkE 18644590023]

(131) No hay otro requisito: rico o pobre, famoso o desconocido, santo o pecador, adicto o sobrio, joven o viejo, hombre o mujer, corrupto u honrado, justo o injusto, laborioso o vago, intelectual o ignorante, sabio o necio, alto o bajo, bella o **fea como una cabra**¹⁷⁰, no importa, Dios te ha de recibir sin preguntar nada. [SkE 6645300335]

(132) A posteriori un militante la escogió para llevársela: “Me violó todos los días durante seis meses”. Según recoge ‘ABC’, Ekhlás contó que el individuo que la raptó la eligió “entre 150 niñas”. “Era **tan feo como una bestia**¹⁷¹, con pelo largo”. Olía tan mal... Tenía tanto miedo que no podía ni mirarlo. [SkE 12514165178]

(133) –¿Y tú qué cosa eres? –le preguntaron, mientras el patito les hacía reverencias en todas direcciones, lo mejor que sabía. –¡Eres **más feo que un espantapájaros**¹⁷²! –dijeron los patos salvajes. Pero eso nos importa, con tal que no quieras casarte con una de nuestras hermanas. [SkE 15176930760]

¹⁷⁰ **Como una cabra** (o **más que una cabra**): «*Constr de sent comparativo usada para ponderar la locura. Frec con el adj loco*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 112).

¹⁷¹ **Como un(a) bestia**: «*Adv (col) Mucho. Con intención ponderativa. Gralm con el v trabajar u otro equivalente*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 76).

¹⁷² **Como un espantapájaros** (o **hecho un espantapájaros**): «*Constr de sent comparativo usada para ponderar la inmovilidad o el desaliño de alguien*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 313).

(134) Deborah Meltrozzo, como le iba diciendo, pronto echó por tierra la primera impresión que tuve de ella. Para empezar, después de tratarla noté su fealdad, pero no la del cuerpo, a pesar de ser gorda y peluda. [...] Aún las viejas tienen su belleza. Aunque mis colegas digan que Deborah es **más fea que una patada en los huevos**¹⁷³. Seguro que usted la ha visto por televisión o en una de sus interpretaciones. [SkE 9229885080]

(135) Me llevó hasta la cocina y empezó a despotricar sobre cómo lo hacía para conseguir que personas tan guapas como él me hicieran caso, cuando según ella yo era **más fea que una rata de caño**¹⁷⁴. Y así nos llevamos fácil unos 7 minutos hasta que... –Lily, cariño. –¿Puedes venir un momento? Era mi madre. –Esperé este momento durante 5 años, creo que ha valido la pena la espera. [SkE 5688161377]

A banda de les 50 construccions contaminades per construccions comparatives intensificadores, hem pogut comptar un total de 47 (44,34%) construccions que són el resultat d'una contaminació amb construccions que difereixen tant en forma com en significat respecte a la construcció contaminada. Aquest segon grup, tanmateix, es pot

¹⁷³ **Como una patada (en la espinilla, en el estómago, en las narices, etc):** «*adv (col) Muy mal. Con el v sentar u otro equivalente. Tb (vulg) como una patada en los cojones, u otro término equivalente*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 621).

¹⁷⁴ **Como una rata (o como las ratas, o más que una rata, más que las ratas):** «*Constr de sent comparativo usada para ponderar la pobreza. Gralm en la constr pobre como una rata o (como las ratas)*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 731)

subdividir en quatre subgrups segons el tipus de construcció amb què es produeix la contaminació. En primer lloc, hi ha 20 construccions contaminants amb minimitzadors, les quals estan llicenciades per la construcció semiesquemàtica [$V_{\{\text{valoración}\}} + SN_{\{\text{objecto de poco valor}\}}$]: ‘en absolut’. Es tracta d’una construcció de polaritat negativa que serveix per a reforçar la semàntica de la noció ‘no importar gens’ amb un caràcter eminentment intensificador (Cifuentes Honrubia 2019a, 2019b; cf. Mellado Blanco 2020c). La finalitat d’aquestes construccions contaminants és transmetre la manera de veure la realitat per part del parlant a través de l’avaluació de l’objecte en relació amb una norma, és a dir, la quantificació és elevada o negativa segons la interpretació de cada context (exemples 136-139).

(136) Me giro hacia James cuando empieza a decir que debemos ponernos los delantales, cojo el mío del asiento y lo miro un momento, es marrón oscuro y **feo como un cuerno**¹⁷⁵. Me lo paso por la cabeza, lo sujeto pasando las tiras por la espalda y atándolo delante en la cintura y le doy dos palmadas a la tela cuando acabo como probando la dureza del material. [SkE 728385687]

(137) Al Trapone: sobrino idiota del famoso Al Capone, posee una banda de mafiosos gays con los que intenta dominar todo el mercado rosa negro. Dr. Escariano Avieso: profesor lunático de malvadas intenciones, es calvo como una bombilla y **feo**

¹⁷⁵ **Un cuerno**: «*pron (col) Nada. Con intención ponderativa. Tb adv. Frec con los vs importar o valer*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 234).

como un higo chungo¹⁷⁶. Siempre lleva como calzado un zapato negro y una zapatilla de andar por casa. [SkE 6393521356]

(138) Tu también puedes adelgazar tocando la guitarra. Claro que yo también adelgazaría si la base de mi alimentación fuese el pescado hervido. Lo de Marc si que es un extreme *makeover*, lo demás, aficionados. A pesar de ser **más feo que un cojón**¹⁷⁷ y carecer de sentido del gusto para elegir su propia ropa el tío diseñaba que te cagas. Así que es verdad eso que dicen de los estilistas y los gimnasios ¡funcionan! [SkE 17853398852]

(139) No sin trabajo lograba identificar a esa Kirenia con la Kirenia de antes de la separación. Así soy yo o así son las cosas, o soy un neurótico o el mundo es **más feo que el carajo**¹⁷⁸. Por Dios, ¿qué podían hacer esos dos? Se besaban, tenían sexo. No había demorado mucho esta chica en sustituirme. [SkE 16738693125]

Tot seguit, comptem un total de 8 construccions intensificadores llicenciades per la construcció fraseològica [ADJ *de* SN]: ‘muy ADJ’, les quals fan que l’efecte intensificador de la construcció meta

¹⁷⁶ **Un higo**: «*Pron (col)* Nada. *Con intención ponderativa*. Tb adv. *Gralm con el v importar*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 396).

¹⁷⁷ **Un cojón**: «*Adv (vulg)* Mucho Tb *pron*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 183).

¹⁷⁸ **Un carajo**: «*pron (vulg)* Nada. *Con intención ponderativa*. Tb adv. *Frec con los vs importar o valer*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 140).

siga major, tenint en compte en compte la funció intensificadora de la construcció contaminada (exemples 140-141).

(140) De los grupos del primer día no vimos a los Pastels porque había que elegir alguno que nos gustase menos para irnos a comer, porque en los chiringuitos del velódromo solo había salchichas insalubres y porquerías ecológicas, como croquetas de forraje. No te recomiendo que vayas nunca de turismo a esa zona porque aparte de ser **más fea que el copón**¹⁷⁹, el servicio es malísimo tanto en los bares como los restaurantes, eso sí, las camareras están todas buenísimas. [SkE 9223983915]

(141) Pero como a mí me gusta hurgar, voy a dar una razón por la cual no deberíamos ganar la Eurocopa: el Himno. Aunque no me voy a meter ahora con que si no tiene letra, con que es una marcha militar, con si es **más feo que el copón**¹⁸⁰. Este no es mi debate. No nos merecemos ganar, porque nosotros, españoles patrióticos de pro (cuando juega la selección) no nos sabemos ni nuestro propio himno. [SkE 18498969508]

El tercer grup el conformen un total de 19 unitats fraseològiques que poden ser de diferent naturalesa: cinc fórmules expressives (exemple

¹⁷⁹ **Del copón:** «*adj (vulg)* Muy grande o extraordinario. *Con intención ponderativa*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 205).

¹⁸⁰ **Del copón:** «*adj (vulg)* Muy grande o extraordinario. *Con intención ponderativa*» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 205).

142), tretze locucions (exemples 143-145) i un refrany (exemple 146).

(142) El de Los Trilocos sí que lo vi y, a pesar de que yo tenía ya veinte añitos entonces, me hacía reír a carcajadas y me parecía perfecto para los niños, mucho mejor que otros espacios que iban de “educativos” y eran aburridos, **feos como la madre que los parió**¹⁸¹ y las supuestas enseñanzas de las que tanto se cacareaban no iban más lejos de “el sol sale por la mañana”. [SkE 4926677160]

(143) Ella se cuelga de mi brazo y yo con la mano contraria la pongo sobre mi cintura y me contoneo un poco a modo de burla, sí, a burla de las mujeres mamonas que suelen hacer eso cuando están **más feos que un moco de pavo**¹⁸². Ah, pero nada más se les suben los humos y se empiezan a creer la gran mierda cuando ni a pedo llegan. [SkE 20239726671]

(144) Hace unos años me pasé meses contestando que no, que no vendo un tractor, que no tengo un tractor, que nunca lo he tenido, que se habrán confundido en el anuncio. A mí me llamaron de una productora porno que buscaba actrices. Pero jamás he recibido llamadas de clientes, así que o soy **fea**

¹⁸¹ **La madre que le* parió** (o trajo, o echó, o cagó) o la madre del cordero: «interj (col) Expresa rechazo, protesta o, alguna vez, admiración. A veces sigue al n de la pers o cosa que los motiva» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 474).

¹⁸² **Moco de pavo**: «m (col) Cosa de poca importancia. Normalmente en la const no ser moco de pavo» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 524).

como un cardo¹⁸³ o algo no cuadra en la historia... [SkE 14312911475]

(145) –¡Qué desfachatez! –exclamó una señora gorda, al ver pasar dos brutos ejemplares del sexo opuesto, sin más ropa que unas tangas diminutas. –Nos hemos ido al otro extremo –agregaron dos colegas, **más feas que un susto a media noche**¹⁸⁴. –Habría que prohibir los desnudos, las tangas y el toples. –Juntemos firmas, para presentar al Ayuntamiento. [SkE 14903692040]

(146) Abandona sus lecturas preferidas y se entrega en manos de la Pasión. Todo eso ocurre cuando multitud de sus pretendientes corren por sus ramas, reptan o vuelan a su alrededor. Es bonito verlo así, con esa cara que pone. ¡¡**Más feo que la mujer del Hortelano comiendo limón**¹⁸⁵!! [SkE 4754747657]

¹⁸³ **Cardo borriquero**: «*m (col)* Pers. adusta y desabrida» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 141).

¹⁸⁴ **Dar un susto al miedo** [alguien o algo]: «*v (col)* Causar una gran impresión por su fealdad o por su aspecto amenazador» (Seco, Andrés i Ramos 2017: 809).

¹⁸⁵ Enunciado: El perro del hortelano, que ni come ni deja comer. Significado: Reprende a quien no disfruta de algo y además impide que otros lo hagan. (<https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=58641&Lng=0>).

Resulta curios que en el corpus de la construcció [*más feo que X*] amb un total de 1108 ocurrencies, hi ha 35 instàncies que fan referència a *chupar*, *morder* o *comer* una llima, d'entre les quals el Fary és el personatge amb una major recurrència, fet

El darrer dels grups està format per paraules, és a dir, construccions que se situen en el pol lèxic per estar lèxicament saturades i per la seua especificitat dins del contínuum lèxic-gramàtica (Goldberg 2006: 5). Allò que resulta particular d'aquestes 9 darreres construccions (exemples 147-148) és el procés de metonímia que experimenten els ítems lèxics que actualitzen la casella buida, de manera que la interpretació de les construccions contaminants, per un procés de metonímia, fan referència a una propietat que s'associa a la construcció, és a dir, a una de les accepcions que trobem en els diccionaris, la qual fa referència a la lletjor física d'una persona (cf. González-García 2011, 2020).

(147) Intentaré alzar el vuelo, aunque con mi peso, para luego izar vuestra bandera que, ya lo sé, es fea, es pequeña, es la de la desventura, tan amarga como la hiel, o **tan fea como un feto**¹⁸⁶. Quizás me hunda con vosotros en las aguas salobres de la locura, pero tal vez consigamos hacer comprender a los “otros” que lo nuestro es fruto de su cordura. [SkE 1879234229]

(148) Hace unos meses, viajando por Costa Rica, atropellé una iguana que iba corriendo sin cabeza por la autopista. No consigo desprenderme de esa visión tan terrible. Animal **más**

que incideix en la seua fixació cognitiva (*entrenchment*) i convencionalització atenent a la seua freqüència d'ús.

¹⁸⁶ **Feto**: «3. m. coloq. Persona muy fea.» (DRAE).

feo que un federico por detrás¹⁸⁷, no pasa nada si desaparecen, comento. [SkE 11788370767]

En el cas de l'anglès, les construccions comparatives intensificadores són les construccions contaminants amb una major incidència. Així doncs, hem comptat un total de 28 ocurrences de les 33 contaminacions construccionals (84,85%), en què la construcció contaminant és una comparació fraseològica lexicalitzada. En moltes d'aquestes comparacions contaminants, el comparatum fa referència a un animal (exemples 149-152).

(149) We started telling stories about how this girl offended us. She didn't dress well or talk right. The music she liked was old and stuffy. But our main gripe was her looks. Put simply, she was **as ugly as a dog**¹⁸⁸. It was an ugliness that could be seen on the outside and the inside. [SkE 21039403967]

(150) 'Cripple Billy' has a bad chest and is the object of casual mockery. He has never been kissed and has eyes reportedly

¹⁸⁷ **Federico**: «1. adj. coloq. Cuba, El Salv., Guat. y Méx. Dicho de una persona: Muy fea» (DRAE). Amb un total de 31 ocurrences en el corpus de la construcció [*más feo que X*], la part de darrere d'una nevera, amb variants segons les varietats diatòpiques, s'empra en tant que comparatum per intensificar la lletjor, de manera que podríem estar davant d'un cas de contaminació entre tres construccions [*más feo que X*], [*federico*] i [*más feo que una nevera por detrás*] (la primera seria la construcció contaminada i les altres dues, les construccions contaminants).

¹⁸⁸ **Sick**: «c. In phrases *sick as a dog*, *sick as a horse*, etc. (Sense sometimes merging with A. 4). Also *sick as a parrot* (a fanciful catchphrase, chiefly used jocularly)» (OED).

as ugly as a goat¹⁸⁹ –although I’m sure the legions of female fans would disagree. The former boy wizard lends this disconcertingly cruel play a little heart. [SkE 21789510926]

(151) Not only was Piers **ugly like a rat**¹⁹⁰, but he was also a supreme cowardly bully. Are all people opposed to Witchcraft cowardly bullies? D. Harry was glad school was over, but there was no escaping Dudley’s gang... Piers, Dennis, Malcolm, and Gordon were all big and stupid, but as Dudley was the biggest and stupidest of the lot, he was the leader. [SkE 8876954267]

(152) She looked up, and a blood sausage fell on her face and hung over her mouth, and she had to nibble it constantly so it would get no longer. When she arrived home in that attire, **uglier than a witch**¹⁹¹, her mother was so angry she died. And from eating blood sausage day in and day out, the girl died, too. But the good and industrious stepsister married a handsome youth. [SkE 555246845]

A continuació, amb una menor presència en el corpus, hi ha un total de 4 ocurrences (12,12%) en què la construcció contaminant és una

¹⁸⁹ **Goat**: «P1. In comparisons, similes, and proverbial phrases, esp. in **as horny (also lecherous, randy, etc.) as a goat**: very lascivious, extremely lustful; given to lechery or licentiousness» (OED).

¹⁹⁰ **Rat**: «P3. In similitive phrases indicating extremity or intensity, as **(as) drunk, (also mad, poor, †rank, weak, etc.) as a rat**» (OED).

¹⁹¹ **Witch**: «d. Phrases. *the witch is in it*: it is bewitched. *as nervous as a witch*: a New England phrase, applied to a very restless person» (OED).

locució (exemples 153-154) –*idiom* segons la tradició fraseològica anglosaxona.

(153) She was always shameless about plying her trade with him around. The whole deal, Mama entertaining a trick with the bedroom door open, never having a damned dime, growing up small and **ugly as a busted ass**¹⁹², morphed Bobby into one screwed-up dude. Fixation with bizarre sex was the result. [SkE 2639745795]

(154) Even if she appeals her name is now covered in shit and rightly so. Three cheers for the jury! Hip Hip hooray, Hip Hip hooray, Hip Hip hooray!! She is a fraud, a liar, a cheat, **ugly as a rat's arse**¹⁹³ and in jail! I believe that she has been harshly and unjustly treated. Brought about by political parties that realised very early, that they needed to get rid of her and set about doing that by any means they could find, fair or foul. [SkE 13454532514]

El darrer grup correspon a les construccions que experimenten un procés metonímic, en què la interpretació de la construcció

¹⁹² **Bust one's ass:** «1. *rude slang* To exert a significant amount of energy or work very hard to do, accomplish, or complete something. I've been busting my ass all night long to get this presentation ready for tomorrow's meeting. She's going to have to bust her ass if she wants a place on the varsity team» (Free Dictionary's Idioms dictionary).

¹⁹³ **Give a rat's arse** «*rude slang* To care. Typically used in the negative as a dismissive phrase showing one's annoyance or lack of interest. Primarily heard in UK» (Free Dictionary's Idioms dictionary).

contaminant fa referència a una de les accepcions que té el comparatum i per enllaços cognitius relacionem construccions lèxicament saturades amb la construcció parcialment especificada [*ugly as X*], tot i que només trobem una ocurrència (3,03%) en aquest últim grup (exemple 155).

(155) He is a silly little man. And so, she agreed. So, he did the trick. Gold as good as Fort Knox. The king married her and within a year a son was born. He was like most new babies, **as ugly as an artichoke**¹⁹⁴ but the queen thought him in pearl. She gave him her dumb lactation, delicate, trembling, hidden, warm, etc. And then the dwarf appeared to claim his prize. Indeed! I have become a papa! cried the little man. [SkE 2042045547]

En el cas del francès, les comparacions fraseològiques no són el grup més nombrós en tant que construccions contaminants, tot i que hi ha un total de 21 ocurrències de les 46 (45,65%), d'entre les quals els animals també tenen una incidència notable, tal i com ocorria en el cas de l'anglès (exemples 156-158).

(156) Je ne me rendrais pas aussi loin dans ma phrase mais vous savez ce que je veux dire. Perso je ne connais pas du tout sa musique, et je la trouve **laide comme un caniche**¹⁹⁵, mais je

¹⁹⁴ **Artichoke**: «b. *figurative*. Originally: †an unattractive person (*obsolete*). Later: something resembling an artichoke, esp. in structure or composition» (OED).

¹⁹⁵ **Caniche**: «Loc. (1878). *Être fidèle, dévoué comme un caniche*. Suivre qqm comme un caniche, pas à pas, fidèlement» (LGR).

me souviens l'avoir vue à un gala américain (Grammys ?) où elle chantait et jouait du piano tout en fracassant des bouteilles sur celui-ci. Visuellement, c'était fantastique. [SkE 1906798174]

(157) Cette fille arabe est assez moche, elle est un peu fâchée avec la beauté mais elle est **aussi laide que cochonne**¹⁹⁶ une vraie petite garce qui prend du plaisir à voir la queue d'un mec durcir. Elle va donc chauffer un mec de son quartier pour lui proposer une ballade en pleine nature et cette chienne va le chauffer et en quelques mots, le mec comprend vite qu'il va enculer cette beurette en pleine nature. [SkE 7917937512]

(158) On dirait un trisomique quand il dit ses insultes en je ne sais plus quelle langue. Pour en revenir à Rey Mysterio. Pour moi il ne sera qu'une misérable étape à passer durant ce match. Ce n'est qu'un hypocrite, **laid comme un cul**¹⁹⁷, qui se cache derrière un masque. Mais faut qu'il comprenne que ce n'est pas grave qu'il soit moche. Il peut enlever son masque. [SkE 7030955714]

Amb una major presència en el corpus hi ha les construccions contaminants que experimenten un procés metonímic amb un total de

¹⁹⁶ **Cochon**: «3 Loc. compar. adv. (péj. ; intensif des idées de saleté, grosseur, abjection, négligence...). Être gros, gras comme un cochon. Sale comme un cochon. — Écrire comme un cochon, très mal, salement. Manger comme un cochon, malproprement. — Soûl comme un cochon : très ivre. — Bête comme cochon, comme trente-six cochons : très bête» (LGR).

¹⁹⁷ **Cul**: «Parler, chanter comme un cul, très mal» (LGR).

25 ocurrencies (54,35%), el significat de les quals és una de les accepcions que trobem en el diccionari, és a dir, s'al·ludeix la lletjor física d'una persona (exemples 159-162).

(159) Peux-tu nous expliquer pourquoi ? La femme répond, fièrement : On s'est, tout le temps, moqué de moi, mais maintenant je sais que je suis la plus belle femme du royaume, je ne veux plus être servante ! On se moque d'elle ? Toi, la plus femme du royaume ? Mais tu es **laide comme une guenon**¹⁹⁸ ! Tout le monde le sait, y compris ta propre mère ! Mais la femme répond : Vous êtes jaloux de ma beauté !? Tu es folle ! Tu ferais bien de retourner à la rivière chercher de l'eau ! [SkE 1164632160]

(160) Parce que malades, parce que vieilles, parce que trop handicapés et que face à nos lâchetés, face à ce refus d'envisager que cela puisse nous " arriver " en dépit de notre beauté, de notre jeunesse, de nos richesses, nous ne préférons pas trop voir pour ne pas nous regarder en face, tellement nous sommes devenus **aussi laids que la sorcière de Blanche-Neige**¹⁹⁹, nous avons créé des lunettes avec des mots. [SkE 10541387170]

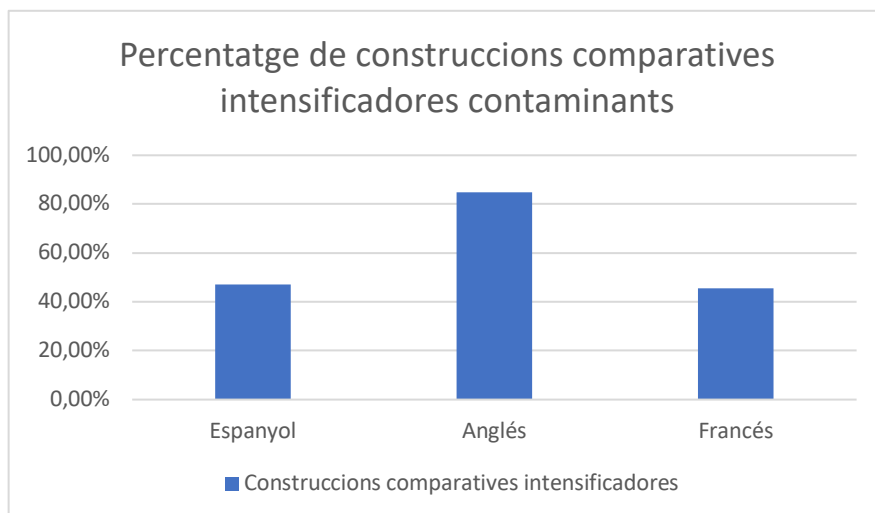
¹⁹⁸ **Guenon**: « 3 (1646). **Fig., fam. et péj.** Femme très laide. → **Guenuche** (fam.), **laideron**» (LGR).

¹⁹⁹ **Sorcière**: «4 N. f. (1588). **Fig.** Femme vieille, laide et méchante, bizarrement accoutrée» (LGR).

- (161) Ayant par hasard aperçu la merveilleuse jeune fille, il en demeura ébloui. Il revint à la ferme, mais lorsqu'il posait des questions personne ne semblait connaître cette jeune beauté. Il n'y a que Peau d'âne qui vive là, et elle est **plus laide qu'une taupe**²⁰⁰. Le Prince se retira chez lui et il était si abattu qu'il perdit l'appétit et ne voulut plus voir personne. Sa mère se désola. [SkE 7162637002]
- (162) Peut-être que les Hottentots sont **plus laids que les orang outangs**²⁰¹, par contre qui de plus beau que les Zoulous ? Il y a autant de moches chez les Zoulous (Zulus) que de gens très beaux, disons, chez les Français. Mais comme diraient les hypocrites, seule la beauté intérieure compte. [SkE 2091639214]

²⁰⁰ **Taupe**: « 2 (XXe). **Fig.** Femme désagréable. *Quelle vieille taupe*» (LGR).

²⁰¹ **Gorille**: «2 (1890). Homme laid ou brutal. → **Singe ; orang-outan**» (LGR).

Gràfic 8. Percentatges de construccions comparatives intensificadores contaminants.

A partir del Gràfic 8, observem diferències quantitatives en la naturalesa de la construcció contaminant segons cada llengua, tot i que difereixen en nombres absoluts, ja que l'espanyol té un total de 106 contaminacions, mentre que l'anglés 33 contaminacions i el francès, 46. Aquestes contaminacions entre construccions, que hem detectat manualment a través de l'estudi detallat de cadascuna de les construccions dels corpus, posen de manifest la importància dels enllaços horitzontals en el constructicó i, a més, proporcionen idees interessants sobre com els parlants de cada llengua creen analogies entre construccions que poden presentar semblances superficials (cf. Pijpops, De Smet i Van de Velde 2018; Hilpert i Flach en premsa). En aquesta mateixa línia de raonament, s'expressa Taylor (2012: 285), qui posa de manifest que

speakers are by no means restricted by the generalizations that they (may) have made over the data. A robust finding from our investigation is that speakers are happy to go beyond the

generalizations and the instances that they sanction. Speakers, in other words, are prone to *innovate* with respect to previous usage, using words in ways not already sanctioned by previous experience, extending the usage of idioms and constructions, thereby creating new words, new idioms, and new constructional patterns.

5. Conclusions

Al començament d'aquest treball ens hem proposat la implementació de la Lingüística de Corpus en el marc teòric de les gramàtiques de construccions. En la mateixa línia que les aproximacions construccionistes basades en l'ús, aquesta tesi ha adoptat un model basat en corpus per a l'estudi de les construccions comparatives intensificadores de la lletjor en català, espanyol, anglés i francès. Tot i que els corpus no poden oferir informació representativa de l'*input* i molt menys de l'*output* d'un individu en concret, seguint el «from corpus-to-cognition principle» (Schmid 2000: 39), els corpus són una eina essencial per a l'estudi de la llengua per dues raons: d'una banda, la postura de «corpus-as-output» defensa la idea que la informació dels corpus permet dibuixar inferències sobre les representacions mentals; d'altra banda, la postura de «corpus-as-input» propugna que la informació dels corpus es pot emprar com una mostra representativa de l'*input* a la qual els parlants d'una comunitat estan exposats i que, consegüentment, modela les seues xarxes de representació mental (Stefanowitsch i Flach 2017: 102-103). Així doncs, la informació dels corpus ha resultat una eina important en l'estudi de les construccions, en compte d'estudiar els fenòmens lingüístics de manera aïllada (cf. Goldberg 2019: 145).

Des de les gramàtiques de construccions, la noció de construcció fraseològica es presenta com una eina essencial per a l'estudi de la variació i la creativitat de les unitats fraseològiques en general i les construccions comparatives intensificadores en particular, fenomen força present en l'objecte d'estudi d'aquesta tesi tal i com s'ha pogut

constatar en l'estudi a través de corpus. Aquesta noció, al seu torn, encaixa perfectament en el contínuum lexicó-gramàtica, en el qual les construccions que siguen més fraseològiques se situaran més a prop del pol lèxic, mentre que les construccions més esquemàtiques se situaran més a prop del pol gramatical i, per tant, seran més productives, menys restrictives i més freqüents (cf. Bybee 1995: 432). Endemés, es postula com una noció teòrica interessant per a l'estudi no només de les construccions comparatives intensificadores, sinó en general per aquelles estructures amb caselles buides productives i que consegüentment no segueixen el criteri de fixació formal, motius pels quals des de la Fraseologia tradicional havien estat relegades a la perifèria.

Aquest darrer capítol es divideix en dues parts. En primer lloc, incidim en els mecanismes construccionistes que beneficien l'estudi de les unitats fraseològiques i oferim una lectura dels resultats a partir de l'anàlisi de les dades des d'una perspectiva intralingüística i interlingüística. Finalment, plantegem noves vies d'investigació que es poden dur a terme a partir del treball exposat.

L'estudi de la idiomàtica ha estat un obstacle en l'estudi de la llengua, de manera que des de les teories lingüístiques que propugnen una clara divisió entre la gramàtica i el lexicó es considerava com una col·lecció d'irregularitats que no es podia explicar amb els mateixos mecanismes amb què s'estudiava la resta de fenòmens lingüístics. Aquesta llista d'anomalies conté unitats que són més llargues que les paraules, tot i que es comporten com les paraules en la mesura que han de ser apreses en la seua totalitat com unitats, però que també tenen estructura gramatical de la mateixa manera que la resta de la

llengua. A partir de les gramàtiques de construccions, la idiomàticitat deixa de ser entesa com un apèndix de la gramàtica i passa a considerar-se com la part central del nou model d'organització gramatical, tenint en compte que expressions semànticament opaques (unitats fraseològiques) poden compartir certes característiques de l'estructura sintàctica regular amb expressions completament productives (Fillmore, Kay i O'Connor 1988) i, a més, les estructures sintàctiques transparents poden tenir tota mena de restriccions impredecibles que no es poden derivar únicament de la sintaxi (Kay i Fillmore 1999). Aquestes dues observacions, per consegüent, fan que les expressions idiomàtiques puguin ser considerades construccions per sí mateixa, les quals se situen al mateix nivell que altres tipus d'unitats sintàctiques, lèxiques o morfològiques de l'anàlisi lingüística tradicional (Hoffmann 2017b; Michaelis 2019). En consonància amb la interacció entre les expressions idiomàtiques i els fenòmens sintàcticament regulars, les gramàtiques de construccions són una teoria maximalista de la llengua en la mesura que tracten d'explicar tots els fenòmens lingüístics tot assumint que no hi ha cap mena d'informació que forme part del «privilegiat» centre de la gramàtica. Aquest principi està en perfecta harmonia amb: d'una banda, l'aproximació construccionista basada en l'ús que hem adoptat amb un procediment inductiu a través de corpus en tant que suport d'evidència en l'estudi de la llengua i, d'altra banda, la tendència actual de la Fraseologia en l'anàlisi de les unitats fraseològiques en l'ús real en el seu context a partir dels avenços en la Lingüística de Corpus. Des d'aquesta perspectiva, no hi ha cap mena d'informació exclosa de l'objecte d'estudi, fet que permet

donar compte de tots aquells fenòmens lingüístics que havien passat desapercebuts en les tradicions anteriors.

A diferència de les gramàtiques basades en regles, les gramàtiques de construccions propugnen que els emparellaments arbitraris de forma i significat no són només útils en tant que mecanismes de descripció de la llengua, sinó que tots els nivells de descripció de la gramàtica estan formats per dits emparellaments de forma i significat, és a dir, per construccions (Goldberg 2003, 2006, 2019). La noció de construcció, que suposa una ampliació del signe lingüístic de Saussure, abasta morfemes, paraules, unitats fraseològiques, així com patrons abstractes gramaticals, de manera que les construccions tenen diferents graus de complexitat. Endemés, en tant que signes lingüístics, les construccions són més que la suma de les seues parts i, per tant, el significat no es pot derivar composicionalment de les propietats dels constituents; en definitiva, les construccions són signes complexos que mai són composicionals (Croft 2007: 980; Zeschel 2009: 189).

Com hem apuntat més amunt, no hi ha una distinció categòrica entre el lèxic i la gramàtica, fet que ofereix la flexibilitat d'anàlisi i de representació necessària per poder donar cabuda a construccions de naturalesa diversa, des de les construccions substantives a les formals –esquemàtiques– i des de les concretes a les abstractes (cf. Fillmore, Kay i O'Connor 1988). Els construccionistes empen els termes tradicionals de lèxic i gramàtica per fer referència als extrems del contínuum –o, més concretament, als exemples prototípics dels extrems. Les etiquetes, per tant, no s'empen en tant que afirmacions teòriques que expressen una distinció categòrica. En altres paraules,

el lèxic i la gramàtica no són un afegit a les construccions, sinó que la llengua consta de construccions que es troben entre aquests dos extrems, contínuum en què trobem construccions de tipus varis i de diferent grau d'esquemàticitat i d'especificitat. Particularment, en la nostra anàlisi ens centrem en un tipus concret de construcció, les construccions fraseològiques, noció que hem emprat per a estudiar a les comparacions intensificadores.

Les construccions comparatives intensificadores, objecte d'estudi del present treball, són patrons amb components que estan determinats lèxicament i caselles lèxiques buides –en tots els casos representades per la lletra X– que s'actualitzen en el discurs. En tant que construccions fraseològiques, es tracten d'emparellaments de forma i significat: d'una banda, la forma pot venir representada per la comparació d'igualtat²⁰² i la comparació de superioritat segons cada llengua; d'altra banda, el significat que expressen és la lletjor en grau màxim a través d'una intensificació en tant que funció pragmàtica. Tenint en compte que l'actualització de la casella X està subjecta a restriccions semàntiques comporta que dita casella no siga completament lliure i, per tant, les construccions siguen més o menys esquemàtiques atenent al grau de lexicalització i convencionalització. Quant major siga el grau de lexicalització, seran més fraseològiques i s'acostaran més al pol lèxic. En relació amb el significat de la lletjor en grau màxim, observem que dit significat de les construccions

²⁰² Tant en anglés com en francés, observem que la comparació d'igualtat pot tenir dues formes: [(*as ugly as X*)] i [*ugly like X*], [*laid comme X*] i [*aussi laid que X*], respectivament.

comparatives intensificadores no es pot descriure lèxicament, sinó que la pragmàtica té un rol fonamental en la descripció d'aquest significat, tenint en compte que la interpretació de les construccions ve determinada pel context (vegeu exemple 18; cf. Ivorra Ordines i Mellado Blanco: exemple 4). Segons el nombre d'ítems lèxics que actualitzen dita casella X, les construccions seran més o menys productives, fet que indica que la productivitat siga un fenomen gradual. Finalment, a partir de les característiques mencionades, les construccions comparatives intensificadores se situen a mitjan camí en el contínuum entre el pol lèxic format per comparacions fraseològiques –i, per tant, saturades lèxicament– i el pol gramatical, format per construccions esquemàtiques.

El primer pas en l'elaboració dels corpus que hem emprat per a la posterior anàlisi consisteix en el buidatge manual de les comparacions intensificadores a partir dels patrons <lleig com> i <més lleig que> per al català, <feo como> i <más feo que> per a l'espanyol, <ugly as>, <ugly like> i <uglier than> per a l'anglès i <laid comme>, <aussi laid que> i <plus laid que> per al francès, en els quals considerem en la cerca l'adjectiu en tant que lema per poder incloure variacions de gènere (masculí i femení) i nombre (singular i plural), a excepció de l'anglès tenint en compte que els adjectius no estan marcats morfològicament ni en gènere ni en nombre. En altres paraules, en aquest primer pas només hem seleccionat aquells constructes que estan llicenciats per la construcció comparativa intensificadora que expresse la lletjor en grau màxim; així doncs, a partir de la cerca i la selecció manual posterior hem obtingut un total de:

- 15 ocurrencies (31,91%) llicenciades per la construcció fraseològica [*lleig com X*]: ‘molt lleig’;
- 16 ocurrencies (29,63%) llicenciades per la construcció fraseològica [*més lleig que X*]: ‘molt lleig’;
- 599 ocurrencies (17,54%) llicenciades per la construcció fraseològica [*feo como X*]: ‘muy feo’;
- 1108 ocurrencies (34,22%) llicenciades per la construcció fraseològica [*más feo que X*]: ‘muy feo’;
- 1183 ocurrencies (26,59%) llicenciades per la construcció fraseològica [*ugly as X*]: ‘very ugly’;
- 26 ocurrencies (9,22%) llicenciades per la construcció fraseològica [*ugly like X*]: ‘very ugly’;
- 82 ocurrencies (5,39%) llicenciades per la construcció fraseològica [*uglier than X*]: ‘very ugly’;
- 304 ocurrencies (35,81%) llicenciades per la construcció fraseològica [*laid comme X*]: ‘très laid’;
- 48 ocurrencies (6,91%) llicenciades per la construcció fraseològica [*aussi laid que X*]: ‘très laid’;
- 24 ocurrencies (2,96%) llicenciades per la construcció fraseològica [*plus laid que X*]: ‘très laid’.

Els percentatges indicats en cadascun dels casos posen de manifest la fixació cognitiva (*entrenchment*) de les diferents construccions fraseològiques semiesquemàtiques seguint el «corpus-to-cognition principle» (Schmid 2000: 39), segons el qual el nombre de vegades que un fenomen lingüístic determinat apareix en un corpus és un indicador del grau de fixació cognitiva en el sistema cognitiu dels parlants d’una llengua (Blumenthal-Dramé 2012: 10; Hoffmann,

Horsch i Brunner 2018: 10; entre d'altres). Així doncs, des del punt de vista interlingüístic, d'una banda, podem constatar que tant en català com en espanyol la construcció fraseològica en la forma de comparació de superioritat s'empra amb una alta freqüència en comparació amb les construccions fraseològiques de superioritat en anglés i en francès, la fixació cognitiva de les quals és inferior al 6% en les dues llengües i, per tant, s'evidencia que es tracta d'una forma que no s'empra amb freqüència i no té un alt grau de fixació cognitiva en la ment dels parlants (cf. Goldberg 2019: 73). En el cas de l'anglès i el francès, a diferència de l'espanyol i el català, s'empra amb més freqüència la comparació fraseològica en la forma de comparació d'igualtat per expressar la lletjor en grau màxim, concretament les construccions [*ugly as X*] i [*laid comme X*], respectivament. Endemés, les formes que tenen un major predomini són en masculí i singular amb aproximadament un 50% de les ocurrències en les diferents construccions fraseològiques del català, l'espanyol i el francès, a excepció de la construcció [*lleig com X*], en què la forma en femení i singular duplica en nombre d'ocurrències la forma en masculí i singular, fet que podria estar condicionat per l'escàs nombre d'ocurrències. Finalment, convé mencionar la tendència a la supressió de la primera partícula comparativa per motius de reducció de la redundància (cf. Jespersen 1917: 4, 1924: 335), fet que sembla incidir en la fixació cognitiva de la construcció: mentre que en la construcció anglesa [*ugly as X*] hi ha 245 ocurrències (20,71%) amb la primera partícula comparativa *as*, en la construcció espanyola [*feo como X*] comptem 43 ocurrències (7,18%) amb la primera partícula comparativa *tan* i en la construcció catalana [*lleig com X*] no hi ha

cap constructe llicenciat que tinga la primera partícula comparativa *tan*²⁰³. Des del punt de vista intralingüístic, d'altra banda, observem que tant l'anglès com el francès tenen dues construccions diferents per expressar la lletjor en grau màxim en forma de comparació d'igualtat, tot i que [*ugly like X*] i [*aussi laid que X*] no són gaire freqüents perquè no sobrepassen el 10% de les ocurrències després del buidatge manual.

Seguint els percentatges de fixació cognitiva de les construccions comparatives intensificadores que hem indicat més amunt, s'evidencia que moltes de les instàncies que hem obtingut abans de la selecció manual a partir dels patrons estan llicenciades per altres construccions, d'entre les quals les comparacions gramaticals, a excepció de les comparacions intensificadores, són les construccions més freqüents que hem detectat en els diferents corpus (cf. Fried 2015: 986). Tenint en compte que tant les construccions comparatives intensificadores i les construccions comparatives gramaticals es troben en català, espanyol, anglès i francès i tenen una forma similar i comparteixen la mateixa funció pragmàtica d'intensificació de la lletjor en grau màxim i la funció de comparar dues entitats respecte a una magnitud respectivament, podem considerar que es tracten de «diaconstructions» (Höder 2018). A partir de la identificació interlingüística de les semblances formals o funcionals de dues construccions s'arriba a la formació d'enllaços

²⁰³ En canvi, vegem que la partícula *tan* s'empra per a les construccions comparatives gramaticals (vegeu exemples 1 i 2).

diasistèmics entre dites construccions. En eixe punt, els parlants són conscients del solapament d'alguns dels seus components, fet que comporta l'establiment d'una generalització a partir de les construccions. L'últim pas és la reorganització del coneixement construccional dels parlants, tenint en compte que una vegada s'ha establert la diaconstrucció, part de la informació de les idioconstruccions esdevé redundant.

A partir de les ocurrencies llicenciades per les construccions comparatives intensificadores, en un segon pas, hem passat a la descripció de les respectives estructures polisèmiques. L'anàlisi de l'ús contextualitzat de les construccions comparatives intensificadores permet constatar la presència de diferents matisos de significat o variants semàntiques de significació, tot seguint la llei d'economia del llenguatge a partir de la qual una forma pot adquirir diferents accepcions (Mellado Blanco 2014: 180). Així doncs, en català i en francès hem constatat dos matisos de significat diferents, mentre que en espanyol cinc variants i, finalment, en anglés sis. La variant semàntica que té una major presència en totes les llengües és aquella que representa la lletjor des del punt de vista estètic (al voltant del 90%), alta freqüència d'ús que permet considerar-la la variant prototípica segons el model exemplar i que, per tant, té una major força de representació (cf. Bybee 2013). Tot seguit, amb una freqüència d'ús molt més baixa respecte a la variant prototípica, hi ha l'accepció que fa referència a allò moralment ofensiu i denigrant, la qual representa un 16,31% de les ocurrencies en català, un 2,58% de les ocurrencies en espanyol, un 5,27% de les ocurrencies en anglés i un 10,90% de les ocurrencies en francès. L'estudi contextualitzat

basat en corpus esdevé fructífer per a la descripció de les variants semàntiques de significació, a través del qual hem pogut constatar les següents peculiaritats: un constructe en espanyol (vegeu nota a peu de pàgina 151) i sis constructes en anglés (exemples 64-66) poden encaixar dins de dues accepcions de significat diferents, hem modificat una accepció en espanyol i una en anglés per obtenir una descripció més detallada i precisa gràcies a l'estudi basat en corpus (lletjor en grau màxim que provoca un so al sentit de l'oïda) i, finalment, hem incorporat una nova variant semàntica de significació en el cas de l'espanyol perquè no apareixia en el *Diccionario de uso del español* (exemples 48-49).

Per a les expressions amb *slots*, com és el cas de les construccions comparatives intensificadores, és important estudiar el grau de flexibilitat de l'expressió, fet que pot donar lloc a la descripció d'una família d'unitats fraseològiques relacionades, en compte d'una unitat fraseològica amb una casella buida simplement (Fillmore 1988: 54, 2002). Des d'aquesta perspectiva, allò que diferencia un estudi de caire morfosintàctic d'un des d'una aproximació construccionista és la descripció del contingut semàntic-pragmàtic de cada construcció, així com el seu comportament discursiu, de manera que s'evidencia la importància de l'estudi per mitjà de corpus. Primerament, hem analitzat els camps conceptuals que s'empren en l'actualització de la casella X en les diferents llengües, de manera que observem la següent distribució:

- i. En català, distingim dos camps conceptuals en l'actualització de la casella X de les construccions fraseològiques [*lleig com X*] i [*més lleig que X*]: d'una banda, els objectes i personatges

lletjos representen un 70,97% de les ocurrencies (exemple 73) i, d'altra banda, les accions lletges o condemnables suposen el 29,03% de les instàncies (exemple 74).

- ii. En espanyol, hi ha tres camps conceptuals en l'actualització de la casella X de les construccions fraseològiques [*feo como X*] i [*más feo que X*]: primerament, els objectes i personatges lletjos representen un 78,21% de les ocurrencies (exemple 75); en segon lloc, les accions lletges o condemnables, un 20,91% de les ocurrencies (exemple 76); finalment, les accions negatives, un 0,88% (exemple 77).
- iii. En el cas de l'anglès i del francès, aquesta taxonomia desapareix, tenint en compte que la totalitat de les instàncies estan representades per objectes i personatges lletjos (exemples 78-79).

En segon lloc, analitzem quines imatges s'evoquen per expressar la lletjor en grau màxim, sota la premissa que moltes imatges poden coincidir per la proximitat cultural entre les diferents llengües. Tenint en compte la complexitat de comparar les llengües en termes absoluts per la mida de cadascun dels corpus, les imatges que s'evoquen en cadascuna de les llengües poden oferir una mostra dels mecanismes que s'empren a l'hora d'expressar la qualitat de la lletjor en grau absolut. Des d'un punt de vista intralingüístic, detectem semblances entre les construccions fraseològiques dins d'una mateixa llengua en què s'utilitzen les mateixes imatges tant en la forma de comparació d'igualtat com de superioritat com religió (*pecat*), accions denigrants (*pegar a un pare*) i els electrodomèstics (*frigorífic per darrere*) en català; religió (*demonio, pecado*), personatges reals (*alcalde de*

Varela, Belén Esteban sin maquillar), personatges ficticis (*Homer Simpson*), accions denigrants (*escupir una flema negra a alguien en coma, pegarle a la suegra*), sensacions dolentes (*dolor de muelas*), animals (*cucaracha, orco calvo*), electrodomèstics (*frigorífico por detrás, lavadora con ruedas*), aliments (*ensaladilla con pan, fruta brillantada con pan dulce*), accions desagradables d'experimentar, fer o veure (*agarrase el dedo con la puerta, chupar el juguito que chorrea de las bolsas de basura*), al·lusions escatològiques (*diarrea a las cuatro de la mañana*), mitjans de transport (*bajos de un camión*) i parts del cos humà o animal (*culo, pie deforme*) en espanyol; religió (*devil, Satan*), animals (*monkey, orc*), al·lusions escatològiques (*shit, pile of feces*), insults (*fuck*), personatges ficticis (*witch*), aliments (*homemade soup*), parts del cos (*bare ass*) i personatges reals (*Hilary Clinton on wheels, Hitler*) en anglès; animals (*chien, singe*), religió (*sept péchés capitaux, démon*), aliments (*artichaut*) i personatges ficticis (*sorcière*) en francès. Des d'un punt de vista interlingüístic, constatem que les imatges que s'empren per evocar la lletjor en grau màxim en català les trobem en espanyol, degut a la proximitat cultural de totes dues llengües, encara que també pot influir el nombre reduït d'instàncies de què disposa el català en comparació amb les de l'espanyol. Tenint en compte les quatre llengües, observem que la imatge religiosa és present a través de *pecat* en català, *pecado* en espanyol, *sin* en anglès i *sept péchés capitaux* en francès i *dimoni* en català, *demonio/diablo* en espanyol, *devil/evil* en anglès i *démon/diable* en francès. Es tracten, doncs, de construccions lexicalitzades, o microconstruccions, en les quatre llengües. Si no tenim en compte el català atenent al nombre reduït d'instàncies i

conseqüentment d'imatges, trobem encara més semblances entre l'espanyol, l'anglès i el francès entre les imatges evocades com els personatges ficticis –*bruja* en espanyol, *witch* en anglès i *sorcière* en francès–, la religió –*infierno* en espanyol, *hell* en anglès i *enfer* en francès– i els animals –*cerdo* en espanyol, *pig* en anglès i *cochon* en francès; *mono* en espanyol, *monkey* en anglès i *singe* en francès; *orco* en espanyol, *orc* en anglès i *orc* en francès; *perro* en espanyol, *dog* en anglès i *chien* en francès. En aquests casos, en canvi, vegem que només en alguns casos es tracta de construccions lexicalitzades com *bruja* en espanyol, *hell* en anglès i *singe* en francès, mentre que les instàncies dels dos últims exemples són creatives.

L'estudi detallat de la casella X de les deu construccions en les quatre llengües diferents permet fer una anàlisi detallada dels ítems lèxics que s'insereixen en la construcció fraseològica, en què la forma es manté constant, tret de la casella buida que s'actualitza en el discurs, i el significat de la lletjor en grau màxim també es manté constant. Així doncs, el principi de la coerció ens permet descriure el funcionament de les construccions amb un significat concret amb *slots* –com és el cas de les construccions comparatives intensificadores– i revelar els mecanismes de canvi semàntic-pragmàtic, de manera que no es tracta d'un significat nou en cadascun dels casos, sinó de les regles o restriccions semàntiques de cada construcció (Michaelis 2003a, 2004, 2011).

Des de la Gramàtica de Construccions Cognitiva es propugna que tant les instàncies com les generalitzacions es poden estructurar en forma de xarxa articulada, de manera que els patrons que tenen una alta freqüència s'emmagatzemen en tant que construccions de la

mateixa manera que les generalitzacions (Goldberg 2006; Boas 2013), fins i tot aquells patrons que són completament composicionals i predictibles. A partir de la idea que relaciona el fenomen de la productivitat amb el concepte d'extensibilitat (Barðdal 2008: 22), observem que la productivitat és un fenomen gradual que determina quants ítems lèxics diferents poden actualitzar l'*slot* d'una construcció, de manera que la freqüència *type* és important a l'hora d'estudiar la productivitat d'una construcció perquè una alta freqüència *type* està íntimament relacionada amb la capacitat d'una construcció d'aparèixer amb nous ítems lèxics. L'estudi de les construccions en les diferents llengües ens permet constatar que aquelles construccions que tenen un nombre d'ocurrències inferior a huitanta com és el cas de [*lleig com X*], [*més lleig que X*], [*ugly like X*], [*uglier than X*], [*aussi laid que X*] i [*plus laid que X*] tenen una freqüència *type* elevada tenint en compte que al voltant o més de la meitat de les ocurrències són construccions creatives, percentatges que varien entre el 56,25% de freqüència *type* que trobem en la construcció [*més lleig que X*] fins al 75% de freqüència *type* de la construcció [*plus laid que X*], a excepció de la construcció [*uglier than X*], la qual presenta una freqüència *type* baixa en relació amb les altres construccions amb una baixa freqüència *token* perquè més del 70% de les ocurrències estan llicenciades per comparacions lexicalitzades o microconstruccions saturades lèxicament. També amb una freqüència *type* relativament alta hi ha les construccions en espanyol [*feo como X*] i [*más feo que X*], de les quals l'última és més productiva tenint en compte que quasi el 70% de les ocurrències són construccions creatives, fet que provoca major disparitat d'ítems

lèxics que actualitzen la casella X i, per tant, una freqüència *type* més alta (34,39% i 43,77%, respectivament). En contrast amb aquestes dues construccions en espanyol, les dues construccions restants [*ugly as X*] i [*laid comme X*] tenen una freqüència *type* molt baixa perquè en la construcció en anglés el 89,60% de les ocurrences estan llicenciades per 14 comparacions estereotipades (14 *types*) i en la construcció en francés el 74,68% de les ocurrences estan llicenciades per 9 comparacions estereotipades (9 *types*), fet que comporta una alta concentració d'ocurrences en un nombre reduït de *types* i, per tant, una escassa variació i productivitat en les construccions.

Una noció important íntimament relacionada amb la productivitat d'una construcció és la de *coverage* (Goldberg 2006, 2019), la qual determina que els parlants es mostren més segurs a l'hora de generalitzar una propietat a una instància nova en la mesura que la nova instància encaixa dins de la categoria. En paraules de Goldberg i Suttle (2011: 1254), «coverage is high if the target coinage falls within a dense neighborhood; coverage is low if the space defined by the coinage together with the attested instances is mostly empty», que traduït als resultats d'aquest treball vindria a dir que, per exemple, les imatges que evoquen animals, personatges reals i ficticis i les accions desagradables d'experimentar, fer o veure tenen una alta cobertura en les construccions en espanyol tenint en compte l'elevat nombre d'instàncies que evoquen dita imatge, mentre que en les construccions en anglés i francés les imatges que evoquen animals tenen una alta cobertura. Seguint aquest raonament, la noció de *coverage* és un factor gradual i ve determinada pel nombre d'instàncies noves que encaixen dins d'una categoria concreta.

Un altre factor que incideix en la productivitat d'una construcció no està basat en la freqüència *type*, sinó que subratlla la importància de la freqüència *token* a partir de la premissa que aquelles construccions que tenen una freqüència *token* baixa (*hàpax legòmena*) no estan cognitivament fixades i no es poden automatitzar. Així doncs, quants més *hàpax* tinga la construcció, més cognitivament fixada estarà i serà més accessible per als parlants d'una llengua per a la creació de noves formes (Zeschel 2012; Cappelle 2014). De la mateixa manera que ocorria a l'hora de determinar la productivitat a través de la freqüència *type*, en aquest cas també observem que les construccions que tenen menys de huitanta instàncies tenen percentatges elevats d'*hàpax* ([*lleig com X*] → 43,75%; [*més lleig que X*] → 50%; [*ugly like X*] → 66,7%; [*uglier than X*] → 41,46%; [*aussi laid que X*] → 58,33%; [*plus laid que X*] → 66,7%), tenint en compte que quant més xicotet siga el corpus, hi ha una major possibilitat que els *hàpax* incloguen construccions que tinguen una freqüència moderada entre els parlants. En les altres quatre construccions, els percentatges són relativament alts, tot destacant [*más feo que X*] amb un 40,97% d'*hàpax* i a l'altre extrem [*ugly as X*] amb un 8,79%, construccions amb més de mil ocurrències, de manera que entre les ocurrències *hàpax* serà possible trobar exemples més «exòtics» (exemples 49, 77, 85, entre d'altres).

Com i per què es combinen les construccions és una de les qüestions centrals de les aproximacions construccionistes, de manera que donar una resposta al potencial creatiu del llenguatge és un dels objectius principals (Hoffmann 2018, 2019, 2020). Així doncs, de la mateixa manera que els artistes combinen una sèrie de materials amb finalitats

creatives, «speakers select and combine constructions from a wide and varied range of options for oftentimes creative acts of communication» (Goldberg i Herbst 2021: 2). Des de la lingüística, la postura que s'adopta és que la creativitat està íntimament relacionada amb la productivitat, és a dir, com encaixem paraules concretes en construccions que no són les prototípiques (Tomasello 1998: 433; Herbst 2018: 319). A partir de la proposta de Barðdal (2008), la productivitat ve representada per una gradació que va des de la productivitat completa, tot passant per diferents nivells de productivitat fins a les extensions analògiques, de manera que una alta freqüència *token* esdevé un factor important en les extensions analògiques a partir de construccions saturades lèxicament. En el cas de les construccions comparatives intensificadores, les extensions analògiques consisteixen en l'expansió del comparatum per contrarestar el desgast expressiu d'una construcció que s'empra amb una alta freqüència, anàlisi que permet estudiar els mecanismes que s'empren per dotar la construcció d'una major expressivitat a través de modificacions creatives (Zeschel 2012). Per a l'estudi de les microconstruccions, hem seguit el punt de referència del 50% proposat per Stumpf (2016) per distingir si les microconstruccions són vertaderes construccions productives o si es tracten més aviat de patrons amb modificacions ocasionals: l'estudi de les sis microconstruccions en espanyol, anglés i francès posa de manifest que es tracten de patrons amb modificacions ocasionals perquè en cap dels casos supera el 50% estipulat, tot i que observem diferents graus de productivitat segons cada cas. Presentem de major a menor

productivitat les microconstruccions i indiquem els mecanismes que s'empren per contrarestar el desgast expressiu:

- i) La microconstrucció emergent [*más feo que un pie*]: ‘muy feo’ (exemples 111-114). Tot i que no està lexicalitzada en els diccionaris de referència, atenent a l’alta freqüència en comparació amb les comparacions fraseològiques lexicalitzades i la capacitat de llicenciar extensions analògiques podem considerar que es tracta d’una microconstrucció, encara que es troba en un procés de fixació cognitiva que pot donar lloc a una dessemantització de *pie*. De les 42 ocurrències, un 40,47% són extensions analògiques que modifiquen la part del cos per mitjà d’adjectius o complements del nom que fan del peu una part del cos encara més lletja.
- ii) La microconstrucció [*más feo que pegarle a un padre*]: ‘muy feo’ (exemples 106-110). De les 149 ocurrències, un 34,9% són extensions analògiques que fan referència a l’instrument que s’empra per colpejar el pare, normalment acompanyat amb adjectius negatius o oracions coordinades per la conjunció *y* que posen de manifest el caràcter denigrant de l’acció.
- iii) La microconstrucció [*laid comme un singe*]: ‘très laid’ (exemples 123-125). De les 20 ocurrències, un 20% són extensions analògiques que fan al·lusions a parts del cos lletges de l’animal o adopten un caràcter pintoresc.
- iv) La microconstrucció [*ugly as sin*]: ‘very ugly’ (exemples 118-122). De les 520 ocurrències, un 8,27% són extensions

analògiques que modifiquen la comparació estereotipada a través d'adjectius intensificadors com *all* i *fucking*.

- v) La microconstrucció [*ugly as hell*]: ‘very ugly’ (exemples 115-117). De les 327 ocurrences, un 4,58% són extensions analògiques que en aquest cas també modifiquen la comparació estereotipada a través de l'adjectiu intensificador *all*.
- vi) La microconstrucció [*laid comme un pou*]: ‘very ugly’ (exemples 126-129). De les 153 ocurrences, només un 3,92% són extensions analògiques que modifiquen la forma lexicalitzada a través d'adjectius que incideixen en la lletjor de l'animal.

En l'anàlisi de les extensions analògiques a partir de microconstruccions lexicalitzades, hem constatat la utilitat de les gramàtiques de construccions en l'estudi de la creativitat a partir de l'esquemàticitat de construccions saturades lèxicament i amb una alta freqüència d'ús, és a dir, a partir de relacions verticals en les xarxes de construccions. Tanmateix, si l'esquemàticitat fos l'única font de creativitat, no es podrien explicar altres fenòmens fraseològics com les interrelacions entre diferents unitats fraseològiques, que des de les gramàtiques de construccions s'estudia sota la denominació de contaminació construccional (Pijpops i Van de Velde 2016; Pijpops, De Smet i Van de Velde 2018), fenomen que explica les interrelacions entre construccions a través d'enllaços horitzontals. Així doncs, l'anàlisi de les construccions en espanyol, anglés i francès posa de manifest quines són les construccions contaminants

que tenen una major incidència segons cadascuna de les llengües, tot considerant les diferents formes que pot tenir.

En el cas de l'espanyol, les construccions contaminants més representatives són les construccions comparatives intensificadores, les quals representen un 47,17% (exemples 130-135) de les 106 construccions amb contaminacions que hem detectat, cosa que comporta un enriquiment pragmàtic tenint en compte que tant la construcció contaminant com la contaminada tenen per funció la intensificació del *tertium comparationis*. Tot seguit, un 44,34% de les construccions contaminants difereixen tant en forma com en significat, les quals hem pogut dividir en tres grups: 20 construccions amb minimitzadors [$V_{\{valoración\}} + SN_{\{objecto de poco valor\}}$]: 'en absoluto' (exemples 136-139), 8 construccions intensificadores [ADJ *de* SN]: 'muy ADJ' (exemples 140-141) i 19 unitats fraseològiques d'entre les quals hi ha 5 fórmules expressives (exemple 142), tretze locucions (exemples 143-145) i un refrany (exemple 146). Finalment, hi trobem 9 construccions que, en tant que construccions contaminants, per un procés de metonímia fan referència a una propietat que s'associa a la construcció, és a dir, a la lletjor física d'una persona, i per enllaços cognitius relacionem construccions lèxicament saturades amb la construcció parcialment especificada (exemples 147-148).

En el cas de l'anglès, un 84,85% de les construccions contaminants són construccions comparatives intensificadores (exemples 149-152) d'un total de 33 construccions amb contaminacions, fet que posa de manifest una gran tendència a utilitzar el comparatum amb diferents *tertia comparationis*. Amb una incidència força inferior, un 12,12%, hi ha les locucions en tant que construccions contaminants (exemples

153-154). Finalment, només un 3,03% (exemple 155) de les construccions contaminants experimenten un procés metonímic, que per enllaços cognitius contaminen la construcció semiesquemàtica [*ugly as X*].

Finalment, en el cas del francès, les construccions comparatives intensificadores representen un 45,65% de les construccions contaminants (exemples 156-158) de les 46 construccions amb contaminacions, mentre que les construccions que experimenten un procés metonímic tenen una major presència amb un 54,35%.

A partir de la lectura de l'anàlisi de les dades i la metodologia inductiva basada en corpus, el nostre objectiu ha estat l'estudi del camp semàntic de la lletjor en grau superlatiu en català, espanyol, anglès i francès a través de les comparacions. Així doncs, la metodologia d'aquest treball ha consistit en partir del *tertium comparationis* del significat, cotext i funció per a la noció d'equivalència entre les construccions (Mellado Blanco 2015d; Dobrovol'skij i Pöppel 2017). Des d'aquest punt de partida, l'anàlisi i la metodologia que hem seguit en aquest treball es pot extrapolar a l'estudi no només d'altres unitats fraseològiques semiesquemàtiques, sinó també a l'anàlisi d'altres fenòmens lingüístics i en altres llengües (cf. Mellado Blanco 2019; Corpas Pastor 2021). Els corpus paral·lels es presenten com una eina essencial per identificar quines són les equivalències interlingüístiques amb l'objectiu de veure com són les construccions en la llengua meta i, d'aquesta manera, es poden establir famílies de construccions amb la mateixa funció pragmàtica, tot i que poden tenir una estructura diferent. A partir de l'establiment d'una construcció prototípica equivalent, en cas que hi haja, es

podran analitzar els significats i els usos de les construccions amb la finalitat de comprovar si les instàncies de les construccions coincideixen plenament en dues o més llengües.

6. Conclusions (English version)

At the outset of this doctoral research, we decided to use a Corpus Linguistics methodology within a Construction Grammar framework. On the same lines as usage-based constructionist approaches, this dissertation has adopted corpus-based methods in the study of intensifying comparative constructions of ugliness in Catalan, Spanish, English and French. Even if a corpus cannot offer representative data of the input, and even less so of the output of a particular individual, following the “from corpus-to-cognition principle” (Schmid 2000: 39), corpora are an essential tool for the study of language for two reasons: on the one hand, the position of “corpus-as-output” advocates the idea that corpus data allow us to draw inferences on mental representations, and, on the other hand, the position of “corpus-as-input” posits that corpus data can be used as a representative sample of the input to which a community of speakers are exposed, and on the basis of which this sample can be said to model their mental representation networks (Stefanowitsch and Flach 2017: 102-103). Corpus data, consequently, has proven to be an important tool when analyzing constructions, instead of studying linguistic phenomena in isolation (cf. Goldberg 2019: 145).

From Construction Grammar, the notion of constructional idiom is an essential construct for the study of variation and creativity of idioms in general and of intensifying comparative constructions in particular. This linguistic phenomenon is pervasive in the object of study in the present research, as has been shown through the corpus-based study herein. At the same time, this notion perfectly fits within

the lexicon-grammar continuum, in which those constructions that are more idiomatic will be closer to the lexical pole, while those that are more schematic will be placed closer to the grammar pole and hence will be more productive, less restrictive, and more frequent (cf. Bybee 1995: 432). Besides, this is an interesting theoretical concept for the study not only of intensifying comparative constructions, but also of those structures with productive empty slots which do not follow the criterion of formal fixedness. These are the reasons why in Phraseology these structures have been relegated to the periphery.

This final chapter is divided into two parts. Firstly, we highlight the constructionist mechanisms from which the study of idioms can benefit, and we offer a reading of the results from the data analysis, taking an intra- and interlinguistic approach. Finally, we suggest future lines of research that naturally follow from the present dissertation.

The study of idiomaticity has been an obstacle in the study of language. Within linguistic theories that proposed a clear distinction between grammar and lexicon, idiomaticity was seen as a collection of irregularities that could not be explained using the same mechanisms with which other linguistic phenomena were studied. This list of anomalies contains units that are larger than words, even if they behave as words inasmuch as they have to be learnt as whole units, but they also have grammatical structure like other parts of the grammar. For Construction Grammar, idiomaticity is no longer considered an appendix of the grammar, and is understood as a cornerstone of the new model of grammatical organization, given that semantically opaque expressions (idioms) can share certain

properties of the regular syntactic structure with fully productive expressions (Fillmore, Kay, and O'Connor 1988) and, what is more, transparent syntactic structures can have all kinds of unpredictable restrictions that cannot be solely derived from syntax (Kay and Fillmore 1999). These two observations, consequently, allow that idiomatic expressions can be constructions themselves, which are placed at the same level as other syntactic, lexical and morphological units of traditional linguistic analysis (Hoffmann 2017b; Michaelis 2019).

In line with the interaction of idiomatic expressions and syntactically regular phenomena, Construction Grammar is a maximalist approach insofar as it tries to give account of all linguistic phenomena under the assumption that there is no information that belongs to a “privileged” center of grammar. This is in harmony with two issues: on the one hand, the corpus-based constructionist approach as evidence-based support for the study of language and, on the other hand, the current tendency in Phraseology to analyze idioms in their context thanks to advancements in Corpus Linguistics. From this perspective, no information is excluded from the object of study, which allows us to account for all those linguistic phenomena that have gone unnoticed within previous approaches.

Contrary to rule-based grammars, Construction Grammar advocates that arbitrary pairings of form and function are not only useful as mechanisms for the description of language, but all levels of grammatical description are made up of such pairings of form and function, that is, of constructions (Goldberg 2003, 2006, 2019). The conventionalized form-meaning pairing, which is an extended notion

of Saussure's linguistic sign, comprises morphemes, words and idioms, as well as abstract grammatical patterns, and hence constructions have different degrees of complexity. Also, as linguistic signs, constructions are more than the sum of their parts, which entails that their meanings cannot be compositionally derived from the properties of their constituents; in sum, constructions are complex signs which are never compositional (Croft 2007: 980; Zeschel 2009: 189).

As noted above, in Construction Grammar there is no categorical distinction between lexicon and grammar, which means that representation and analysis are given enough flexibility to give account of constructions of different kinds, from substantive to formal constructions and from concrete to abstract ones (cf. Fillmore, Kay, and O'Connor 1988). Proponents of the constructionist approach use the terms lexicon and grammar to refer to the ends of the continuum or, more specifically, to the prototypical examples at each end. These tags are not used as theoretical statements that express a categorical distinction. In other words, lexicon and grammar are not add-ons to constructions, but language consists of constructions situated between these two extremes, a continuum in which there are constructions that differ in kind and in degree of schematicity and specificity. More specifically, in our analysis we focus on a specific type of construction: constructional idioms. These were used to study intensifying comparisons.

Intensifying comparative constructions, the object of study of this dissertation, are patterns with lexically filled components, plus others that are open slots – in every case they are represented by the letter

X – these latter being renewed in the discourse. As constructional idioms, they are pairings of form and meaning: on the one hand, the form can adopt the structure of a comparison of equality and a comparison of superiority, according to the language in question; on the other hand, the meaning that they convey is ugliness in its highest degree by means of an intensification as a pragmatic function. Since the renewal of the slot X is subject to semantic restrictions, this entails that the slot is not completely free, which in turn explains why constructions are more or less schematic according to the degree of lexicalization and conventionalization. The higher the degree of lexicalization, the more idiomatic and closer to the lexis pole they will be. As far as the meaning of ugliness in its highest degree is concerned, such a meaning in intensifying comparative constructions cannot be lexically described, and pragmatics has an important role in the description of this meaning, given that the interpretation of constructions is determined by their context (see example 18; cf. Ivorra Ordines and Mellado Blanco: example 4). According to the number of lexical items that fill the slot X, constructions will be more or less productive, which means that productivity is a gradual phenomenon. Finally, taking into account all the previous traits, intensifying comparative constructions are placed in the middle of the continuum, between the lexis pole, which is made up of phraseological comparisons – lexically filled – and the grammar pole, made up of schematic constructions.

The first step towards the development of the corpora that we used for the analysis here consisted of the manual selection of the intensifying comparisons using the patterns <lleig com> and <més

lleig que> for Catalan, <feo como> and <más feo que> for Spanish, <ugly as>, <ugly like> and <uglier than> for English, and <laid comme>, <aussi laid que> and <plus laid que> for French. In the query for these we considered the adjective to be a lemma, this in order to include gender variations (masculine and feminine) and number variations (singular and plural), except for English, given that adjectives are not morphologically marked for gender or number. In other words, in this first step we only singled out those constructs licensed by the intensifying comparative construction that expresses ugliness in its highest degree. Following the query and the manual selection, we obtained:

- 15 occurrences (31.91%) licensed by the constructional idiom [*lleig com X*]: ‘molt lleig’;
- 16 occurrences (29.63%) licensed by the constructional idiom [*més lleig que X*]: ‘molt lleig’;
- 599 occurrences (17.54%) licensed by the constructional idiom [*feo como X*]: ‘muy feo’;
- 1108 occurrences (34.22%) licensed by the constructional idiom [*más feo que X*]: ‘muy feo’;
- 1183 occurrences (26.59%) licensed by the constructional idiom [*ugly as X*]: ‘very ugly’;
- 26 occurrences (9.22%) licensed by the constructional idiom [*ugly like X*]: ‘very ugly’;
- 82 occurrences (5.39%) licensed by the constructional idiom [*uglier than X*]: ‘very ugly’;
- 304 occurrences (35.81%) licensed by the constructional idiom [*laid comme X*]: ‘très laid’;

- 48 occurrences (6.91%) licensed by the constructional idiom [*aussi laid que X*]: ‘très laid’;
- 24 occurrences (2.96%) licensed by the constructional idiom [*plus laid que X*]: ‘très laid’.

The percentages noted here highlight the entrenchment of the semi-schematic constructional idioms following the “corpus-to-cognition principle” (Schmid 200: 39), according to which the number of occurrences of a linguistic phenomenon in a corpus is an indicator of the degree of entrenchment in the cognitive system of the speakers of that language (Blumenthal-Dramé 2012: 10; Hoffmann, Horsch and Brunner 2018: 10; among others). Consequently, from an interlinguistic point of view we can claim that in both Catalan and Spanish the constructional idiom in the structure of comparison of superiority is used with a high frequency compared to the constructional idioms of superiority in English and French, in which the entrenchment is less than 6% in both cases. This means that this structure is not frequently used and does not have a high degree of entrenchment in the minds of speakers (cf. Goldberg 2019: 73). Contrary to Spanish and Catalan, comparisons of equality in both English and French are more commonly used to express ugliness in its highest degree, particularly the constructions [*ugly as X*] and [*laid comme X*], respectively. Besides, the most predominant forms are those in the masculine and the singular, with roughly 50% of occurrences in the constructional idioms in Catalan, Spanish and French, except for the construction [*lleig com X*], for which occurrences in the feminine and singular doubles the number in masculine and singular. This may be due to the low number of

occurrences overall. Finally, it is worth noting that there is a tendency towards the suppression of the standard marker due to redundancy reduction (cf. Jespersen 1917: 4; 1924: 335), which may have an influence on the construction's entrenchment: while in the English construction [*ugly as X*] there are 245 occurrences (20.71%) which have *as* for the standard marker, in the Spanish construction [*feo como X*] there are 43 occurrences (7,18%) with *tan* as the standard marker, and in the Catalan construction [*lleig com X*] there are no constructions licensed with *tan* as the standard marker. From an intralinguistic point of view, though, we can claim that both English and French have two different constructions to express ugliness in its highest degree in the form of comparison of equality, although [*ugly like X*] and [*aussi laid que X*] are not frequently used, with neither exceeding 10% of occurrences based on our data after manual selection.

Following the percentages of entrenchment of the intensifying comparative constructions that have been identified above, it is clear that many instances are licensed by other constructions, among which grammatical comparisons (without taking into account intensifying comparisons) are the most frequent constructions in the corpora used in the present study (cf. Fried 2015: 986). Considering that both intensifying comparative constructions and grammatical comparative constructions in Catalan, Spanish, English, and French have a similar form and share the same pragmatic function of intensification of ugliness and the function of comparing two entities with respect to a magnitude respectively, we can say that they are “diaconstructions” (Höder 2018). Identifying interlingual formal or functional

similarities of two constructions results in the formation of diasystemic links between these two constructions. At that moment, speakers are aware of the overlap of some of their components, which means that a generalization is established based on the constructions. The last step is the reorganization of the constructional knowledge of speakers, given that once the diaconstruction is established, part of the idioconstructions' information becomes redundant.

In a second step, we used the occurrences licensed by the intensifying comparative constructions and moved to a description of the polysemic constructions. The analysis of the contextualized use of the intensifying comparative constructions has allowed us to state that there are different nuances of meaning or semantic variants of meaning, following the law of language economy, which indicates that one form may acquire different meanings (Mellado Blanco 2014: 180). Consequently, there are two different nuances of meaning in Catalan and in French, while there are five variants in Spanish and, finally, six variants in English. The most predominant semantic variant in all languages is that referring to ugliness from an aesthetic point of view (roughly 90%). Such a high frequency of use allows us to consider it as the prototypical variant according to the exemplar model, so it has a higher strength of representation (cf. Bybee 2013). After this, with a frequency of use much lower with respect to the prototypical variant, is the variant that refers to what is morally offensive or denigrating, and this represents 16.31% of occurrences in Catalan, 2.58% in Spanish, 5.27% in English, and 10.90% in French. Our contextualized, corpus-based study was successful in terms of the description of semantic variants of meaning, and we can

highlight the following specific findings: one construct in Spanish (see footnote 151) and six constructs in English (examples 64-66) can fit two different variants of meaning; one definition in Spanish and in English have been modified so as to have a more nuanced and concise definition thanks to the corpus-based study (the highest degree of ugliness that a sound provokes to the sense of hearing); finally, one new semantic variant of meaning has been incorporated into Spanish, since it does not appear in the *Diccionario de uso del español* (examples 48-49).

For those expressions with slots, as with intensifying comparative constructions, it is important to examine the degree of an expression's flexibility, which may result in the description of a family of related idioms, instead of an idiom with an empty slot (Fillmore 1988: 54, 2002). From this point of view, what differentiates a morphosyntactic study from one with a constructionist approach is the description of the semantic-pragmatic content of each construction, as well as its discursive behavior, and this underlines the importance of a corpus-based study. Firstly, we have analyzed the conceptual fields that are used in the renewal of the slot X in the different languages. The distribution is as follows:

- i. In Catalan, there are two conceptual fields in the renewal of the slot X of the constructional idioms [*lleig com X*] and [*més lleig que X*]: on the one hand, ugly objects and characters represent 70.97% of occurrences (see example 73) and, on the other hand, ugly, punishable actions represent 29.03% of instances (example 74).

- ii. In Spanish, there are three conceptual fields in the renewal of the slot X of the constructional idioms [*feo como X*] and [*más feo que X*]: firstly, ugly objects and characters represent 78.21% of occurrences (example 75); secondly, ugly, punishable actions represent 20.91% of occurrences (example 76); finally, negative actions, 0.88% of instances (example 77).
- iii. Both in English and French, this dichotomy disappears, given that all instances are represented by ugly objects and characters (examples 78-79).

Secondly, we analyzed the images evoked to express ugliness in its highest degree, on the assumption that many images may coincide given the cultural proximity of the languages. Considering the complexity of comparing languages in absolute terms due to corpus size, the images evoked in each language may offer a sample of the mechanisms that are used when expressing the quality of ugliness in its highest degree. From an intralingual perspective, there are similarities between the constructional idioms within a language in which the same images are used both in the form of a comparison of equality and one of superiority. In Catalan these are religion (*pecat* ‘sin’), denigrating actions (*pegar a un pare* ‘hitting a father’) and electrical appliances (*frigorífic per darrere* ‘back of a fridge’); in Spanish they are religion (*demonio* ‘demon’, *pecado* ‘sin’), real characters (*alcalde de Varela* ‘mayor from Varela’, *Belén Esteban sin maquillar* ‘Belén Esteban with no makeup’), fictional characters (*Homer Simpson*), denigrating actions (*escupir una flema negra a alguien en coma* ‘spitting a black phlegm at someone in a coma’),

pegarle a la suegra ‘hitting the mother-in-law’), bad feelings (*dolor de muelas* ‘toothache’), animals (*cucaracha* ‘cockroach’, *orco calvo* ‘bald orc’), electrical appliances (*frigorífico por detrás* ‘back of a fridge’, *lavadora con ruedas* ‘fridge with wheels’), food (*ensaladilla con pan* ‘Russian salad with bread’, *fruta abrillantada con pan dulce* ‘polished fruit with sweet bread’), disagreeable actions to experience, do or see (*agarrarse el dedo con la puerta* ‘grabbing your finger with the door’, *chupar el juguito que chorrea de las bolsas de basura* ‘sucking the juices dripping out of rubbish bags’), scatological allusions (*diarrea a las cuatro de la mañana* ‘diarrhea at four a.m.’), means of transport (*bajos de un camión* ‘under a truck’) and human or animals parts of the body (*culo* ‘ass’, *pie deforme* ‘deformed foot’); in English they are religion (*devil, Satan*), animals (*monkey, orc*), scatological allusions (*shit, pile of feces*), insults (*fuck*), fictional characters (*witch*), food (*homemade soup*), parts of the body (*bare ass*) and real characters (*Hilary Clinton on wheels, Hitler*); and in French they are animals (*chien* ‘dog’, *singe* ‘monkey’), religion (*sept péchés capitaux* ‘seven capital sins’, *démon* ‘demon’), food (*artichaut* ‘artichoke’) and fictional characters (*sorcière* ‘witch’).

From an interlingual point of view, we observe that the images that were used to evoke ugliness in its highest degree in Catalan can also be found in Spanish, due to the cultural proximity of the two languages, even if this may also be a consequence of the limited number of occurrences in Catalan compared to those in Spanish. Considering the four languages, we see that the religious image is present through *peccat* (‘sin’) in Catalan, *pecado* (‘sin’) in Spanish, *sin* in English, and *sept péchés capitaux* (‘seven capital sins’) in

French, and through *dimoni* ('demon') in Catalan, *demonio/diablo* ('demon') in Spanish, *devil/evil* in English and *démon/diable* ('demon') in French. Hence, these are lexicalized constructions, or micro-constructions, in all four languages. If we do not take Catalan into account, there are even more similarities between Spanish, English and French in terms of the images evoked, such as fictional characters, with *bruja* ('witch') in Spanish, *witch* in English, and *sorcière* ('witch') in French; religion, with *infierno* ('hell') in Spanish, *hell* in English, and *enfer* ('hell') in French; and with animals, *cerdo* ('pig') in Spanish, *pig* in English, and *cochon* ('pig') in French, *mono* ('monkey') in Spanish, *monkey* in English, and *singe* ('monkey') in French, *orco* ('orc') in Spanish, *orc* in English, *orc* in French, and *perro* ('dog') in Spanish, *dog* in English, and *chien* ('dog') in French. In these cases, however, only a few parameters of comparison belong to lexicalized comparisons such as *bruja* ('witch') in Spanish, *hell* in English and *singe* ('monkey') in French, while the parameters of comparison of the last two examples are creative.

The detailed study of the slot X of the ten constructions in the four different languages allows us to conduct a detailed analysis of the lexical fillers of the constructional idiom, in which the form is constant, except for the empty slot that is renewed in the discourse, with the meaning of ugliness in its highest degree also constant. At this point, the principle of coercion allows us to describe how a construction with a specific meaning and slots works – as is the case with intensifying comparative constructions – and to reveal the mechanisms of semantic-pragmatic change, so it is not a new

meaning in each case, but rather the semantic rules or restrictions of each construction that change (Michaelis 2003a, 2004, 2011).

Cognitive Construction Grammar advocates that both instances and generalizations can be structured as an organized network, which means that patterns with high frequencies are stored as constructions in the same way as generalizations (Goldberg 2006; Boas 2013), even those patterns that are fully compositional and predictable. Stemming from the idea that productivity is related to extensibility (Barðdal 2008: 22), we observe that productivity is a gradual phenomenon that determines how many lexical items can fill the slot of a construction, hence type frequency is an important indication when addressing the productivity of a construction, because high type frequency is closely linked to a construction's ability to appear with new lexical items. The study of constructions in the different languages here allows us to state that those constructions with fewer than eighty occurrences, such as [*lleig com X*], [*més lleig que X*], [*ugly like X*], [*uglier than X*], [*aussi laid que X*] and [*plus laid que X*], have high type frequency, given that about half or more of the occurrences are creative constructions. Such percentages vary from 56,25% of type frequency in the [*més lleig que X*] construction to 75% in the [*plus laid que X*] construction; the exception is the [*uglier than X*] construction, which has low type frequency, this because more than the 70% of its occurrences are licensed by lexicalized comparisons or lexically filled micro-constructions. Also, the [*feo como X*] and [*más feo que X*] constructions have relatively high type frequency, the latter being more productive, in that almost 70% of its occurrences are creative constructions. This entails greater dispersion

of lexical items filling the slot X and, hence, a higher type frequency (34.39% and 43.77%, respectively). In contrast to these two constructions in Spanish, the two remaining constructions [*ugly as X*] and [*laid comme X*] have very low type frequency, because in the English construction 89.60% of its occurrences are licensed by 14 stereotyped comparisons (14 types), and in the French construction 74.68% of its occurrences are licensed by 9 stereotypes comparisons (9 types), which means that in both constructions there is a high number of occurrences in a low number of types and, consequently, little variation and productivity.

An important notion which is intrinsically related to the productivity of a construction is coverage (Goldberg 2006, 2019), which determines that speakers are more confident in generalizing a property to a new instance insofar as this new instance fits into the category. As Goldberg and Suttle (2011: 1254) claim, “coverage is high if the target coinage falls within a dense neighborhood; coverage is low if the space defined by the coinage together with the attested instances is mostly empty”. According to the results of the present study, this may be translated as: the images evoking animals, real or fictional characters, or the experiencing, seeing or doing of disagreeable actions, have high coverage in the constructions in Spanish, this taking into account the high number of instances that evoke such images, while in the constructions in English and French, the images evoking animals have high coverage. On this reasoning, coverage is a gradual factor and is determined by the number of new instances that fit a specific category.

Another factor in determining the productivity of a construction is not based on type frequency, but rather, the importance on token frequency is highlighted, this on the assumption that those constructions with low token frequency (hapax legomena) are not entrenched and cannot be automatized. Therefore, the more hapaxes the construction has, the more cognitively entrenched the construction will be, and it will be more accessible to the speakers of a language for the creation of new forms (Zeschel 2012; Cappelle 2014). As happened in determining productivity using type frequency, we also observe in this case that those construction with fewer than eighty occurrences have high percentages of hapax ([*lleig com X*] → 43.75%; [*més lleig que X*] → 50%; [*ugly like X*] → 66,7%; [*uglier than X*] → 41,46%; [*aussi laid que X*] → 58,33%; [*plus laid que X*] → 66,7%]), since the smaller the corpus, the greater the possibility that hapaxes include constructions with moderate frequency among speakers. In the four other constructions, percentages are relatively high, notable being [*más feo que X*] with 40.97% hapax, and at the other extreme [*ugly as X*], with just 8.79%. In both cases, the constructions have more than 1,000 occurrences, so it is easier to find more “exotic” examples (examples 49, 77, 85, among others).

How and why constructions combine is one of the central questions of constructionist approaches, and explaining the creative potential of language is one of the main specific goals (Hoffmann 2018, 2019, 2020). Therefore, in the same way that artists combine materials with creative purposes, “speakers select and combine constructions from a wide and varied range of options for oftentimes creative acts of

communication” (Goldberg and Herbst 2021: 2). In linguistics, the position commonly adopted is that creativity is intrinsically related to productivity, that is, how concrete words fit into constructions that are not prototypical (Tomasello 1998: 433). Based on Barðdal’s (2008) proposal, productivity is represented as a gradation which ranges from full productivity, with different levels of productivity, to analogical extensions, and hence high token frequency is an important factor in analogical extensions from lexically filled constructions. In the case of intensifying comparative constructions, analogical extensions consist of the expansion of the parameter of comparison to counteract the expressive wear through over-use of a construction that has a high token frequency. Such analysis allows us to study the mechanisms that are used to provide the construction with more expressivity by means of creative modifications (Zeschel 2012). For the study of micro-constructions, we followed the 50% benchmark proposed by Stumpf (2016) to distinguish whether the micro-constructions are true productive constructions or if they are, rather, patterns with occasional modifications: the study of six micro-constructions in Spanish, English, and French illustrates that they are patterns with occasional modifications, since none of them exceeds the 50% benchmark, even if there are different degrees of productivity depending on each micro-constructions. Below we present the micro-constructions, from more to less productive, and we also indicate the mechanisms that are used to avoid expressive wear through over-use:

- i) The emergent micro-construction [*más feo que un pie*]: ‘muy feo’ (examples 111-114). Although this is not lexicalized in

the reference dictionaries, considering its high frequency in relation to lexicalized phraseological comparisons and its ability to license analogical extensions, we can consider it a micro-construction. However, it is in a process of entrenchment which may result in the desemantization of *pie* ('foot'). From 41 occurrences, 40.47% are analogical extensions that modify the part of the body by means of adjectives or noun or genitive constructions that make the foot a part of the body even uglier.

- ii) The micro-construction [*más feo que pegarle a un padre*]: 'muy feo' (examples 106-110). From 149 occurrences, 34.9% are analogical extensions that refer to the instrument that is used to hit the father, usually accompanied by negative adjectives or coordinated phrases through the conjunction *y*, which highlights the denigrating nature of the action.
- iii) The micro-construction [*laid comme un singe*]: 'très laid' (examples 123-125). From 20 occurrences, 20% are analogical extensions that refer to ugly parts of the body or that have a strange character.
- iv) The micro-construction [*ugly as sin*]: 'very ugly' (examples 118-122). From 520 occurrences, 8.27% are analogical extensions that modify the stereotypical comparison by means of intensifying adjectives such as *all* or *fucking*.
- v) The micro-construction [*laid comme un pou*]: 'très laid' (examples 126-129). From 153 occurrences, only 3.92% are analogical extensions that modify the lexicalized form by means of adjectives that stress the ugliness of the animal.

In the analysis of analogical extensions licensed by lexicalized micro-constructions, we have demonstrated the usefulness of Construction Grammar in the study of creativity through the schematization of lexically filled constructions with a high frequency of use, that is to say, by means of vertical relations in the networks of the constructions. Nevertheless, if schematicity were the only source of creativity, we could not explain other linguistic phenomena, such as the interrelations between different idioms, which from a constructionist approach is addressed in terms of constructional contamination (Pijpops and Van de Velde 2016; Pijpops, De Smet and Van de Velde 2018). This phenomenon accounts for the interrelations between different constructions by means of horizontal links. Therefore, the analysis of constructions in Spanish, English, and French reveals which contaminating constructions are more predominant depending on the language, taking into account the different structures that they can adopt.

In Spanish, the most representative contaminating constructions are the intensifying comparative constructions, which represent 47.17% (examples 130-135) of the 106 constructions with contaminations that we identified; this entails pragmatic enrichment, considering that both the contaminating and the contaminated constructions have the intensification of the *tertium comparationis* as a function. Then, 44.34% of the contaminating constructions differ both in form and in function, and these can be divided into three groups: 20 constructions with minimizers [$V_{\text{valoración}} + SN_{\text{objeto de poco valor}}$]: ‘en absoluto’ (examples 136-139), 8 intensifying constructions [ADJ *de* N]: ‘muy ADJ’ (examples 140-141), and 19 idioms among which there are 5

expressive formulas (examples 143), thirteen idiomatic expressions (examples 143-145) and one proverb (example 146). Finally, there are nine constructions which, as contaminating constructions, refer to one property that is associated with the construction, that is, with the physical ugliness of a person, and by means of cognitive links we relate lexically filled constructions to the partially specified construction (examples 147-148).

In English, 84.85% of the contaminating constructions are intensifying comparative constructions (examples 149-152) from 33 constructions with contaminations, which illustrates the tendency to use the comparatum with different *tertia comparationis*. At lower levels of frequency, we find that 12.12% of the contaminating constructions are idioms (examples 153-154). Finally, only 3.03% (example 155) of the contaminating constructions undergo a process of metonymy, which by means of cognitive links contaminate the semi-schematic construction [*ugly as X*].

Finally, in French, the intensifying comparative constructions represent 45.65% of the contaminating constructions (examples 156-158) from 46 constructions with contaminations, while those constructions that undergo a process of metonymy predominate (54.35%).

On the basis of an inductive corpus-based methodology and the resulting data analysis, our aim has been to study the semantic field of the expression of ugliness in the superlative degree in Catalan, Spanish, English, and French by means of comparisons. The methodology has consequently drawn on the notion of equivalence

between constructions (Mellado Blanco 2015d; Dobrovol'skij and Pöpppel 2017). From such a starting point, the analysis and the methodology that were used can be extended not only to the study of semi-schematic idioms, but also to the analysis of other linguistic phenomena and in other languages (cf. Mellado Blanco 2019; Corpas Pastor 2021). Parallel corpora constitute an essential tool for the identification of interlinguistic equivalences in order to see how constructions are formed in the target language, and in this way families of constructions can be established according to similarities in terms of pragmatic function, even if they differ in structure. Once an equivalent prototypical construction is established, if there is one, meanings and uses of the construction can be analyzed towards proving whether instances of the constructions fully coincide in two or more languages.

Bibliografia

Corpus

caTenTen14 v2, Sketch Engine. En línia:
<<https://www.sketchengine.eu/>>.

enTenTen13, Sketch Engine. En línia:
<<https://www.sketchengine.eu/>>.

esTenTen18, Sketch Engine. En línia:
<<https://www.sketchengine.eu/>>.

frTenTen12, Sketch Engine. En línia:
<<https://www.sketchengine.eu/>>.

Timestamped JSI web corpus 2014-2020, Sketch Engine. En línia:
<<https://www.sketchengine.eu/>>.

Diccionaris

Buitrago, Alberto. 2007. *Diccionario de dichos y frases hechas. 5000 dichos y frases hechas diferentes y 3000 variantes de los mismos*. Madrid: Espasa.

Cambridge University Press. 2021. *Cambridge Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press. En línia:
<<https://dictionary.cambridge.org/es/>>.

DIEC2. Institut d'Estudis Catalans. 2007. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. En línia:
<<https://dlc.iec.cat/>>.

DUE. Moliner, María. 2007. *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos.

Duneton, Claude. 1990. *Le Bouquet des expressions imagées: encyclopédie thématique des locutions figurées de la langue française*. Paris: Seuil.

Espinal, Maria Teresa. 2006. *Diccionari de sinònims i frases fetes*. Segona edició revisada. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Farlex Inc. 2021. *Free Dictionary's Idioms*. Hungtindon Valley: Farlex Inc. En línia: <<https://idioms.thefreedictionary.com/>>.

GDT. Office québécois de la langue française. 2012. *Le grand dictionnaire terminologique*. Quebec: Gouvernement du Québec. En línia: <<http://gdt.oqlf.gouv.qc.ca/index.aspx>>.

Larousse. 2001. *Gran diccionario de frases hechas*. Barcelona: SPES Editorial.

LGR. Robert, Paul. 2007. *Le Grand Robert de la langue française*. París: Dictionnaires Le Robert. En línia: <<https://grandrobert-lerobert-com.sare.upf.edu/robert.asp>>.

LPR. Robert, Paul. 2015. *Le Petit Robert de la langue française*. París: Dictionnaires Le Robert. En línia: <<https://petitrobert12-lerobert-com.sare.upf.edu/>>.

Martí Mestre, Joaquim. 2017. *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)*. València: Publicacions Universitat de València.

OED. 2001. *Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press. En línia: <<https://www-oed-com.sare.upf.edu/>>.

Oxford University Press. 2020. *Lexico Online Dictionary*. En línea: <https://www.lexico.com/?search_filter=en_dictionary>.

Seco, Manuel; Andrés, Olimpia; Ramos, Gabino. 2017. *Diccionario fraseológico documentado del español actual: locuciones y modismos españoles. 2ª edición corregida y aumentada*. Madrid: JdeJ Editores.

TLFi. Analyse et traitement informatique de la langue française. *Trésor de la Langue Française informatisée*. Université de Lorraine. En línea: <<http://atilf.atilf.fr/>>.

Urban Dictionary LLC. 2017. *Urban Dictionary*. San Francisco: Urban Dictionary, LLC. En línea: <<https://www.urbandictionary.com/>>.

Varela, Fernando; Kubarth, Hugo. 1994. *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.

Referències

Achard, Michel. 1998. *Representation of cognitive structures: Syntax and semantics of French sentential complements*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Achard, Michel. 2015. *Impersonal and other Agent Defocusing Constructions in French*. Amsterdam: John Benjamins.

Álvarez de la Granja, María. 2002. *Aproximación ó estudio das unidades fraseolóxicas en galego: as locucións verbais*. Tesis doctoral. Universidade de Santiago de Compostela.

Alzuru, Pedro. 2018. La belleza y la fealdad: una estética contemporánea. *Voz y escritura. Revista de Estudios Literarios*, vol. 26, 41-64. En línea: <http://www.saber.ula.ve/bitstream/handle/123456789/44389/labellez_a_fealdad.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Anderson, John; Bower, Gordon. 2014. *Human Associative Memory*. Hove: Psychology Press.

Ambridge, Ben; Lieven, Elena. 2011. *Child Language Acquisition: Contrasting Theoretical Approaches*. Cambridge: Cambridge University Press.

Arbib, Michael; Lee, JinYong. 2008. Describing visual scenes: Towards a neurolinguistics based on construction grammar. *Brain Research*, vol. 1225, 146-162.

Arribas Esteras, Nieves. 2013. La fluctuante cuestión de los límites fraseológicos. Dins Calvi, Maria Vittoria; Cancellier, Antonella; Liverani, Elena (eds.), *Frontiere: soglie e interazioni. I linguaggi ispanici nella tradizione e nella contemporaneità*. Trento: Lingua, 73-96.

Audring, Jenny; Booij, Geert. 2016. Cooperation and coercion. *Linguistics*, vol. 54, núm. 4, 617-637.

Baayen, Harald. 1992. Quantitative aspects of morphological productivity. Dins Booij, Geert; van Marle, Jaap (eds.), *Yearbook of Morphology 1991*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 109-149.

- Baayen, Harald. 1993. On Frequency, Transparency and Productivity. Dins Booij, Geert; van Marle, Jaap (eds.), *Yearbook of Morphology 1992*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 181-208.
- Baayen, Harald; Lieber, Rochelle. 1991. Productivity and English derivation: a corpus-based study. *Linguistics. An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences*, vol. 29, núm. 5, 801-844.
- Baicchi, Annalisa. 2015. *Construction Learning as a Complex Adaptive System Psycholinguistic Evidence from L2 Learners of English*. Pavia: Springer.
- Babkin, Alexandr. 1964. Frazelogija i leksikografija. Dins Babkin, Alexandr (ed.), *Problemy frazeologii*. Moscou; Leningrad: Nauka, 7-36.
- Bally, Charles. 1921. *Traité de Stylistique Française*. Volum 1. Edició 2. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Barlow, Michael; Kemmer, Suzanne (eds.). 2000. *Usage Based Models of Language*. Stanford: CSLI Publications.
- Barðdal, Jóhanna. 2001. *Case in Icelandic – A Synchronic, Diachronic and Comparative Approach*. Lund: Department of Scandinavian Languages.
- Barðdal, Jóhanna. 2006. Predicting Productivity of Argument Structure Constructions. *Proceedings of the Annual of the Berkeley Linguistics Society*, vol. 32, núm. 1, 467-478.
- Barðdal, Jóhanna. 2008. *Productivity. Evidence from Case and Argument Structure in Icelandic*. Amsterdam: John Benjamins.

- Barðdal, Jóhanna. 2011. Lexical vs. Structural Case: A False Dichotomy. *Morphology*, vol. 21, núm. 1, 619-654.
- Bauer, Laurie. 2001. *Morphological Productivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beinhauer, Werner. 1985. *El español coloquial*. Madrid: Gredos.
- Bencini, Guilia; Goldberg, Adele. 2000. The contribution of argument structure constructions to sentence meaning. *Journal of Memory and Language*, vol. 43, 640-651.
- Bender, Emily; Flickinger, Dan. 1999. Peripheral Constructions and Core Phenomena: Agreement in Tag Questions. Dins Webelhuth, Gert; Koenig, Jean-Pierre; Kathol, Andreas (eds.), *Lexical and Constructional Aspects of Linguistic Explanation*. Stanford: University Chicago Press, 199-214.
- Benigni, Valentina; Cotta, Paola; Mollica, Fabio; Schafroth, Elmar. 2015. How to Apply CxG to Phraseology: A Multilingual Research Project. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3, 275-288. En línia: <<http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.275.288>>.
- Bergen, Benjamin. 2007. Experimental methods for simulation semantics. Dins González-Márquez, Mónica; Mittelberg, Irene; Coulson, Seana; Spivey, Michael (eds.), *Methods in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 277-301.
- Bergen, Benjamin; Chang, Nancy. 2005. Embodied Construction Grammar in simulation-based language understanding. Dins Östman,

Jan-Ola; Fried, Mirjam (eds.), *Construction Grammars. Cognitive grounding and theoretical extension*. Amsterdam: John Benjamins, 147-190.

Bergen, Benjamin; Chang, Nancy. 2013. Embodied Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 168-190.

Bergs, Alexander. 2018. Learn the Rules like a Pro, so you can Break them like an Artist (Picasso): Linguistic Aberrancy from a Constructional Perspective. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, vol. 66, núm. 3, 277-293.

Bergs, Alexander. 2019. What, If Anything, Is Linguistic Creativity? *Gestalt Theory*, vol. 41, núm. 2, 173-184.

Bergs, Alexander; Kompa, Nikola. 2020. Creativity within and outside the linguistic system. Dins Hoffmann, Thomas (ed.), *Cognitive semiotics. Special issue: Construction Grammar and Creativity*, vol. 13, núm. 1. Berlín: Mouton de Gruyter.

Blank, Andreas. 1999. Polysemy in the Lexicon. Dins Eckardt, Regine; Von Heusinger, Klaus (eds.), *Meaning Change – Meaning Variation*. Constança: Universität Konstanz, 11-29.

Blevins, James. 2001. Realisation-based Lexicalism. *Journal of Linguistics*, vol. 37, 355–65.

Bloomfield, Leonard. 1984. *Language*. Chicago: University of Chicago Press.

Blumenthal-Dramé, Alice. 2012. *Entrenchment in Usage-Based Theories: What Corpus Data Do and Do Not Reveal About The Mind*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Boas, Hans. 2003. *A constructional approach to resultatives*. Stanford: CSLI Publications.

Boas, Hans. 2008. Determining the structure of lexical entries and grammatical constructions in Construction Grammar. *Annual Review of Cognitive Linguistics*, vol. 6, 113-144.

Boas, Hans. 2010a. Comparing constructions across languages. Dins Boas, Hans (ed.), *Contrastive Studies in Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 1-20.

Boas, Hans. 2010b. The syntax-lexicon continuum in Construction Grammar: A case study of English communication verbs. *Belgian Journal of Linguistics*, vol. 24, 58-86.

Boas, Hans. 2013. Cognitive Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 233-254.

Boas, Hans. 2014. Lexical and phrasal approaches to argument structure: Two sides of the same coin. *Theoretical Linguistics*, vol. 40, núm. 1-2, 89-112.

Boas, Hans; González-García, Francisco (eds.). 2014. *Romance Perspectives on Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins.

- Boas, Hans; González-García, Francisco. 2014. Applying constructional concepts to Romance languages. Dins Boas, Hans; González-García, Francisco (eds.), *Romance Perspectives on Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 1-35.
- Boas, Hans; Sag, Ivan. 2012. *Sign-Based Construction Grammar*. Stanford: CSLI Publications.
- Boas, Hans; Ziem, Alexander. 2018a. Approaching German syntax from a constructivist perspective. Dins Boas, Hans; Ziem, Alexander (eds.), *Constructional Approaches to Syntactic Structures in German*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1-44.
- Boas, Hans; Ziem, Alexander. 2018b. Constructing a construction for German. Empirical, theoretical, and methodological issues. Dins Lyngfelt, Benjamin; Borin, Lars; Ohana, Kyogo; Torrent, Tiago (eds.), *Constructicography: Construction development across languages*. Amsterdam: John Benjamins, 183-228.
- Bod, Rens. 1998. *Beyond Grammar: An Experience-based Theory of Language*. Stanford: CSLI Publications.
- Bolinger, Dwight. 1968. *Aspects of language*. Nova York: Harcourt.
- Booij, Geert. 2002. Constructional Idioms, Morphology and the Dutch Lexicon. *Journal of Germanic Linguistics*, vol. 14, 301-329.
- Booij, Geert. 2005. Compounding and Derivation: Evidence for Construction Morphology. Dins Dressler, Wolfgang; Kastovsky, Dieter; Pfeiffer, Oskar; Rainer, Franz (eds.), *Morphology and its Demarcations*. Amsterdam: John Benjamins, 109-132.

Booij, Geert. 2010. *Construction Morphology*. Oxford: Oxford University Press.

Booij, Geert. 2013. Morphology in Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 255-273.

Borsley, Robert. 2006. Syntactic and lexical approaches to unbounded dependencies. *Essex Research Report in Linguistics*, vol. 49, 31-57.

Borsley, Robert. 2007. Hang on again! Are we ‘on the Right Track’? Martin Atkinson the Minimalist Muse. *Essex Research Report in Linguistics*, vol. 53, 53-70.

Bouveret, Myriam; Legallois, Dominique (eds.). 2012. *Constructions in French*. Amsterdam: John Benjamins.

Boyd, Jeremy; Goldberg, Adele. 2011. Learning what not to say: The role of statistical preemption and categorization in a-adjective production. *Language*, vol. 87, núm. 1, 55-83.

Braine, Martin; Brooks, Patricia. 1995. Verb argument structure and the problem of avoiding general grammar. Dins Tomasello, Michael; Merriman, William (eds.), *Beyond names for things: Young children’s acquisition of verbs*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 356-376.

Bréal, Michel. 1897. *Essai de Sémantique (science de significations)*. Paris: Hachette.

- Broccias, Cristiano. 2013. Cognitive grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 191-210.
- Brumme, Jenny. 2012. *Traducir la voz ficticia*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Brumme, Jenny; Gemicioglu, Sarah (eds.). 2016. *Zeitschrift für Katalanistik*, vol. 29.
- Bücker, Jörg; Günthner, Susanne; Imo, Wolfgang (eds.). 2015. *Konstruktionsgrammatik V. Konstruktionen im Spannungsfeld von sequenziellen Mustern, kommunikativen Gattungen und Textsorten*. Tübingen: Stauffenburg.
- Burger, Harald. 1973. *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Burger, Harald. 1998. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlín: Schmidt.
- Bücker, Jörg; Günthner, Susanne; Imo, Wolfgang. 2015. Einleitung zu Konstruktionsgrammatik V: Konstruktionen im Spannungsfeld von sequenziellen Mustern, kommunikativen Gattungen und Textsorten. Dins Bücker, Jörg; Günthner, Susanne; Imo, Wolfgang (eds.), *Konstruktionen im Spannungsfeld von sequenziellen Mustern, kommunikativen Gattungen und Textsorten*. Tübingen: Stauffenburg, 1-14.
- Burke, Peter. 2006. *Lenguas y comunidades en la Europa moderna*. Madrid: Tres Cantos.

- Burger, Harald; Buhofer, Annelies; Sialm, Ambros. 1982. *Handbuch der Phraseologie*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Bybee, Joan. 1985. *Morphology: a study of the relation between meaning and form*. Amsterdam: John Benjamins.
- Bybee, Joan. 1995. Regular morphology and the lexicon. *Language and Cognitive Processes*, vol. 10, núm. 5, 425-455.
- Bybee, Joan. 1998. The Emergent Lexicon. *Chicago Linguistic Society: The Panels*, vol. 34, núm. 2, 421-435.
- Bybee, Joan. 2001. *Phonology and Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan. 2006. From Usage to Grammar: The Mind's Response to Repetition. *Language*, vol. 82, núm. 4, 711-733.
- Bybee, Joan. 2007. *Frequency of Use and the Organization of Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Bybee, Joan. 2010. *Language, Usage and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan. 2013. Usage-based Theory and Exemplar Representations of Constructions. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 49-69.
- Bybee, Joan; Eddington, David. 2006. A Usage-Based Approach to Spanish Verbs of 'Becoming'. *Language*, vol. 82, núm. 2, 323-355.
- Bybee, Joan; Hopper Paul (eds.). 2001. *Frequency and the emergence of linguistic structure*. Amsterdam: John Benjamins.

Bybee, Joan; Thompson, Sandra. 1997. Three Frequency Effects in Syntax. *Proceedings of the Twenty-Third Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: General Session and Parasession on Pragmatics and Grammatical Structure*, 378-388.

Calatayud, Josep; Lluna, Xavier. 1995. Fonts per a l'estudi de la fraseologia catalana. *Caplletra*, vol. 18, 221-231.

Cappelle, Bert. 2014. Conventional Combinations in Pockets of Productivity: English Resultatives and Dutch Ditransitives Expressing Excess. Dins Boogaart, Ronny; Colleman, Timothy; Rutten, Gijsbert (eds.), *Extending the Scope of Construction Grammar*. Berlín: Mouton de Gruyter, 251-282.

Cappelle, Bert. 2017. What's Pragmatics Doing Outside Constructions? Dins Depraetere, Ilse; Salkie, Raphael (eds.), *Semantics and Pragmatics: Drawing a Line*. Cham: Springer, 115-151.

Carneado Moré, Zoila. 1983. Algunas consideraciones sobre el caudal fraseológico del español hablado en Cuba. Dins Carneado Moré, Zoila; Tristán Pérez, Antonia María (eds.), *Estudios de fraseología*. L'Havana: Academia de Ciencias de Cuba, 7-38.

Carneado Moré, Zoila. 1985a. *La fraseología en los diccionarios cubanos*. L'Havana: Editorial de Ciencias Sociales.

Carneado Moré, Zoila. 1985b. Notas sobre las variantes fraseológicas. *Anuario L/L*, vol. 6, 269-277.

Carneado Moré, Zoila; Tristán Pérez, Antonia María. 1985. *Estudios de fraseología*. L'Havana: Academia de Ciencias de Cuba.

- Carter, Ronald. 1998. *Vocabulary: Applied Linguistics Perspectives*. Londres: Routledge.
- Casares Sánchez, Julio. 1950. *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas.
- Castillo Carballo, María Auxiliadora. 1998. El concepto de unidad fraseológica. *Revista de Lexicografía*, vol. 4, 67-79.
- Castillo Carballo, María Auxiliadora. 2002. El universo fraseológico. Algunos enfoques. *Revista de lexicografía*, vol. 8, 25-41.
- Cattel, James. 1886. The time it takes to see and name objects. *Mind*, vol. 41, núm. 1, 63-65.
- Čermák, František. 1988. On the substance of idioms. *Folia Linguistica*, vol. 22, 413-438.
- Čermák, František. 2001. Substance of idioms: perennial problems, lack of data or theory? *International Journal of Lexicography*, vol. 14, núm. 1, 1-20.
- Chafe, Wallace. 1968. Idiomaticity as an Anomaly in the Chomskyan Paradigm. *Foundations of Language*, vol. 4, núm. 2, 109-127.
- Chaves, Rui. 2019. Construction Grammar. Dins Kertész, András; Moravcsik, Edith; Rákosi, Csilla (eds.), *Current Approaches to Syntax: A Comparative Handbook*. Berlín: Walter de Gruyter, 49-96.
- Chomsky, Noam. 1957. *Syntactic Structures*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Chomsky, Noam. 1964. *Current Issues in Linguistic Theory*. París: Mouton de Gruyter.

Chomsky, Noam. 1965. *Aspects of Theory and Syntax*. Cambridge: The MIT Press.

Chomsky, Noam. 1980. *Rules and Representations*. Nova York: Columbia University Press.

Chomsky, Noam. 1981. *Lectures on Government and Binding. The Pisa Lectures*. Dordrecht: Foris Publications Holland.

Chomsky, Noam. 2000. Minimalist Inquiries: The Framework. Dins Martin, Roger; Michaels, David; Uriagereka, Juan (eds.), *Step by Step: Essays on Minimalist Syntax in Honor of Howard Lasnik*. Cambridge: MIT Press, 89-155.

Chomsky, Noam. 2015 [1995]. *The Minimalist Program*. Londres; Cambridge: MIT Press.

Cifuentes Honrubia, José Luis. 2019a. Construcciones con minimizadores y verbos de estima o valoración y el ciclo de Jespersen. *Revista de Investigación Lingüística*, vol. 22, 53-94.

Cifuentes Honrubia, José Luis. 2019b. *Un huevo*: subjetivación, cuantificación y negación. *Zeitschrift für romanische Philologie*, vol. 135, núm. 3, 649-740.

Climent, Laia; Salvador, Vicent (eds.). 2006. *El discurs prefabricat II. Fraseologia i comunicació social*. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Conca, Maria Josep. 1987. *Paremiologia*. València: Universitat de València.

Conca, Maria Josep. 1988. *Els refranys catalans*. València: Tres i Quatre.

Conca, Maria Josep; Guia, Josep. 2014. *La fraseología. Principi, mètode i aplicacions*. València: Bromera.

Cordero Monge, Sergio. 2018. Unidades fraseológicas con estructura comparativa: divergencias en su delimitación y clasificación lexicográfica. *Kañina*, vol. 42, núm. 3, 141-159. En línea: <<https://revistas.ucr.ac.cr/index.php/kanina/article/view/35921/36666>>.

Cornelis, Louise. 1997. *Passive and perspective*. Amsterdam: Rodopi.

Corpas Pastor, Gloria. 1996. *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.

Corpas Pastor, Gloria. 1998. Expresions fraseolóxicas e colocacións. Dins Ferro, Xesús (ed.), *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía, 15-18 de setembro de 1997*. Santiago de Compostela: Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias Ramón Piñeiro, 31-61.

Corpas Pastor, Gloria. 2003a. Corrientes actuales de la investigación fraseológica en Europa. Dins Corpas Pastor, Gloria (ed.), *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Madrid: Lingüística Iberoamericana, 39-65.

Corpas Pastor, Gloria. 2003b. Criterios generales de clasificación del universo fraseológico de las lenguas, con ejemplos tomados del español y del inglés. Dins Corpas Pastor, Gloria (ed.), *Diez años de investigación en fraseología: análisis sintáctico-semánticos*,

contrastivos y traductológicos. Madrid: Lingüística Iberoamericana, 125-134.

Corpas Pastor, Gloria. 2014. El fraseólogo internauta: cómo pasarlo pipa en la red. Dins Durante, Vanda (ed.), *Fraseología y paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Instituto Cervantes, 133-152.

Corpas Pastor, Gloria. 2015. Register-Specific Collocational Constructions in English and Spanish: A Usage-Based Approach. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3, 139-151. En [línia: <http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.139.151>](http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.139.151).

Corpas Pastor, Gloria. 2017. Collocational Constructions in Translated Spanish: What Corpora Reveal. Dins Mitkov, Ruslan (ed.), *Computational and Corpus-Based Phraseology. EUROPHRAS 2017, Lectures Notes in Computer Science*. Berlín: Springer, 29-40.

Corpas Pastor, Gloria. 2018. *Laughing one's head off* in Spanish subtitles: a corpus-based study on diatopic variation and its consequences for translation. Dins Mogorrón Huerta, Pedro; Albaladejo-Martínez, Antonio (eds.), *Fraseología, Diatopía y Traducción*. Amsterdam: John Benjamins, 32-71.

Corpas Pastor, Gloria. 2021. Constructional idioms of 'insanity' in English and Spanish: A corpus-based study. *Lingua*, vol. 254. En [línia: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0024384120302217?tok](https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0024384120302217?tok)

en=D536971E4329727AD2004EA2826E2473550B23164CE03372C5275245289459D1F5536610A014ED10DCDC2056B8C7203B>.

Corpas Pastor, Gloria; Mena Martínez, Florentina. 2003. Aproximación a la variabilidad fraseológica de las lenguas alemana, inglesa y española. *ELUA: Estudios de Lingüística. Universidad de Alicante*, vol. 17, 181-201.

Corpas Pastor, Gloria; Morvay, Károly. 2003. Los estudios de Fraseología i Fraseografía en la Península Ibérica (Breve presentación y orientación bibliográfica). *Anales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio Lingüística*, vol. 25, 165-182.

Coseriu, Eugenio. 1964. Structure lexicale et enseignement de vocabulaire. *Actes du Premier Colloque International de Linguistique Appliquée*. Nancy: Université de Nancy, 175-217.

Coseriu, Eugenio. 1977. *Principios de semántica estructural*. Madrid: Gredos.

Coseriu, Eugenio. 1978. *Gramática, semántica, universales*. Madrid: Gredos.

Coseriu, Eugenio. 1981. *Lecciones de lingüística general*. Madrid: Gredos.

Croft, William. 1998. Linguistic evidence and mental representation. *Cognitive Linguistics*, vol. 9, núm. 2, 151-173.

Croft, William. 2001. *Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford: Oxford University Press.

Croft, William. 2003. *Typology and Universals. 2nd Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Croft, William. 2005. Logical and typological arguments for Radical Construction Grammar. Dins Östman, Jan-Ola; Fried, Mirjam (eds.), *Construction Grammars. Cognitive grounding and theoretical extension*. Amsterdam: John Benjamins, 273-314.

Croft, William. 2007. Construction Grammar. Dins Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 463-508.

Croft, William. 2013. Radical Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 211-232.

Croft, William. 2015. Functional Approaches to Grammar. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, vol. 9, 470-475.

Croft, William; Cruse, Allan. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cruse, Allan. 1986. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cruse, Allan. 2000. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Cuenca, Maria Josep. 2000. L'estudi de les construccions idiomàtiques des de la lingüística cognitiva i l'anàlisi contrastiva. Dins Salvador, Vicent; Piquer, Adolf (eds.), *El discurs prefabricat*.

Estudis de fraseologia teòrica i aplicada. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I, 33-48.

Cuenca, Maria Josep; Hilferty, Joseph. 1999. *Introducción a la Lingüística Cognitiva*. Barcelona: Editorial Ariel.

Culicover, Peter. 1999. *Syntactic nuts: hard cases, syntactic theory, and language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Culicover, Peter; Jackendoff, Ray. 2005. *Simpler Syntax*. Oxford: Oxford University Press.

De Knop, Sabine; Gilquin, Gaëtanelle (eds.). 2016. *Applied Construction Grammar*. Berlín: Mouton de Gruyter.

De Knop, Sabine; Mollica, Fabio. 2013. Konstruktionsgrammatik für die Beschreibung romanischer Sprachen. Dins De Knop, Sabine; Mollica, Fabio (eds.), *Konstruktionsgrammatik in den romanischen Sprachen*. Frankfurt: Peter Lang, 9-13.

De Knop, Sabine; Mollica, Fabio; Kuhn, Julia (eds.). 2013. *Konstruktionsgrammatik in den romanischen Sprachen*. Frankfurt: Peter Lang.

De Smet, Hendrik. 2018. Unwitting Inventors: Speakers Use *-ly*-Adverbs More Creatively When Primed. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, vol. 66, núm. 3, 329-340.

De Smet, Hendrik. 2020. What predicts productivity? Theory meets individuals. *Cognitive Linguistics*, vol. 31, núm. 2, 251-278.

De Smet, Hendrik; Cuyckens, Hubert. 2007. Diachronic aspects of complementation: Constructions, entrenchment and matching problem. Dins Cain, Christopher; Russom, Geoffrey (eds.), *Shaking*

the tree: Fresh perspective on the genealogy of English. Berlín: Mouton de Gruyter, 187-213.

De Swart, Henriëtte. 1998. Aspect shift and coercion. *Natural Language and Linguistic Theory*, vol. 16, 347-385.

Desagulier, Guillaume. 2015. Le statut de la fréquence dans les grammaires de constructions: *simple comme bonjour?* *Langages*, vol. 197, núm. 1, 99-128.

Desagulier, Guillaume. 2016. A lesson from associative learning: asymmetry and productivity in multiple-slot constructions. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, vol. 12, núm. 2, 173-219.

Diessel, Holger. 2004. *The acquisition of Complex Sentences*. Cambridge: Cambridge University Press.

Diessel, Holger. 2019. Usage-based construction grammar. Dins Dabrowska, Ewa; Divjak, Dagmar (eds.), *Cognitive Linguistics – A Survey of Linguistic Subfields*. Berlín: Mouton de Gruyter, 50-80.

Diessel, Holger; Hilpert, Martin. 2016. Frequency Effects in Grammar. Dins Aronoff, Mark (ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

Divjak, Dagmar. 2019. *Frequency in Language. Memory, Attention and Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.

Divjak, Dagmar; Caldwell-Harris, Catherine. 2015. Frequency and entrenchment. Dins Dąbrowska, Ewa; Divjak, Dagmar. *Handbook of Cognitive Linguistics*. Berlín: Mouton de Gruyter, 53 -75.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 1999. Zur syntaktischen Flexibilität der Idiomstruktur: kognitivsemantische Aspekte. *Revista de Filología Alemana*, vol. 7, 209-238.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 2011. Phraseologie und Konstruktionsgrammatik. Dins Lasch, Alexander; Ziem, Alexander (eds.), *Konstruktionsgrammatik III. Aktuelle Fragen und Lösungsansätze*. Tübingen: Stauffenburg, 111-130.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 2015. On the Systematic Variation of German Idioms: Converse Pairs as a Constructional Phenomenon. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3, 248-257. En línia: <<http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.248.257>>.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 2016. Fraseología y Gramática de Construcciones. *Language Design*, vol. 18, 71-106.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 2018. Sind Idiome Konstruktionen? Dins Steyer, Katrin (ed.), *Sprachliche Verfestigung: Wortverbindungen, Muster, Phrasem-Konstruktionen*. Tübingen: Narr Francke Attempto, 11-24.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 2020a. German constructional phrasemes and their Russian counterparts. A corpus-based study. Dins Corpas Pastor, Gloria; Colson, Jean-Pierre (eds.), *Computational Phraseology*. Amsterdam: John Benjamins, 44-64.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 2020b. German constructional phrasemes with deictic elements in bilingual dictionaries. Dins Cotta Ramusino,

Paola; Mollica, Fabio (eds.), *Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison*. Cambridge: Cambridge Publishing Company, 115-127.

Dobrovol'skij, Dmitrij; Piirainen, Elisabeth. 2005. *Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives*. Oxford: Elsevier.

Dobrovol'skij, Dmitrij; Piirainen, Elisabeth. 2018. Conventional Figurative Language Theory and idiom motivation. *Yearbook of Phraseology*, vol. 9, 5-30.

Dobrovol'skij, Dmitrij; Pöppel, Ludmila. 2017. Constructions in Parallel Corpora: A Quantitative Approach. Dins Mitkov, Ruslan (ed.), *EUROPHRAS 2017: Computational and Corpus-Based Phraseology*. Londres: Springer, 41-53.

Domínguez, José María. 1975. *Fraseología española en su contexto*. Munic: Max Hueber Verlag.

Dubský, Josef. 1966. A propósito de una clasificación lexicográfica. *Philologia Pragensia*, vol. 9, 5-9.

Dubský, Josef. 1974. Estructuración semántica de modismos. *Iberoamericana praguensia*, vol. 8, 51-58.

Edmonds, Amanda. 2015. Constructions in the Classroom: Examples of a Phraseodidactic Approach for the Teaching of L2 French. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3, 152-161.

En

línia:

<<http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.152.161>>.

- Ellis, Nick. 2015. Cognitive and Social Aspects of Learning from Usage. Dins Cadierno, Teresa; Søren, Eskildsen (eds.), *Usage-Based Perspectives on Second Language Learning*. Berlín: Mouton de Gruyter, 49-74.
- Escandell, Victoria. 2004. *Fundamentos de Semántica Composicional*. Barcelona: Ariel.
- Ettinger, Stefan. 1977. 'Wiederholte Rede' und Bibelsprache: Bemerkungen zur deutsch-französischen Übersetzung biblischer Zitate. *Linguistica Biblica*, vol. 40, 1-20.
- Evans, Vyvyan; Green, Melanie. 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Feilke, Helmuth. 2007. Syntaktische Aspekte der Phraseologie III: Construction Grammar und verwandte Ansätze. Dins Burger, Harald; Dobrovol'skij, Dmitrij; Kühn, Peter; Norrick, Neal (eds.), *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Volum 1. Berlín: Mouton de Gruyter, 63-76.
- Fellbaum, Christiane. 2019. How flexible are idioms? A corpus-based study. *Linguistics*, vol. 57, núm. 4, 735-767.
- Fernando, Chitra. 1996. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press.
- Fillmore, Charles J. 1968. The case for case. Dins Bach, Emmon; Harms, Rainer (eds.), *Universals in Linguistic Theory*. Nova York: Holt, Rinehart and Winston, 1-90.

Fillmore, Charles J. 1975. An Alternative to Checklist Theories of Meaning. *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, vol. 1, 123-131

Fillmore, Charles J. 1977. The case for case reopened. Dins Cole, Peter; Sadock, Jerrold (eds.), *Grammatical relations*. Nova York: Academic Press, 59-81.

Fillmore, Charles J. 1979. Innocence: A Second Idealization for Linguistics. Dins Chiarello, Christine; Kingston, John; Sweetser, Eve; Collins, James; Kawasaki, Haruko; Manley-Buser, John; Marschak, Dorothy; O'Connor, Catherine; Shaul, David; Tobey, Marta; Thompson, Henry; Turner, Katherine (eds.), *Proceedings of the Fifth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 63-76.

Fillmore, Charles J. 1982. Frame Semantics. *Linguistics in the Morning Calm*. Seül: Hansin, 111-137.

Fillmore, Charles J. 1985a. Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, vol. 6, núm. 2, 222-254.

Fillmore, Charles J. 1985b. Syntactic Intrusions and The Notion of Grammatical Construction. *Proceedings of the Eleventh Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 73-86.

Fillmore, Charles J. 1986. Varieties of conditional sentences. *Eastern States Conference on Linguistics*, vol. 3, 163-182.

Fillmore, Charles J. 1988. The Mechanisms of "Construction Grammar". *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 35-55.

Fillmore, Charles J. 1989. Grammatical Construction Theory and the Familiar Dichotomies. Dins Dietrich, Rainer; Graumann, Carl (eds.), *Language Processing in Social Context. An Interdisciplinary Context*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 17-38.

Fillmore, Charles J. 1999. Inversion and Constructional Inheritance. Dins Webelhuth, Gert; Koenig, Jean-Pierre; Kathol, Andreas (eds.), *Lexical and Constructional Aspects of Linguistic Explanation*. Stanford: University Chicago Press, 113-128.

Fillmore, Charles J. 2002. Idiomaticity. *Lecture notes from the spring 2002*. En línia: <http://www.icsi.berkeley.edu/~kay/bcg/lec02.html>.

Fillmore, Charles J. 2013. Berkeley Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 111-132.

Fillmore, Charles J.; Kay, Paul. 1996. *Construction Grammar*. Manuscript, University of California at Berkeley Department of linguistics.

Fillmore, Charles J.; Kay, Paul; O'Connor, Mary Catherine. 1988. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone. *Language*, vol. 64, núm. 3, 501-538.

Finkbeiner, Rita. 2008. *Idiomatische Sätze im Deutschen: Syntaktische, Semantische und Pragmatische Studien und Untersuchung ihrer Produktivität*. Estocolm: Acta Universitatis Stockholmiensis.

Finkbeiner, Rita. 2019. Reflections on the role of pragmatics in Construction Grammar. *Constructions and Frames*, vol. 11, núm. 2, 171-192.

Fischer, Kerstin. 2013. Construction Grammar. Dins Chapelle, Carol (ed.), *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: John Wiley and Sons, 1-7.

Fleischer, Wolfgang. 1982. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.

Fournir, Phi Nga. 2010. Le stéréotype dans le lexique. *Synergies Pays riverains du Mékong*, vol. 1, 85-99.

Frain Du Tremblay, Jean. 1703. *Traité des langues: où l'on donne des principes et des règles pour juger du mérite et de l'excellence de chaque langue et en particulier de la langue Française*. Paris: Delespine.

Francis, Elaine; Michaelis, Laura (eds.). 2004. *Mismatch: Form-function incongruity and the architecture of grammar*. Stanford: CSLI Publications.

François, Jacques. 2008. Les grammaires de constructions: un bâtiment ouvert aux quatre vents. En línia: <<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01845511>>.

François, Jacques (ed.). 2021. *Expansion pluridisciplinaire des grammaires de constructions*. Caen: Presses universitaires de Caen.

Fraser, Bruce. 1970. Idioms within a Transformational Grammar. *Foundations of Language*, vol. 6, núm. 1, 22-42.

Fried, Mirjam. 2008. Constructions and constructs: mapping a shift predication and attribution. Dins Bergs, Alexander; Diewald, Gabriele (eds.), *Constructions and language change*. Berlín: Mouton de Gruyter, 47-79.

Fried, Mirjam. 2013. Principles of Constructional Change. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 419-437.

Fried, Mirjam. 2015. Construction Grammar. Dins Kiss, Tibor; Alexiadou, Artemis (eds.), *Syntax – Theory and Analysis. An International Handbook. Volume 2*. Berlín: Walter de Gruyter, 974-1003.

Fried, Mirjam; Östman, Jan-Ola. 2004. Construction Grammar: A thumbnail sketch. Dins Fried, Mirjam; Ola-Östman, Jan (eds.), *Construction Grammar in a cross-linguistic perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 11-86.

Fried, Mirjam; Östman, Jan-Ola. 2005. Construction Grammar and spoken language: The case of pragmatic particles. *Journal of Pragmatics*, vol. 37, 1752-1778.

Fuentes Rodríguez, Catalina. 2020. Fijación fraseológica de construcciones con contenido procedimental. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 13-28. En línea: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/14.pdf>>.

Furukawa, Naoyo. 2005. *Pour une sémantique des constructions grammaticales. Thème et thémativité*. Brusel·les: De Boeck Supérieur.

Fuster Ortuño, Maria Àngels; Sánchez López, Elena. 2014. Estudi de les unitats fraseològiques de la tercera esfera des d'una perspectiva diacrònica. *Caplletra (Primavera 2014)*, vol. 56, 243-267.

Gadet, François; León, Jacqueline; Pécheux, Michel. 1984. Remarques sur la stabilité d'une construction linguistique. *LINX*, vol. 10, 23-47. En línia: <https://www.persee.fr/doc/AsPDF/linx_0246-8743_1984_num_10_1_990.pdf>.

García Benito, Ana Belén. 2004. Fraseología portuguesa: léxico y nivel de lengua. Dins González Calvo, José Manuel; Terrón González, Jesús; Blázquez Entonado, Florentino (eds.), *Actas de las VII Jornadas de Metodología y Didáctica de la Lengua Española: las unidades fraseológicas*. Cáceres: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Extremadura, 229-247.

García-Page, Mario. 1990. Sobre implicaciones lingüísticas. Solidaridad léxica y expresión fija. *Estudios Humanísticos. Filología*, vol. 12, 279-290.

García-Page, Mario. 1996. Más sobre la comparativa fraseológica en español. *Lingüística Española Actual*, vol. 18, núm. 1, 49-77.

García-Page, Mario. 2004. De los fines a los confines de la fraseología. Dins González, José; Terrón, Jesús; Blázquez, Florentino (eds.), *Actas de las VII Jornadas de Metodología y Didáctica de la Lengua Española: las Unidades Fraseológicas*.

Cáceres: Universidad de Extremadura. Instituto de Ciencias de la Educación, 23-79.

García-Page, Mario. 2007. Esquemas sintácticos de formación de locuciones adverbiales. *Moenia*, vol. 13, 121-144.

García-Page, Mario. 2008a. *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.

García-Page, Mario. 2008b. La comparativa de intensidad: la función del estereotipo. *Verba*, vol. 35, 143-178.

García-Page, Mario. 2009. Propiedades sintácticas de la comparativa estereotipada en español. *Romanistisches Jahrbuch*, vol. 59, núm. 1, 339-360.

Gazdar, Gerald; Pullum, Geoffrey; Sag, Ivan. 1982. Auxiliaries and related phenomena in a restriction theory of grammar. *Language*, vol. 58, 591-638.

Geeraerts, Dirk. 2010a. La réception de la linguistique cognitive dans la linguistique du français. *Mémoires de la société linguistique de Paris*, vol. 28, 185-192.

Geeraerts, Dirk. 2010b. *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.

Gibbs, Raymond. 2007. Idioms and formulaic language. Dins Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 589-607.

Gibbs, Raymond; Colston, Herbert. 2007. Psycholinguistic aspects of phraseology: American tradition. Dins Burger, Harald; Dobrovol'skij, Dmitriij; Kuhn, Peter; Norrick, Neal (eds.),

Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research. Berlín: Mouton de Guyter, 819-836.

Ginebra, Jordi. 2002. Las unidades de tipo *dinero negro* y *dormir como un tronco*: ¿naturaleza léxica o gramatical? Dins Veiga, Alexandre; González, Miguel; Souto, Montserrat (eds.), *Léxico y gramática*. Lugo: Editorial Tris Tram, 147-154.

Ginebra, Jordi. 2003. Fraseologia, concurrències lèxiques i llengua estàndard. Dins Pradilla, Miquel Àngel; Ginebra, Jordi; Mallafrè, Joaquim; Navarro, Pere (eds.), *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània, 7-56.

Ginebra, Jordi. 2004. Contribució de la lexicologia a la gramàtica. Dins Lloret, Maria Rosa; Pons, Clàudia (eds.), *Lingüística i gramàtiques*. Barcelona: PPU, 59-108.

Ginebra, Jordi. 2017. Lexical Combinatorics in Catalan. Dins Bernal, Elisenda; Torner, Sergi (eds.), *Collocations and other lexical combinations in Spanish. Theoretical, lexicographical and applied perspectives*. Londres; Nova York: Routledge, 305-314.

Giora, Rachel. 2003. *On our mind: salience, context, and figurative language*. Oxford: Oxford University Press.

Givón, Talmy. 1979. *On Understanding Grammar*. Nova York; San Francisco: Academic Press.

Gläser, Rosemarie. 1994-1995. Relations between Phraseology and Terminology with Special Reference to English. *ALFA*, vol.7, núm. 8, 41-60.

Goldberg, Adele. 1995. *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago; Londres: The University of Chicago Press.

Goldberg, Adele. 1996. Making one's way through data. Dins Shibatani, Masayoshi; Thompson, Sandra (eds.), *Grammatical Constructions: Their Form and Meaning*. Oxford: Oxford University Press, 29-53.

Goldberg, Adele. 1997. The relationships between verbs and constructions. Dins Verspoor, Marjolijn; Lee, Kee Dong; Sweetser, Eve (eds.), *Lexical and Syntactical Constructions and the Construction of Meaning: Proceedings of the bi-annual ICLA meeting in Albuquerque, July 1995*. Amsterdam: John Benjamins, 383-398.

Goldberg, Adele. 1999. The emergence of the semantics of argument structure constructions. Dins MacWhinney, Brian (ed.), *The Emergence of Language*. Londres: Lawrence Erlbaum Associates, 197-212.

Goldberg, Adele. 2002. Surface generalizations: an alternative to alternations. *Cognitive Linguistics*, vol. 13, 327-356.

Goldberg, Adele. 2003. Constructions: A new theoretical approach to language. *Trend in Cognitive Sciences*, vol. 13, núm. 4, 219-224.

Goldberg, Adele. 2006. *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford: Oxford University Press.

Goldberg, Adele. 2009a. Constructions Work. *Cognitive Linguistics*, vol. 20, núm. 1, 201-224.

Goldberg, Adele. 2009b. The nature of generalization in language. *Cognitive Linguistics*, vol. 20, núm. 1, 93-127.

Goldberg, Adele. 2013. Constructionist approaches. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 15-31.

Goldberg, Adele. 2019. *Explain me this: Creativity, Competition and the Partial Productivity of Constructions*. Princeton; Oxford: Princeton University Press.

Goldberg, Adele; Casenhiser, Devin. 2006. English Constructions. Dins Aarts, Bas; Mahon, April (eds.), *Handbook of English Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing, 343-355.

Goldberg, Adele; Herbst, Thomas. 2021. The *nice-of-you* construction and its fragments. *Linguistics*, vol. 59, núm. 1, 285-318.

Goldberg, Adele; Suttle, Laura. 2010. Construction grammar. *Wiley Interdisciplinary Review: Cognitive Sciences*, vol. 1, núm. 4, 468-477.

González Calvo, José Manuel. 2004. Dins González Calvo, José Manuel; Terrón González, Jesús; Blázquez Entonado, Florentino (eds.), *Actas de las VII Jornadas de Metodología y Didáctica de la Lengua Española: las unidades fraseológicas*. Cáceres: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Extremadura, 81-100.

González Rey, María Isabel. 2004. A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada. *Cadernos de fraseoloxía galega*, vol. 6, 113-130.

González Rey, María Isabel (ed.). 2015. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3. En línea: <<http://www.nih.thescipub.com/jss/issue/835>>.

González Rey, María Isabel. 2020. Une approche constructionniste de la composante pragmatique des pragmatèmes: le cas des pragmatèmes *apposés*. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 29-50. En línea: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/03.pdf>>.

Gonzálvez-García, Francisco. 2007. 'Saved by the reflexive': Evidence from coercion *via* reflexives in verbless complement clauses in English and Spanish. *Annual Review of Cognitive Linguistics*, vol. 5, 193-238.

Gonzálvez-García, Francisco. 2008. Cognitive Construction Grammar works. An interview with Adele E. Goldberg. *Annual Review of Cognitive Linguistics*, vol. 6, 345-360.

Gonzálvez-García, Francisco. 2009. The family of object-related depictives in English and Spanish: towards a usage-based constructionist analysis. *Language Sciences*, vol. 31, 663-723.

Gonzálvez-García, Francisco. 2010. Contrasting Constructions in English and Spanish: The influence of semantic, pragmatic and discourse factors. Dins Boas, Hans (ed.), *Contrastive Studies in Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 43-86.

Gonzálvez-García, Francisco. 2011. Metaphor and metonymy do *not* render coercion superfluous: Evidence from the subjective-transitive construction. *Linguistics*, vol. 49, núm. 6, 1305-1358.

Gonzálvez-García, Francisco. 2012. La(s) Gramática(s) de Construcciones. Dins Ibarretxe-Antuñano, Iraide; Valenzuela, Javier (eds.), *Lingüística Cognitiva*. Barcelona: Anthropos, 249-280.

Gonzálvez-García, Francisco. 2013. Breves consideraciones en torno a la interacción entre coerción y polisemia: El caso de la predicación secundaria con verbos de cognición en español. Dins de Knop, Sabine; Mollica, Fabio; Kuhn, Julia (eds.), *Konstruktionsgrammatik in den Romanischen Sprachen*. Frankfurt: Peter Lang, 187-203.

Gonzálvez-García, Francisco. 2014. Words as constructions: Some reflections in the light of constructionist approaches. Dins Ibarretxe-Antuñano, Iraide; Mendivil-Giró, José-Luis (eds.), *To be or not to be a Word: New Reflections on the Definition of Word*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 164-188.

Gonzálvez-García, Francisco. 2015. Items and Generalizations: Evidence from *Decir* within the Family of Subjective-Transitive Constructions in Spanish. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3, 194-226. En línia: <<http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.194.226>>.

Gonzálvez-García, Francisco. 2017. Exploring inter-constructiconal relations in the constructicon: A view from Contrastive (Cognitive) Construction Grammar. Dins Ruiz de Mendoza, Francisco José; Luzondo, Alba; Pérez, Paula (eds.), *Constructing Families of Constructions: Analytical perspectives and theoretical challenges*. Amsterdam: John Benjamins, 135-172.

Gonzálvez-García, Francisco. 2018. Exploring the pedagogical potential of vertical and horizontal relations in the constructicon: The case of the family of subject-transitive constructions with *decir* in Spanish. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, vol. 57, núm. 1, 121-145.

Gonzálvez-García, Francisco. 2020. Metonymy meets coercion. The case of the intensification of nouns in attributive and predicative constructions in Spanish. Dins Baicchi, Annalisa (ed.), *Figurative Meaning Construction in Thought and Language*. Amsterdam: John Benjamins, 152-184.

Gonzálvez-García, Francisco. 2021. Maximizing the Explanatory Power of Constructions in Cognitive Construction Grammar(s). *Belgian Journal of Linguistics. The Wealth and Breath of Construction-Based Research*, vol. 34, 111-122.

Gonzálvez-García, Francisco; Butler, Christopher. 2006. Mapping functional-cognitive space. *Annual Review of Cognitive Linguistics*, vol. 4, 39-95.

Granger, Sylviane; Paquot, Magali. 2008. Disentangling the phraseological web. Dins Granger, Sylviane; Meunier, Fanny (eds.). *Phraseology: An Interdisciplinary perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 27-49.

Gras Manzano, Pedro. 2010. Gramática en interacción: una propuesta desde la Gramática de Construcciones. Dins Sueiro, Joaquín; Cuevas, Miguel; Dacosta, Vanessa; Pérez, María Rosa (eds.), *Lingüística e Hispanismo*. Lugo: Editorial Axac, 283-298.

Gras Manzano, Pedro. 2011. *Gramática de Construcciones en Interacción. Propuesta de un modelo y aplicación al análisis de estructuras independientes con marcas de subordinación en español*. Tesis Doctoral. Universitat de Barcelona. En línea: <<http://tdx.cat/handle/10803/1716>>.

Gras, Manzano; Östman, Jan-Ola; Verschueren, Jef (eds.). 2020. *Form and meaning in Language. Volume III. Papers on Linguistic Theory and Constructions*. Stanford: CSLI Publications.

Gries, Stefan. 2003. *Multifactorial Analysis in Corpus Linguistics: A Study of Particle Placement*. Londres; Nova York: Continuum Press.

Gries, Stefan. 2008. Phraseology and Linguistic Theory: A Brief Survey. Dins Granger, Sylviane; Meunier, Fanny (eds.). *Phraseology: An Interdisciplinary perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 3-25.

Gries, Stefan. 2013. Data in Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 93-110.

Gries, Stefan. 2015. Polysemy. Dins Dabrowska, Ewa; Divjak, Dagmar (eds.), *Handbook of Cognitive Linguistics*. Berlín: Mouton de Gruyter, 472-490.

Grijelmo, Álex. 2004. *El genio del idioma*. Madrid: Santillana Ediciones Generales S.L.

Guillaume, Paul. 1973. The development of formal elements in the child's speech. Dins Ferguson, Charles; Slobin, Dan (eds.), *Studies of child development*. Nova York: Holt, 240-251.

Gurevich, Olga; Johnson, Matthew; Goldberg, Adele. 2010. Incidental verbatim memory for language. *Language and Cognition*, vol. 2, núm. 1, 45-78.

Gutiérrez Ordóñez, Salvador. 1997. *Estructuras comparativas*. Madrid: Arco Libros.

Gyselinck, Emmelime. 2018. *The role of expressivity and productivity in (re)shaping the constructional network: a corpus-based study into synchronic and diachronic variation in the intensifying fake reflexive resultative construction in 19th to 21st Century Dutch*. Tesi Doctoral. Universitat de Gant. En línia: <<https://biblio.ugent.be/publication/8574274>>.

Haiman, John. 1987. *Natural Syntax: Iconicity and Erosion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hanks, Patrick. 2008. Lexical patterns: from Hornby to Hunston and beyond. Dins Bernal, Elisenda; DeCesaris, Janet (eds.), *Proceedings of the XIII Euralex International Congress*. Barcelona: IULA, 89-129.

Hare, Mary; Goldberg, Adele. 2000. Structural priming: Purely syntactic? *Proceeding of the Twenty-first Annual Meeting of the Cognitive Science Society*. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 208-211.

Harris, Roy; Taylor, Talbot. 1997. *Landmarks in linguistic thought I: The Western tradition from Socrates to Saussure*. Londres: Routledge.

Haspelmath, Martin. 2008. Parametric versus functional explanation of syntactic universals. Dins Biberauer, Theresa (ed.), *The Limits of Syntactic Variation*. Amsterdam: John Benjamins, 75-107.

Häusermann, Jürg. 1977. *Phraseologie: Hauptprobleme der deutschen Phraseologie auf der Basis sowjetischer Forschungsergebnisse*. Washington DC: Mouton de Gruyter.

Hausmann, Franz-Josef. 1974. *Studien zu einer Linguistik des Wortspiels: Das Wortspiel im 'Canard enchainé'*. Tübingen: Max Niemeyer.

Henk, Elisabeth; Torrent-Lenzen, Aina. 2010. Die Festlegung der Polysemie in einem phraseologischen Wörterbuch Spanisch-Deutsch. Dins Dykstra, Anne; Schoonheim, Tanneke (eds.), *Proceedings of the WIV Euralex International Congress*. Leeuwarden: Fryske Akademy, 1193-1206.

Hennecke, Inga; Wiesinger, Evelyn (eds.). En prensa. *Constructions in Spanish*. Amsterdam: John Benjamins.

Hennemann, Anja. 2016. Phraseologismen aus konstruktionsgrammatischer Sicht. Dins Discher, Christian; Meisnitzer, Benjamin; Schlaak, Claudia (eds.), *Komplexität von Phraseologismen in den romanischen Sprachen: Theorie und Praxis in der Linguistik und der Fremdsprachendidaktik*. St Ingbert: Röhrig Universitätsverlag, 51-71.

Hernando Cuadrado, Luis. 1990. Sobre las unidades fraseológicas en español. Dins Álvarez Martínez, María Ángeles (ed.), *Actas del*

Congreso de la Sociedad Española de Lingüística. XX Aniversario. Madrid: Gredos, 536-547.

Herbst, Thomas. 2018. Collo-Creativity and Blending: Recognizing Creativity Requires Lexical Storage in Lexical Slots. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, vol. 66, núm. 3, 309-328.

Hessky, Regina. 1987. *Phraseologie: Linguistische Grundfragen und Kontrastives Modell deutsch-ungarisch.* Tübingen: Max Niemeyer.

Hilpert, Martin. 2010. Comparing comparatives: A corpus-based study of comparative constructions in English and Swedish. Dins Boas, Hans (ed.), *Contrastive Studies in Construction Grammar.* Amsterdam: John Benjamins, 1-42.

Hilpert, Martin. 2014a. Collostructional analysis: Measuring associations between constructions and lexical elements. In Glynn, Dylan; Robinson, Justyna (eds.), *Corpus methods for semantics: Quantitative studies in polysemy and synonymy.* Amsterdam: John Benjamins, 391-404.

Hilpert, Martin. 2014b. *Construction Grammar and its Application to English.* Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Hilpert, Martin. 2017. Historical Sociolinguistics and Construction Grammar: From mutual challenges to mutual benefits. Dins Säily, Tanja; Nurmi, Arja; Palander-Collin, Minna; Auer, Anita (eds.), *Exploring Future Paths for Historical Sociolinguistics.* Amsterdam: John Benjamins, 217-237.

Hilpert, Martin. 2019. *Construction Grammar and its Application to English. Second Edition.* Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Hilpert, Martin; Diessel, Holger. 2016. Entrenchment in Construction Grammar. Dins Schmid, Hans-Jörg (ed.), *Entrenchment and the Psychology of Language Learning. How We Reorganize and Adapt Linguistic Knowledge*. Washington DC: Mouton de Gruyter, 57-74.

Hilpert, Martin; Flach, Susanne. En premsa. A case of constructional contamination in English: Modified noun phrases influence adverb placement in the passive. Dins Grygiel, Marcin (ed.), *Contrast and analogy in language: Perspectives from Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.

Hinton, Geoffrey; Anderson, James (eds.). 2014. *Parallel Models of Associative Memory*. Edició actualitzada. Nova York: Psychology Press.

Hockett, Charles 1958. *A Course in Modern Linguistics*. Nova York: The Macmillan.

Höder, Steffen. 2018. Grammar is community-specific: Background and basic concepts of Diasystematic Construction Grammar. Dins Boas, Hans; Höder, Steffen (eds.), *Constructions in Contact. Constructional perspectives on contact phenomena in Germanic languages*. Amsterdam: John Benjamins, 37-70.

Hoffmann, Thomas. 2011. *Preposition Placement in English: A usage-based model*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hoffmann, Thomas. 2013. Abstract Phrasal and Clausal Constructions. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.),

The Oxford Handbook of Construction Grammar. Oxford: Oxford University Press, 307-328.

Hoffmann, Thomas. 2017a. Construction grammars. Dins Dancygier, Barbara (ed.), *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 310-329.

Hoffmann, Thomas. 2017b. The Renaissance of constructions: From constructions to Construction Grammars. Dins Dancygier, Barbara (ed.), *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 284-309.

Hoffmann, Thomas. 2018. Creativity and Construction Grammar: Cognitive and Psychological Issues. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, vol. 66, núm. 3, 259-276.

Hoffmann, Thomas. 2019. Language and Creativity: A Construction Grammar approach to linguistic creativity. *Linguistics Vanguard*, vol. 5, núm. 1.

Hoffmann, Thomas. 2020. Construction grammar and creativity: Evolution, psychology, and cognitive science. Dins Hoffmann, Thomas (ed.), *Cognitive semiotics. Special issue: Construction Grammar and Creativity*, vol. 13, núm. 1. Berlín: Mouton de Gruyter. En <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/cogsem-2020-2018/html> >.

Hoffmann, Thomas. 2021. What would it take for us to abandon Construction Grammar? Falsifiability, confirmation bias and the future of the Construction enterprise. *Belgian Journal of Linguistics*.

The Wealth and Breath of Construction-Based Research, vol. 34, 149-161.

Hoffmann, Thomas; Bergs, Alexander. 2018. A Construction Grammar Approach to Genre. *Revue de l'Association Française de Linguistique Cognitive*, vol. 18. En línia: <<https://journals.openedition.org/cognitextes/1032>>.

Hoffmann, Thomas; Horsch, Jakob; Brunner, Thomas. 2018. The more data, the better: A usage-based account of the English comparative correlative construction. *Cognitive Linguistics*, vol. 30, núm. 1, 1-36.

Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme. 2011. Variation, change and constructions in English. *Cognitive Linguistics*, vol. 22, núm. 1, 1-23.

Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.). 2013. *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme. 2013. Construction Grammar: Introduction. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 1-14.

Hopper, Paul; Thompson, Sandra. 1980. Transitivity in Grammar and Discourse. *Language*, vol. 56, 251-299.

Hopper, Paul; Thompson, Sandra. 1984. The Discourse Basis for Lexical Categories in Universal Grammar. *Language*, vol. 60, 703-752.

Horvath, Julia; Siloni, Tal. 2017. “Constructions” and grammar: Evidence from idioms. Dins Bower, Claire; Horn, Laurence; Zanuttini, Raffaella (eds.), *On looking into words (and beyond)*. Berlin: Language Science Press, 471-489.

Hunston, Susan; Francis, Gill. 2000. *Pattern Grammar. A corpus-driven approach to the lexical grammar of English*. Amsterdam: John Benjamins.

Ibarretxe-Antuñano, Iraide. 2013. La Lingüística Cognitiva y su lugar en la historia de la Lingüística. *Revista Española de Lingüística Aplicada*, vol. 26, 245-266.

Ibarretxe-Antuñano, Iraide; Valenzuela, Javier. 2012. Lingüística Cognitiva: origen principios y tendencias. Dins Ibarretxe-Antuñano, Iraide; Valenzuela, Javier (eds.), *Lingüística Cognitiva*. Barcelona: Anthropos, 13-38.

Imo, Wolfgang. 2015. Interactional Construction Grammar. *Linguistics Vanguard*, vol. 1, núm. 1, 69-77.

Isačenko, Alexander. 1948. Morphologie, syntaxe et phraséologie. *Cahiers Ferdinand de Saussure*, vol. 7, 17-32.

Israel, Michael. 1996. The *Way* Constructions Grow. Dins Goldberg, Adele (eds.), *Conceptual Structure, Discourse and Language*. Stanford: CSLI Publications, 217-230.

Israel, Michael. 2002. Consistency and Creativity in the First Language Acquisition. Dins Larson, Julie; Paster, Mary (eds.), *Proceedings of the Twenty-Eight Annual Meeting of the Berkeley*

Linguistic Society. February 18-15, 2002. Berkeley: Berkeley Linguistic Society, 123-135.

Itkonen, Esa. 2005. *Analogy as Structure and Process. Approaches in linguistics, cognitive psychology and philosophy of science.* Amsterdam: John Benjamins.

Ivorra Ordines, Pedro. 2020. Les comparacions i les seues variacions en *La plaça del Diamant* des de la Gramàtica de Construccions: entre usualitat i creativitat. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 73-90. En línia: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/07.pdf>>.

Ivorra Ordines, Pedro. 2021a. Cap a una anàlisi estilística de *La plaça del Diamant*: les comparacions com a tret rodoredià. Què aporten les traduccions? *Estudis Romànics*, vol. 43, 213-238. En línia: <<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000298/00000041.pdf>>.

Ivorra Ordines, Pedro. 2021b. Corpus de les construccions comparatives intensificadores de la lletjor en català, espanyol, anglès i francès. *Repositori de dades de recerca, VI*. En línia: <<https://dataverse.csuc.cat/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.34810/data54>>.

Ivorra Ordines, Pedro. En premsa. Comparative constructional idioms. A corpus-based approach of the [*más feo que X*] construction. Dins Mellado Blanco, Carmen (ed.), *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Ivorra Ordines, Pedro; Mellado Blanco, Carmen. En prensa. *Más tontos que el novio de la Chelo*. La intensificación de la estulticia en foros y chats por medio de comparaciones creativas: una aproximación desde la Gramática de Construcciones. *Estudios Románicos. La intensidad en las lenguas románicas como estrategia comunicativa*, vol. 30.

Izert, Małgorzata. 2004. Les expressions figées composées sur *comme* appropriées aux adjectifs. *Kwartalnik Neofilologiczny*, vol. 3, 337-346.

Jackendoff, Ray. 1995. The Boundaries of the Lexicon. Dins Everaert, Martin; van der Linden, Erik-Jan; Schenk, André; Schreuder, Rob (eds.), *Idioms: Structural and Psychological Perspectives*. Hillsdale: Erlbaum, 133-165.

Jackendoff, Ray. 1997. *The architecture of the language faculty*. Cambridge: The MIT Press.

Jackendoff, Ray. 2002. What's in the Lexicon? Dins Nootboom, Sieb; Weerman, Fred; Wijnen, Frank (eds.), *Storage and Computation in the Language Faculty*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 23-58.

Jackendoff, Ray. 2010. *Meaning and the Lexicon: The Parallel Architecture 1975-2010*. Nova York: Oxford University Press.

Jaksche, Harald; Sialm, Ambros; Burger, Harald (eds.). 1981. *Reader zur sowjetischen Phraseologie*. Berlín: Walter de Gruyter.

Janda, Laura. 1986. *A semantic analysis of the Russian verbal prefixes za-, pere-, do-, and ot-*. Munic: Verlag Otto Sagner.

Janda, Laura. 1993. *A geography of case semantics: The Czech dative and the Russian instrumental*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Jespersen, Otto. 1917. *Negation in English and other languages*. Copenhagen: A.F. Høst.

Jespersen, Otto. 1924. *The philosophy of grammar*. Londres: George Allen & Unwin.

Jurafsky, Daniel. 1991. *An On-Line Computational Model of Human Sentence Interpretation: A Theory of the Representation and Use of Linguistic Knowledge*. Tesi Doctoral. Universitat de Califòrnia. En línia: <<https://www2.eecs.berkeley.edu/Pubs/TechRpts/1992/CSD-92-676.pdf>>.

Kaschak, Michael; Glenberg, Arthur. 2000. Constructing meaning: The role of affordances and grammatical constructions in sentence comprehension. *Journal of Memory and Language*, vol. 43, 508-523.

Katz, Jerrold; Postal, Paul. 1963. Semantic interpretation of idioms and sentences containing them. *MIT Research Laboratory of Electronics Quarterly Progress Report*, vol. 70, 275-282.

Kay, Martin. 1983. Functional grammar. *Berkeley Linguistics Society*, vol. 5, 142-58.

Kay, Paul. 1997. Construction Grammar. Dins Kay, Paul (ed.), *Words and the grammar of context*. Stanford: CSLI Publications, 123-131.

Kay, Paul. 2002a. An Informal Sketch of a Formal Architecture for Construction Grammar. *Grammars*, vol. 5, 1-19.

Kay, Paul. 2002b. Patterns of coining. *Presentat al ICCG2 a Helsinki, Finland*. En línia: <<http://www1.icsi.berkeley.edu/~kay/coining.pdf>>.

Kay, Paul. 2013. The limits of (Construction) Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 32-48.

Kay, Paul; Fillmore, Charles J. 1999. Grammatical Constructions and Linguistic Generalizations: The What's X Doing Y? Construction. *Language*, vol. 75, núm. 1, 1-33.

Kay, Paul; Michaelis, Laura. 2013. Constructional Meaning and Compositionality. Dins Maienborn, Claudia; von Stechow, Klaus; Portner, Paul (eds.), *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*. Berlín: Mouton de Gruyter, 2271-2296.

de Knop, Sabine; Mollica, Fabio (eds.). 2013. *Konstruktionsgrammatik in den romanischen Sprachen*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang.

Keromnes, Yvon. En premsa. Idiomaticité, constructions et variations: approche contrastive sur corpus. *Langages*.

Koffka, Kurt. 1936. *Principles of Gestalt Psychology*. Nova York: Harcourt, Brace and Company.

Köhler, Wolfgang. 1947. *Gestalt Psychology*. Nova York: Liveright.

Koike, Kazumi. 2001. *Colocaciones léxicas en el español actual: estudio formal y léxico-semántico*. Alcalá: Universidad de Alcalá.

Kuhn, Thomas. 1962. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: The University of Chicago Press.

Kuiper, Koenraad. 2007. Syntactic aspects of phraseology II: Generative approaches. Dins Burger, Harald; Dobrovolskij, Dimitrij; Kuhn, Peter; Norrick, Neal (eds.), *Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlín: Mouton de Gruyter, 53-63.

Kuzai, Einat. 2021. Pragmatic information in constructions. What do speakers generalize? *Belgian Journal of Linguistics. The Wealth and Breath of Construction-Based Research*, vol. 34, 215-227.

Lakoff, George. 1977. Linguistic gestalts. Dins Beach, Woodford; Fox, Samuel; Philosoph, Shulamith (eds.) *Papers from the Thirteenth Regional Meeting, Chicago Linguistic Society, April 14-16, 1977. 1st ed.* Chicago: Chicago Linguistic Society, 236-287.

Lakoff, George. 1982. Categories: An essay in cognitive linguistics. Dins Linguistic Society of Korea (ed.), *Linguistics in the morning calm*. Seoul: Hanshin, 139-193.

Lakoff, George. 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago; Londres: The University of Chicago Press.

Langacker, Ronald. 1982. Space Grammar, Analysability, and the English Passive. *Linguistic Society of America*, vol. 58, núm. 1, 22-80.

Langacker, Ronald. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar: Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford; California: Stanford University Press.

Langacker, Ronald. 1988. A Usage-Based Model. Dins Rudzka-Ostyn, Brygida (ed.), *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 127-161.

Langacker, Ronald. 1991a. *Concept, Image and Symbol. The Cognitive Basis for Grammar*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Langacker, Ronald. 1991b. *Foundations of Cognitive Grammar: Volume II: Descriptive Application*. Stanford; California: Stanford University Press.

Langacker, Ronald. 1999a. Assessing the cognitive linguistic enterprise. Dins Janssen, Theo; Redeker, Gisela (eds.), *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology*. Berlín: Mouton de Gruyter, 13-59.

Langacker, Ronald. 1999b. *Grammar and Conceptualization*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Langacker, Ronald. 2000. A Dynamic Usage-Based Model. Dins Barlow, Michael; Kemmer, Suzanne (eds.), *Usage-Based Models of Language*. Stanford: CSLI Publications, 1-62.

Langacker, Ronald. 2005. Construction Grammars: cognitive, radical, and less so. Dins Peña, Sandra; Ruiz de Mendoza, Francisco José (eds.), *Cognitive Linguistics: Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction*. Berlín: Mouton de Gruyter, 101-159.

Langacker, Ronald. 2006. Cognitive Grammar. Dins Brown, Keith; Miller, Jim (eds.), *Concise Encyclopedia of Syntactic Theories*. Oxford: Pergamon, 51-54.

Langacker, Ronald. 2007. Cognitive Grammar. Dins Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 421-462.

Langacker, Ronald. 2008. *Cognitive Grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Langacker, Ronald. 2009. Cognitive (Construction) Grammar. *Cognitive Linguistics*, vol. 20, núm. 1, 167-176.

Langacker, Ronald. 2013. *Essentials of Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

Langlotz, Andreas. 2006. *Idiomatic Creativity. A cognitive-linguistic model of idiom-representation and idiom-variation in English*. Amsterdam: John Benjamins.

Larreta Zulategui, Juan. 2001. *Fraseología contrastiva del alemán y el español. Teoría y práctica a partir de un corpus bilingüe de somatismos*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang.

Laury, Ritva; Ono, Tsuyoshi. 2019. Dins Kertész, András; Moravcsik, Edith; Rákosi, Csilla (eds.), *Current Approaches to Syntax: A Comparative Handbook*. Berlín; Boston: Walter de Gruyter, 241-262.

Lauwers, Peter; Willems, Dominique. 2011. Coercion: Definition and challenges, current approaches, and new trends. *Linguistics*, vol. 49, núm. 6, 1219-1235.

Leclercq, Benoît. 2019. Coercion: A case of saturation. *Constructions and Frames*, vol. 11, núm. 2, 270-289.

Leclercq, Benoît. 2021. Semantics and pragmatics in Construction Grammar. *Belgian Journal of Linguistics. The Wealth and Breath of Construction-Based Research*, vol. 34, 228-238.

Legallois, Dominique; Patard, Adeline (eds.). 2017. *Langue française (Les constructions comme unités de langue: illustrations, évaluation, critique)*, vol. 194, núm. 2. En línea: <<https://www-cairn-info.sare.upf.edu/revue-langue-francaise-2017-2.htm>>.

Legallois, Dominique; Patard, Adeline. 2017. Les constructions comme unités de langue: illustrations, évaluation, critique. *Langue française*, vol. 194, núm. 2, 5-13. En línea: <<https://www-cairn-info.sare.upf.edu/revue-langue-francaise-2017-2-page-5.htm>>.

Leino, Jaako; Östman, Jan-Ola. 2005. Constructions and variability. Dins Fried, Mirjam; Boas, Hans (eds.), *Grammatical Constructions: Back to the roots*. Amsterdam: John Benjamins, 191-213.

Leroy, Sarah. 2003. Les constructions comparatives intensives dans *Illusions perdues*. *L'information grammaticale*, vol. 99, 39-42.

Li, Charles. 1976. *Subject and Topic*. Nova York: Academic Press.

López Meirama, Belén. 2017. A corpus and lexical analysis of the Spanish idiom *a conciencia*. *Yearbook of Phraseology*, vol. 8, 181-202.

López Meirama, Belén. 2020. [*A todo* + INF]: velocidad e intensificación en una construcción fraseológica del español.

Romanica Olomucensia, vol. 32, núm. 1, 91-110. En línea: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/08.pdf>>.

López Meirama, Belén. En prensa. Spanish idiomatic constructions with temporal meaning: a corpus study of [*a* DET_{demonstrative} *horas(s)*]. Dins Mellado Blanco, Carmen; Mollica, Fabio; Schafroth, Elmar (eds.), *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik: Phrasemkonstruktionen monolingual, bilingual, multilingual*. Berlín: Mouton de Gruyter.

López Meirama, Belén; Iglesias Iglesias, Nely. En prensa. The construction [*a todo* NOUN_{sing}]. Dins Wiesinger, Evelyn; Hennecke, Inga (eds.), *Constructions in Spanish*. Amsterdam: John Benjamins.

López Meirama, Belén; Mellado Blanco, Carmen. 2018. Las construcciones [*de X a Y*] y [*de X a X*]: realizaciones idiomáticas y no tan idiomáticas. Dins Díaz, Marta; Vaamonde, Gael; Varela, Ana; Cabeza, María Carmen; García-Miguel, José; Ramallo, Fernando (eds.), *Actas do XIII Congreso Internacional de Lingüística Xeral: Vigo 13-15 de xuño de 2018*. Vigo: Universidade de Vigo, 576-583.

López Meirama, Belén; Mellado Blanco, Carmen. 2020. *Entre miradas de asombro*: aportaciones de la Lingüística de Corpus de una construcción con la preposición *entre*. Dins Blanco, Marta; Olbertz, Hella; Vázquez Rozas, Victoria (eds.), *Corpus y construcciones: perspectivas hispánicas*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 81-120.

Luque Durán, Juan de Dios. 2005. Las colocaciones de cuantificación por comparación: tradición e innovación en las comparaciones proverbiales. Dins Luque Durán, Juan de Dios; Pamies Bertrán,

Antonio (eds.), *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada: Granada Lingvistica, 408-456.

Lyngfelt, Benjamin. 2018. Introduction: Constructicons and constructicography. Dins Lyngfelt, Benjamin; Borin, Lars; Ohara, Kyoko; Torrent, Tiago Timponi (eds.), *Constructicography. Constructicon development across languages*. Amsterdam: John Benjamins, 1-18.

MacWhinney, Brian. 1978. The acquisition of morphonology. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, vol. 43, núm. 1/2, 1-123.

Maldonado, Ricardo. 1988. Energetic reflexives in Spanish. Berkeley *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 153-165.

Maldonado, Ricardo. 1992. *Middle voice: The case of Spanish 'se'*. Tesi Doctoral. Universitat de Califòrnia, San Diego.

Manney, Linda. 1995. Pragmatic motivation for inflectional middle voice in modern Greek. *Functions of Language*, vol. 2, núm. 2, 159-88.

Manney, Linda. 2000. *Middle voice in modern Greek: Meaning and function of an inflectional category*. Amsterdam: John Benjamins.

Martí Mestre, Joaquim. 2019. Els fraseologismes en l'obra dramàtica d'Eduard Vidal i Valenciano. *Revista de Llenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, vol. 24, 81-114.

Martí Sánchez, Manuel. 2015. La búsqueda de sentido en la desautomatización fraseológica. Dins Mogorrón, Pedro; Navarro,

Fernando (eds.), *Fraseología, Didáctica y Traducción*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang, 117-135.

Martí Sánchez, Manuel. 2020a. Construcciones fraseológicas y fraseas gramaticales con *ni incoordinado*. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 111-126. En línia: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/09.pdf>>.

Martí Sánchez, Manuel. 2020b. Creación (o transformación) en la fraseología pragmática periférica. El caso de los timos. Dins Dal Maso, Elena (ed.), *De aquí a Lima. Estudios fraseológicos del español de España e Hispanoamérica*. Venècia: Edizioni Ca' Foscari, 29-44.

Martí Solano, Ramón. 2013. From idiom variation to open-slot idioms: close-ended and open-ended variational paradigms. Dins Szerszunowicz, Joanna; Nowowiejski, Bogusław; Yagi, Katsumasa; Kanzaki, Takaaki (eds.), *Research on Phraseology Across Continents*. Bialystok: University of Bialystok Publishing House, 149-162.

Martines Peres, Vicent. 2003. *Les traduccions de les poesies d'Ausiàs March a l'anglès. Eines per a l'estudi del llenguatge poètic d'Ausiàs March i de les seues relacions romàniques a partir de les seues traduccions angleses del segle XX*. Tesi doctoral. Universitat d'Alacant.

Martines Peres, Vicent. 2007. Materials per a l'anàlisi multilingüe i contrastiva de locucions, col·locacions i fraseologia. Un escandall quant a Ausiàs March i Tirant lo Blanch. *Caplletra*, vol. 40, 153-191.

Martínez Marín, Juan (ed.). 1996. *Estudios de fraseología española*. Màlaga: Ágora.

Martínez Montoro, Jorge. 2002. Las ideas fraseológicas de Julio Casares. *Estudios de Lingüística de la Universidad de Alicante*, vol. 16, 139-188.

Martínez Montoro, Jorge. 2005. *La obra lingüística de Julio Casares*. Tesi doctoral. Granada: Universitat de Granada. En línia: <https://juliocasares.es/wp-content/uploads/2017/01/Tesis_La-Obra-Linguistica-de-Julio-Casares_Jorge-Montoro.pdf>.

Martínez Pérez, José. 1977. *Dichos, dicharachos y refranes mexicanos*. México: Editores Mexicanos Reunidos.

Martínez Sánchez, Roser. 1998. *Locuciones adverbiales y atenuación*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

Martínez Vázquez, Montserrat (ed.). 2003. *Gramática de Construcciones. Contrastes entre el inglés y el español*. Huelva: Grupo de Investigación Gramática Contrastiva. Universidad de Huelva.

Martínez Vázquez, Montserrat. 2003. Introducción. Dins Martínez Vázquez, Montserrat (ed.), *Gramática de Construcciones. Contrastes entre el inglés y el español*. Huelva: Grupo de Investigación Gramática Contrastiva. Universidad de Huelva, 7-16.

Mathieu, Yvette Yannick. 2003. La Grammaire de Construction. *Linx*, vol. 48. En línia: <<https://journals.openedition.org/linx/121#tocto2n5>>.

McCarthy, Michael. 1998. *Spoken Language and Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mcclelland, James; Bybee, Joan. 2007. Gradience of Gradience: A reply to Jackendoff. *The Linguistic Review*, vol. 24, 437-455.

Mejri, Salah. 1994. Séquences figées et expression de l'intensité: essai de description sémantique. *Cahiers de lexicologie*, vol. 65, 111-122.

Melendo, Ataúlfo. 1965. De las locuciones en español. *Les Langues Néo-Latines*, vol. 173, núm. 2, 1-31.

Mellado Blanco, Carmen. 2004. *Fraseologismos somáticos en alemán. Un estudio léxico-semántico*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang.

Mellado Blanco, Carmen. 2010. Intensivierung durch Vergleich im Deutschen und Spanischen. Intralinguale und kontrastive Analyse der semantischen Beziehungen unter den Vergleichskomponenten. Dins Földes, Csaba (ed.), *Phraseologie disziplinär und interdisziplinär*. Tübingen: Niemeyer, 465-476.

Mellado Blanco, Carmen. 2012a. Las comparaciones fijas en alemán y español: algunos apuntes contrastivos en torno a la imagen. *Linred: Lingüística en la Red*, vol. 10, 1-32. En línea: <http://www.linred.es/monograficos_pdf/LR_monografico10-articulo1.pdf>.

Mellado Blanco, Carmen. 2012b. Optimización de los recursos TIC en la fraseografía del par de lenguas alemán-español. Dins González Rey, María Isabel (ed.), *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes (Biblioteca fraseológica y paremiológica, nº 2),

147-166. En línea:
<https://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n2_gonzalez/mellado.htm>.

Mellado Blanco, Carmen. 2014. La fraseología en las unidades fraseológicas: génesis y tipología. Dins Durante, Vanda (ed.), *Fraseología y paremiología: enfoques y aplicaciones*. Madrid: Centro Virtual Cervantes. Instituto Cervantes, 177-195.

Mellado Blanco, Carmen. 2015a. Antiphrasis-Based Comparative Constructional Idioms in Spanish. *Phraseology, Phraseodidactics and Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences*, vol. 11, núm. 3, 111-127. En línea: <<http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.111.127>>

Mellado Blanco, Carmen. 2015b. El valor de «construcción» de los somatismos reflexivos de daño físico en alemán y la búsqueda de equivalencias en español. Dins Selma, Rosemeire (ed.), *Certas palavras o vento não leva: Homenagem ao professor Antonio Pamies Bertrán*. Fortaleza: Parole, 85-107.

Mellado Blanco, Carmen. 2015c. Perfil combinatorio, significado y poliequivalencia alemán-español en las combinaciones usuales [PREP + S]. Dins Recio, María Ángeles; Santana, Belén; de la Cruz, Manuel; Zimmermann, Petra (eds.), *Interacciones. Reflexiones en torno a la Traducción e Interpretación del/al alemán*. Frankfurt: Peter Lang, 85-108.

Mellado Blanco, Carmen. 2015d. The notion of cross-linguistic and cross-cultural equivalence in the field of phraseology. *International Journal of Lexicography*, vol. 28, núm. 3, 385-390.

Mellado Blanco, Carmen. 2017. Fijación, modelación y fraseología en la interfaz léxico-sintaxis. Dins de Giovanni, Cosimo (ed.), *Fraseologia e paremiologia: passato, presente e futuro*. Milà: Franco Angeli, 58-69.

Mellado Blanco, Carmen. 2019. Phrasem-Konstruktionen kontrastiv Deutsch-Spanisch anhand von ironischen Vergleichen. *Yearbook of Phraseology*, vol. 10, 65-88.

Mellado Blanco, Carmen. 2020a. Esquemas fraseológicos y construcciones fraseológicas en el contínuum léxico-gramática. Dins Sinner, Carsten; Tabares, Encarnación; Montoro del Arco, Esteban (eds.), *Clases y categorías en la fraseología española*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang, 13-36.

Mellado Blanco, Carmen. 2020b. La desautomatización desde el prisma de la Gramática de Construcciones: un nuevo paradigma de la variabilidad fraseológica. *Nasledje*, vol. 45, 17-34.

Mellado Blanco, Carmen. 2020c. *(No) me importa un comino* y sus variantes diatópicas. Estudio de corpus desde la Gramática de Construcciones. *ELUA: Estudios de Lingüística. Universidad de Alicante. Anexo VII*, 89-111. En línia: <https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/109685/1/ELUA-Anexo-VII_06.pdf>.

Mellado Blanco, Carmen. 2020d. ¿Qué es la idiomaticidad? Dins Silva, Suzete (ed.), *Fraseología & Cia: entabulando diálogos reflexivos. Volumen 2*. Campina: Pontes Editores, 229-256.

Mellado Blanco, Carmen. En prensa. From idioms to constructional idioms and vice versa: the role of entrenchment and analogy in the emergence of constructions. Dins Wiesinger, Evelyn; Hennecke, Inga (eds.), *Constructions in Spanish*. Amsterdam: John Benjamins.

Mellado Blanco, Carmen (ed.). En prensa. *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach*, Berlín: Mouton de Gruyter.

Mellado Blanco, Carmen; Corpas Pastor, Gloria; Berty, Katrin. 2021. El hablar y el discurso repetido: la fraseología. Dins Loureda, Óscar; Schrott, Ángela (eds.). *Manual de lingüística del hablar*. Berlín: Mouton de Gruyter, 519-540.

Mellado Blanco, Carmen; Gutiérrez Rubio, Enrique. 2020. Nuevas aportaciones de la Gramática de Construcciones a los estudios de fraseología en las lenguas románicas. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 1-12. En línea: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/04.pdf>>.

Mellado Blanco, Carmen; López Meirama, Belén. 2017a. El fraseologismo *por momentos*: principales valores semánticos y algunos apuntes diatópicos. *RILCE: Revista de Filología Hispánica*, vol. 33, núm. 2, 648-670.

Mellado Blanco, Carmen; López Meirama, Belén. 2017b. Esquemas sintácticos de [PREP + S]: el caso de [ENTRE + S_{PLURAL/CORPORAL}]. Dins Mellado Blanco, Carmen; Berty, Katrin; Olza, Inés (eds.), *Discurso repetido y fraseología textual (español y español-alemán)*. Madrid: Iberoamericana, 249-267.

Mellado Blanco, Carmen; Mollica, Fabio; Schafroth, Elmar. En prensa. Phrasem-Konstruktionen in der heutigen Forschung: ein Überblick. Dins Mellado Blanco, Carmen; Mollica, Fabio; Schafroth, Elmar (eds.), *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik. Phrasemkonstruktionen monolingual, bilingual und multilingual*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Mellado Blanco, Carmen; Mollica, Fabio; Schafroth, Elmar (eds.). En prensa. *Konstruktionen zwischen Lexikon und Grammatik: Phrasemkonstruktionen monolingual, zweisprachig, multilingual*, Berlín: Mouton de Gruyter.

Mena Martínez, Florentina. 2003a. En torno al concepto de desautomatización fraseológica: aspectos básicos. *Revista electrónica de estudios filológicos*, vol. 5. En línea: <<https://digitum.um.es/digitum/bitstream/10201/50794/1/En%20torno%20al%20concepto.pdf>>.

Mena Martínez, Florentina. 2003b. Los efectos semánticos producidos por la desautomatización de las unidades fraseológicas. Dins Vera, Agustín; Almela, Ramón; Jiménez, José María; Igualada, Dolores Asunción (eds.), *Homenaje al Profesor Estanislao Ramón Trives*. Murcia: Servicio de Publicaciones Universidad de Murcia, 501-518.

Mena Martínez, Florentina. 2003c. Modificaciones fraseológicas y tipología textual: los textos publicitarios. *Paremia*, vol. 12, 97-106.

Mena Martínez, Florentina; Sánchez Manzanares, Carmen. 2015. Los usos creativos de las UF: implicaciones para su traducción (inglés-español). Dins Conde, Germán; Mogorrón, Pedro; Martí,

Manuel; Prieto, David (eds.), *Enfoques actuales para la traducción fraseológica y paremiológica*. Instituto Cervantes: Centro Virtual Cervantes, 59-76.

Michaelis, Laura. 1998. *Aspectual grammar and past-time reference*. Londres: Routledge.

Michaelis, Laura. 2003a. Headless Constructions and Coercion by Construction. Dins Michaelis, Laura; Francis, Elaine (eds.), *Mismatch: Form-Function Incongruity and the Architecture of Grammar*. Stanford: CSLI Publications, 259-310.

Michaelis, Laura. 2003b. Word meaning, sentence meaning, and syntactic meaning. Dins Cuyckens, Hubert; Dirven, René; Taylor, John (eds.), *Cognitive Perspectives on Lexical Semantics*. Berlín: Mouton de Gruyter, 163-210.

Michaelis, Laura. 2004. Type shifting in construction grammar: An integrated approach to aspectual coercion. *Cognitive linguistics*, vol. 15, núm. 1, 1-67.

Michaelis, Laura. 2006. Construction Grammar. Dins Brown, Keith (ed.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, vol. 3. Oxford: Elsevier Science Publishers, 73-84.

Michaelis, Laura. 2011. Stative by construction. *Linguistics: An interdisciplinary Journal of Social Sciences*, vol. 49, núm. 6, 1359-1399.

Michaelis, Laura. 2012. Making the Case for Construction Grammar. Dins Boas, Hans; Sag, Ivan (eds.), *Sign-based Construction Grammar*. Stanford: CSLI Publications, 31-69.

Michaelis, Laura. 2013. Sign-Based Construction Grammar. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 133-152.

Michaelis, Laura. 2017. Meanings of Constructions. Dins Aronoff, Mark (ed.), *Oxford Online Research Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

Michaelis, Laura. 2019. Constructions are patterns and so are fixed expressions. Dins Busse, Beatrix; Möhlig-Falke, Ruth (eds.), *Patterns in Language and Linguistics*. Berlín: Mouton de Gruyter, 193-220.

Michaelis, Laura; Lambrecht, Knud. 1996. Toward a Construction-based Theory of Language Function: The Case of Nominal Extraposition. *Language*, vol. 72, núm. 2, 215-247.

Millán González, José Antonio. 2002. El mundo entero le saldrá al encuentro. Las comparaciones en sus repertorios. Dins Álvarez de Miranda, Pedro; Polo Polo, José (eds.), *Lengua y diccionarios. Estudios ofrecidos a Manuel Seco*. Madrid: Arco Libros, 183-197.

Mirjam, Fried. 2015. Construction Grammar. Dins Kiss, Tibor; Alexiadou, Artemis (eds.), *Syntax – Theory and Analysis. An International Handbook*. Volume 2. Berlin: Walter de Gruyter, 974-1003.

Moens, Marc; Steedman, Mark. 1988. Temporal ontology and temporal reference. *Computational Linguistics*, vol. 14, núm. 2, 15-28.

Moline, Estelle. 2006. Belle comme un cœur / Belle comme sa sœur: Pour une description unifiée des comparatives en *comme*. *L'information grammaticale*, vol. 111, 14-20.

Mollica, Fabio; Schafroth, Elmar. 2018. Der Ausdruck der Intensivierung in komparativen Phrasem-Konstruktionen im Deutschen und im Italienischen: eine konstruktions-grammatische Untersuchung. Dins Steyer, Katrin (ed.), *Sprachliche Verfestigung. Chunks, Muster, Phrasem-Konstruktionen*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 103-136.

Mollica, Fabio; Stumpf, Sören. En premsa. Families of constructions in German. A corpus-based study of constructional phrasemes with the pattern [X_{NP} attribute]. Dins Mellado Blanco, Carmen (ed.), *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach*. Berlín: Mouton de Gruyter

Montoro del Arco, Esteban. 2004a. La fraseología en la gramática española del siglo XX: antes de Casares. Dins Corrales, Cristóbal; Dorta, Josefa; Torres, Antonia; Corbella, Dolores; Plaza, Francisca del Mar (eds.), *Nuevas aportaciones sobre Historiografía lingüística*. Madrid: Arco Libros, 1135-1148.

Montoro del Arco, Esteban. 2004b. La fraseología en la gramática española del siglo XX: después de Casares. *Anuario de Estudios Filológicos*, vol. 27, 221-236.

Montoro del Arco, Esteban. 2004c. La variación fraseológica y el diccionario. Dins Battaner, Paz; DeCesaris, Janet (eds.), *De Lexicografía*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 591-604.

Montoro del Arco, Esteban. 2005. Hacia una sistematización de la variabilidad fraseológica. Dins Pastor Milán, María Ángeles (ed.), *Estudios lingüísticos en recuerdo del profesor Juan Martínez Marín*. Granada: Universidad de Granada, 125-152.

Montoro del Arco, Esteban. 2006a. Sobre la valoración de la fraseología: perspectiva historiográfica. Dins Roldán, Antonio; Escavy, Ricardo; Hernández, Eulalia; Hernández, José Miguel; López, María Isabel (eds.), *Caminos actuales de la historiografía lingüística: actas del V Congreso Internacional de la Sociedad Española de Historiografía Lingüística*, 1463-1478.

Montoro del Arco, Esteban. 2006b. *Teoría fraseológica de las locuciones particulares. Las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras en español*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang.

Montoro del Arco, Esteban. 2008. El concepto de “locuciones con casillas vacías”. Dins Mellado Blanco, Carmen (ed.), *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Frankfurt; Berlín: Peter Lang, 131-146.

Moon, Rosamund. 1998. *Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-Based Approach*. Oxford: Oxford University Press.

Moon, Rosamund. 2007. Phraseology in general monolingual dictionaries. Dins Burger, Harald; Bobrovol'skij, Dimitrij; Kühn, Peter; Norrick, Neal (eds.), *Phraseology. An International Handbook of Contemporary Research. Volum 2*. Berlín: Walter de Gruyter, 909-918.

- Moon, Rosamund. 2008. Conventionalized *as*-similes in English. A problem case. *International Journal of Corpus Linguistics*, vol. 13, núm. 1, 3-37.
- Morawski, Joseph. 1927. Les formules rimées de la langue espagnole. *Revista de Filología Española*, vol. 14, núm. 2, 113-133.
- Morawski, Joseph. 1929. Les formules apophoniques en espagnol et en roman. *Revista de Filología Española*, vol. 16, núm. 4, 337-365.
- Morawski, Joseph. 1937. Les formules aliterées de la langue espagnole. *Revista de Filología Española*, vol. 24, núm. 2, 121-161.
- Morera, Marcial. 2018. El concepto de *variante* en lingüística: con especial referencia a su uso en morfología. *Estudios de Lingüística del Español*, vol. 39, 11-29.
- Morvay, Károly. 1995. Problemes de la fraseologia i fraseografia catalanes. *Caplletra*, vol. 18, 221-220.
- Morvay, Károly. 2003. Problemes de fraseologia i fraseografia. Notes sobre la comparació fraseològica. Dins Compagna, Anna Maria; de Benedetto, Alfonsina; Puigdevall, Núria (eds.), *Momenti di cultura catalana in un millennio. Atti del VII Convegno dell'AISC, Napoli, 22-24 maggio 2000. Volum 2*. Nàpols: Liguori Editore, 373-393.
- Mortelmans, Tanja. 1999. *Die Modalverben sollen und müssen im heutigen Deutsch unter besonderer Berücksichtigung ihres Status als subjektivierter 'grounding predications'*. Tesi Doctoral. Universitat d'Anvers.

Mura, Angela. 2012. *La fraseología del desacuerdo: los esquemas fraseológicos en español y en italiano*. Tesi doctoral. Universitat Complutense de Madrid. En línia: <<https://eprints.ucm.es/16778/1/T33859.pdf>>

Mura, Angela. 2019. *La fraseología del desacuerdo. Los esquemas fraseológicos en español*. Sevilla: Editorial Universidad de Sevilla.

Nerlich, Brigitte; Clarke, David. 2007. Cognitive Linguistics and the History of Linguistics. Dins Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford; Nova York: Oxford University Press, 589-607.

Newmeyer, Fredereick. 1974. The regularity of idiom behaviour. *Lingua*, vol. 34, 327-342.

Newmeyer, Frederick. 2005. *Possible and probable languages: a generative perspective on linguistic typology*. Oxford: Oxford University Press.

Nikiforidou, Kiki. 2009. Constructional analysis. Dins Brisard, Frank; Östman, Jan-Ola; Vershueren, Jef (eds.), *Grammar, Meaning and Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins, 16-32.

Nikiforidou, Kiki. 2011. *Grammar and discourse: A constructional approach to discourse-based conventionality*. Atenes: Parousia.

Noonan, Michael. 1998. Non-structuralist Syntax. Dins Darnell, Michael; Moravcsik, Edith; Newmeyer, Frederick; Noonan, Michael; Whearley, Kathleen (eds.), *Functionalism and Formalism in Linguistics. Volume I: General Papers*. Amsterdam: John Benjamins, 11-31.

Norde, Muriel; Trousdale, Graeme. 2016. Exaptation from the perspective of construction morphology. Dins Norde, Muriel; Van de Velde, Freek (eds.), *Exaptation and Language Change*. Amsterdam: John Benjamins, 163-195.

Norricks, Neal. 1986. Stock similes. *Journal of Literary Semantics*, vol. 15, núm. 1, 39-52.

Nunberg, Geoffrey; Sag, Ivan; Wasow, Thomas. 1994. Idioms. *Language*, vol. 70, núm. 3, 491-538.

Oltra Ripoll, Maria. 2015. *La traducció de la fraseologia en obres literàries contemporànies i les seues adaptacions cinematogràfiques (anglès-català/espanyol)*. Tesi doctoral. Universitat Jaume I. En línia:

<<https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/364784/mdoltra.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

Olza Moreno, Inés. 2010. ¡Qué fraseología ni qué narices! Fraseologismos somáticos del español y expresión del rechazo metapragmático. Dins Pamies Bertrán, Antonio; Luque Durán, Juan de Dios; Fernández Martín, Patricia (eds.), *Paremiología y herencia cultural*. Granada: Granada Lingvistica, 181-191.

Ono, Tsuyoshi; Thompson, Sandra. 1995. What can conversation tell us about syntax? Dins Davis, Philip (ed.), *Descriptive and theoretical models*. Amsterdam: John Benjamins, 213-271.

Onufrieva, Elizaveta. En premsa. Constructional phrasemes in Modern Greek: structure and meaning. Dins Mellado Blanco,

Carmen (ed.), *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Osherson, Daniel; Smith, Edward; Wilkie, Ormond; López, Alejandro; Shafir, Eldar. 1990. Category-Based Induction. *Psychological Review*, vol. 17, núm. 4, 273-281.

Östman, Jan-Ola; Fried, Mirjam. 2005. The cognitive grounding of Construction Grammar. Dins Östman, Jan-Ola; Fried, Mirjam (eds.), *Construction Grammars. Cognitive grounding and theoretical extension*. Amsterdam: John Benjamins, 1-14.

Palm, Christine. 1997. *Phraseologie: eine Einführung*. Tübingen: Narr.

Pamies Bertrán, Antonio. 2005. Comparación estereotipada y colocación en español y en francés. Dins Luque Durán, Juan de Dios; Pamies Bertrán, Antonio (eds.), *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada: Granada Lingvistica, 469-484.

Pamies Bertrán, Antonio; Pazos Breña, José Manuel; Guirao Miras, José. 2013. *Dárselas de fraseólogo vs. ir de fraseólogo por la vida: indagación experimental sobre el verbo «desemantizado»*. Dins Pamies Bertrán, Antonio (ed.), *De lingüística, traducción y léxico-fraseología: homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Comares, 489-512.

Partee, Barbara. 1987. Noun phrase interpretation and type-shifting principles. Dins Groenendijk, Jeroen; de Jongh, Dick; Stokhof,

Martin (eds.), *Studies in discourse representation and the theory of generalized quantifiers*. Dordrecht: Foris, 115-143.

Partee, Barbara; Rooth, Mats. 1983. Generalized conjunction and type ambiguity. Dins Bäuerle, Rainer; Schwarze, Christoph; von Stechow, Arnim (eds.), *Meaning, use, and interpretation of language*. Berlín: Mouton de Gruyter, 361-383.

Penadés Martínez, Inmaculada. 1999. *La enseñanza de las unidades fraseológicas*. Madrid: Arco Libros.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2000. *La hiponimia en las unidades fraseológicas*. Cádiz: Universidad de Cádiz.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2001. ¿Colocaciones o locuciones verbales? *Lingüística Española Actual*, vol. 23, núm. 1, 57-88.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2002. *Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco Libros.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2010. Las construcciones comparativas en los diccionarios fraseológicos. Dins Castillo Carballo, María Auxiliadora; García Platero, Juan Manuel (eds.), *La lexicografía en su dimensión teórica*. Málaga: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Málaga, 473-494.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2012. *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2015. *Para un diccionario de locuciones. De la lingüística teórico a la fraseología práctica*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2019. Fraseología. Dins Ridruejo, Emilio (ed.), *Manual de lingüística española*. Berlín: Walter de Gruyter, 432-452.

Penadés Martínez, Inmaculada. 2020. Construcciones fraseológicas de valor consecutivo-intensificador. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 127-142. En línia: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/10.pdf>>.

Penttilä, Esa. 2006. *It takes an age to do a Chomsky: idiomaticity and verb phrase constructions in English*. Tesi Doctoral. Universitat de Joensuu.

Penttilä, Esa. 2010. Idioms vs. Idiomatic constructions. Is there essential difference? Dins Korhonen, Jarmo; Mieder, Wolfgang; Piirainen, Elisabeth; Piñel, Rosa (eds.), *Phraseologie global – areal – regional. Akten der Konferenz EUROPHRAS 2008 vom 13.-16.8.2008 in Helsinki*. Tübingen: Narr, 19-27.

Pérez de Castro, José Luis. 1963. Dialogismos en el refranero asturiano. *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, vol. 19, 116-136.

Perek, Florent. 2016. Using Distributional Semantics to Study Syntactic Productivity in Diachrony: A Case Study. *Language Sciences*, vol. 54, núm. 1, 149-188.

Pérez Saldanya, Manuel; Salvador, Vicent. 1995. Fraseologia de l'encara i processos de gramaticalització. *Caplletra*, vol. 18, 85-108.

Perfors, Amy; Kemp, Charles; Tenenbaum, Josh; Wonnacott, Elizabeth. 2007. Learning Inductive Constraints: The Acquisition of Verb Argument Constructions. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, vol. 29, 1836.

Petrova, Oksana. 2011. *Of Pearls and Pigs: A Conceptual-Semantic Tiernet Approach to Formal Representation of Structure and Variation of Phraseological Units*. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Pfeiffer, Christian. 2018. Zur Identifikation modifizierter Phraseme in Texten: ein Vorschlag für die analytische Praxis. Dins Stumpf, Sören; Filatkina, Natalia (eds.), *Formelhafte Sprache in Text und Diskurs*. Berlín: Mouton de Gruyter, 49-84.

Philip, Gill. 2008. Reassessing the Canon: “fixed” phrases in general reference corpora. Dins Granger, Sylviane; Meunier, Fanny (eds.), *Phraseology: An interdisciplinary approach*. Amsterdam: John Benjamins, 95-108.

Piirainen, Elisabeth. 2020. Widespread idioms and widespread idiomatic patterns: results for phraseology and related disciplines. Dins Cotta, Paola; Mollica, Fabio (eds.), *Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison*. Cambridge: Cambridge Publishing Scholars, 13-27.

Pijpops, Dirk; De Smet, Isabeau; Van de Velde, Freek. 2018. Constructional contamination in morphology and syntax: Four case studies. *Constructions and Frames. Asymmetries, Mismatches and Construction Grammar*, vol. 10, núm. 2, 269-305.

Pijpops, Dirk; Van de Velde, Freek. 2016. Constructional contamination: How does it work and how do we measure it? *Folia Linguistica*, vol. 50, núm. 2, 543-581.

Pilz, Claus. 1981. *Phraseologie: Redensartenforschung*. Stuttgart: Metzler.

Pinker, Alan; Prince, Steven. 1991. Regular and Irregular Morphology and the Psychological Status of Rules of Grammar. *Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society: General Session and Parasession of The Grammar of Event Structure*, 230-251.

Piquer, Adolf. 1995. Fraseologia i discurs narratiu: anàlisi d'alguns casos en la novel·lística contemporània. *Caplletra*, vol. 18, 121-132.

Piunno, Valentina. 2018. Negated multiword expressions. Types, properties and lexicalization degrees. Dins Filatkina, Natalia; Stumpf, Sören (eds.), *Konventionalisierung und Variation. Phraseologische und konstruktionsgrammatische Perspektiven*. Bern: Peter Lang, 125-147.

Piunno, Valentina. 2020. Le combinazioni di parole parzialmente riempite in alcune lingue romanze. Schematismo e predicibilità semantica. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 143-171. En línia: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/11.pdf>>.

Piunno, Valentina. En premsa. Coordinated constructional intensifiers in Italian: patterns, function and productivity. Dins Mellado Blanco, Carmen (ed.), *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Plag, Ingo. 2006. Productivity. Dins Brown, Keith (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 121-128.

Pollard, Carl; Sag, Ivan. 1994. *Head-driven Phrase Structure Grammar*. Chicago; Londres: The University of Chicago Press.

Pottier, Bernard. 1968. *Lingüística moderna y filología hispánica*. Madrid: Gredos.

Pustejovsky, James. 1993. Type coercion and lexical selection. Dins Pustejovsky, James (ed.), *Semantics and the Lexicon*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 73-96.

Ramonda, Kris. 2014. Goldberg's Construction Grammar. Dins Littlemore, Jeannette; Taylor, John (eds.), *The Bloomsbury Companion to Cognitive Linguistics*. Londres: Bloomsbury Academic, 60-71.

Rasulic, Katarina. 2010. *Long Time, No Buzz: Fixed expressions as Constructional Frames*. *CogniTextes: Revue de l'Association française de linguistique cognitive*, vol. 5. En línia: <<https://journals.openedition.org/cognitextes/356>>.

Rodríguez, Carlos. 2000. Entrevista a Manuel Seco Reymundo. El diccionario que no se renueva está condenado al olvido". *Espéculo. Revista de estudios literarios*. En línia: <http://www.ucm.es/info/especulo/numero14/m_seco.html>.

Romero, Clara. 2015. À quoi compare-t-on pour intensifier ? Analyse du comparant dans les comparaisons d'intensité stéréotypées ou inventives. Dins Wróblewska, Krystyna; Kieliszczyk, Anna (eds.),

L'intensification et ses différents aspects. Varsòvia: Uniwersytet Warszawski, 133-152.

Romero, Clara. 2019. Comparer pour intensifier: structures linguistiques et types de comparaison en français. Dins Malita, Ramona; Tănase, Eugenia-Mira; Marcu, Ioana-Maria (eds.), *Agapes Francophones 2019. Études de lettres francophones*. Szeged: JATEPress, 355-382.

Ruiz Gurillo, Leonor. 1997. *Aspectos de la fraseología española*. València: Universitat de València.

Ruiz Gurillo, Leonor. 1998a. *La fraseología del español coloquial*. Barcelona: Ariel.

Ruiz Gurillo, Leonor. 1998b. Una clasificación no discreta de las unidades fraseológicas del español. Dins Wotjak, Gerd (ed.), *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt; Madrid: Vervuert; Iberoamericana, 13-37.

Ruiz Gurillo, Leonor. 2001. *Las locuciones en español actual*. Madrid: Arco Libros.

Ruiz Gurillo, Leonor. 2018. *Las locuciones del español actual*. Segunda edición. Madrid: Arco Libros.

Ruiz de Mendoza, Francisco José; Luzondo, Alba; Pérez, Paula (eds.). 2017. *Constructing Families of Constructions. Analytical perspectives and theoretical challenges*. Amsterdam: John Benjamins.

Ruiz de Mendoza, Francisco José; Mairal, Ricardo. 2008. Levels of description and constraining factors in meaning construction: an

introduction to the Lexical Constructional Model. *Folia Linguistica*, vol. 42, núm. 3-4, 355-400.

Sag, Ivan 1997. English Relative Clause Constructions. *Journal of Linguistics*, vol. 33, núm. 2, 431-483.

Sag, Ivan. 2010. English filler-gap constructions. *Linguistic Society of America*, vol. 86, núm. 3, 486-545.

Salvador, Vicent. 1995. De la Fraseologia a la Lingüística Aplicada. *Caplletra*, vol. 18, 11-30.

Salvador, Vicent. 1996. Fraseologia del «com». Dins Schönberger, Axel; Stegmann, Tilbert (eds.), *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Frankfurt, 18-25 de setembre de 1994*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 355-380.

Salvador, Vicent. 2000. Idiomaticitat i discurs prefabricat. Dins Salvador, Vicent; Piquer, Adolf (eds.), *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I, 19-31.

Salvador, Vicent; Piquer, Adolf (eds.). 2000. *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Sampson, Geoffrey. 2016. Two ideas of productivity. Dins Hinton, Martin (ed.), *Evidence. Experiment and argument in linguistics and philosophy of language*. Bern: Peter Lang, 15-26.

Sánchez Escribano, Federico. 1936. Dialogismos paremiológicos castellanos. *Revista de Filología Española*, vol. 23, 275-291.

Sánchez Fajardo, José Antonio. 2020. 'Don't you *ma'am* me!': A Construction-based Analysis of the Schema 'don't you V me' Expressing Disapproval in English. *Nordic Journal of English Studies*, vol. 19, núm. 1, 322-349.

Sánchez López, Elena. 2013. *Estudi de la llengua d'Ausiàs March a través de les col·locacions. Una aproximació semiautomàtica*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Sancho Cremades, Pelegrí. 1999. *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial*. València: Editorial Denes.

Sancho Cremades, Pelegrí. 2019. Fraseologia i variació: algunes reflexions a propòsit de l'obra de Toni Cucarella. *Catalan Review*, vol. 33, 55-77.

Saussure, Ferdinand. 1959 [1916]. *Course in General Linguistics*. Nova York: Columbia University Press. [Traducció per Wade Baskin]

Schneck, Peter. 2018. Creative Grammarians: Cognition, Language and Literature – An Explanatory Response. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, vol. 66, núm. 3, 381-391.

Schmid, Hans-Jörg. 2000. *English abstract nouns as conceptual shells: From corpus to cognition*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Schmid, Hans-Jörg. 2007. Entrenchment, salience, and basic levels. Dins Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 117-138.

Schmid, Hans-Jörg. 2010. Does frequency in text instantiate entrenchment in the cognitive system? Dins Glynn, Dylan; Fischer, Kerstin (eds.), *Quantitative Methods in Cognitive Semantics: Corpus-Driven Approaches*. Berlín: Mouton de Gruyter, 101-134.

Schmid, Hans-Jörg. 2017. A Framework for Understanding Linguistic Entrenchment and its Psychological Foundations. Dins Schmid, Hans-Jörg (ed.), *Entrenchment and the Psychology of Language Learning. How We Reorganize and Adapt Linguistic Knowledge*. Washington DC: Mouton de Gruyter, 9-35.

Schmid, Hans-Jörg. 2018. Unifying entrenched tokens and schematized types as routinized commonalities of linguistic experience. *Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association*, vol. 6, 167,182.

Schmid, Hans-Jörg. 2020. *The Dynamics of the Linguistic System: Usage, Conventionalization, and Entrenchment*. Oxford: Oxford University Press.

Schmid, Hans-Jörg; Küchenhoff, Helmut. 2013. Collostructional analysis and other ways of measuring lexicogrammatical attraction: Theoretical premises, practical problems and cognitive underpinnings. *Cognitive Linguistics*, vol. 24, núm. 3, 531-577.

Schönefeld, Doris. 2006. Constructions. Dins Schönefeld, Doris (ed.), *Constructions all over. Case studies and theoretical implications. Special volume 1 – Constructions SV1-1/2006*.

Schafroth, Elmar. 2015. Italian Phrasemes as Constructions: How to Understand and Use Them. *Phraseology, Phraseodidactics and*

Construction Grammar(s). Special Issue of the Journal of Social Sciences, vol. 11, núm. 3, 317-337. En línea: <<http://www.nih.thescipub.com/abstract/jssp.2015.317.337>>.

Schafroth, Elmar. 2020. Fraseologismi a schema fisso – basi teoriche e confronto linguistico. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 173-200. En línea: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/12.pdf>>.

Schapira, Charlotte. 1999. *Les stéréotypés en français. Proverbes et autres formules*. París: Ophrys.

Schapira, Charlotte. 2000. Du prototype au stéréotype, et inversement: le cliché *comme* + SN. *Cahiers de lexicologie*, vol. 76, 27-40.

Schellheimer, Sybille. 2015. *La función evocadora de la fraseología en la oralidad ficcional y su traducción*. Berlín: Frank & Timme.

Shibatani, Masayoshi. Passives and Related Constructions: A Prototype Analysis. *Language*, vol. 61, núm. 4, 821-848.

Sinclair, John. 1991. *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.

Škultéty, Jozef. 1978. El reino animal en las comparaciones fraseológicas (basándose en la lengua española). *Philologica*, vol. 19, 97-107.

Sommerer, Lotte. 2018. *Article Emergence in Old English. A Constructionalist Perspective*. Berlin; Boston: Mouton de Gruyter.

Spencer, Andrew. 2001. The Paradigm-Based Model of Morphosyntax. *Transactions of the Philological Society*, vol. 99, núm. 2, 279-314.

Staffeldt, Sven. 2018. *Gebrauchsemantik von Hand. Korpusbasierte Studien zu somatischen Phraseologismen des Deutschen mit der Konstituente Hand*. Tübingen: Stauffenburg.

Steel, Brian. 1985. *A Textbook of Colloquial Spanish*. Madrid: Sociedad General Española de Librería.

Steels, Luc (ed.). 2011. *Design Patterns in Fluid Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins.

Steels, Luc; de Beule, Joachim. 2006. A (very) Brief Introduction to Fluid Construction Grammar. Dins Allen, James; Alexandersson, Jan; Feldman, Jerome; Porzel, Robert (eds.), *Proceedings of the Third Workshop on Scalable Natural Language Understanding*. Nova York: ScaNaLu, 41-48.

Stefanowitsch, Anatol. 2011. Cognitive linguistics meets the corpus. Dins Brdar, Mario; Gries, Stefan; Žic, Milena (eds.), *Cognitive Linguistics. Convergence and Expansion*. Amsterdam: John Benjamins, 257-290.

Stefanowitsch, Anatol; Flach, Susanne. 2017. The Corpus-Based Perspective on Entrenchment. Dins Schmid, Hans-Jörg, (ed.), *Entrenchment and the Psychology of Language Learning. How We Reorganize and Adapt Linguistic Knowledge*. Berlín: Mouton de Gruyter, 101-127.

- Stefanowitsch, Anatol; Gries, Stefan. 2003. Collostructions: Investigating the interaction of words and constructions. *International Journal of Corpus Linguistics*, vol. 8, núm. 2, 209-243.
- Stefanowitsch, Anatol; Gries, Stefan. 2005. Co-varying Collexemes. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, vol. 1, núm. 1, 1-43.
- Stefanowitsch, Anatol; Gries, Stefan (eds.). 2007. *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- Sternkopf, Jochen. 1992. Zentrum und Peripherie bei phraseologischen Einheiten. Dins Grosse, Rudolf; Lerchner, Gotthard; Schröder, Marianne (eds.), *Beiträge zur Phraseologie – Wortbildung – Lexikologie. Festschrift für Wolfgang Fleischer zum 70. Geburtstag*. Frankfurt: Peter Lang, 63-70.
- Steyer, Kathrin. 2013. *Usuelle Wortverbindungen. Zentrale Muster des Sprachgebrauchs aus korpusanalytischer Sicht*. Tübingen: Narr.
- Stumpf, Sören. 2016. Modifikation oder Modellbildung? Das ist hier die Frage – Abgrenzungsschwierigkeiten zwischen modifizierten und modellartigen Phrasemen am Beispiel formelhafter (Ir-)Regularitäten. *Linguistische Berichte*, vol. 247, 317-342.
- Stutz, Lena; Finkbeiner, Rita. En premsa. *Veni, vidi, veggio*. A contrastive corpus linguistic analysis of the phraseological construction *Veni, vidi, X* and its German equivalent *X kam, sah und Y*. Dins Mellado Blanco, Carmen (ed.), *Productive Patterns in Phraseology and Construction Grammar. A Multilingual Approach*. Berlín: Mouton de Gruyter.

- Suárez Cuadros, Simón. 2012. La Escuela Soviética y sus aportaciones a la Fraseología. *Interlingüística*, vol. 17, 999-1008.
- Suñer Gratacós, Avelina. 2013. Las comparaciones prototípicas. Dins Sáez, Luis; Sánchez López, Cristina (eds.), *Las construcciones comparativas*. Madrid: Visor Libros, 337-339.
- Suttle, Laura; Goldberg, Adele. 2011. The partial productivity of constructions as induction. *Linguistics*, vol. 49, núm. 6, 1237-1269.
- Szczesniak, Konrad. 2019. Variation motivated by analogy with fixed chunks. Overlap between the reflexive and the *way* construction. *Constructions and Frames*, vol. 11, núm. 1, 79-106.
- Talmy, Leonard. 1988. The relation of grammar and cognition. Dins Rudzka-Ostyn, Brygida (ed.), *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 165-205.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a cognitive semantics*. Cambridge: The MIT Press.
- Taylor, John. 2002. *Cognitive Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, John. 2003. Meaning and context. Dins Berg, Thomas; Dirven, René; Radden, Günter; Panther, Klaus-Uwe (eds.), *Motivation in language. Studies in honour of Günter Radden*. Amsterdam: John Benjamins, 27-47.
- Taylor, John. 2004. The Ecology of Constructions. Dins Radden, Günter; Panther Klaus-Uwe (eds.), *Studies in Linguistic Motivation*. Berlín: Mouton de Gruyter, 49-74.

Taylor, John. 2007. Cognitive Linguistic and Autonomous Linguistics. Dins Geeraerts, Dirk; Cuyckens, Hubert (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 566-588.

Taylor, John. 2012. *The Mental Corpus: How Language is Represented in the Mind*. Oxford: Oxford University Press.

Taylor, John. 2016. Cognitive linguistics. Dins Allan, Keith (ed.), *The Routledge Handbook of Linguistics*. Nova York: Routledge, 455-469.

Taylor, John; Cuyckens, Hubert; Dirven, René. 2003. Introduction: New directions in cognitive lexical semantic research. Dins Taylor, John; Cuyckens, Hubert; Dirven, René (eds.), *Cognitive Approaches to Lexical Semantics*. Berlín: Mouton de Gruyter, 1-28.

Thompson, Sandra; Hopper, Paul. 2001. Transitivity, clause structure, and argument structure. Dins Bybee, Joan; Hopper, Paul (eds.), *Frequency and the Emergence of Linguistic Structure*. Amsterdam: John Benjamins, 27-60.

Thun, Harald. 1978. *Probleme der Phraseologie*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Timofeeva, Larissa. 2007. Sobre la traducción de la fraseología: un enfoque pragmático. *Interlingüística*, vol. 17, 1029-1038.

Timofeeva, Larissa. 2008. *Acerca de los aspectos traductológicos de la fraseología*. Tesis Doctoral. Universitat d'Alacant. En línia: <https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/7707/1/tesis_doctoral_larissa_timofeeva.pdf>.

Timofeeva, Larissa. 2009. La desautomatización fraseológica: un recurso para crear y divertir. *Investigaciones Lingüísticas en el siglo XXI*, 249-271.

Timofeeva, Larissa. 2012. *El significado fraseológico. En torno a un modelo explicativo y aplicado*. Madrid: Liceus.

Tomasello, Michael. 1998. The Return of Constructions. *Journal of Child Language*, vol. 25, núm. 2, 431-442.

Tomasello, Michael. 2003. *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge: Harvard University Press.

Traugott, Elizabeth Closs. 2007. The concept of constructional mismatch and type-shifting from the perspective of grammaticalization. *Cognitive Linguistics*, vol. 18, núm. 4, 523-557.

Traugott, Elizabeth Closs. 2008a. 'All That he Endeavoured to Prove was...': On the Emergence of Grammatical Constructions in Dialogical Contexts. Dins Kempson, Ruth; Cooper, Robin (eds.), *Language Change and Evolution*. Londres: Kings College Publications, 143-77.

Traugott, Elizabeth Closs. 2008b. Grammaticalization, Constructions and the Incremental Development of Language: Suggestions from the Development of Degree Modifiers in English. Dins Eckardt, Regine; Jäger, Gerhard; Veenstra, Tonjes (eds.), *Variation, Selection, Development: Probing the Evolutionary Model of Language Change*. Berlín: Mouton de Gruyter, 219-250.

Traugott, Elizabeth Closs. 2008c. The Grammaticalization of NP of NP Patterns. Dins Bergs, Alexander; Diewald Gabriele (eds.), *Constructions and Language Change*. Berlín: Mouton de Gruyter, 23-45.

Traugott, Elizabeth Closs. 2018. Modeling Language Change with Constructional Networks. Dins Pons, Salvador; Loureda, Óscar (eds.), *Beyond Grammaticalization and Discourse Markers*. New Issues in the Study of Language Change. Boston; Leiden: Brill, 17-50.

Traugott, Elizabeth Closs; Trousdale, Graeme. 2013. *Constructionalization and Constructional Change*. Oxford: Oxford University Press.

Tristá Pérez, Antonia María. 1988. *Fraseología y contexto*. L'Havana: Editorial de Ciencias Sociales.

Tristá Pérez, Antonia María. 1989. La fraseología como disciplina lingüística. *Anuario L/L*, vol. 20, núm. 4, 153-160.

Trousdale, Graeme. 2010. Issues in constructional approaches to grammaticalization in English. Dins Stathi, Katerina; Gehweiler, Elke; König, Ekkehard (eds.), *Grammaticalization: Current views and issues*. Amsterdam: John Benjamins, 51-72.

Trousdale, Graeme. 2013. Multiple inheritance and constructional change. *Studies in Language*, vol. 37, núm. 3, 491-514.

Uhrig, Peter. 2018. I don't want to go all Yoko Ono on you. Creativity and Variation in a Family of Constructions. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, vol. 66, núm. 3, 295-308.

Ureña Tormo, Clara. 2019. Fijación formal e idiomaticidad en la fraseología tradicional europea y en la fraseología de orientación cognitiva. Dins Díaz Ferro, Marta; Diz Ferreira, Jorge; Pérez Pérez, Ania; Varela Suárez, Ana (eds.), *Novas perspectivas na lingüística aplicada*. Vigo: Editorial Axac, 45-52.

Vachek, Josef. 1966. On the Integration of the Peripheral Elements into the System of Language. *Travaux Linguistiques de Prague. Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue 2*, 23-37.

Vachek, Josef. 1976. *Selected Writings in English and General Linguistics*. Praga: Walter de Gruyter.

Valero Gisbert, María. 2020. El tratamiento de las variantes fraseológicas en los repertorios bilingües. Dins Cotta, Paola; Mollica, Fabio (eds.), *Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison*. Cambridge: Cambridge Publishing Scholars, 363-377.

Van de Velde, Freek. 2014. Degeneracy: The maintenance of constructional networks. Dins Boogaart, Ronny; Coleman, Timothy; Rutten, Gijsbert (eds.), *Extending the Scope of Construction Grammar*. Berlín: Mouton de Gruyter, 141-180.

van Hoek, Karen. 1995. Conceptual reference points: A cognitive grammar account of pronominal anaphora constraints. *Language*, vol. 71, núm. 2, 310-40.

van Hoek, Karen. 1997. *Anaphora and conceptual structure*. Chicago: University of Chicago Press.

Van Lancker, Diana; Kougentakis, Katherine; Cameron, Krista; Falconer, Carolyn; Sidtis, John. 2012. “Down with ___”: The linguistic schema as intermediary between formulaic and novel expressions. *Yearbook of Phraseology*, vol. 3, núm. 1, 87-107.

Veale, Tony. 2012a. A Computational Exploration of Creative Similes. Dins MacArthur, Fiona; Oncins-Martínez, José Luis; Sánchez-García, Manuel; Piquer-Píriz, Ana María (eds.), *Metaphor in Use: Context, culture and communication*. Amsterdam: John Benjamins, 329-344.

Veale, Tony. 2012b. *Exploding the creativity myth: the computational foundations of linguistic creativity*. Londres: Bloomsbury.

Verhagen, Arie. 2009. The conception of constructions as complex signs. Emergence of structure and reduction to usage. *Constructions and Frames*, vol. 1, núm. 1, 119-152.

Vyvyan, Evans. 2007. *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press Limited.

Wasserscheidt, Philipp. 2019. Construction Grammar: Basic Principles and Concepts. *Ukrainian Linguistics Journal*, vol. 49, 94-116.

Weinreich, Uriel. 1967. Problems in the Analysis of Idioms. Dins Puhuel, Jaan (ed.), *Proceedings of the Summer 1966 Linguistics Forum at UCLA*. Berkeley: University of California Press, 22-81.

Weiss, Selina; Wilhelm, Oliver. 2020. Coda: Creativity in psychological research versus in linguistics – Same but different?

Dins Hoffmann, Thomas (ed.), *Cognitive semiotics. Special issue: Construction Grammar and Creativity*, vol. 13, núm. 1. Berlín: Mouton de Gruyter.

Wiedemer, Marcos Luiz; Machado, Marcia; Maura, María. 2019. A discussion on the relationship between variation and change in Construction Grammar: interview with Martin Hilpert. *Diadorim*, vol. 21, núm. 2, 30-43.

Wiesinger, Evelyn. 2020. ¿Esto se echa para atrás? Una aproximación a los verbos sintagmáticos en el español peninsular a base de un estudio de corpus de [V para atrás]. *Romanica Olomucensia*, vol. 32, núm. 1, 201-230. En línea: <<https://romanica.upol.cz/pdfs/rom/2020/01/13.pdf>>.

Wierzbicka, Anna. 1988. Boys will be boys: ‘Radical semantics’ vs. ‘Radical pragmatics’. *Journal of Pragmatics* 12, 221-224.

Wikberg, Kay. 2008. Phrasal similes in the BNC. Dins Granger, Sylviane; Meunier, Fanny (eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 127-142.

Wittgenstein, Ludwig. 1953. *Philosophical investigations*. Oxford: Basil Blackwell.

Wotjak, Gerd. 1983. En torno a la traducción de unidades fraseológicas (con ejemplos tomados del español y el alemán). *Linguistische Arbeitsberichte*, vol. 40, 56-80.

Wotjak, Gerd. 1988. Uso y abuso de las unidades fraseológicas. Dins *Homenaje a Vicente Zamora. Historia de la lengua. El español contemporáneo, vol. 1*. Madrid: Editorial Castilla, 535-548.

Wotjak, Gerd. 1998. ¿Cómo tratar las unidades fraseológicas (UF) en los diccionarios? Dins Wotjak, Gerd (ed.), *Estudios de fraseología y fraseografía del español*. Frankfurt; Madrid: Vervuert; Iberoamericana, 307-321.

Wotjak, Gerd. 2004. ¿Un hueso duro de roer? Esencia y presencia textual, uso y abuso de las unidades fraseológicas. Dins González Calvo, José Manuel; Terrón González, Jesús; Blázquez Entonado, Florentino (eds.), *Actas de las VII Jornadas de Metodología y Didáctica de la Lengua Española: las unidades fraseológicas*. Cáceres: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Extremadura, 185-226.

Wulff, Stefanie. 2013. Words and idioms. Dins Hoffmann, Thomas; Trousdale, Graeme (eds.), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

Yoon, Jiyoung; Gries, Stefan. 2016. Corpus-based approaches to Construction Grammar. Dins Yoon, Jiyoung; Gries, Stefan (eds.), *Corpus-based approaches to Construction Grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 1-8.

Zamora Muñoz, Pablo. 2003. Esquemas sintácticos fraseológicos pragmáticos. Dins Vera, Agustín; Almela, Ramón; Jiménez, José María; Igualada, Dolores Asunción (eds.), *Homenaje al Profesor Estanislao Ramón Trives*. Murcia: Servicio de Publicaciones Universidad de Murcia, 65-80.

Zamora Muñoz, Pablo. 2014. Los límites del discurso repetido: la fraseología periférica y las unidades fraseológicas pragmáticas. *Verba*, vol. 47, 213-236.

Zamora Muñoz, Pablo. 2015. La Gramática de las construcciones nuevas unidades fraseológicas y su traducción italiano-español. Dins Conde Tarrío, Germán; Mogorrón Huerta, Pedro; Martí Sánchez, Manuel; Prieto García-Seco, David (eds.), *Enfoques actuales para la traducción fraseológica y paremiológica: ámbitos, recursos y modalidades*. Madrid: Centro Virtual Cervantes, 23-34. En línea: <https://cvc.cervantes.es/lengua/biblioteca_fraseologica/n6_conde/enfoques_actuales_traducccion_fraseologica.pdf>.

Zeldes, Amir. 2012. *Productivity in Argument Selection from Morphology to Syntax*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Zeschel, Arne. 2009. What's (in) in a construction? Complete inheritance vs. full-entry models. Dins Evans, Vuvyan; Pourcel, Stéphanie (eds.), *New Directions in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 185-200.

Zeschel, Arne. 2012. *Incipient Productivity: A Construction-Based Approach to Linguistic Creativity*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Ziegeler, Debra. 2007. A word of caution on coercion. *Journal of Pragmatics*, vol. 39, 990-1028.

Ziegeler, Debra. 2010. Count-mass coercion, and the perspective of time and variation. *Constructions and Frames*, vol. 2, núm. 1, 33-73.

Ziem, Alexander. 2018. Construction Grammar meets Phraseology: eine Standortbestimmung. *Linguistik Online*, vol. 90, núm. 3, 3-19. En línea: <<https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/4316>>.

Ziem, Alexander; Lasch, Alexander. 2013. *Konstriktionsgrammatik: Konzepte und Grundlagen gebrauchsbasierter Ansätze*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Zimmer, Karl. 1964. *Affixal negation in English and other languages: An investigation of restricted productivity*. Nova York: Linguistic Cercle of New York.

Zuluaga, Alberto. 1975. La fijación fraseológica. *Thesaurus*, vol. 30, núm. 2, 225-248.

Zuluaga, Alberto. 1980. *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt: Peter Lang.

Zuluaga, Alberto. 1992. Spanisch: Phraseologie. Dins Holtus, Günter; Metzeltin, Michael; Schmitt, Christian (eds.), *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, vol. 6, núm. 1, 125-131.

Zurdo, María Teresa. 2005. Panorama de los estudios fraseológicos en Alemania. Dins Almela, Ramón; Ramón, Estanislao; Wotjak, Gerd (eds.), *Fraseología contrastiva con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Murcia: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia, 39-63.

Zwicky, Arnold. 1985. Heads. *Journal of Linguistics*, vol. 21, 1-29.

Zwicky, Arnold. 1994. Dealing Out Meaning: Fundamentals of Syntactic Constructions. *Proceedings of the Twentieth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: General Session Dedicated to the Contribution of Charles J. Fillmore*, 611-625.

Zwicky, Arnold. 1995. Exceptional degree markers: a puzzle in internal and external syntax. *Ohio State University Working Papers in Linguistics*, vol. 47, 111-123.